

פנינים יקדים
מפרד"ס התורה
על סדר פרשיות השבוע

שלח

מאוצר שיחותינו ומאמריו
של הרה"ג מו"ד המקובל
דבי בניהו ושישבר שמואלו שליט"א

התשפ"ו

כל הזכויות שמורות
למכון "בני יששכר"
שע"י ישיבת המקובלים "נהר שלום" תכב"ץ

ניתן להשיג את הספר בישיבתנו הקדושה

רחוב שילה 6 י-ם

02-6249000

או בחנויות הספרים,

הפצה ראשית

"סגולה"

02-6443300

ניתן לשלוח הארות והערות

למכון "בני יששכר"

באמייל: m6222560@gmail.com

אוד זרוע לצדיק ולישרי לב שמהה

לעילוי נשמת מר אבינו עטרת ראשנו
ראש ישיבתנו הקדושה "נהר שלום" תכב"ץ
האי חסידא קדישא ופרישא
עמווד התפילה ענוותן כהלל
שייף עייל שייף נפיק
ולא מחזיק טיבותא לנפשיה
כמוהר"ר **שלום אהרן שמואלי** זצוק"ל
ב"ר **שמואל ורחל** ז"ל
נלב"ע ביום שב"ק כ"ג סיון התשפ"ד

ולעילוי נשמת
אמנו היקרה הצנועה והחשובה
שזכתה לזכות את הרבים
ולהעמיד דורות ישרים מבורכים
מסרה עצמה למען התורה הקדושה
הרבנית הצדקנית
מרת **שולמית רחל שמואלי** ז"ל
בת נחמיה ומזל ז"ל
נלב"ע ביום השישי ז"ך אלול התשע"ט

ת.נ.צ.ב.ה.

לזכר עולם יהיה צדיק

לעילוי נשמת

מורנו ורבנו

שר התורה ועמוד ההוראה

גאון ישראל ותפארתו

הרועה הנאמן פוסק הדור

ראש ממשלת התורה

מרון הראשל"צ הגאון כמוהר"ר

עובדיה יוסף

זצוקלה"ה זיע"א

נפטר ג' בחשון התשע"ד

ת.נ.צ.ב.ה.

הלכות שבת

קריאת ספר תורה

א. מנהג ק"ק חסידים "בית א-ל" יכב"ץ ביום שב"ק אין עולין לס"ת רק ז' עולים דוקא חוץ מן המפטי"ר א, והם כנגד חג"ת נהי"ם, וזה סדר מעלתם על פי הסוד, הששי גדול

עיונים והארות

אין להוסיף יותר משבעה אפי' בשבת כדי שלא נוסיף בברכות שאינם צריכות. וכתב עליו הכנסת הגדולה (בהגהות הטור אות טו): ומנהג פשוט בינינו, כשיש חתונה או אבי הבן או בעל הברית בקהל להוסיף על שבעה. ונראה, דהיינו דוקא כשיש חתן או אבי הבן או בעל הברית בקהל, אבל בלתי סבה ראוי לחוש לדברי הרשב"ץ ז"ל. וכן עשיתי מעשה פה תירי"א באחד שהיה רוצה לפרוש לארץ מרחקים, ויום השבת קודם לכתו רצה לעשות שורה ולקרוא לכל קרוביו מריעיו ואהוביו לספר תורה, ולא הנחתיו להוסיף על השבעה, לחוש לסברת הרשב"ץ ז"ל. וכ"פ המשנ"ב (שם ס"ק ז) שבמקום הצורך כגון חתונה או ברית מילה וכל כה"ג אין לחוש לזה. מ"מ נכון שלא להוסיף הרבה מפני טורח הצבור ובמקום שיש לחוש לתרעומות איזה אנשים כשלא יקראו להם לתורה א"צ לדקדק בזה. (ס"ק ה).

אולם מנהג ק"ק חסידים "בית א-ל" יכב"ץ, ביום שב"ק אין עולין לס"ת רק ז' עולים דוקא חוץ מן המפטי"ר. (דברי שלום ברשימת המנהגים אות לד)

א. **איתא** בגמ' במגילה (כא) כל שיש בו מוסף ואינו יום טוב, קורין ארבעה. ביום טוב חמשה. ביום הכפורים ששה, בשבת שבעה. אין פותחין מהן, אבל מוסיפין עליהן.

ונחלקו בראשונים אמאי קאי אין פותחין ואין מוסיפין:

דעת רש"י והרמב"ם (פרק י"ב מהלכות תפילה הט"ז) דמוספים קאי על יו"ט יו"כ ושבת. מאידך יש מפרשים והביאם הר"ן (יב: ד"ה מתני') דלא קאי אלא אשבת לחודיה אבל באינך יומי אין מוסיפין. והשו"ע והרמ"א (סי' רפב סעי' א) פסקו כהרמב"ם שמותר מדינא להוסיף בשבת. וכ"כ הגאון חיד"א בברכ"י (או"ח סי' רפב אות ב) שמותר להוסיף בעולים הן בשבת והן ביו"ט וביו"כ.

וכתב המג"א (שם ס"ק א) דמשמע מכל הפוסקים שאפילו האינדא שכולם מברכים מותר להוסיף, שהרי גם בזמן התלמוד היה כל אחד מברך ואפילו הכי כתבו כל הפוסקים שמותר להוסיף. אמנם בהגהות הרי"ף ז"ל כתב הרשב"ץ (בתשב"ץ ח"ב סי' ע) שעתה שכל הקוראין מברכין

מכולם שהוא כנגד היסוד והשני לו במעלה הוא השלישי שהוא כנגד תפארת, והשלישי במעלה הכהן שהוא כנגד חסד, ואחריו הלוי שהוא כנגד גבורה, ואחריו הרביעי שהוא כנגד נצח, ואחריו החמישי שהוא כנגד הוד, ואחריו השביעי שהוא כנגד מלכות.³

ב. כהן קורא בתורה ראשון, ואחריו לוי, ואחריו ישראל. והמנהג פשוט שאפילו כהן עם הארץ, קודם לחכם גדול בישראל.⁴

ג. פשוט המנהג בכל קהילות ישראל שאם מעלים מוסיפים אין מעלים רק אחרי העולה השישי, ואחריהם עולה המשלים שהוא האחרון וקורא קדיש.⁵

עיונים והארות

עולין לס"ת שבעה חוץ מן המפטיר, והם כנגד חג"ת נהי"ם, וזה סדר מעלתם על פי הסוד, השישי גדול מכולם שהוא כנגד היסוד, והשני לו במעלה הוא השלישי שהוא כנגד תפארת, והשלישי במעלה הכהן שהוא כנגד חסד, ואחריו הלוי שהוא כנגד גבורה, ואחריו הרביעי שהוא כנגד נצח, ואחריו החמישי שהוא כנגד הוד, ואחריו השביעי שהוא כנגד מלכות.

ג. שו"ע (סי' קלה סעי' ג-ד).

ד. בן כתב הגאון החיד"א בלדוד אמת (בסי' ז אות יט).

כתב הרב שמואל ויטאל בן מהרח"ו בשעה"כ (דף מ"ט בהגהה) וז"ל: מספקא לי ביום שיש חתונה שעולים לס"ת יותר משבעה, אם יותר טוב לעלות שישי למנין, או יותר טוב שיעלה סמוך למשלים אעפ"י שעלו יותר משה ושבעה, ונלע"ד שיותר טוב הוא לעלות סמוך למשלים לפי שהסמוך והמשלים צריכין לקרות בדבר חדש בס"ת משא"כ בעולים באמצע שחוזר כל אחד וקורא מה שקרא חברו וא"כ אינו נקרא שישי אלא הסמוך לשביעי כנלע"ד.

ובטעם הדבר שעולים שבעה איתא בגמ' (שם) חמשה כנגד רואי פני המלך (שבעה הם אך חמשה מהם חשובים - רש"י) ששה כנגד ששה שעמדו מימינו של עזרא, וששה משמאלו (נחמיה ה, ד) ובשבת שבעה כנגד שבעה רואי פני המלך.

ובתב הב"י (סי' רפב) כתוב בשבלי הלקט (סי' עז) בשם הגאונים: למה קורין ז' בתורה, שאם יארע לאדם אונס שלא בא לבית הכנסת כל ז' ימי השבוע ולא שמע ברכו, יאזין מפי הקורין ז' פעמים ברכו ויצא ידי חובתו עכ"ל.

ובזוה"ק (ויקהל דף רז.) כתב וז"ל: בהאי יומא בעי לסלקא שבעה גוברין לקבל שבעה קלין דאינון רזא דאורייתא, ובזמנין ובמועדין חמש גו רזא דא, ביומא דכפורי שית גו רזא עילאה דא. וכלא רזא חדא. ע"כ.

ב. בן מבואר בשעה"כ (דף עג ע"ג) מספר העולים בספר תורה ביום השבת הם שבעה, כנגד שבע ספירות, והם כהן - בחסד. לוי - בגבורה. ישראל - בתפארת. רביעי - בנצח. חמישי - בהוד. שישי - ביסוד. שביעי - במלכות.

וב"ב מו"ר הבא"ח (פר' תולדות אות יז) וז"ל: שבת

- ד. חייב כל עולה לקרוא שלשה פסוקים בתורה, ובשבת שיש שמחה ומזמינים הרבה עולים לתורה יזהרו לקרוא לכל אחד שלשה פסוקים חדשים, ובדיעבד אפשר לחזור על אותם הפסוקים.¹
- ה. נוהגים שהרב עולה שישי שהוא כנגד היסוד שאורו גדול מאד ומגולה והחכם ראוי לקבל האורות המגולים הללו.²

עיונים והארות

ומברך אין בכך כלום. עכ"ל.
מכל מקום ירא שמים היכול לזהר לא יעלה כשאין קוראים לו מחדש, ואיש על העדה שדבריו נשמעים בקהל עדתו ינהיג שיקראו העולים כולם מחדש איזה פסוקים נוספים. ויזהרו שלא יפסקו מלקרוא בפחות מג' פסוקים בסוף פרשה.

ו. **מנהג** בית אל שהש"ץ עולה תמיד ששי סמוך והוא זוקא מברך ברכות ספר תורה תחילה וסוף כבוונה והשאר כשיעלו אין מכוונים. (דברי שלום אות לה).

כתב בשעה"כ (דף מט ע"א) גם ראיתיו (להאריז"ל) שבכל ימי השבת לא היה עולה לס"ת אלא ששי כמ"ש בע"ה בשם ספר הזוהר על רבי כרוספדאי (שעה"כ שם), אבל הששי שהוא כנגד היסוד, כולו הוא מגולה לגמרי ולכן הוא מעולה מאד, וזהו הטעם שאמר בזוהר שלח לך גבי רבי כרוספדאי, חמיד לבא, דמימוי לא סליק לס"ת אלא שתיתאי וכו'. ונמצא לפי זה שהששי הוא מעולה מכל השבעה עולים. גם נמצא שהששי והשלישי... מ"מ צריך שיהיו האנשים היותר חשובים במעלה שבכל העולים אז, כדי שיהיו ראויים לקבל האורות המגולים ההם כנז'. ועי'

וכתב עליו החיד"א (במחזיק ברכה סי' רפב אות ה) שדבריו צדקו כאשר השישי חוזר על קריאת החמישי, אך אם בשישי קורא קריאה חדשה הוא יותר מעולה מכולם. וכתב שכן שמע מפה קדוש חכם ומקובל זה"ה שהעיקר לעלות שישי הראשון עפי"ד זה"ק (שלח לך קסד:).

ה. **במשנה** (תענית כו: ומגילה כג:) איתא, הקורא בתורה לא יפחות משלשה פסוקים, וכתב בסידור רש"י (סי' תקג) שהם שלשה פסוקים כנגד תורה נביאים וכתובים. וצריך הש"צ להיות נבון וחכם ולהפסיק לכל עולה ג' פסוקים מתחילת הפרשה באופן שיהיה לכל עולה, ג פסוקים חדשים.

ובשאי אפשר ומוכרחים לחזור הקריאה, הנה דעת המרדכי (מגילה ד, תתלא) ושו"ת התשב"ץ (ה"ב סי' ע) שאסור לש"צ לחזור פסוקי הקריאה פעם אחר פעם לריבוי העולים.

אולם דעת שו"ת הריב"ש (סי' פד) דשרי לקרוא לעולים הרבה פעם אחת ע"פ שקורא זה מה שקורא זה. והביא דברי הבי"ב (או"ח סי' רפב) וכתב שכן נוהגים העולם.

ונפסק בשו"ע (סי' רפב סעי' ב) וז"ל: מותר לקרות עולים הרבה, אע"פ שקרא זה מה שקרא זה וחוזר

1. מעיקר הדין קטן עולה למנין שבעה וכ"ש שעולה לעליית מפטיר ויכול לקרוא בתורה בעצמו פרשת עלייתו. אמנם לא יעלה מפטיר בחובת היום כגון ביו"ט ובימים נוראים וכשיוצא ר"ח בשבת, ומ"מ מנהגנו בק"ק חסידים "נהר שלום"

עיונים והארות

שלשה. ובעולת שבת כתב עוד דה"ה למנין דה"ו שיש בר"ח ויו"ט ויוה"כ ג"כ אין עולה. (משנ"ב ס"ק א")

וכתב הכה"ח (ס"ק כ"ד), והאינדנא לא נהיגי לקרות קטן אלא למפטיר. (מגן אברהם שם,

אליה רבה אות ו', תוספת שבת שם, רבנו זלמן אות ז'). ומיהו, משמוע דלאחר שנשלם מנין הקרואין מותר לקרותו, ואין נוהגין כן. וכן כתב המטה יהודה (אות ו') דרבים נוהגין שלא להעלות הקטן כלל בין בשבת בין בשאר ימים. ויש מקומות שתקנו שאפילו גדול ועדיין הוא בחור שלא נשא אשה, שאינו עולה בשבת שחרית. והזכיר מנהג זה הרשב"ץ (חלק ב סימן רסא) וכתב, שציבור שהסכימו ותיקנו שלא יעלה בחור בתורה, תקנתם תקנה, ואם עשו חרם, החרם חל לפי שקריאת התורה בציבור אינה אלא דרבנן יעו"ש. ועיין לעיל סימן קל"ה אות ח"י. עכ"ל.

ודעת מו"ר מופת הדור בחזו"ע (שבת ב הלכות קריאת התורה הלכה ז-ח) וז"ל: שהכל עולים למנין שבעה ואפי' קטן ואפי' אשה, אבל אמרו שאשה לא תעלה מפני כבוד הציבור. וקטן שהגיע לעונת הפעוטות, עולה לתורה במקום הצורך אף למנין שלשה, וכל שכן מי שעודנו פחות מגיל בר מצוה, וחסרים לו ימים אחדים להשלים י"ג שנה ויום אחד, וחינכו אותו במצות הנחת תפילין, והוריו באים עמו לבית הכנסת

במג"א (ס"ק ט') שכתב מה שנהגו למכור ששי בפ"ע יש קצת סמך מהזהור שלח לך עמוד שיי"ב.

וכתב המג"א (שם ס"ק יד) שיש מקומות שהרב קורא שלישי.

2. **נמ'** במגילה (ג.): תנו רבנן, הכל עולין למנין שבעה, ואפילו קטן ואפילו אשה. אבל אמרו חכמים, אשה לא תקרא בתורה, מפני כבוד צבור.

וכתבו הגהות מימון פרק י"ב מהלכות תפילה (אות ע) בשם הירושלמי (ברכות פ"ז ה"ב) דאימתי קטן עולה למנין שבעה, חד אמר כדי שידע בטיב ברכה וחד אמר משידע למי מברכין וכן פסק מהר"ם עכ"ל.

וכתב הר"ן (יג. ד"ה הכל) לפי עיקר הדין שמברכים רק הפותח והמסיים, אז באלו העליות לא יעלו קטנים ונשים, דא"א שיצאו בברכתם. מיהו, עכשיו שכל אחד מברך, יכולים לעלות גם בהתחלה ובסוף. ולדעת הרקח (ס"י שלד) אין קטן עולה אלא אחר עליה ג'.

להלכה כתב השו"ע (ס"י רפב סעי' ג), הכל עולים למנין שבעה, אפילו אשה וקטן שיודע למי מברכין, אבל אמרו חכמים: אשה לא תקרא בצבור מפני כבוד הציבור. ע"כ. וברמ"א: ואלו דוקא מצטרפים למנין הקרואים, אבל לא שיהיו כולם נשים או קטנים. ע"כ.

כתב המג"א (ס"ק ה'), אבל לא עולים למנין

כמנהג בית – אל שהקטן לא עולה למנין שבעה ואפילו למפטיר עד שיהיה בן י"ג שנים שלמים^ה.

ז. אין מניחים אב ובנו לעלות לתורה זה אחר זה, וכן ב' אחים זה אחר זה משום עין הרע. ואם כבר עלה לא ירד. אבל כשקוראין במפטיר בספר תורה אחר כגון בשמחת תורה בחתן תורה וחתן בראשית אין מקפידין^ט.

ח. מנהג הספרדים שהחתן עולה לתורה בשבת שבתוך ז' ימי חופתו, ומכל מקום טוב

עיונים והארות

וכ"ש שכבר התחיל לברך.

והרמ"א כתב, ואפי' אם אחד הוא השביעי ואחד הוא המפטיר, לא יקראו השני

בשמו משום עין הרע (מהרי"ב). וכתב המשנ"ב (ס"ק ט), אף שמפסיקין בקדיש בינתים, מ"מ מקרי זה אחר זה כיון דאין מפסיק אחר בינתים. ודוקא בשבת שאין מוציאין ס"ת אחרת למפטיר אבל אם מוציאין ס"ת אחרת מותר וכן אם המפטיר אינו בר מצוה עדיין מותר.

ונחלקו האחרונים מה הדין במקום שאין מזכירים שם העולה אי שרי להעלות אב ובן יחד. דעת המשנ"ב (ס"ק כא) דכל זה למנהג אשכנזים שקוראים לעולים לתורה בשמם, אבל לאותם הנוהגים שאין קוראים לעולה בתורה בשמו, מותר לאב ובנו או לשני אחים בזה אחר זה לעלית שביעי ולעליית מפטיר. והוכיח כן מלשון הרמ"א שכתב לא יקראו השני "בשמו".

אולם דעת ההלכה ברורה (סי' קמא) דמנהג בני ספרד שאין להעלותם אף שאין קוראים בשמם תחילה משום שסו"ס מזכירים שמם במי שברך לאחר הקריאה. וכ"כ הכסא אליהו (ס"ק ב). וכן דעת הכה"ח (ס"ק לב) להחמיר בזה ושכן

בקול רנה ותודה, רשאים לכתחלה להעלותו בשני ובחמישי ועולה למנין שלשה, ביום שמחת לבו.

קטן לענין קריאה בס"ת:

כתב המ"ב (ס"ק א), קטן אינו יכול להוציא את הציבור בקריאת ס"ת. ואם אין מי שיקרא, מסתפק הפמ"ג דאפשר דיש להקל.

ודעת מו"ר מופת הדור בחזו"ע (שם הלכה ט) וקטן שהוא פחות מגיל בר מצוה, לכתחלה לא יהיה שליח צבור לקרות כל הפרשה בספר תורה להוציא הרבים ידי חובתם, ומכל מקום בזמן שאין שם איש הבקי לקרות בספר תורה את הפרשה בטעמיה כדת, יכול הקטן לקרוא כל הפרשה בספר תורה. עכ"ל.

ח. **דב"ש** (ברשימת המנהגים אות לד).

ט. **כתב השו"ע** (סי' קמא סעי' ו) וז"ל: יכולים לקרות ב' אחים זה אחר זה והבן אחר האב, ואין מניחים אלא בשביל עין הרע.

מ"מ כתבו שיירי כנסת הגדולה (הגהות בית יוסף ס"ק ד') וא"ר (ס"ק ח) ומרן החיד"א בספר לדוד אמת (דין עליית קריאת התורה אות לא) והמשנ"ב (ס"ק יח) והכה"ח (ס"ק כח), דאם כבר עלה לתורה, אפי' עדיין לא התחיל לברך, אין מורידין אותו,

שיעלה גם בשבת שקודם החתונה'. ונהגו לשיר ולזמר קודם שקוראים החתן לעלות לתורה, וכן לזרוק סוכריות וחבילות ממתקים ושקדים וצימוקים לסימן טוב ולמזל טוב י"א.

ט. חתן בר מצוה עולה לתורה בשבת שלאחר הבר מצוה י"ב.

י. הקורא בתורה יזהר להכין הקריאה היטב בטעמים ונקודות כהגון, ויש לו לחזור הפרשה שלש פעמים, וקריאת הפרשה שמו"ת נחשבת לשתים י"ג.

עיונים והארות

שזורקים על החתן בשבת שקודם החתונה כשעולה לתורה אגוזים ושקדים וצימוקים, משום ש'אגוז' בגימטריא 'חטא', ובגימטריא 'טוב', לרמז שמוחלין לו על כל עוונותיו ומכפרין לו כל חטאתיו, ושקדים הוא פרי הממהר להתבשל ולהוציא פרי, כן גם כן יזכה להוציא פירותיו ולהוליד תולדות, וצימוקים המה ענבים גרועים עם מעט לחלוחית, לרמז לו שלא תוכל אותו אשתו להביאו לידי חטא כמו חוה, שסחטה ענבים ונתנה לאדם הראשון, אבל ענבים הממה [הצימוקים] גרועים המה ואין בהם לחלוחית.

יב. **מנ"א** (סוף סי' רפב).

יג. **בן** איתא במדרש תנחומא (יתרו טו) וז"ל: "וידבר אלהים, זה שאמר הכתוב, אז ראה ויספרה הכינה וגם חקרה. ואח"כ ויאמר לאדם, למדך התורה שאם תהיה בן תורה לא תהא רוחך גסה לומר דבר לפני הציבור עד שתפשוט אותה בינך ובין עצמך שתים שלש פעמים. מעשה ברבי עקיבא שקראו החזן רבבים לקרות בס"ת בצבור ולא רצה לעלות. א"ל תלמידיו, רבנו, לא כך למדתנו כי היא חייך ואורך ימיך ולמה נמנעת מלעלות? א"ל העבודה לא נמנעתי לקרות אלא על שלא סדרתי אותה פרשה שתים שלש

המנהג. וכן פסק מו"ר מופת הדור ביחווה דעת (ח"ג סי' יג).

י. **עי'** בספר טעמי המנהגים (אות תתקלט) וז"ל: טעם שמולכין את החתן בשבת שקודם החתונה אל הביהכ"נ וקורין אותו לתורה ובשבת שאחר החתונה גם כן, משום שראה שלמה שמדת גמילות חסדים גדולה לפני המקום, וכשבנה בית המקדש, בנה שני שערים, א' לחתנים וכו', והיו ישראל הולכין בשבתות ויושבין בין שני שערים הללו. והנכנס בשער חתנים, היו יודעין שהוא חתן, והיו אומרים לו, השוכן בבית הזה ישמחך בבנים ובבנות כו'. משחרב בית המקדש, התקינו שיהיו חתנים הולכים לבתי כנסת ולבתי מדרשות, ואנשי מקום רואין את החתן ושמחים עמו, ויצאו ישראל ידי חובתן בגמילות חסדים. ועליהם הוא אומר, בא"י גומל שכר טוב לגומלי חסדים (פרקי דר"א יז). ומזמרים לאחר הקריאה "אחד יחיד ומיוחד, אל נדרש לבר לבב אשר שואל, אך טוב לישראל, הללויה".

יא. **בשו"ע** (סי' קעא, סעי' ד) כתב, וזורקין לפניהם [חתן וכלה] קליות ואגוזים.

וכתב בטעמי המנהגים (אות תתקמו), טעם

יא. הנקרא לעלות לתורה ילך בזריזות לבימה, אבל לא ירוץ משום כבוד ביהכ"נ וכבוד הציבור, וילך בדרך הקצרה משום כבוד הציבור שלא ימתינו עליו יי.

יב. כשיורד מהבימה לאחור הקריאה, ירד בדרך שהיא ארוכה לו עד מקומו, שלא תהא נראה כמשאווי עליו. ואם שתי דרכים שוות, עולה בדרך שהיא לו ימין, ויורד בצד שכנגדו יי.

יג. מעיקר הדין אין צריך להמתין עד שיבוא העולה אחריו כיון שהשליח ציבור עומד שם תמיד יי, והמנהג להמתין עד שמתחיל השני את הברכה, והמדקדקים ממתנינים עד סיום הקריאה והברכה שלאחריה ויורדים בין גברא לגברא יי.

עיונים והארות

כבוד ביהכ"נ וכבוד הציבור. (שערי אפרים)

טו. **שו"ע** (שם) וירד מהמגדל בדרך אחר, שהוא לו בדרך ארוכה עד מקומו; ואם ב' הדרכים שווים, עולה בפתח שהוא לו בדרך ימין, ויורד בפתח שכנגדו.

טז. **כתב הרמ"א** (סי' קמא סעי' ז) וז"ל: ולא ירד עד שעלה כבר הראוי לקרות אחריו. ע"כ. וכתב הכה"ח (ס"ק מג) וז"ל: והטעם כתב בלבוש משום כבוד ספר תורה שלא יניחנה לבדה, וכן כתב הסולת בלולה במקור חכמה (אות ו), והוא ממסכת סופרים (פרק יד הלכה יד) כמו שכתב היפה ללב אות ז'. ואם כן משמע מזה דאם הש"ץ תמיד עומד אצל הספר תורה ורק העולים אחד יורד ואחד עולה אין צריך להמתין המסיים עד שעולה אחר כיון שאין הספר תורה מונחת לבדה. עכ"ל.

יז. **מנ"א** (שם ס"ק ח) וז"ל: המנהג להמתין עד שמתחיל השני הברכה עיין סוף סי' קמ"ז והמדקדקים חוששין שבדרך לא יוכל לשמוע הקריאה כהוגן לכן ממתנין עד שיסיים השני ויורדים בין גברא לגברא.

פעמים, שאין אדם רשאי לומר דברי תורה לפני הציבור עד שיפשוט אותו שתיים שלש פעמים בינו לבין עצמו. ע"כ.

ובזוה"ק (ויקהל ר"ו) וז"ל: מאן דסליק למקרי באורייתא, יסדר אינון מלין בקדמיתא בביתיה, ואי לאו, לא יקרי באורייתא. מנלן, מההוא דיבור, עד לא ישמע אורייתא לעמא קדישא, מה כתיב, אז ראה ויספרה הכינה וגם חקרה, ולבתר ויאמר לאדם. עכ"ל.

והתוספות (מגילה לא:) כתבו שאין לקרוא עד שיכין הפרשה שלש פעמים, וכ"כ הטור (או"ח סי' קלט סעי' א) שיסדר הפרשה בינו לבין עצמו פעמיים ושלש וכ"פ השו"ע.

יד. **כן** כתב בשו"ת תרומת הדשן והביאו מרן בב"י ובשו"ע (סי' קמא סעי' ז) העולה למגדל, עולה בפתח שהוא לו בדרך קצרה ממקומו. ובלבוש (סעי' ז) מבאר הטעם משום כבוד הציבור שלא ימתינו עליו עד שיבא ממקומו.

וכתב המ"ב (שם ס"ק כה) מי שקורין אותו לעלות לתורה, יש לו לילך בזריזות מיד ולא ירוץ משום

יד. העולה לס"ת יראה תחלה מקום הקריאה, ויסתכל במסוק הראשון שעתידי לקרות י, טוב להעביר טליתו, ולנשק מקום הקריאה יט. ואח"כ יכסה הכתב ע"י מפה, ויברך ברכת התורה ג, ויסיר המפה ויקרא. ואחר שגמר, יחזור ויכסה הכתב במפה ויברך ברכה אחרונה כ. ויזהר בעת שמברך, לאחוז בס"ת עצמו ע"י המפה ולא בתיק, ויניח שתי ידיו בעת הברכה אחת מצד זה ואחת מצד זה, ויכוין לכלול השמאל בימין, ואחר שגומר הברכה שלפניה, מסיר יד השמאל וישאר אחזו ביד ימין בלבד ע"י מפה כ.

עיונים והארות

צריך לגלול הספר תורה בשעת ברכתו, וליכא למיחש שמא יאמרו ברכות כתובות בתורה והוא מברך מן הספר דהכל יודעין שאין ברכות כתובות בספר תורה.

ובביאור הלכה (סד"ה ורואה) כתב, ודע שיש פוסקים שסוברים דאם רוצה לגלול ואחד כך לברך עדיף טפי, אלא דהלכה כר' יהודא שאינו מחוייב לעשות כן, ועל פי זה נוהגין איזה מקומות שרואין וגוללין ואחר כך מברכין, ונהרא נהרא ופשטיה (אחרונים).

ועיין בשער הכונות (ענין קריאת ס"ת, דרוש ג) שכתב, תכסה הכתיבה על ידי מפה של הספר תורה, ואז תברך ברכת התורה שלפניה, ואח"כ תפתח ותקרא. עכ"ל.

כא. אשל אברהם בוטשאטש (ס"י קמד.). בא"ח (שנה ב' פר' תולדות אות ח"י).

כב. שו"ע (שם סע"י יא), הקורא בתורה צריך לאחוז בספר תורה בשעת ברכה. וברמ"א, וסמכו מנהג זה על מה שנאמר ביהושע (א, ה) לא ימוש ספר תורה הזה מפניך (וגו') חזק ואמץ.

וז"ל הבית יוסף (שם, בד"ה כתב): "וכן כתב

יה. שו"ע (ס"י קלט, סע"י ד), ופותח הספר קודם שיברך ורואה הפסוק שצריך להתחיל בו.

יט. במג"א (ס"ק יד) כתב, לנשק הספר תורה אחר הקריאה, ומזה נשתרבה המנהג לנשקה גם קודם הקריאה, וכעין זה לגבי תפלין שנוהגין לנשקן כהנחתן ובחליצתן. ובקיצור של"ה (עמ' קלח, בד"ה אחר) כתב, וכשנושק הספר תורה ינשקה דוקא ע"י מפה או טלית. ובשערי אפרים (שער ד, סע"י ג) כתב, ונוהגין שהעולה לוקח הטלית או המעיל של הספר תורה, ומעבירו על מקצת העמוד במקום שיש לו לקרות, ונושק הטלית או המעיל, והוא מנהג ותיקין.

ובספר נימוקי או"ח (ס"י קלט סע"י א) ערער על ענין הנשיקה במקום הכתב וז"ל, ולא למשמש באותו מקום בספר תורה בטליתו ומנשק, שזהו אינו כלל מדינא, ולא ממדת חסידות, אדרבה, גורם הרבה קלקול לספר תורה.

כ. ברמ"א (שם סע"י ד) כתב בשם הכלבו, ובשעה שמברך ברכה ראשונה יהפוך פניו אל הצד, שלא יהא נראה כמברך מן התורה. אמנם הב"ח והט"ז כתבו שאין לעשות כן.

וכתב על זה המשנב"ב (ס"ק יז), רצה לומר שאין

טו. העולה לס"ת לא יסמוך עצמו על העמוד או על כסא התיבה, וכן החזן הקורא יזהר בכך^{כג}. ואם הוא זקן או חולה ואינו יכול בלי לסמוך, מותר^{כד}.

טז. העולה אומר "ברכו את ה' המבורך", והעם עונים אחריו "ברוך ה' המבורך לעולם ועד". וחוזר העולה ואומר "ברוך ה' המבורך לעולם ועד" כדי שיכלול עצמו בכלל המברכים^{כה}.

יז. יש מקומות שהעולה אומר קודם ברכו את ה', "ה' עמכם" ומשיבים לו "יברכך ה'" ואח"כ אומר ברכו, ומנהג יפה הוא^{כז}.

עיונים והארות

כאן חיוב לאחוז בו ע"י המטפחת יע"ש.

כג. שו"ע (סי' קמא סעי' א) וז"ל: צריך לקרות מעומד, ואפילו לסמוך עצמו לכותל או לעמוד, אסור אלא אם כן הוא בעל בשר. הגה: וכן החזן הקורא צריך לעמוד עם הקורא (מרדכי הלכות קטנות). בא"ח (שם אות כ).

כד. שו"ע (שם) אא"כ הוא בעל בשר וכתב המשנ"ב (ס"ק ד) וה"ה חולה או זקן הרבה שקשה לו עמידה בלי סמיכה אך יזהר שיסמוך קצת ולא יסמוך כ"כ עד שאם ינטל אותו דבר יפול ואם א"א לו לסמוך כ"א בענין זה והוא צריך סעד לתמוכו מותר גם בזה אך לא ישען על המפה שעל השלחן שתשמיש קדושה הוא אלא על השלחן עצמו:

כה. שו"ע (סי' קלט סעי' ז) וז"ל: אחר שענו העם: ברוך ה' המבורך לע"ו, חוזר המברך ואומר: ברוך ה' המבורך לעולם ועד, כדי לכלול המברך עצמו בכלל המברכים.

כו. כתב הגאון החיד"א (לדוד אמת, תורת השלמים סי' כה אות ה) וז"ל, כשעולה לקרות בס"ת י"א השם עמכם, ואינם מזכירים את השם בפירוש,

בירושלמי א"ר יוסי בר בון, כד סלקי לדוכנא לברוכי, האי מאן דברין נקיט עמודא דתורה בידיה, שנאמר (דברים לא, כו) לקוח את ספר התורה הזה. בב"ר לא ימוש ספר התורה 'הזה' מפין, מלמד שהיה ספר תורה בידו של יהושע, שאין לומר הזה, אלא למי שתופס החפץ.

והמג"א (ס"ק יג) כתב, ובכתבים כתוב שבשעת הברכה יאחז 'בשתי' ידיו ביריעות התורה. ובמשנ"ב (ס"ק לה) כתב, היינו דיאחוז בעמודי ספר תורה.

וכ"כ הבא"ח (שם) וז"ל: ויזהר בעת שמברך, לאחוז בס"ת עצמו ע"י המפה ולא בתיק, ויניח שתי ידיו בעת הברכה אחת מצד זה ואחת מצד זה, ויכוין לכלול השמאל בימין, ואחר שגומר הברכה שלפניה, מסיר יד השמאל וישאר אוחז ביד ימין בלבד ע"י מפה.

וכתב עוד הבא"ח וז"ל: וכן כתב רבנו ז"ל כל זה בשער הכונות. וכתב שם מהרש"ו ז"ל דאין חיוב לאחוז הס"ת במטפחת אלא רק בעת קריאת התורה בציבור, שאז מתגלים האורות העליונים כאמור, אבל שלא בשעת קריאת ס"ת, כגון שצריך לתקנו, או שאוחזו לצורך אחר, אין

יח. יזהרו הן הקורא בתורה והן העולה שלא ליגע בידיהם בגוילי הספר תורה אלא באמצעות מטפחת, וכבר משעת פתיחת ההיכל חל האיסור, וגם כשאין הס"ת פתוח במקום הקריאה יגלגלו עם המטפחת, וב"ה בימינו יש גלגלת ואין צורך לנגוע כלל בשעת הגלילה.²¹

יט. צריך לומר ברכו והברכות בקול רם²², ולפחות צריך שישמעו עשרה אנשים ברכו והברכות²³. וציבור השומעים צריכין לכוין לברכות העולה ויענו אחריהם "אמן",

עיונים והארות

לאחוז בס"ת עצמו ע"י המפה וכו'. אבל שלא בשעת קס"ת כגון שצריך לתקנו או שאחוז לצורך אחר, אין כאן חיוב לאחוז בו ע"י המטפחת יעו"ש.

כה. שו"ע (שם סעי' ו), אומר ברכו והברכות בקול רם, והאומרם בלחש טועה, וי"א שצריך לחזור ולברך בקול רם. הג"ה, כדי שישמעו העם ויענו ברוך ה' המבורך לעולם ועד".

וכתב בבה"ל (סו"ס ז), דאם הש"ץ אמר בלחש ולא שמעו ממנו ט' אנשים רק איזה אנשים יחידים, וענו ברכו, ועל ידיהם נשמע הקול לאחרים, וענו גם הם ברכו, בודאי יחיד השומע להקהל שמברכים, אסור לו לענות עמהם ברכו, שגם הם ענו שלא כדין, כיון שלא שמעו על כל פנים ט' מהמברך עצמו... ובדבר זה נכשלין בעו"ה הרבה אנשים שמברכין על התורה בלחש, שאין שומעין ממנו רק אנשים הסמוכין לו העומדים על הבימה, ועל ידי זה נשמע למרחוק לקהל ועונין ביהל"ו, ומחטיאין בעצלותן את הרבים.

כט. כ"ב המג"א (שם ס"ק י), שאין לאמרו כי אם בעשרה, והאומרם בלחש אינו מועיל דהוי יחיד, ואם כן הוא הדין לקדיש וברכו.

לפי דברי הזוה"ק דאין להזכיר השם אלא על מילה, ומאי דכתיב והנה בעז וגו' יש ליישב כמ"ש אני הדל בריש נחל קדומים בס"ד. ע"כ. וכן דעת רבנו יעקב רקח בספרו שערי תפילה (ברכות ס"ת א) ועיין בכתר שם טוב (עמוד רמה) שכתב עוד טעמים בה.

כו. כן הוא בברייתא (סופרים ג, כג) איתא וז"ל: א"ר יוחנן כל האוחז ס"ת ערום נקבר ערום וכ"ה בגמרא מגילה (לב). אמר רבי פרנך אמר רבי יוחנן: כל האוחז ספר תורה ערום נקבר ערום. - ערום סלקא דעתך? אלא אימא: נקבר ערום בלא מצות. - בלא מצות סלקא דעתך? - אלא אמר אביי: נקבר ערום בלא אותה מצוה. אמר רבי ינאי בריה דרבי ינאי סבא משמיה דרבי ינאי רבה: מוטב תיגלל המטפחת ואל יגלל ספר תורה.

ובשעה"ב (דף מט ע"ב) בשם רבנו האריז"ל כתב, וז"ל "גם צריך ליזהר כשיעלה לקרוא בס"ת שיאחז בס"ת בשני ידיו ולא בתיק כי אם ביריעה עצמה, יד אחת מצד זה ויד אחת מצד זה, אבל תאחוז אותו ע"י מפה של הס"ת ולא בידך ממש כאמרם ז"ל כל האוחז ס"ת ערום נקבר ערום מאותה מצוה" עכ"ד. וכ"כ הבן איש חי (ש"ב פר' תולדות אות ח"י) וז"ל, ויזהר בעת שמברך

- כדי שיעלו להם להשלים מנין מאה ברכות שחסר מנינן בשבת. ועל כן יאמרו העולה בקול רם, כדי שכל הקהל ישמעו ויוכלו לענות אמון^ל.
- כ. הבעל קורא אומר "אמן" בקול רם, ומושך בו קצת יותר מן הצבור, כדי שיבינו שמתחיל לקרות ויטו אוזן לשמוע, וטוב שיפסיק קצת בין "אמן" להתחלת הקריאה^{לא}.
- כא. הנכון שבכל הפרשיות ראוי למדקדק בדבריו לכוין דעתו ולשומעם מפי הקורא^{לב}.
- כב. העולה לתורה יקרא עם הקורא בלחש מלה במלה, כדי שלא תהא ברכתו לבטלה, אלא שצריך לקרות בנחת שלא ישמיע לאוזנו^{לד}.

עיונים והארות

ל. **שו"ע** (סי' רפד סעי' ג), צריך לכוין לברכות הקוראים בתורה, ולברכות המפטיר, ויענה אחריהם אמון, ויעלו לו להשלים מנין מאה ברכות שחסר מנינם בשבת.

לג. **מרן** הבי" (או"ח קמא) הביא בשם רבנו יצחק אבובב ז"ל שהעתיק דברי הזוה"ק (פר' ויקהל ד, וז"ל "ואסיר למקרי בספרא דאורייתא בר חדא בלחודוי, וכולא צייתין ושתקין בגין דישמעון מילין מפומיה כאילו קבילו לה ההיא שעתא מטורא דסיני, ומאן דקרי באורייתא להוי חד קאים עליה ושתיק, דלא ישתמעון בר דבור חד בלחודוי לא תרין דבורין, לשון קודש חד וחד הוא ולא תרין דבורין, ואי תרין משתכחין בס"ת גריעותא דרזא דמהימנותא איהו, וגריעותא דיקרא דאורייתא אשתכח בס"ת ובעי חד קלא, מתרגם חד ורזא דא קליפה ומוחא כולא שתקין וחד קארי, דכתיב וידבר אלהים את כל הדברים האלה לאמר איהו לעילא וכל עמא לתתא. ע"כ. ואמר שראוי לחוש לדבריו, וכתב הבי" דכיון שלדברי הזוהר אסור לקרות אלא אחד, א"כ בזמננו שהש"צ קורא, העולה אסור לקרות אע"פ שלדברי הפוסקים צריך לקרוא לא שבקינן דברי הזוהר מפני דברי הפוסקים, ועוד הא אפשר שישמע מהש"צ ויכוין לבו ויצא יד"ח, ושוב כתב

ל. **שו"ע** (סי' רפד סעי' ג), צריך לכוין לברכות הקוראים בתורה, ולברכות המפטיר, ויענה אחריהם אמון, ויעלו לו להשלים מנין מאה ברכות שחסר מנינם בשבת.

וכתב הכה"ח (שם ס"ק יז) בשם החסד לאברהם, ועל כן מצוה על העולים שיברכו בקול רם, כדי שכל הקהל ישמעו ויוכלו לענות אמון, והאומרים הברכות בלחש עליהם נאמר (קהלת ט, יח) וחוטא אחד יאבד טובה הרבה. וכ"כ המשנ"ב (שם ס"ק ה), ועל כן מצוה על העולים שיברכו בקול רם, כדי שכל הקהל ישמעו, ויוכלו לענות אמון.

ובן יש להקפיד שלא יסיים הברכה מיד קודם שהציבור יסיימו לומר ברוך הוא וברוך שמו.

לא. **משנ"ב** (סי' קמא ס"ק יז) וז"ל: וכתבו האחרונים שהמנהג שהקורא עונה אמון עם הצבור בקול רם וממשיך בו קצת יותר מן הצבור בכדי שיבינו שמתחיל לקרות ויטו אוזן לשמוע ומתחיל לקרות מיד וטוב שיפסיק קצת בין אמון להתחלת הקריאה שלא יהא נראה מחמת נגינת אמון שהוא דבוק אל מה שקורא. עכ"ל.

כג. השליח ציבור הקורא בתורה יכוין להתחיל ולסיים בדבר טוב ל^ז.

כד. נהגו לעמוד בשעה שאביו או הרב עולה לתורה, ובמקומות שנהגו כך חיוב הוא על התלמיד או הבן לעשות כן. ונהגו לנשק ידי החכמים והאבות ל^ה.

כה. אסור לדבר בשעת קריאת התורה שהוא בזיון התורה, שמסיר אזנו מלשמוע דבר ה', וגדול עונו מנשוא, ואשרי מי שנותן כבוד לתורה ל^י, ואיסור זה הוא משעה

עיונים והארות

לביזוי... ויש מקומות שנהגו לעמוד גם כן כשעולה אחיו הגדול וחמיו^ו.

ומרן הב"י (יו"ד סי' רמב) כתב בשם שה"ל וז"ל, ואם הוא בביהכ"ס בציבור וקראו לרבו

לקרות בתורה אינו צריך לעמוד כל זמן שרבו עומד. עכ"ל. וכן פסק בשו"ע (שם סעי' יח) אבל באביו כשעולה לתורה כשמנהג המקום שעומדים, חייב לעמוד ואם אינו עומד הוי ביזוי ח"ו לאביו. וכ"כ בכתר שם טוב (עמוד רמו) ולכן בזמננו פה באר"י נהגים בני עדות המזרח לעמוד כשאביו או זקנו עולים לתורה, ולכן צריך לעמוד מפניהם. וכ"כ בחסד לאלפים (יו"ד רמב, ה). ולכן יש לזהר בזה וגם אם אביו מוחל לו ומתיר לו שישב, איכא בהא זילותא מפני הרואים שאין יודעים שאביו מוחל, ובפרט היכא דאיכא זלזול לכן יעמוד ולא ישנה מנהג המקום.

לו. **שו"ע** (סי' קמו סעי' ב), כיון שהתחיל הקורא לקרות בספר תורה אסור לספר.

והביאור הלכה (ד"ה והנכון) כתב, והנה כל זה הסעיף הוא תוכחת מגולה לאותן האנשים המפקירין את נפשיתם ומספרין בשיחה בטלה בעת הקריאה, אם בין גברא לגברא שהספר סתום אסור לספר עם חבירו (ולכמה פוסקים אסור אפילו בדברי תורה), כמה יגדל האיסור

שאפילו לדברי הזוהר רשאי לקרוא בלחש ולא ישמיע לאזניו. וסיים וז"ל "וכן ראוי לעשות לקרות העולה בנחת בענין שלא ישמיע לאזניו" ע"כ.

ופסק בשו"ע (סי' קמא סעי' ב) וז"ל: לא יקראו שנים, אלא העולה קורא וש"צ שותק, או ש"צ קורא והעולה לא יקרא בקול רם, ומ"מ צריך הוא לקרות עם הש"צ, כדי שלא תהא ברכתו לבטלה, אלא שצריך לקרות בנחת, שלא ישמיע לאזניו. וכ"כ הבא"ח (שם אות כ).

לד. כ"כ הרמב"ם (פי"ג מהלכות תפלה ה"ח) וז"ל, כל העולה לקרות בתורה פותח בדבר טוב ומסיים בדבר טוב, אבל פרשת האזינו קורא הראשון עד זכור ימות עולם. עכ"ד. ועפ"ז כתב הרמ"א בהגה (סי' קלה סעי' א) "שהקורא בתורה יכוין שיתחיל תמיד לקרוא בדבר טוב ולסיים בדבר טוב" ע"כ.

לה. בבח"ח (סי' קמא ס"ק לה) הביא בשם ספר לדוד אמת (להחיד"א) שכתב, ויש מקומות שנהגין כשהרב עולה וכן האב, כל זמן שקורא בתורה, התלמיד או הבן עומד על עומדו במקומו, ובמקומות שנהגו כך נעשה הדבר חובה על התלמיד או הבן, שאם לא יעמוד נראה שהוא מזלזל, ובכל כבוד שנהגו אם אינו עושה דומה

שנפתח הס"ת לקרות בו לי.

כו. גם ללמוד ולפלפל בדברי תורה אסור בשעת קריאת התורה לה. ואפי' בין גברא לגברא אסור לדבר בדברי תורה לט. ואמנם ללמוד לעצמו בלא לדבר בין גברא לגברא מותר י.

כז. מעיקר הדין מותר לקרות שנים מקרא ואחד תרגום בשעת קריאת התורה, ואפי' שאינו קורא באותו פסוק שהש"ץ קורא יא. ויש אוסרים מכיון שצריך לשתוק ולשמוע הקריאה מפי הש"ץ וכן נכון וראוי לנהוג יב. אבל בין גברא לגברא מותר

עיונים והארות

גדול בתורה ילמוד בשעת קריאת התורה. **וכתב** המג"א (שם ס"ק ח), אפילו בדברי תורה, אפילו להורות לאדם ששואל לפי שעה או לפרש דבר איסור. ובמשנ"ב (שם ס"ק ה) כתב, ולאפרושי מאיסורא מותר לומר בדרך קצרה, אם אי אפשר להפריש על ידי רמיזה.

ומכאן תוכחה מגולה לאותם אשר במקום לשמוע ולהקשיב לש"צ בקריאת התורה קוראים עלונים וכדו' שאם אסרו ללמוד ולדבר בדברי תורה בשעת הקריאה ק"ו וכ"ש הוא שיהיה אסור מלקרוא שום דבר אחר וה' הטוב יכפר ולא ימנע טוב להולכים בתמים.

לט. שו"ע (שם סעי' ב), אסור לספר אפילו בדברי תורה אפילו בין גברא לגברא.

מ. שו"ע (שם). ויש מתירים לגרוס (פי' ללמוד) בלחש. וכ"כ הא"ר (ס"ק ד).

מא. שו"ע (שם) ולקרות שנים מקרא ואחד תרגום בשעת קריאת התורה, שרי. וכתב המשנ"ב (ס"ק יא) כיון שהוא מעין מה שקורא הש"ץ אף על פי שאין קורא ממש בפסוק שהש"ץ קורא (פמ"ג).

מב. כ"ב הכה"ח (סי' רפה ס"ק לא) וז"ל: ובספר

בעת שהספר פתוח, שבזיון הוא, כשמסיר אזנו מלשמוע דבר ה', וגדול עונו מנשוא, שאפילו מי שיוצא באמצע הקריאה נאמר עליו (ישעיה א, כח) ועוזבי ה' וכו', כדאמרינן בגמרא (ברכות ת), כל שכן בזה שעומד בבית הכנסת ואינו רוצה להטות אזנו לתורה, ולבד זה מצוי כמה פעמים חילול השם על ידי זה ברבים, כגון שהוא עומד במזרח ביהכ"נ ועונו נראה לעין כל, ויש בזה חשש דלא תחללו את שם קדשי, גם כמה פעמים המעשיות שלו מעורבין בלה"ר ורכילות מראשן ועד סופן... ואשרי מי שנותן כבוד לתורה, וכמו שנאמר (שמואל א' ב. ל) כי מכבדי אכבד.

לז. כ"ב המשנ"ב (שם ס"ק ד) שהמג"א (סק"ג) מצדד לומר דמשעה שנפתח הספר תורה, אפילו לא התחיל עדיין הקורא לקרות גם כן אסור, וכן משמע דעת הגר"א בביאורו, דמשעה שפתחו הספר תורה כדי לברך אסור לספר.

לח. שו"ע (שם סעי' ס), כיון שהתחיל הקורא לקרות בספר תורה אסור לספר אפילו בדברי תורה. וכן העיר בעל ערוך השלחן (שם סעי' ו), ומימינו לא ראינו ולא שמענו שאפילו היותר

לכו"ע יי.

כח. בשעת קריאת התורה אסור לצאת ולהניח ס"ת כשהוא פתוח, ואפילו אם עדיין לא התחילו לקרות יי. וי"א שאפילו שהוא כבר שמע קריאת התורה, ורק נכנס לביהמ"ד לחפש אדם וכדומה, גם כן אסור יי.

כט. בין גברא לגברא מותר לצאת אם זה לצורך גדול יי, ואם כבר שמע קריאת התורה או בדעתו לשמוע במקום אחר, מותר לצאת בין גברא לגברא אף שלא לצורך גדול יי.

ל. אחר שסיימו הקריאה דהיינו עליית "משלים" קודם קריאת המפטיר אומר העולה ל. חצי קדיש יי, כדי להפסיק בין עיקר הקריאה לקריאת המפטיר, ואין המפטיר ממנין העולים שאינו קורא ג' פסוקים אלא מפני כבוד התורה יי.

עיונים והארות

מג. משנ"ב (שם ס"ק טו).

מד. שו"ע (שם סעי' א) אסור לצאת ולהניח ס"ת כשהוא פתוח. וכתב הביאור הלכה (ד"ה כשהוא) מלשון זה משמע דאפילו לא התחילו עדיין לקרות אסור מכיון שכבר נפתח הספר.

מה. מג"א (סי' קלח ס"ק א) משמע דבכה"ג אסור. מו. שו"ע (שם) אבל בין גברא לגברא שפיר דמי. וכתב המג"א (ס"ק ב) דוקא לצורך גדול. (סדר היום).

מז. כ"ב בכף החיים (שם ס"ק ג) לאחר שמביא השיטה שסובר שדוקא לצורך גדול מותר, כתב מיהו נראה זה שכבר שמע ויצא ידי חובתו או שדעתו לשמוע בבית הכנסת אחר במקום שמתפלל, מותר לצאת בין גברא לגברא אפילו בלא דוחק, וכן עמא דבר.

מח. שו"ע (סי' רפב סעי' ד).

מט. מ"ז (שם סעי' ד)

קיצור של"ה (דף פ"א ע"ב) כתב דהעושים כן לא יפה עושין כי מן הראוי לשמוע מן השליח ציבור והוא יתווק ומה שאמרו רז"ל שישלים עם הצבור כלומר כל זמן שהסדרה זו היא עם הצבור דהיינו מן המנחה בשבת ואילך עד מנחה של שבת הבאה, וכן כתב בסדור חסד לאברהם למה"ר אברהם טובייאנה דף קי"ו ע"א בדיני קריאת ספר תורה בצבור ומצוה מן המובחר שיהיה ביד כל אחד חומש ויבינו בו כל מה שיוציא מפיו השליח ציבור ואין לעסוק אפילו בדברי תורה באותה שעה ומי שלא קרא שנים מקרא ואחד תרגום אינו רשאי לקרות בשעה זו ע"כ, והכי נקטינן ודלא כמו שכתבו בבית יוסף ובדרכי משה. יפה ללב אות ז'. ועיין עוד מה שכתבנו בזה לעיל סימן קמ"ו אות ט"ז יעו"ש. עכ"ל. וכ"כ הפר"ח הביאו המשנ"ב (סי' קמו ס"ק טו) שמעיקר הדין אסור לעסוק בשעת קריאת התורה אפי' בשמו"ת. וכ"כ המג"א (ס"ק ה) בשם השל"ה. וכ"ד הגר"א במעשה רב.

לא. בשבת שהפרשיות מחוברות נוהגים שהעולה רביעי קורא סיום פרשה ראשונה ותחילת פרשה שניה.¹

לב. כתוב בשעה"כ: בפרשת בחוקותי ראיתיו לרבנו האריז"ל שעלה ביום השבת שקרא בפיו ובקול רם הקללות של פרשת בחוקותי כחכמי קהילות ספרד.²

לג. גם ראיתי למורי האר"י ז"ל כשהיינו מתפללים בבית מדרשו שעלה ביום שבועות וקרא עשרת הדברות בפיו בקול רם כדרך שנוהגים חכמי קהילות כמנהג ספרד.³

לד. אין מפסיקים באמצע עשרת הדברות ושירת הים ולא במ"ב מסעות שבפרשת מסעי, וכן בפרשת התוכחות שבחוקותי ובכי תבוא, ובשמונה פסוקים אחרונים שבתורה.⁴

לה. ישתדל כל אדם לעלות לתורה לפחות פעם אחת בחודש ויועיל מאד לנשמתו ולהשגה בתורה.⁵

עיונים והארות

ולאחריו אלא שירת הים ועשרת הדברות וקללות שבתורת כהנים וקללות שבמשנה תורה" ע"כ. וכן הוא במסכת סופרים (פ"ב ה"ג) ועפ"ז כתב הרב דוד אבודרהם ז"ל (סדר הפרשיות) שנהגו שלא להפסיק בקריאת שירת הים ועשרת הדברות וקללות שבתו"כ ושבמשנה תורה אלא אחד קורא אותם עכ"ד.

ובפרשת התוכחות שבספר ויקרא אין מפסיקים בהם כדאיתא במשנה (מגילה לא.) אין מפסיקין בקללות אלא אחד קורא את כולם. ובגמרא א"ר חייא בר גמדא א"ר אסי דאמר קרא מוסר ה' בני אל תמאס ואל תקוץ בתוכחתו, ור"ל אמר לפי שאין אומרים ברכה על הפורענות, תנא כשהוא מתחיל, מתחיל בפסוק שלפניהם, וכשהוא מסיים, מסיים בפסוק שלאחריהם. ע"כ. וכ"פ הרי"ף ורא"ש (מגילה שם) והרמב"ם (פי"ג מהלכות תפלה ה"ז).

נד. כ"ב הבא"ח (ש"ב פ"ר תולדות אות כ) וז"ל:

נ. כתב הלבוש (סי' רפב סעי' ד) כששתי הפרשיות מחוברות נוהגים ומדקדקים שהרביעי יקרא סוף פרשה ראשונה ותחילת פרשה שניה כדי לחלקם בשווה בין השבעה עולים ע"כ.

וכתב ספר "עיבור שנים" שהרביעי יהיה ממוצע ומחבר שתיים, וכתב בשם קונטרס אחר שהמנהג שהעולה שלישי מחבר שתיים ואין הדבר מעכב. ע"כ. וכ"כ הגאון חיד"א (מחזיק ברכה סי' רפב אות ז) שודאי אינו לעיכובא, מיהו חיובא רמיא על הש"ץ לנהוג כמנהג ולא לשנות.

ומפי זקנים וסופרים שמענו שהעולה רביעי סגולה למעוכבי שידוך שימצאו זיוגם בנקל.

נא. **שעה"כ** (דף עג ע"ג).

נב. **שעה"כ** (שם).

נג. **ובתלמוד ירושלמי** (מגילה פ"ג ה"ז) איתא א"ר סימון בשם ריב"ל אין לך טעון ברכה לפניו

לו. מנהג ק"ק חסידים בית א-ל יכב"ץ שהש"ץ עולה תמיד שישי סמוך והוא דוקא מברך ברכות ס"ת תחילה וסוף בכוונה ושאר מכוונים כשיעלו אין מכוונים יי. וכן מנהג ישיבתינו ק"ק חסידים "נהר שלום" תכב"ץ שעולה ראש ישיבתנו הש"ץ מו"א ועט"ר הרב החסיד רבי שלום שמואלי שליט"א לעליית השישי ומכוין בברכת התורה תחילה וסוף אך שאר המכוונים אין מכוונים בברכת התורה בעלייתם.

לז. פשט המנהג לעשות מי שבירך לעולה בסיימו הקריאה בתורה ואין בזה איסור שאילת צרכיו בשבת ויו"ט יי.

עיונים והארות

בו חשש ע"כ. והוסיף מרן וכתב הטעם שבנוסח מי שבירך אין תפלה ובקשה, אלא לומר שירצה השם פעלו וצדקתו שעושה, ועוד כיון שהוא נוסח קבוע לכל, והש"צ מוסיף לכל אדם מה שנצרך אם בנים זכרים או בת זוג כשרה ורפואה הרשות בידו ע"כ. והביא דבריו הגאון החיד"א בברכ"י (סי' רפד אות יד). והוסיף שם עוד לימוד זכות על מנהג זה.

ורבנו הרי"ח ז"ל כתב דיש סגולה לאחר קריאת התורה לברך את העולה, בהיות והאדם נעשה כלי מקבל ברכה וראוי לברכה על ידי צינורות השפע שנפתחו בקריאתו בתורה וראויה הברכה שתשפיע באותה שעה.

וישתדל האדם לעלות לס"ת לפחות פעם אחת בחודש. וכ"כ אמת ליעקב ניניו (קריאת ס"ת אות כא). וכ"כ הגאון חיד"א בשו"ת חיים שאל (ה"א סי' לז).

נה. רב"ש (ברשימת המנהגים אות ל"ה)

נו. כתב מרן בשו"ת אבקת רוכל (סי' יא) בשם תשובת רבנו יעקב בירב ז"ל והשיב על שנשאל אם מותר לעשות בשב"ק מי שבירך לחולה וכיוצא אם אין בו משום המתפלל על החולה שיאמר שבת היא מלזעוק וכו'.

והשיב דאין איסור בדבר, דדוקא דבר המביא לידי בכי או צער אסור, אבל כשבא לברכו מצד הנדבה שעשה ואומר מי שבירך אין

מאמרי הזוה"ק

פרשת שלח

בענין לשון הרע

המרגלים בשעה שדיברו לשון הרע נלקח מהם נשמות י"ב השבטים שהיו בהם

שלח לך דף קנח.

וַיִּשְׁלַח אֶתְכֶם מֹשֶׁה וגו' ממדבר פארן על פי ה' **כָּלֶם אַנְשִׁים** ראשי בני ישראל
המה (במדבר יג, ג). **כָּלְהוּ זַכָּאִין הָוּן, וְרִישֵׁי דְיִשְׂרָאֵל הָוּן** כולם
צדיקים היו וראשי בני ישראל היו אלה המרגלים. **אָבְל אַנּוּן דְּבִרּוּ לְגַרְמִייהוּ**
עֵיטָא בִּישָׂא אבל הם הנהיגו לעצמם עצה רעה, ואז פרחה מהם נשמת השבטים, כמש"כ
רבנו האר"י (בשער הפסוקים) ששנים עשר מרגלים אלה הם כנגד י"ב שבטים. **אִמָּאי נְטָלִי**
עֵיטָא דָּא ומדוע לקחו עצה רעה זו. **אָלָא אָמְרוּ, אִי יִיעֲלוּן יִשְׂרָאֵל**
לְאַרְעָא, נְתַעֲבַר אֲנֵן מִלְּמַחֵי רִישֵׁין אם יעלו ישראל ויכנסו לארץ ישראל
יעבירו אותנו מלהיות ראשים כי א"י היא בחינת רחל, והם היו בחינת דור המדבר בחינת לאה,
וַיַּמְנִי מֹשֶׁה רִישֵׁין אַחֲרָנִין וימנה משה ראשים אחרים שהם בחינת רחל,
דְּהָא אֲנֵן זַכָּאִין בְּמַדְבָּרָא לְמַחֵי רִישֵׁין שהרי אנחנו זכינו להיות ראשים
במדבר, **אָבְל בְּאַרְעָא לָא נְזַבִּי** אבל בארץ ישראל לא נזכה להיות ראשים. **וְעַל**
דְּנְטָלִי עֵיטָא בִּישָׂא לְגַרְמִייהוּ ועל שלקחו עצה רעה לעצמם, **מִיתוּ אַנּוּן,**
וְכָל אַנּוּן דְּנְטָלָן מִלְּיִיהוּ מתו הם וכל אותם שקבלו את דבריהם.

כשחטאו ישראל במרגלים נכנסה בהם זוהמת הנחש ולא יכלו ליכנס לארץ עד שיוסר מהם

שם דף קסא.

רְבִי שִׁמְעוֹן אָמַר, אֶלְמָלֵא הוּוּ עֵיילִין יִשְׂרָאֵל לְאַרְעָא, בְּסִימְנָא

(דף קסא ע"א) (נ"א באומנא) **דְּלִישְנָא בִּישָׂא** אם היו עולים ונכנסים עם ישראל

לארץ ישראל בסימנים ובאמונתו של הנחש שהיא לשון הרע שריכלו המרגלים על א"י, **לֹא**

הָוּה קָאִים עֲלֵמָא רְגֵעָא חַד לא היה עומד העולם אפי' רגע אחד, ולכן נשארו

במדבר ארבעים שנה כדי לתקן חטא לשון הרע. **מֵאֵן אֲמָנָא דְּלִישְנָא בִּישָׂא** ומי

הוא האומן הגדול בלשון הרע [א], **נַחֲשׁ** הוא הנחש, שהוא הראשון שדיבר לשון הרע וזה היה

על הקב"ה כידוע. **וְרִזָּא דְּמַלְתָּה** וסוד הדבר, **מְדַאָתָא נַחֲשׁ עַל תְּוֹה אַפִּיל**

בַּה זֹהמָא משבא הנחש על חוה והטיל בה זוהמה כי א"י היא סוד המלכות הנק' חוה ועם

ישראל קיבלו הזוהמה מהנחש דרך המרגלים שדיברו לשון הרע ואז היה נחשב כאילו בא הנחש

על חוה.

עיונים והארות

וכן מות וחיים ביד הלשון, פי' שידוע שנקצב לאדם כמה ידבר במשך שנות חייו, על כן אם ידבר בדברי תורה יאריך את ימיו, ואם ח"ו ידבר דברים בטלים או לשון הרע יקצר ימיו, הרי מות וחיים ביד הלשון.

יד ולשון - גימט' ת', הרומז תחיה או תמותה, לרמוז שמות וחיים ביד הלשון.

[א] לשון - גימט' בו אהבה בו שנאה.

לשון יש בו דין ויש בו מידת רחמים ש' דלשון גימט' ברחמי"ם. לוי"ן דלשון גימט' אלהי"ם שהיא מידת הדין. וז"ש רבותינו מות וחיים ביד הלשון כלומר אדם בלשונו יכול לפעול במידת הדין ולהרוג, ויכול בפיו לפעול במידת הרחמים ולהחיות.

על הכל הקב"ה מוחל חוץ מעוון לשון הרע

**אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן, וְעַל כָּלָּא מַחֵל קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא, בְּרַמְזֵי
לִישָׁנָא בִישָׁא** על כל העוונות מוחל הקב"ה חוץ מהעוון של לשון הרע. בְּרִי
דְּכַתִּיב הֵיטָב וּכְתוּב (תהלים יב, ה), **אֲשֶׁר אָמְרוּ לְלִשׁוֹנֵנוּ נִגְבִּיר שְׁפָתֵינוּ
אֶתְנוּ מִי אֲדוֹן לָנוּ.** לשון המדברת גדולות ונעלה על הכל, היות וזה ברשותינו ונוכל
לדבר מה שנרצה ואז כופר בעיקר.

כמה רעות וצרות נסבבו על ידי לשון הרע של המרגלים

תָּא חַוִּי בא וראה, **כַּמָּה עֲבַד הַהוּא לִישָׁנָא בִישָׁא** כמה רעות עשה אותו
לשון הרע של אותם המרגלים, **נָזַר עַל אַבְתַּתְנָא דְּלָא יִיעוּל לְאַרְעָא**
נגזר על אבותינו שלא יכנסו לארץ הקודש וּמִיתוּ אֲנֹנִי דְּאָמְרוּ ומתו אותם המרגלים
שאמרו לשון הרע. **וְאַתְנָזַר בְּכִיָּה לְדָרֵי דְרִין** (בַּל שָׁבֵן הֶכָּא דְּאִפִּיקוּ לִישָׁנָא בִישָׁא
עַל כָּלָּא) ונגזר בכי על עם ישראל לדורי דורות. **כְּבִיכּוּל כִּיּוֹן דְּאִפִּיקוּ עַל אַרְעָא
קְדִישָׁא** כיון שהוציאו לשון הרע על ארץ הקודש, **כְּאִילוּ אִפִּיקוּ עָלֶיהָ** כאילו
הוציאו כביכול על הקב"ה. **בְּגִין כִּי קִנִּי קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא עַל דָּא**, בשביל
כך קינא הקב"ה על זה (בְּלוֹמַר קִנִּי לְשִׁמְיָהּ) **וְקִאִימוּ יִשְׂרָאֵל כְּלָחוּ לְאַשְׁתַּצָּאָה
מִעֲלָמָא**, וח"ו עמדו כל ישראל כולם להכלות ולהשמד מן העולם **אַלְמִלָּא בְּעוֹתִיָּהּ
דְּמִשָּׁה** אם לא תפילתו ובקשתו של משה רבנו שביטל את הגזרה ובמקום שימותו בפעם אחת
כולם מתו במשך ארבעים שנה ורק אותם שמגיל עשרים עד ששים.

יש ממונים שלוקחים דיבורים לא טובים שמדברים בנ"א, וב"מ מטמאים בזה אח"כ לדברי תורה שמדברים אותם

אנשים

פקודי דף רסג:

וּמַהֲאֵי רוּחָא בִישָׁא, וּמוּזָה הַרוּחַ הַרַע, תְּלִיין פְּמָה גְרַדִּינִין אַחַרְנִין
 תלויים בעלי דינים אחרים, דְּאֲנֹנִן מְמַנִּין לְאַחַדָּא מְלָה בִישָׁא שהם
 ממונים לאחוז דיבור רע של לשון הרע, או מְלָה טְנוּפָא דְאַפִּיק בַּר נָשׁ
 מְפִיָּה או דברי טינוף של ניבול פה שמוציא האדם מפיו, וּלְבַתָּר אַפִּיק מְלִין
 קְדִישִׁין ואח"כ כאשר מוציא האדם מפיו דברים קדושים של תורה ותפילה, או בעלי הדינים
 מטמאים בדיבורים הללו את דברי התורה והתפילה. ווי לֹזֵן, ווי לְחִיָּהוֹן אוי להם אוי
 לחייהם, אֵלִין אֲנֹנִן בְּנֵי נָשָׂא דְגַרְמֵי לְאֵלִין גְרַדִּינִין אַחַרְנִין
 לְשִׁטָּאָה אלה אותם בני האדם שגורמים שאלה בעלי דינים אחרים ישלטו, לְמַפְגָּם
 אַתָּר קְדִישָׂא כדי לפגום במקום הקודש של השכינה. ווי לֹזֵן בְּהַאי עֲלָמָא, ווי
 לֹזֵן לְעֲלָמָא דְאַתִּי אוי להם בזה העולם, אוי להם לעולם הבא. בְּנִין, דְּאֵלִין
 רוּחִין מְסַאֲבִין, נְטִלִין הַאי מְלָה מְסַאֲבָא היות שאלו הרוחות הטמאות
 לוקחות את המלה והדיבור הטמא שמוציא מפיו, וְכַד אַפִּיק בַּר נָשׁ לְבַתָּר מְלָה
 קְדִישָׂא וכאשר מוציא האדם אח"כ דיבור קדוש מפיו, אַקְדִּימוּ אֵלִין רוּחֵי
 מְסַאֲבֵי, וְנְטִלֵי תְּחִיא מְלָה מְסַאֲבָא, וּמְסַאֲבֵי לְתַחִיא מְלָה
 קְדִישָׂא, וְלֹא זְכִי בִיהַ בַּר נָשׁ, וְכַבִּיבֹול תְּשֵׁשׁ חִילָא קְדִישָׂא.

מקדימות אלו הרוחות הטמאות ולוקחות את אותה מילה ודיבור טמא ומטמאות את אותו דיבור

קדוש בכח דיבור הטומאה שיצא קודם מפיו ואינו זוכה בו האדם שיעלו תורתו ותפילתו למעלה
וע"י זה כביכול נחלש כח הקדושה ב"מ.

רוח אחת ישנה שכאשר מתעוררים בנ"א לדבר לה"ר, מתעוררת היא ומביאה ב"מ מות לגויי הארצות

פקודי דף רסד:

תַּחֲזוֹת אֱלֹיִן תחת אלו הב' רוחות שהם אף וחמה, **אֵיִת רוּחָא תְּדָא** יש רוח אחת,
דְּקַיִמָא עַל כָּל אַנּוּן מְאִירי דְּלִישָׁנָא בִּישָׁא שעומדת על כל
אותם בעלי לשון הרע, **דְּכַד מְתַעְרִי בְּנֵי נֶשָׂא בְּלִישָׁנָא בִּישָׁא** שכאשר
מתעוררים בני אדם לדבר לשון הרע, **אוּ תְּהוּא כִּר נֶשׁ דְּאֶתְעָרִי בְּלִישָׁנָא**
בִּישָׁא או אותו אדם יחיד שמתעורר לדבר לשון הרע, **כְּדִין אֶתְעָר תְּאֵי רוּחָא**
בִּישָׁא מְסֵאנָא דְּלַעֲלָא, אז מתעורר זה הרוח הרע הטמא שלמעלה **דְּאֶקְרִי**
שְׁנַקָא סְכַסִּיכ"א, וְאִיהוּ שְׂאִירֵי עַל תְּהוּא אֶתְעָרוּתָא דְּלִישָׁנָא
בִּישָׁא והוא שורה על אותה ההתעוררות של הלשון הרע, **דְּשְׂאִירֵי בִּיה בְּנֵי נֶשָׂא**
שהתחילו בו בני אדם לדבר, **וְאִיהוּ עֵאל לְעִילָא** והוא עולה למעלה ומקטרג, **וְגָרִים**
כְּתְּהוּא אֶתְעָרוּ דְּלִישָׁנָא בִּישָׁא וגורם ע"י אותה התעוררות של לשון הרע,
מוֹתָא וְחֶרְפָּא וְקַטוּלָא בְּעֵלְמָא (דף וסה ע"א) מיתה וחרב והרג בעולם. **וְוִי**
לְאַנּוּן דְּמְתַעְרִי לְהֵאֵי סְטָרָא בִּישָׁא אוי לאותם אנשים שמדברים לשון הרע
ומעוררים לאותו צד הרע, **וְלֹא נְטִירֵי פְּמִייהוּ וְלִישָׁנְהוּן** ולא שומרים פיהם
ולשונם, **וְלֹא חֶשְׁשֵׁי עַל דָּא** ולא חוששים על איסור לשון הרע, **וְלֹא יִדְעֵי דְּתָא**

בַּאתְּעָרוּ דְלִתְתָא, תְּלִיא אַתְּעָרוּ דְלַעֲיָלָא, בֵּין לְטַב בֵּין לְבִישׁ

ולא יודעים כי בהתעוררות שלמטה תלויה התעוררות של מעלה לטוב ולרע.

מעלת עסק תורתנו הקדושה

מבאר והולך שע"י עסק התורה ועבודת ה' משיגים הצדיקים שכר רב בגן עדן ורומז כל זה בפרשת המרגלים

שלח לך דף קנט:

אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן, מִפְּרִשְׁתָּא דָּא אוֹלִיפְנָא רוּא דְחַכְמָתָא אמר

רשב"י מפרשה זו דמרגלים למדנו סוד החכמה, **וְאַשְׁתַּמְעוּ מִנָּה רְוִין**

עֲלָאִין וַיִּקְרִיִן והבנו ממנה סודות עליונים ויקרים. **תָּא חוּי, קְדָשָׁא פְּרִיךְ**

הוּא מְשַׁבַּח פְּאוּרֵייתָא וְאָמַר, אֲזִילוּ פְּאוּרְחֵי, אֲשִׁתְּדָלוּ

בְּפוּלְחָנֵי בא וראה הקב"ה משתבח בתורה ואמר לעם ישראל, בבקשה, תלכו בדרכי והשתדלו

והתדבקו בעבודתי, **וְהָא אָנָּא מְעַיִל לְכוּן לְעֲלָמִין טְבִין, לְעֲלָמִין עֲלָאִין**

ואני אכניס אתכם לעולמות טובים ולעולמות עליונים שהוא ג"ע העליון. **בְּנֵי נָשָׂא דְלָא**

יָדְעִי, לָא מְהִימְנֵי, וְלָא מְסִתְפְּלִי בני אדם שאינם יודעים בתורה ולא מאמינים

ולא מתבוננים בתורה ובזכות של ג"ע ועוה"ב, **קְדָשָׁא פְּרִיךְ הוּא אָמַר, אֲזִילוּ**

אֲלִילוּ תְּהוּא עֲלָמָא טְבָא, תְּהוּא עֲלָמָא עֲלָאָה דְכְּסוּפָא אמר הקב"ה,

לכו ורגלו את אותו עוה"ב עולם דכולו טוב אותו עולם נכספים ומתאווים לזכות בו. **אֲנָוִין**

אָמְרִי, אִיךְ נִיכוּל לְאֲלָלָא לִיָּה, וְלִמְנַדַּע פֶּל תְּהִי הם אומרים איך נוכל

לרגל את אותו עולם ולדעת ולהכיר בזכות הגדולה של עוה"ב שיינתן לצדיקים לעתיד לבא הרי אנחנו כאן בעוה"ז ואין לנו קשר לאותו עולם שכולו טוב [ב].

מַה כְּתִיב מה כתוב שם. **עָלוּ זֶה בְּנֶגֶב** שהוא בימין ששם התורה כמ"ש מנורה בדרום הרוצה להחכים ידרים, לכן כתוב, "מימינו אש דת למו", **אֲשֶׁתְּדָלוּ בְּאוֹרֵי־תָא, וְתַחֲמוֹן דִּהָא הִיא קְיִימָא קְפִיכָא, וּמִנָּה תִנְדְּעוֹן לִיָּה** השתדלו מאד ללמוד ולעסוק בתורה הקדושה ולא תתעסקו בהבלי העולם ותאוותיו ותהיו מנוגבים מזה ואז תזכו ע"י הלימוד ותשיגו מה זה עוה"ב והשכר של הצדיקים שהרי התורה היא עומדת לפניכם ולא בשמים היא כמו גן עדן, וממנה תדעו ותשיגו בעולמות העליונים. **וְרֵאִיתֶם אֶת הָאָרֶץ**

עיונים והארות

פארן, מהדיבור המפואר שהוא דרושי התורה הנתונה. על פי ה'. וכל אותם החוקרים צריך שיהיו אנשים באים בימים מלומדי מלחמה בתורה לחקור המחקר הזה. וז"ש ראשי בני ישראל, מאלף שנכנסו למקרא יצא אחד להצליח בתורה. ואחר כך כשיתקבצו שנים עשר מפוזרים למשפחות, על כרחין לא כולם יצליחו להנצל מן הטעות כענין ארבעה נכנסו לפרדס אם לא על ידי אחד משני עניינים, האחד זכות התורה שהיא מסייעת הרבה כשעוסק בה לשמה. וז"ש ויקרא אל משה, שר התורה. ליהושע, תלמיד ותיק אל תורה. והענין השני, זכות אבות דהיינו כלב שנשתטח על קברי אבות והיינו סוד רמז המרגלים. אמנם העשרה מצאו עשר פרצות פרוצות לצאת מהתורה, כי לא רבים זוכים אל העטרה להתעטר בסוד עולם הבא כאומרו ראיתי בני עליה והם מועטים וכו' שאפילו שזוכים אל התורה, אינם זוכים להשיג הטוב הצפון.

[ב] **מתחיל** בפסוק שלח לך אנשים, והכוונה שהקב"ה פונה לאלה שאינם לומדים תורה ולא יודעים חכמתה ולכן אינם מאמינים, להם אומר הקב"ה לכו לרגל אחר העולם הטוב ההוא. וז"ל הרמ"ק: היינו שלח לך אנשים ויתורו את ארץ כנען. רצה לומר ארץ שמקבל שם האדם שכר על מה שנכנע בעבודה. אמנם אין הכל זוכים לעמוד על ענין התורה כדכתיב אחד מאלף מצאתי וכדפי' רז"ל. ולהכי איש אחד איש אחד למטה אבותיו תשלחו, שאין עולים אלא אחד לאלף לעמוד על חקירת הענין על ידי עסק העיון בתורה. ואפילו אותו שזוכה, אינו אלא אותו שנגזר עליו חכם מלמעלה, שעל ידי החכמה יוכל לחקור חקירת העיון.

וזהו שאמר כל נשיא בהם. וישלח אותם משה, על ידי התעוררות רוחו של משה המתנוצץ בחכמי ישראל להצליחם בלימוד התורה, ממדבר

מַה הָיָא וְגו'. תַּחֲמוֹן מִנֵּה הָהוּא עֲלָמָא דְהֵיִינוּ תְרָאוּ וְתִשְׁיֵגוּ מִהַתּוֹרָה שֶׁהִיא רוּחֵנִית, אֵת הָעוֹלָם הָרוּחֵנִי ג"ע וְכֹל אֲשֶׁר בּוֹ, דִּהָא יְרוּתָא דְאַחְסָנָא, דְאַנָּא עֵיִל לְכוּ בֵּהּ שֶׁהִיא יְרוּשֶׁת נַחֲלָה אֲשֶׁר אֲנִי מְבִיא אֲתֹכֶם בֵּהּ, וְכַתֵּב הַגֵּר"א זֶה מִשְׁכַּח שֶׁהַקֶּב"ה נִשְׁבַּע לֵאבֹתֵינוּ לֵתֵת לָנוּ אֵת הָאֶרֶץ הַיָּבֵשׁ אֲרֶץ הָעֵלְיוֹנָה אֶרֶץ הַחַיִּים הַנְּצִיחִים. וְאֵת הָעָם הַיּוֹשֵׁב עִלְיָהּ, אֲנֹנִי צְדִיקֵיִיא דְבִגְנֻתָא דְעֵדֶן, דְקֵיִימָן שׁוֹרֵיִין שׁוֹרֵיִין בִּיקְרָא עֲלָתָהּ, בְּדַרְגֵּיִין עֲלָאִין אֱלֹהֵי הַצְּדִיקִים שְׁבַג"ע שְׁנֵהֲנִים מְזוּי הַשְׂכִּינָה שְׁעוֹמְדִים שׁוֹרֹת שׁוֹרֹת בְּכַבּוֹד עֲלִיּוֹן וּבַמְדְרָגוֹת עֲלִיּוֹנוֹת כֹּל אֶחָד כְּפִי הַטְּרַחָה שֶׁטְרַח בִּזְהָר הָעוֹלָם.

הַחֲזוֹק הוּא הַרְפָּתָה, בֵּהּ תַּחֲמוֹן אִי זָכוּ לְכָל הָאִי כֹּד אֲתַקְּפוּ עַל יְצִירֵיהוֹן, וְתַבְּרוּ לֵיהּ, אִי לָא ע"י הַתּוֹרָה שֶׁתִּלְמְדוּ תִדְעוּ וְתִרָאוּ כִּי כֹל מִזְכוּת הַצְּדִיקִים בְּעוֹלָם הַבָּא לְכֹל אוֹתוֹ הַכְּבוֹד הַיּוֹת וְהַתְּגַבְּרוּ עַל יִצְרָם הָרַע, וְגַם שִׁבְרוּ אוֹתוֹ שֶׁלֹּא יוּכַל יוֹתֵר לְקוֹם וּלְכַן מְקַבְּלִים שִׁכְרָא ג"ע כִּי נִצְחוּ הַיְצִיעָה"ר וְעִזְבוּ אֵת הַחֲטָא. אוּ כֹּד אֲתַקְּפוּ בְּאוֹרֵיִיתָא, לְמַלְעֵי בֵּהּ יִמְמָא וְלִילֵיא אוּ שְׁמִקְבָּלִים שְׁכָרָם מִחַמַּת שֶׁהַתְּחֻזָּה בַּתּוֹרָה לְעִסוֹק בֵּהּ יוֹמָם וְלַיְלָה. אוּ אִי אֲרַפּוּ יְדֵיהֶן מִנֵּה. וְזָכוּ לְכָל הָאִי אוּ ח"ו הִרְפוּ יְדֵיהֶם מִן הַתּוֹרָה וּבְכֹל זֹאת זָכוּ לְכֹל זֶה וּבּוֹדָאֵי שְׁאֵם רַפּוּ יְדֵיהֶם מִן הַתּוֹרָה לֹא זוֹכִים לְג"ע. הַמְעַט הוּא אִם רַב, אִי סְגִיִּיאִין אֲנֹנִי דְאַשְׁתַּדְּלוּ בְּפּוֹלְחָנִי, וְאֲתַקִּיפוּ בְּאוֹרֵיִיתָא, בְּגִין דְזָכוּ לְכָל הָאִי אִי לָא הִתְבּוֹנְנוּ אִם הִיוּ הִרְבֵּה צְדִיקִים שֶׁהִשְׁתַּדְּלוּ בְּעַבְדוּתִי וְהִתְחַזְּקוּ בַּתּוֹרָה בְּשִׁבִיל שֶׁזָכוּ לְכֹל זֶה אוּ לֹא

היו הרבה צדיקים כי אתם חושבים שאין הרבה בדור שזוכים לזה ועתה תלמדו ותראו שיש הרבה מאוד שזוכים ע"י לימוד התורה לג"ע.

וּמָה הָאָרֶץ הַשְּׂמֵנָה הַיָּשָׁנָה הַזֹּאת. מִדְּאֹרֵי־יִתָּא תִּנְדְּעוּן מִהַתּוֹרָה תִּכְיִרוּ וְתִדְעוּ מַה הִיא אוֹתָהּ הָאָרֶץ הַעֲלִיּוֹנָה. מַה הִתְּוָא עֲלָמָא אִי אֲסִי טִיבּוּ עֲלָאָה לִּיתְּבָהָא, אוֹ אִי אֲזַעִיר מִנָּה פְּלוּם מַה הוּא אוֹתוֹ עוֹלָם הֵינְנוּ גַן עֵדֶן הַעֲלִיּוֹן אִם מִרְבָּה חֶסֶד עֲלִיּוֹן לְיוֹשְׁבִים בּוֹ אוֹ הַחֲסִיר וְהַמַּעִיט, וְאִיזָה שֶׁכֶר מִגִּיעַ לְצַדִּיקִים. הֵיִשׁ בָּהּ עֵץ אִם אֵין, הֵאִית בָּהּ אֵילָנָא דְחַיִּי, לְעֵלָם וְלְעֵלְמֵי עֲלָמִין, אוֹ אִי צְרוּרָא דְחַיִּי אֲשֶׁתְּפַח פְּגִוּוֹה, אִם לָא הָאִם יֵשׁ בָּהּ עֵץ חַיִּים שֶׁהוּא ז"א וּמֵאִיר לְכָל הָעוֹלָמוֹת לְעוֹלָם וְלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים, אוֹ אִם צְרוּר הַחַיִּים מִצָּא בָּהּ שֶׁהִיא רַק הָאֵרֶת הַמְּלָכוֹת אוֹ שְׂאִין בָּהּ שׁוּם הָאֵרֶה.

(דף קס ע"א) וַיַּעֲלוּ בְּנֵגֶב וַיָּבֵא עַד חֶבְרוֹן. וַיַּעֲלוּ בְּנֵגֶב, פ"י בְּנֵי נָשָׂא סֶלְקִין פְּגִוּוֹה בְּנֵי אָדָם נִכְנָסִים בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה בְּנֵגֶב, בְּלָפָא עֲצָא, כְּמֵאן דְּאֲשֶׁתְּדַל בְּמִנְנָא, בְּנֵגִיבּוּ, דְּחָשִׁיב דְּלִית בָּהּ אָנָּר בְּנֵגֶב כְּמוֹ שֶׁהִנְגַב יֵבֶשׁ וְאֵין בּוֹ לְחִלּוּחִית שֶׁל שִׂמְחָה וְזִרְיוֹת כֵּן הֵם נִכְנָסוּ לְתוֹרָה בְּלֵב עֲצַל וְכִבְד כְּמוֹ מִי שֶׁעוֹסֵק בְּאִיזָה דְּבַר בְּחִינָם וּבִיּוֹבֶשׁ שֶׁחוֹשֵׁב שְׂאִין בָּהּ שֶׁכֶר, חָמִי דְּהָא עוֹתָרָא דְּהָאִי עֲלָמָא אָכִיד בְּגִינָה, חָשִׁיב דְּכִלָּא הוּא כִּי הוּא רוֹאֵה שֶׁהַעוֹשֵׁר שֶׁל זֶה הָעוֹלָם אֵבֶד בְּשִׁבְלָהּ, כְּלוֹמֵר בְּגַלְל לִמּוּד הַתּוֹרָה וְחוֹשֵׁב שֶׁהַבְּלִי הַעוֹה"ז וְהַעוֹשֵׁר זֶה הַעִיקֵר. בְּנֵגֶב, כְּמָה דְּאֵתְּ אָמַר (בְּרַאשִׁית ח, יג) חָרְבוּ הַמַּיִם, וּמִתְּרַגְּמִינָן נְגִיבּוּ וּמִבִּיא רֵאִיָּה שֶׁנִּגְבַּב פ"י יוֹבֶשׁ כִּי הַתְּרַגּוּם מִתְּרַגֵּם עַל הַתִּיבָה חֲרָבוּ הַמַּיִם יֵבֶשׁוּ הַמַּיִם.

לְבַתָּר אַח"כ כשמגיע לאמת כתוב **וַיָּבֵא עַד חֶבְרוֹן, עַד דְּאֵתִי לְאֶתְחַפְּרָא**

בַּהּ, קָאֲרִי וְשָׂאֲנִי בַּהּ פי' שבא להתחבר בתורה ולהדבק בשי"ת ולכן קורא

בתורה שבכתב ושונה בתורה שבע"פ ואמר בלשון יחיד כי הרי אפי' אלף בני אדם נכנסים למקרא

אחד יוצא להוראה. **וְשֵׁם** אלה הענקים שהיו חזיים מלאכים וחזיים בני אדם **אַחִימֶן** פי',

כולם אחים ואעפ"כ חולקים יחד **וְשֵׁשִׁי** ו' מיני חלוקות בתורה – טמא טהור אסור מותר, כשר

פסול **וְתִלְמִי** דקדוקי תורה, כמ"ש על ר"ע שהיה דורש על כל קוץ וקוץ תלי תלים של הלכות,

תִּמְן חֲמִי פְּלִיגֵן סְגִיאוֹן פי' ששם ראה שיש בתורה הרבה מאד חילוקים, **טָמֵא**

וְטָהוֹר, אָסוּר וּמִוֹתֵר, (נ"א כָּשֶׁר וּפְסוּל) **עוֹנְשֵׁי וְאַגְרִין** ויש עונש ושכר.

אֵלֶיךָ אֲנֹן אֲרָחִי דְאֹרֵייתָא, דְּקִדּוּקֵי אֹרֵייתָא אלו הם דרכי התורה

ודקדוקי התורה ע"פ י"ג מדות שהתורה נדרשת בהן. **יְלִידֵי הָעֵנָק, דְּאֶתִּילִידוּ**

מִסְטָרָא דְגִבּוֹרָה שנולדו מצד הגבורה, כמ"ש הזוהר לקמן שאורייתא מסטרא דגבורה.

המשתדל בתורה נקרא חבר לקוב"ה

וְחֶבְרוֹן שְׁבַע שָׁנִים נִבְנְתָה, פי' **אֵלֶיךָ אֲנֹן שְׁבַעִין אֲנִפִּין**

דְּאֹרֵייתָא, שְׁבַעִין פָּנִים אֵית לָהּ, לְכֹל סְטָרָא עֲשָׂרָה

הם שבעים פנים שבתורה שהיא בחי' ז"א הכלול ו"ק עם המלכות הם שבע ספירות שכל ספירה

כלולה מעשר ולכן התורה יש בה שבעים פנים ופירושים, כי כל צד מאותם ששה קצוות דז"א כלול

מעשרה. **וְחֶבְרוֹן, דָּא אֹרֵייתָא, מֵאֵן דְּאֶשְׁתַּדַּל בַּהּ אֶקְרִי חֶבֶר** וחברון

היא התורה כי כל מי שמשתדל בה נקרא חבר לקב"ה. **לְפָנַי צוֹעֵן מְצָרִים,** פי' **תִּנְיִנֵן**

היינו בא לרמוז על מה שלמדנו **אֹרֵייתָא אֵית לְקַבֵּל אֹרֵייתָא** יש תורה כנגד

תורה. וְהִינּוּ תוֹרָה שְׁבַבְתָּב, וְתוֹרָה שְׁבַעֲל פֶּה שהם סוד זו"ן והם זה כנגד זה פב"פ בעת היחוד. וְהָאֵי (מַלְכוּת) חֶבְרוֹן, מִתוֹרָה שְׁבַבְתָּב נִפְקֵת וְזֶה החברון שהוא התורה שבעל פה, דהיינו המלכות יוצאת מתורה שבכתב שהוא ז"א. כְּמָה דְאֵת אָמַר כמו שנאמר (משלי ז, ד) אָמַר לְחֻכְמָה אַחֲתִי אֵת דהיינו ז"א אומר למלכות הנקראת חכמה תתאה, אחותי את. וְהָאֵי נִבְנְתָה שְׁבַע שָׁנִים, דְּבָגִין כֶּךְ אֶקְרִי בַת שְׁבַע והיא נבנתה שבע שנים, כלומר משבע ספירות של ז"א, ומשום כך היא נקראת בת שבע. ומש"כ לְפָנַי צֵעַן מִצְרַיִם, היינו כְּמָה דְאֵת אָמַר כמו שנאמר (מלכים א' ה, י) וַתָּרַב חֻכְמַת שְׁלֹמֹה מִחֻכְמַת כָּל בְּנֵי קָדְם וּמִכָּל חֻכְמַת מִצְרַיִם כלומר התורה שבעל פה הבאה ממלכות הנקראת חכמת שלמה, היא חשובה ומשובחת יותר מכל חכמות חיצוניות.

דברי האגדה והדרשות וסודות התורה כולם ממקום אחד וממקור אחד באו

וַיָּבֹאוּ עַד נַחַל אֶשְׁכּוֹל הִינּוּ, אֵלֶיךָ אֲנֹנִים מְלֵי אַגְדָּה, דְּרָשָׁה, דְּתַלְיִין מִסְטָרָא דְמְהִימְנוּתָא אלה הם דברי אגדה ודרשה שדורשים על דרך הסוד, שהאדם יכול לדרוש בה כפי הכנתו, שתלויים מצד האמונה כמו ענבים התלויים באשכול, כלומר כפי הכנת האדם באמונה יכול לדרוש בסתרי תורה, ומי שאין אמונתו שלימה הוא דורש בתורה דרשות של דופי. וַיִּכְרְתוּ מִשָּׁם זְמוּרָה וְגו' ואשכול ענבים אחד, היינו אוֹלְפִין מִתַּמָּן רְאִישֵׁי פְרָקִין, רְאִישֵׁי מְלִין לומדים משם רק ראשי פרקים וראשי דברים, כי אין מוסרים להבא ללמוד סתרי תורה אלא ראשי פרקים, והם כעץ אשכול אחד ויש בו כמה גרגרי ענבים, אֲנֹנִים דְּבָנֵי מְהִימְנוּתָא, תְּדָאן בְּמְלִין אלו בני אמונה

השלימה, שמחים באלה הדברים. בני אמונה הם כנגד יהושע וכלב, שהם כרתו את האשכול, והם שמחים, כי מאשכול ענבים נעשה יין המשמח לבב אנוש, וּמִתְבָּרְכַן מְלִין בְּגוֹיֵיהוּ ומתברכים ומתרכבים הדברים בקרבם, וּמִסְתַּכְּלִין שְׂרָשָׁא חַד וְעֵקְרָא חַד, וְלֹא אֲשַׁתַּכַּח בְּהוּ פִּירוּדָא ומסתכלים ויודעים שכל התורה שבכתב ושבועל פה, כולם משורש אחד וממקור אחד יצאו, ואין פרוד ביניהם, כי הם סוד זו"ן שאין פרוד ביניהם.

ישנם בנ"א שמפרידים בין תורה שבכתב לשבע"פ ואינם בני אמונה

אֲנוּן דְּלֹא מִשְׁתַּכְּחֵי בְּנֵי מְהִימְנוּתָא, וְלֹא אוֹלְפֵי אוֹרֵייתָא לְשִׁמְהָ, שְׁוִין לִיָּה לְמְהִימְנוּתָא בְּפִירוּדָא אבל אותם בני אדם שאינם נמצאים בני אמונה, ואינם לומדים תורה לשמה, הם שמים ועושים את האמונה שהיא המלכות בפרוד מז"א, על ידי שמפרידים בין התורה שבכתב לבין התורה שבעל פה, הָדָא הוּא דְּכַתִּיב וְזֶה שֶׁכָּתוּב וַיִּשְׁאוּהוּ בַּמּוֹט בַּשָּׁנִים, בְּפִירוּדָא דהיינו שמפרידים בין ב' התורות, וגם כשלומד דומה לו שהמאמרים סותרים זה את זה. ושואל מַהוּ בַּמּוֹט מהו במוט איך נרמז כאן ענין פרוד. ואמר בְּכָה דְּאֵת אָמַר כמו שנאמר (תהלים קכא, ג) אֵל יִתֵּן לַמּוֹט רִגְלֶךָ שמתמוטט ונפרד מן אמונה. וּמִן הַרְמוּזִים וּמִן הַתְּאֵנִים, כִּלְא שְׁוִין לְהֵנִי מִיְלֵי לְסַטְרָא אַחְרָא, לְסַטְרָא דְּמִינְאֵי, לְסַטְרָא דְּפִירוּדָא היינו, כל אלה שאינם בני אמונה שמים ומפרשים את דברי התורה לצד אחר לצד המינים ולצד הפרוד, ואלה דורשים בה דברי מינות, ודרש מלת רמוזי"ם שהיא נוטריקון ר"ע מיני"ם, ומלת תאני"ם, כמו תואנה הוא מבקש, בזה שדורשים בתורה דרשות של דופי.

מבאר חמש טענות שטוענים אותם שאינם עוסקים בתורה כראוי

הָרָא הוּא דְכָתִיב זהו שכתוב **וַיֵּשְׁבוּ מִתּוֹר הָאָרֶץ**. ומפרש **וַיֵּשְׁבוּ** מצד הקדושה, **תֵּיבִין לְסַטְרָא פִישָׁא**, ו**תֵּיבִין מֵאַרְחָא דְקְשׁוּט** דהיינו, הם שבים וחוזרים לצד הרע, וחוזרים מדרך האמת. **אָמְרִי, מֵאִי אֲכַפֵּת לָן** ואומרים מה איכפת לנו אם אנו לומדים או לא, הלא **עַד יוֹמָא לָא חֲמִינָא טַב לְעֵלְמָא, אַעֲמִלְנָא בֵּהּ, בִּיתָא רִיקָם**. **יְתִיבְנָא בְּקִלְנָא דְעֵמָא** עד היום לא ראינו טוב בעולם, עמלנו בתורה, ועם כל זה ביתנו הוא ריקם מכל טוב. ועוד אנו יושבים ונחשבים בין המבוזים בעם, **וְלִתְהוּא עֵלְמָא מֵאֵן יוֹבִי וּמֵאֵן יִיעוּל לְגִוּוּיָהּ, טַב לָן דְּלֵא אַטְרַחְנָא כּוּלִי הָאִי** ולעולם הבא מי יזכה ומי יכנס ויבא לתוכו, שהרי עסק התורה והעבודה כל כך קשה, מוטב היה לנו אם לא היינו מטריחים עצמנו בתורה כל כך. **וַיִּסְפְּרוּ לוֹ וַיֹּאמְרוּ וְגו'** באנו אל הארץ אשר שלחתנו, כלומר אלה הפורשים מלימוד התורה לעסקי עולם הזה אומרים, **הָא אַעֲמִלְנָא וְלֹאִינָא, בְּגִין לְמַנְדַּע חוּלְקָא דִּתְהוּא עֵלְמָא** הרי עמלנו ויגענו לדעת החלק של עולם הבא. **וְגַם זִבְתַּת חֶלֶב וְדָבֶשׁ הִיא, טַב הוּא תְהוּא עֵלְמָא עֲלָאָה, כְּמָה דִּידְעֵנָא בְּאוֹרֵייתָא, אֲבָל מֵאֵן יְכִיל לְמִזְכֵּי בֵּיהּ** היינו טוב הוא אותו עולם העליון כמו שידענו מן התורה, אבל מי יכול לזכות בו.

אִפְסֵי כִי עָזוּ הָעָם, תִּקְיָה הוּא כלומר, מי שרוצה לזכות לתורה צריך להיות תקיף ועז וחזק בעשירות, **דְּלֵא יַחֲשִׁיב כָּל עֵלְמָא בְּלָל** שלא יהיו חשובים אצלו כל דברי העולם כלום, **בְּגִין דִּיהֵא לִיהּ עוֹתְרָא סְגִיָא לֹא שְׁתַּדְּלָא בֵּיהּ** לכן

צריך שתהיה לו עשירות גדולה, שיוכל להשתדל בתורה בלא דאגות, אם כן **מאן הוא ד'יזבי בה** מי הוא שיכול לזכות לתורה ולעולם הבא. **וְדַאי אָפֶס בִּי עוֹ הָעַם הַיּוֹשֵׁב בְּאֶרֶץ, מֵאֵן דְּבַעֵי לְמוֹזְבֵי בֵּה, בְּעֵי לְמַהוּי תִקְוֶה בְּעוֹתֵתָרָא** היינו מי שרוצה לזכות בה צריך להיות חזק בעשירות, **בְּמַה דַּאֲתֵ אָמַר** כמו שנאמר (משלי יח, כג) **וְעֵשִׂיר יַעֲנֶה עֵזוֹת** כלומר הוא עונה עוות בשביל חוזק עושרו, הרי "עו" הכונה בעשירות. **וְהַעֲרִים גְּדוּלוֹת בְּצוּרוֹת. בְּתִין מְלִיִּין כָּל טוֹבָא, דְּלֵא יַחְסְרוּן מִכְּלָא** ועוד באים בטענה כי הלומד תורה צריך שיהיו לו בתים מלאים כל טוב, שלא יחסר בהם כלום, כמו שבמבצרים אינו חסר בהם כלום, כי מכינים שם הכל. **וְעַם כָּל דָּא** ועם כל זה שהוא עשיר ולא חסר כלום **וְגַם יְלִידֵי הָעֵנֶק רְאִינוּ שָׁם, בְּעֵי גּוּפֵא תִקְוֶה, גִּיבֹר בְּאֶרֶי.** (דאשתכח תמן תדירא) **בְּגִין דְּהִיא מִתְשַׁת חִילִיה דְּבֵר נֶשׁ** היינו, שצריכים גוף חזק גבור כארי, בשביל שהתורה מתשת כחו של אדם **לְאַשְׁתְּדֵלָא בְּהַחֲוֹא אִיסוּר וְהַתֵּר, טָמֵא וְטָהוּר, כְּשֵׁר וּפְסוּל** כאשר הוא עוסק בענין איסור והתער, טמא וטהור, כשר ופסול, שהם שלושת ילידי הענק כמבואר לעיל. אם כן **מֵאֵן יִיכּוּל לְזַבְּאָה בֵּה** מי יכול לזכות לתורה ולעולם הבא.

ועוד אומרים אלה הפורשים מדרכי התורה, כדי לתרץ את עצמם, שאפילו מי שכבר יהיה עשיר, גם כן קשה לו לעסוק בתורה, כי **עֲמִלְק יוֹשֵׁב בְּאֶרֶץ הַנְּגִב** היינו, **אִי יִימָא בֵּר נֶשׁ, דְּאֲפִילוּ בְּכָל דָּא יוֹזְבֵי** אם יאמר האדם שאפילו בכל זה יזכה להתגבר וללמוד תורה, הרי **עֲמִלְק יוֹשֵׁב בְּאֶרֶץ הַנְּגִב, הָא יַצְרָא בִּישָׂא, קְשִׁיגוּרָא, מְקַטְרָנָא דְּבֵר נֶשׁ, דִּישְׁתַּבַּח תְּדִיר בְּגוּפֵא** עמלק שהוא

היצר הרע המקטרג, שמקטרג תמיד על האדם, נמצא תמיד בגוף, לכן מכנה את היצר הרע בשם עמלק, כי הוא השונא היותר גדול לישראל. **וְהַחֲתִי וְהָאֱמֹרִי וְגו'** והיבוסי שהם ג' ממונים תחת המלאך דומה הרי, **כַּמָּה מִקְטָרְגֵי מִשְׁתַּבְּחֵי תַפְּן** והיבוסי שהם ג' ממונים תחת המלאך דומה, הרי כמה מקטרגים נמצאים שם. (בגין) **דִּלָּא יָכִיל בְּרַ נִשְׁ לְמִיעֵל בְּהוּא עֲלָמָא בְּלָל** נמצא שלא יוכל האדם ליכנס לעולם הבא כלל, אם בן **מֵאן יוֹזְבִי לִיה, וּמֵאן יִיעוּל בְּגוּיָה** מי יזכה אליו, ומי יכנס בתוכו, **בְּמִלִּין אֱלִין, וַיִּנְיֵאוּ אֶת לֵב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** באלה הדברים הניאו ומנעו את לב בני ישראל מלעסוק בתורה. **בְּגִין דְּאִפִּיקוּ שׁוּם בִּישׁ עֲלָה, כַּמָּה דְּאֵת אָמֵר וַיּוֹצִיאוּ אֶת דְּבַת הָאָרֶץ** לפי שהוציאו שם רע עליה, כמו שנאמר ויוציאו את דבת הארץ שהוא הגן עדן שדיברו עליו לשון הרע, לומר שאי אפשר להגיע אליו.

תשובות בני האמונה המשתדלים בתורה לטענות הנזכרים

אֲנֹנִן בְּנֵי מְהִימְנוּתָא מֵאִי קָא אָמְרֵי אבל אותם שהם בני אמונה, מה הם אומרים ומשיבים להם, **אִם חֲפִיץ בָּנוּ יְהוָה וּנְתַנָּה לָנוּ. כִּיּוֹן דִּישְׁתַּדֵּל בְּרַ נִשׁ בְּרַעֲיוּתָא דְּלָבָא לְגַבִּי קְדִישָׁא בְּרִיךְ הוּא** היינו כיון שאדם משתדל ברצון הלב בעבודת הקב"ה, נותן לו הקב"ה חשק ללימוד התורה, כי **לָא בְּעֵי מִנָּן אֱלָא לָבָא** אין הקב"ה מבקש מאתנו אלא לב טוב, **וַיִּסְתַּמְרוּן תְּהוּא רְשִׁימָא קְדִישָׁא** ועוד שישמרו את הברית קודש, **דְּבַתִּיב** שכתוב (ישעיה ס, כא) **וְעַמְךָ כָּלָם צְדִיקִים לְעוֹלָם יִירָשׁוּ אֶרֶץ** היינו אותם השומרים את ברית קודש

הנקראים צדיקים, הם יירשו את ארץ החיים העליונה, כי ללימוד התורה צריכים הנהגה קדושה בכל הענינים.

אבל, (דף קס ע"ב) כתוב אחר כך **אך ביהוה אל תמרדו, בעי דלא ימרדון באורייתא** היינו שצריכים להזהר שלא ימרדו בתורה, כי התורה היא שמו של הקב"ה, והמורד בתורה מורד במלכות שמים, והיינו שלא יוציאו עליה שם רע לומר שאי אפשר לעסוק בתורה רק מי שיש לו עשירות וכל טוב, אלא **דאורייתא לא בעי עותרא, ולא מאני דכספא ודחבא** שהתורה אינה צריכה עשירות, ולא כלי כסף וזהב, כי כל אחד יכול לזכות בה, אבל כמה מעלות טובות לתורה הקדושה. **ואתם אל תיראו את עם הארץ, דהא גופא תכירא, אי ישתדל באורייתא, ישבח אסוותא בכלא** כי גוף שבור וחולה אם יעסוק בתורה, ימצא רפואה בכל אבריו. **הדא הוא דכתיב** זהו שכתוב, (משלי ג, ח) **רפאות תהי לשדך ושקוי לעצמותיך** התורה תהיה רפואה לכל גופך, ותשקה ותתן מוח ולחלוחית לעצמותיך. **וכתיב** וכתוב עוד על התורה (משלי ד, כב) **כי חיים הם למוצאייהם ולכל בשרו מרפא** התורה היא חיים ומרפא לכל בשרו של אדם, (כמחז"ל עירובין נד. חש בכל גופו יעסוק בתורה). **וכל אנון מקטרגי, אנון מכרזאן ואמרי** וכל אותם המקטרגים שיש לאדם מתהפכים לו לאוהבים עד שמכריזים עליו ואומרים בעודו בעולם הזה, וכן אחר הסתלקותו כשעולה לגן עדן, **פנו אתר לפלנייא עבדא דמלבא** פנו מקום לפלוני עבד המלך, כדי שיוכל לעלות בלי שום עכוב ומונע.

הלומד תורה, האויבים מתהפכים לאוהבים ועוזרים ומסייעים לו בכל דבריו

בְּגִין כִּךְ ולכך כתוב **אַל תִּירָאוּ** את עם הארץ, שהם השונאים בעולם הזה, והמקטרגים בעולם הבא, ועוד **כִּי לְחַמְנוּ הֵם, אֲנֹנִי בְּנִרְמִייהוּ מְזַמְנֵי מְזֹנֵי בְּכָל יוֹמָא לְאַנּוֹן דְּמִשְׁתַּדְּלֵי בְּאוֹרֵייתָא** היינו, אלה המקטרגים בעצמם מכינים מזון בכל יום לאלה שעוסקים בתורה. **כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר** כמו שנאמר באלהיו הנביא (מלכים א' יז, ד) **וְאֵת הָעוֹרְבִים צִוִּיתִי לְכַלְכֵּלְךָ. וּבְתִיב** ועוד כתוב שם (שם שם, ו) **וְהָעוֹרְבִים מְבִיאִים לוֹ לֶחֶם וּבָשָׂר** הגם שהעורבים הם עופות טמאים מסטרא אחרא, עם כל זה היו מביאים מזון לאלהיו הנביא. **סָר צֵלָם מֵעֲלֵיהֶם. מֵאֵן צֵלָם** שואל מי הוא צלם, ומשיב. **דָּא תּוֹקְפָא דְדִינָא קְשִׁיא** זהו התוקף של דין הקשה, שמשם יונקים החיצונים, וכיון שסר צלם שהוא כת הדין, ממילא נעשו אנשי שלומו של האדם להטיב עמו. **מֵאִי טַעְמָא אֲעֵדִי** מהו הטעם שסר ונסתלק מהם דין הקשה. **מִשּׁוּם דִּיהוּה אֲתָנוּ אֵל תִּירָאוּם. כִּלְאֵ אֲעֵדִיאוּ בְּגִין אוֹרֵייתָא** היינו שכל כחם מתבטל בזכות לימוד התורה. **וּכְפֹאֵה חוּלְקִיהוֹן דְּאַנּוֹן דְּמִשְׁתַּדְּלֵי בְּאוֹרֵייתָא לְשִׁמְהָ, דִּהָא מִתְקַשְׁרֵי בְּקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא מִמְּשָׁ** ומסיים רבי שמעון דרוש זה ואומר כי אשרי חלקם של אותם העוסקים בתורה לשמה, כי הם מתקשרים בקב"ה ממש. **וְאֶקְרוּן אַחִים וְרַעִים** ונקראים לו אחים ורעים. **הָדָא הוּא דְּכִתִּיב** זהו שכתוב שאמר הקב"ה לישראל, (תהלים קכב, ח) **לְמַעַן אַחֵי וְרַעֵי אֲדַבְּרָה נָא שְׁלוֹם בְּךָ** כמחז"ל (בסוף ברכות), תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם וכו' שנאמר למען אחי ורעי אדברה נא שלום בך, ואחים הם בלימוד התורה שבכתב ובעל פה, ורעים

הם בלימוד סודות התורה.

מאמרי הפרשה

”שִׁלַּח לְךָ אֲנָשִׁים וַיִּתְּרוּ אֶת אֶרֶץ כְּנָעַן אֲשֶׁר אָנִי נֹתֵן לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ אֶחָד אִישׁ אֶחָד לְמִטָּה אֲבִתָּיו תִּשְׁלַחוּ כָּל נָשִׂיא בְהֵם” (יג, ב).

מוסר המרגלים

הזוהר בפרשתנו, מפרט את כל התהליך שעברו המרגלים, ממנו ניתן ללמוד כיצד האדם צריך להתנהג עלי אדמות.

והדבר הראשון הוא - השתיקה: "שומר פיו ולשונו שומר מצרות נפשו" (משלי כא, כג). וכבר ראינו בשלהי הפרשה הקודמת, מה שקרה עם מרים הנביאה שדברה לשון הרע על משה רבנו כדי להוכיחו ולהדריכו, ואף שדיברה רק עם אהרן אחיה קדוש ה'. ועוד, שלפי דעתה אמרה דברים טובים, עם כל-זה נענשה בעונש הצרעת, שהוא עונשו של המדבר לשון הרע, ולא הועילו לה צדקות ומעשים טובים ומדרגת הנבואה לה זכתה להצילה מהעונש. וזו אחת מעשר זכירות שאנו חייבים לזכור בכל יום.

ובסדר עולם רבה (פ"ח) אמרו, כי ביום כ"א בסיון ב' אלפים תמ"ט ליצירה, דיברו מרים ואהרן על משה רבנו על כך שונהג בפרישות, וטענתם היתה, והלא גם אנחנו נביאים, גם לאהרן יש אשה, ואני מרים יש לי בעל ובכל-זאת מתנהגים אנו בדרך כל העולם. וא"כ, גם משה צריך לנהוג כמנהג כל הארץ, ולא לפרוש מאשתו.

והטעם שחשבו כך, מפני שהם היו נביאים במדרגה גבוהה מאוד שאין לנו שום השגה במעלתם, והיו מקיימים את המצוות במדרגות רמות, והיו להם סודות גדולים בכל דבר, ובוודאי שחיהם של אהרן עם אשתו אלישבע בת עמינדב, וכן של מרים עם בעלה כלב בן יפונה - לא היו חיים רגילים כדרך העולם, אלא היתה בהם קדושה גדולה מאוד שאין כמותה בעולם, וללא ספק היו מייחדים העולמות העליונים, ולכן התפלאו על כך שמשה פרש מאשתו, שהרי יש בזה סודות עליונים, ולא הבינו מה שעשה משה. ועל אף שכוונת מרים היתה לשם שמים במה שדיברה לשון הרע - נענשה בחומרה.

סמיכת מעשה המרגלים למעשה מרים

כתב רש"י, כי פרשת שלח לך הייתה צריכה להיות לכאורה אחרי פרשת קורח, כי קודם היו "בחצרות" ושם היה המעשה עם קורח ועדתו, ורק אח"כ היה מעשה המרגלים בפארן. וא"כ מדוע הקדימה התורה את פרשת המרגלים לפרשת קורח?

אלא, רצתה התורה להסמיך את פרשת המרגלים למעשה מרים, לומר שהמרגלים ראו מה שקרה עם מרים ולא לקחו מוסר, ודיברו לשון הרע על ארץ ישראל.

ואע"פ שהמרגלים דיברו רק על עצים ואבנים, עם כל זה נענשו, כיון שלארץ ישראל יש נשמה, כמו שכתוב (ישעיהו מב, ה): "נותן נשמה לעם עליה ורוח להולכים בה". וכידוע, מעלת ארץ ישראל גדולה עד מאוד, שהרי היא כנגד השכינה הקדושה, וממנה הושתת העולם. ומפורסמת היא בכל העולם, כמו שכתוב (יג, כב): "וחברון שבע שנים נבנתה לפני צוען מצרים". ופירש רש"י, כי חברון הייתה הגרועה שבכל ארץ ישראל, ולמרות זאת היתה חשובה פי שבע מצוען שהיא המקום המעולה שבארץ מצרים, ומצרים מעולה מכל העולם.

איך אפשר לזלזל במתנה כה יקרה?

בפרשת דברים (א, כב) כתוב, שכאשר באו ישראל למשה לבקש ממנו לשלוח מרגלים, היו כולם מעורבבים - הקטן לפני הגדול והגדול לפני הקטן, זה דוחק בזה וזה דוחק בזה, ולא היו בדעה אחת כלל.

ומשה עומד ותוהה איך אפשר לעשות כדבר הזה? הרי הקב"ה אמר שנותן לכם את ארץ ישראל במתנה, ואתם אומרים לשלוח מרגלים? הלך משה ונמלך בקב"ה. אמר לו הקב"ה: כבר במצרים הוצאתי אותם מבית עבדים ביד רמה והלעיגו עלי, וכל מה שאני אומר להם, הם מלעיגים. העברתי אותם את הים, לקחתי אותם כמדבר והקפתי אותם בענני כבוד. כמה אותות ומופתים הראיתי להם, נתתי להם את התורה, ופתחתי להם שבעה רקיעים, ועל הכל מלעיגים. עכשיו אני רוצה לתת להם מתנה שאין כמותה בעולם, והיא ארץ ישראל. ואילו הייתי מוכר להם והם היו מלעיגים - ניחא, אבל אדם הנותן מתנה, אין זה דרך ארץ לסרב לו.

וזאת, מלבד שאני ה' אלוהיהם והם בני, וכאשר אני נותן להם מתנה, בוודאי היא מתנה מעולה וחשובה מאוד - כי הכל הולך לפי כח הנותן. כי אם העשיר ייתן שקל לחברו, יצחק עליו. וכן הגיבור - אם יהרוג זבוב, הרי ישים עצמו ללעג וקלס. וא"כ כאשר הקב"ה נותן לנו מתנה חשובה ביותר, בוודאי היא גדולה כפי מעלתו.

ועוד, שאילו היו צריכים למלחמות וכו' כדי לכבשה ניחא. אבל - כי לא בחרבם ירשו ארץ זורעם לא הושיעה למו (תהלים מד, ד), אלא אני ה' בידי נותן להם, וא"כ מדוע רוצים הם לשלוח מרגלים? ועוד, כבר נשבעתי ליעקב (בראשית כח, יג): הארץ אשר אתה שוכב עליה לך אתננה ולזרעך. וגם עשיתי להם טובות גדולות ונסים רבים - יציאת מצרים, קרעתי להם את הים, מתן תורה, מן, שלו, באר, ענני כבוד, והם נקראים בנים למקום, ואין אדם נותן לבנו אלא מיטב שדהו ומיטב כרמו.

אך אם הם עדיין לא מקבלים, ורוצים דווקא לשלוח מרגלים אע"פ שאינני מסכים, אם תרצה - "שלח לך" לדעתך להנאתך, ומכל מקום אני מייעץ לך לשלוח צדיקים חכמים נשיאים, ושלא יהיו צבועים, וברוח הקודש שלך תראה אם הם טובים ותוכם כבדם. וזהו שאמר: וישלח אותם משה על פי ה'.

טענותיהם של עם ישראל

בא משה ואמר לעם ישראל את דברי ה', אך הם טענו, כי אמנם רוצים אנו לדעת האם אכן היא ארץ ככל הארצות ואפשר לחיות בתוכה ע"פ הטבע, או שהיא ארץ "על טבעית", וכל מי שחי בתוכה כאילו חי בפלטרין של מלך, ולכן מדת הדין מתוחה שם, וא"כ נדרש מהם לחיות למעלה מיכולתם, כי הם רוצים לחיות בלא דין מתוח, ככל העמים.

ועוד, הם חששו מלהתעסק בגשמיות, שכן עד עתה הם היו כתינוק בבטן אמו המקבל הכל מוכן - לחם מן השמים, בארה של מרים, לבושים נקיים ומגוהצים, המן נבלע באברים ולא צריכים לנקביהם. ואם יכנסו לארץ ישראל, יצטרכו לעבוד בחרישה זריעה וכו'.

אמנם זו טעות גדולה, כי רק בארץ ישראל אפשר להגיע לגדולות, כי יש בה ניסיונות, ואוירה מחכים, ורצה הקב"ה שתהיה לו דירה בתחתונים, וכמו הוולד שתכליתו לצאת לחוץ, ורק שם יוכל להתעלות ולהגיע לתכלית האמיתית של חייו.

עוד טענו עם ישראל, שמענו שהענקים הללו שמעו את דבר בואנו, ועשו להם מטמוניות, שם החביאו את כל כספם וממונם, ונמצא שאנחנו נכנס ולא נמצא כלום, ולכן צריכים מרגלים ש'יחפרו' את הארץ ויתבוננו היכן המטמונים.

כששמע משה רבנו את דבריהם, הסכים עמהם, אבל בעיני הקב"ה לא מצא חן, ולכן נענשו שהם לא יזכו לראות ולהיכנס לארץ ישראל רק הבנים שיבואו אחריהם.

והדבר יובן ע"פ משל, למלך שבנו הנסיך הגיע לפרקו לשאת אשה, אמר לו המלך: הבאתי לך נערה יפה מאוד ונאה במעשיה, עשירה ובת טובים אשר אין כמותה בעולם. אמר לו

הבן: קודם אני רוצה לשאול עליה ולבדוק את מעשיה. והיה קשה לאביו המלך על שאינו מאמינו, אמר המלך איך אעשה, אם אומר לו שאיני מסכים עמו, יאמר כי מן הסתם כעורה היא. סוף דבר, אמר לו המלך: לך תראה אותה, ותראה שאני צודק, אבל היות ולא האמנת לי - אני נשבע שאיני נותנה לך אלא לבנך! כך, כיון שה' אמר והם לא האמינו, אמר הקב"ה: לא אתן אותה להם אלא רק לבניהם.

לא ידעו ערכה של ארץ ישראל

והמרגלים לא ידעו באמת את ערכה של ארץ ישראל, מדוע היא נבחרה מכל הארצות, ואיזו סגולה מיוחדת יש לה שהיא חביבה מכל העולם. הם לא ידעו שהיא נבראה ראשונה וממנה הושתת העולם, שנאמר (משלי ה, כו): "עד לא עשה ארץ וחוצות, וראש עפרות תבל" ופירש רש"י: ארץ - אלו שאר הארצות. חוצות - מדבריות. תבל - זו ארץ ישראל.

ודע לך, כי המקום היחידי הראוי לשם "תבל" - הוא ארץ ישראל, שהיא מתובלת מכל הארצות. כי כל הארצות כמה שהן יפות ויש להן בתים יפים, גינות ופרדסים, מעינות וכו', בכל זאת יש בוז מה שאין בוז, אבל ארץ ישראל אינה חסרה כלום. כמו שכתוב (דברים ה, ט): "ארץ אשר... לא תחסר כל בה".

ועוד, שיש בה "תבלין" מיוחד שאין בשום מקום, שהיא התורה הקדושה - חכמה ותבונה, "כי מציון תצא תורה" (ישעיהו ב, ג), וגם היא שער השמים לקבלת התפילות להוריד שפע, ומסוגלת ליראת שמים, לקדושה, לטהרה, לנבואה ולרוח הקודש, וכמו שאמרו (בבא בתרא קנח:): אוריא דארץ ישראל מחכים. ואבותינו חשקו בה, כי הם הבינו את מעלתה, אבל עם ישראל במדבר לא ידעו שום דבר מזה, ולכן בסופו של דבר שלחו מרגלים.

ומבואר בספרי (דברים פסקא ז), כי אלמלא שלחו את המרגלים לא היה צורך לכלי זיין. ויש לבאר זאת, על פי מה שאמרו (במדבר רבה שלח טז, יא), אמר הקב"ה לישראל: בעולם הזה על ידי שהיו שלוחי בשר ודם, נגזר עליהם שלא יכנסו לארץ, אבל לעולם הבא אני משלח לכם מלאכי ויפנה את הדרך, שנאמר (מלאכי ג, א): הנני שולח מלאכי ופנה דרך לפני.

נמצא, שעבודתם היתה לפנות את הדרך, וכמו שהמסעות במדבר היו בכדי להכניע את כל כחות הסט"א שמשכנם במדבר, כמו שכתוב בזוהר הקדוש (פרשת תרומה דף קנז), כמו כן היו חפצים להכניע קודם את כל כח הקליפות מלכי נעון, ואחר כך ממילא היו כולם נכבשים בקל. וכמאמר הכתוב (ישעיה כד, כא): יפקוד ה' על צבא המרום במרום - ואחר כך - ועל מלכי האדמה על האדמה.

יודוע, שעיקר חיות החיצונים היא, ממה שנמצאים בישראל עבירות ומעשים בלתי מזוככים. ומובן שבכדי להכניע את החיצונים - צריכים להיות אנשים קדושים וטהורים מכל עניני תיעוב, ואם נמצא אף באחד מהם מעשים לא מטהרים, שוב יש להם אחיזה על ידו לינק מן הכלל כולו, שכל ישראל הם כאיש אחד. ועל כן, מצורע משולח חוץ למחנה ישראל, למען לא יינקו החיצונים דרכו מכלל ישראל. ומובן, שכל זה הוא אחר שעברו ישראל את הירדן והתערבו זה בזה ונעשו כלם כאיש אחד חברים, אבל קודם לא היתה להם אחיזה באמצעות הפרט בכל הכלל.

גדולתם של המרגלים

וכאשר ראה הקב"ה כך, אמר למשה שישלח מרגלים צדיקים. והמרגלים היו כולם חכמים גדולים, נשיאי ישראל שאין כמותם בעולם, כל אחד ראש בני ישראל הוא. וזה רמז בפסוק: "שלח לך אנשים" - סופי תיבות: חכ"ם. כמו שהחכם יודע למול את הבן, ולהסיר הקליפה והערלה של הילד, כן הם ידעו להסיר את קליפת כנעני גרגשי אמורי פריזי חיוי יבوسی חתי, שראשי התיבות שלהם עם הכולל עולה: סמא"ל. והם ידעו את סוד הדבר, והיה להם כח לשלוט בסטרא אחרא ובקליפות.

ולא עוד, אלא שמשה שלח אותם, והקב"ה עיבר בהם נשמות השבטים, ולכן כתוב: "בני ישראל המה", כלומר שבניו של יעקב אבינו מעוברים בתוך כל אחד ואחד מהמרגלים, וזהו שאמר: "כל נשיא בהם" - נשי"א ראשי תיבות: נשמות שבטים ילוו אותם, שהם בני ישראל ממש. (שם משמואל).

וזאמר על כך רבי יעקב אבוחצירא זיע"א (מחשף הלבן), כי הדבר רמז ב"כולם אנשים", שכן אנשים - ראשי תיבות: אלו נשמות שבטי יה מעוברות, שהיו מעוברות בהם נשמות השבטים.

חששם של המרגלים

ומובא בספר 'שפתי צדיקים' (להר"פ מדינוביץ בפרשתנו), כי בוודאי לא הסתפקו המרגלים בכוח ויכולתו של השם יתברך, אלא באמת יודעים היו שהיכולת ביד הקב"ה להנהיגם למעלה מהטבע, שכן כבר הורגלו בכמה ניסים פלאיים, אמנם היו סבורים, אחר שכבר נתלכלכו בכמה חטאים, ב'עגל' וגם ב'מתלוננים', אולי גרם החטא שאין אנו כדאין עוד שיעשה הקב"ה עמנו ניסים, ולהנהיגנו למעלה מהטבע. ובאמת, זו הייתה כוונת השם יתברך בשליחת המרגלים, כדי שיראו שם את הנפילים בני ענק, ויבינו שבדרך הטבע אי אפשר להם לכבוש את ארץ ישראל,

ואעפ"י כן יכנסו לארץ ויקבלוה בתורת מתנה, או אז יווכחו לראות, כי לעולם רחמי הקב"ה אב הרחמן על בניו רחומיו, ולעולם יעשה להם ניסים מחמת אהבתו עליהם.

וכבר אמר החתם סופר (השלם, ריש ויצא ד"ה במדרש) לפרש את הפסוק (תהלים קכא, א): אשא עיני אל ההרים מאין יבוא עזרי. שהאדם מתבונן ורואה כי אין לו כל דרך ישועה הנראית לעין, ובמה יתחזק? עזרי מעם ה' עושה שמים וארץ! שכן אף הוא ברא את השמים ואת הארץ 'יש מאין', ואם כן מה לך כי תיבהל על נפשך, אף אם נראה לך כי ישועתך איננה קיימת במציאות, היא כבר תבוא ותצמח דוגמת בריאת השמים והארץ, ואף אם יש צורך - יברא אותה הבורא יש מאין.

וידוע, שבעבור הבטחון עצמו יוושע מכל מיני מצירים ומציקים. ומפורש הוא במדרש (שוח"ט, תהלים כה על הפסוק 'אלוקי בך בטחתי אל אבושה'), וז"ל: היו שומרי המדינה עוברין, ומצאו אכסנאי אחד ותפסוהו, ואמר אל תכוני כי בן ביתו של מלך אני, כיוון ששמעו כן, הניחוהו ושמרוהו עד הבוקר. בבוקר הביאוהו אצל המלך ואמרו לו 'בן ביתך' מצאנו אמש, אמר לו המלך: בני, מכיר אתה אותי? אמר לו: לאו. אמר לו המלך: אם כן היאך אתה בן ביתי? אמר לו: בבקשה ממך, אני איני בן ביתך, אבל 'בך בטחתי', שאלמלא אמרתי להם כן היו מכים אותי... אמר להם: הניחו לו, הואיל ובטח בי הניחו לו. וכן אמר דוד: 'אלוקי בך בטחתי' ובשביל כך 'אל יעלצו אויבי לי', ולא אני בלבד, אלא גם כל קויד לא יבושו.

מדוע דוקא יהושע וכלב ניצלו, ומדוע משה רבנו התפלל במיוחד על יהושע

והנה, י"א שבטים התעברו ב"א מרגלים, אבל שבט לוי לא היתה לו נחלה בארץ ישראל, ולא הוצרך לשלוח מרגלים, ובמקומו נחלק שבט יוסף לשנים - מנשה ואפרים. ומי שנתעברה בו נשמת מנשה - התעברה בו גם נשמת יוסף, כמו שכתוב: "למטה יוסף למטה מנשה גדי בן סוסי". רואים אנו, כי כשמוזכר מטה אפרים שגם הוא בנו של יוסף לא כתוב יוסף, אלא רק "למטה אפרים הושע בן נון", ונמצא, שמי שנתעברה בו נשמת אפרים, נשאר בלא עיבור.

ולכן נתירא משה וברכו, וקרא לו 'יהושע', הוסיף לו את האות י', לאמור: י"ה יושיעך מעצת מרגלים. ובכך המשיך לו את נשמת לוי שלא היה מרגל משבטו, כי לוי הוא המעשר שבשבטים. ואמר רשב"י (מדרש רבה בראשית פרשה מז פסקא א), כי את האות י' הזו, לקח אותה הקב"ה משרי אשת אברהם ונתנה ליהושע, ופיס הקב"ה את האות י' ואמר לה: הנה מתחילה היית בשם של נקבה, ועתה את בשם של זכר. ועוד, כעת את תהיי בראש האותיות של התיבה ולא בסוף המילה כמו שהיית קודם אצל שרי.

ולפי זה יובן, מדוע אומרים יהושע בן נון בחיריק ולא בן בסגול, כי באות י' שבשרי אין ניקוד, ואם ניקח את האות י' משרי וניתן אותה ליהושע, כעת צריך לנקד אותה בשו"א, ומהיכן ניקח את הניקוד? אלא, היה נקוד סגול תחת ה', ולקחנו מהמילה - בן, את שתי נקודות שו"א, ונשארה נקודה אחת ונעשה בן נון. ועוד, יהושע לקח שכר עשרה אנשים שהם המרגלים, ולכן ניתוספה לו אות י' יתרה. ואמנם, משה רבנו היה צריך להיות אחד מהמרגלים מטעם שבט לוי, אך הוא שלח את תלמידו יהושע, ולכן נתעברה נשמת לוי ביהושע.

ובלכתם, לקחו עצה רעה להוציא דיבת הארץ רעה, ולכן נסתלקו מהם נשמות השבטים, ורק יהושע וכלב חיו בין האנשים ההם, כי יהושע התפלל עליו משה כי הוא שליחו, וכלב התפלל אצל אבות העולם, ולכן מהם לא נסתלקו נשמות השבטים.

כלב גלגול אליעזר עבד אברהם ולכן הלך לחברון

והנה צריך להבין, מדוע דווקא כלב הלך לחברון? וכתב רבנו האר"י ז"ל בשער הגלגולים (הקדמה לו, דף מד ע"ב), שאליעזר עבד אברהם התגלגל בכלב בן יפונה.

והנה, בתרגום יונתן על הפסוק (בראשית יד, יד): "וישמע אברם כי נשבה אחיו וירק את חניכיו ילידי ביתו שמונה עשר ושלוש מאות וירדוף עד דן" כתוב, שכאשר שמע אברהם שנשבה אחיו לוט, חגר את נעריו בכלי זיין ולא רצו ללכת עמו, ובחר מהם את אליעזר בן נמרוד שהיה משול בגבורתו ככולם, שאליעזר גימטריא 318, ורדף עד דן.

נמצא אפוא, כי אליעזר בנו של נמרוד בן כוש אחי כנען בן חם בן נח, כי אחרי שניצח אברהם את נמרוד בכבשן האש נתן לו את בנו לעבד, והיה אליעזר עדיין בכלל ארוך, עד שהסכימו מן השמים שיכנס בכלל ברוך ע"י ששירת את אברהם אבינו ע"ה באמונה, ואח"כ נהפך משחור ללבן, כי השחור שבו נדבק בלבן הארמי, ולכן קראו לו כולם 'לבן הארמי' בלשון סגי נהור.

וכאשר בא אצל לבן כדי לקחת את רבקה, אמר לו לבן (בראשית כד, לא): בוא ברוך ה' למה תעמוד בחוץ ואנכי פניתי הבית - את העבודה זרה, כי היה לו בית גדול והיה עשיר גדול, והיה לו חדר לעבודה זרה, ופינה ממנו את העבודה זרה לכבוד אליעזר שהיה צדיק גדול, והוא גרם לתיקונו של אליעזר שיתגלגל בכלב בן יפונה. לכן כתוב בו: "ויבוא עד חברון", 'עד חברון' - גימטריא: זה הוא אליעזר, [עם ב' הכוללים].

וזהו שאמר אברהם (בראשית טו, ב): "ובן משק ביתי הוא דמשק אליעזר", והוא יירש אותי. וראה את זה אברהם ברוח הקודש, שאליעזר יתגלגל בכלב בן יפונה שיירש את חברון.

כיון שהוציאו שם רע - לא יוכלו לשלחה

והנה, כניסת המרגלים לארץ ישראל היא היתה הביאה הראשונה. והגמרא (סנהדרין כב:) אומרת, כי אין האשה כורתת ברית אלא למי שעשאה כלי. ויש בזה סוד גדול של יום החתונה, שבו ניתן לאשה את הכח לכל הצאצאים שהיא עתידה להביא לעולם.

וכניסת המרגלים לארץ ישראל נמשלה לאשה - בליל הכלולות, והמרגלים היו צריכים להכין את הכלי, ובכך, תוך ג' ימים כבר הייתה ארץ ישראל מתמלאת מהמוני עם ישראל. אלא שהמרגלים הפרו את הברית והוציאו לעז על ארץ ישראל, וכתוב בתורה (דברים כב, יג-יד): כי יקח איש אשה ובא אליה ושנאה, ושם לה עלילות דברים והוציא עליה שם רע, ואמר את האשה הזאת לקחתי ואקרב אליה ולא מצאתי לה בתולים. וכאשר נתגלה שזה שקר, כתוב (דברים כב, יט): ולו תהיה לאשה לא יוכל לשלחה כל ימיו. ולכן, עם ישראל קשורים לארץ ישראל, שכיון שהוציאו עליה שם רע, לא יוכלו לשלחה לעולם.

דמות יהושע ועזרא כדמות סנדלפון ומטטרוון

והנה, יהושע זכה להכניס את עם ישראל לארץ ישראל, ואחריו זכה עזרא הסופר לעשות כן. וכתוב במדרש (מגלה עמוקות אופן כז), כי עזרא ויהושע הם דמות סנדלפון ומטטרוון, עזרא במקום סנדלפון ויהושע במקום מטטרוון, דאיהו נער, ומשרתו יהושע בן נון נער, והם מבצעים תרין קליפין - אלו עשו וישמעאל.

ונקרא יהושע בן נון, משום שדומה לדג, לשמוע תחנונים שלו בקרב הארץ. ויהושע גימטריא: יופיאל ורזיאל - שרי התורה.

מדוע ניתן למשה לשלוח מרגלים?

וצריך להבין, מדוע נתן הקדוש ברוך הוא אפשרות שכזו למשה רבנו לשלוח את המרגלים, אשר גרמו לתוצאות חמורות, לחורבן בית המקדש ולבכיה לדורות בתשעה באב, וגם התעכבו עם ישראל במדבר ארבעים שנה כנגד ארבעים יום שתרו המרגלים את הארץ (כדלהלן יד, לד), שהרי אם לא היה את מעשה המרגלים - היינו נכנסים מיד לארץ זבת חלב ודבש, ומקיימים את כל המצוות?

ויש לומר, כי התעכבות עם ישראל במדבר היתה לטובתם, שהרי אילו היו נכנסים מיד לארץ ישראל, לא היו מספיקים ללמוד תורה ממשה רבנו, שהרי נגזר עליו שלא להיכנס לארץ ישראל, כמו שכתוב (שמות ו, א): "עתה תראה אשר אעשה לפרעה" דוקא עתה תראה, ואין אתה רואה מלחמת שלושים ואחד מלכים.

וכן מצינו באלדד ומידד שהתנבאו במחנה שמשנה רבם תנוח נפשו, ויהושע כובש את הארץ. ואם כן, בחמשה חודשים הללו מאז יציאת מצרים ועד עתה, כמה תורה הספיקו ללמוד ממשה, וגם לאחר שהיו נכנסים לארץ, הלא לא יהיו מיושבים ללמוד תורה, כי שבע שנים כבשו את הארץ ושבע שנים חילקו אותה, הרי שבוודאי לא היתה נשמרת התורה בלבבם, והיו שוכחים כל מה שלמדו.

לבן לא מנע הקדוש ברוך הוא ממשה מלשלוח את המרגלים, אולם אמר לו, איני מצוה לך, כדי שלא יהרהרו אחר מידותי. ואכן, על ידי חטא המרגלים נתגלגל הדבר שהתעכבו ישראל במדבר ארבעים שנה, וזכו משה רבנו ילמדם תורה במשך ארבעים שנה בלי דאגות של פרנסה, כי היה להם מן, וגם לא חסרו להם בגדים, שנאמר (דברים ח, ד): "שמלתך לא בלתה מעליך ורגלך לא בצקה זה ארבעים שנה". הבגדים גדלו עמם, ומהם היו גוזרים לתינוקות הנולדים לעשות להם בגדים.

בארה של מרים

ומה גם, שזכו לשתות מבארה של מרים ארבעים שנה, כי במים הללו היתה סגולה מיוחדת שמי ששותה מהם היו נפתחים לו מעיינות החכמה, ותורת משה היתה נשארת בלבו מבלי לשכוח.

כיום, אין ידוע לנו היכן נמצאת בארה של מרים. אך רבנו האר"י ז"ל ידע היכן היא, וגילו לו זאת מן השמים, כי נשלח לעולם הזה למען תלמידו רבי חיים ויטאל (מהרח"ו), בכדי להעביר לו את חכמת הקבלה. כמו כן נודע לו, כי נותרו לו שנה או שנתיים לחיות, ובזמן הזה עליו להעביר את חכמתו לרבי חיים.

והנה באותו זמן הגיע האר"י ממצרים לצפת (והיה אז בערך בגיל שלושים ושש), וגם רבי חיים הגיע מדמשק לצפת, ונסמך להוראה מפי מרן הבית יוסף, כיון שהיה בקי גדול בש"ס, וכל מי שהיה יודע את כל מסכתות הש"ס עם פירוש הר"ן בעל פה - היו סומכים אותו.

באותה העת, היה לומד מהרח"ו עם קבוצה של תלמידי חכמים את חכמת הקבלה, ומכיון שלא הכיר כל כך את כח חכמתו של האר"י בקבלה, לכן לא ראה צורך ללכת אליו ללמוד אצלו.

פעם למד עם תלמידיו קטע בזהר ובקבלה, ונתקלו באיזו קושיה שלא ידעו את פתרונה. ישב מהרח"ו בתענית, וביקש שיסייעוהו מן השמים להבין את הסוגיא. אמרו לו בחלום מן השמים, כי רבי יצחק לוריא אשכנזי הוא יבאר לו את הענין.

הלך מהרח"ו להאר"י, וקודם כניסתו אמר לו האר"י: הגעת לכאן כדי שאבאר לך ענין פלוני, הנה כך וכך ביאורו. ואחר שנתרצה בפירושו, אמר לו האר"י: יש פירוש יותר בהיר מזה. ביקש מהרח"ו מהאר"י ז"ל לומר לו את הביאור הנוסף, וכן עשה. האר"י באר לו בצורה נוספת, ואמר לו כי יש בענין זה ששה פירושים כנגד ימות החול, ומיד אמרם לו, ומהרח"ו עומד משתאה לעומק ידיעותיו של האר"י.

או אז הוסיף האר"י ואמר לו, כי יש עמו פירוש נוסף מופלא מאוד, אך הוא אינו ראוי לשמעו. מהרח"ו ששמע זאת - הצטער מאוד, וישב בתענית לבקש רחמים מהשם יתברך שהאר"י יגלה לו את הפירוש השביעי. ואז הודיעוהו מן השמים, כי ילך שוב אצל האר"י וילמד אצלו חכמת הקבלה. האר"י ז"ל קבלו בשמחה, ואמר לו שיש לו עוד זמן קצר לחיות (כעשרים חדשים) ושהוא נשלח מהשמים למענו.

והנה, כשהתחיל האר"י לפרש לו את הפירוש השביעי, לא תפס רבי חיים את הביאור לרוב עומק הענין, ואז אמר לו האר"י שילכו יחד לימה של טבריה ושם ישתה מבארה של מרים. כשהגיעו לימה של טבריה, הצביע האר"י על מקום מסוים, ואמר לתלמידו שישאב מים וישתה, ומאז ששתה - נפתחו לו שערי שמים והבין את כל הגילויים שגילה לו האר"י הקדוש, וכך חיבר את ספריו - 'שמונה שערים', שהם: שער הכוונות, שער הגלגולים, שער רוח הקודש, שער מאמרי רשב"י, ועוד. ע"כ.

ואם כן, אנחנו יכולים לתאר לעצמנו לאלו הישגים גדולים הגיעו עם ישראל במדבר, כי על ידי שתיית מי הבאר - לא נשתכחה תורתם, ועל ידי אכילת המן זכו להתעלות רוחנית. וכמו שאמרו חז"ל (יומא עה): על הפסוק (תהלים עח, כה): "לחם אבירים אכל איש" - מן שאכלו בני ישראל במדבר, היה מאכלם של מלאכי השרת, והיה נבלע במאתיים וארבעים ושמונה אברים [אבירים - אברים].

וזה היה רצונו של הקדוש ברוך הוא, שעם ישראל יתעכבו מלהיכנס לארץ זבת חלב ודבש, כדי שיכנסו לארץ עם מטען גדול של תורה שהועיל לדורות.

סגולת הרפואה בבאר מרים

וידוע, כי בבארה של מרים היתה רפואה מיוחדת, שכל מי שנחלה והיה שותה ממימי הבאר - היה מתרפא. כמו שכתב ה'כלבו' (סי' מא) שנהגו הנשים לדלות מים מהבארות במוצאי שבת לאחר ברכו, משום שאז בארה של מרים עוברת על כל הבארות, ובכך יתכן שבאותו רגע שתדלה - תעבור שם הבאר.

ומעשה באשה אחת שבעלה היה מוכה שחין, והלכה לדלות מים במוצאי שבת, ונודמנה לה בארה של מרים ומילאה ממנה בלא ידיעתה. לאחר מכן, עמדה בחצר ופטטה עם חברותיה וחזרה לביתה באיחור, בעלה שהמתין לה רבות - כעס עליה מאוד, ובתוך כעסו הכה את הכד, ומחמת זה נפל הכד מידה ונשפך, ונתזו ממנו כמה טיפות על בשרו. ובכל מקום שנפלו המים - התרפא בשרו כבשר תינוק. הצטער הבעל מאוד, ואמר: אילו הייתי שותה מהמים הללו - כל גופי היה מתרפא. ועל זה אמרו חז"ל (קדושין מא.) הרגזן - לא עלתה בידו אלא רגזנותו (מדרש אגדה, הובא בבית יוסף אור"ח סי' רצ"ט).

ועתה נתבונן נא, אם המים הועילו לאותו מוכה שחין לרפאותו באותן מקומות שנגעו המים על בשרו, נתאר לעצמנו - למה זכו ישראל אשר שתו מבארה של מרים במשך ארבעים שנה.

ביאור ענין המרגלים

ומו"ר הגאון הגדול ראש הישיבה רבי יהודה צדקה זצוק"ל כתב בספרו "קול יהודה", שהנה בפרשה זו ישנן שאלות גדולות: א. כיצד קרה שהמרגלים הוציאו דיבת הארץ. והלוא אנשים אלו היו צדיקים, ראשי אלפי ישראל, וראו במו עיניהם את נסי ה', וכיצד אמרו שלא יוכלו לעלות, ולמה חשבו שבני ישראל יאמינו להם? ב. ועוד, כיצד האמינו העם ואף בכו בעקבות כך בכיה שנמשכה לבסוף לדורות? ג. ועוד יש לתמוה על כלב מדוע נכנס למבוכה כל-כך עד שהלך להשתטח על קברי אבות שלא ישל? ד. ועוד יש להתפלא על תשובתם של יהושע וכלב, שאמרו: "ואתם אל תיראו וכו' כי לחמנו הם". ופירש רש"י 'נאכלם כלחם'. והוא פלא פלאים, וכי לא מצאו יהושע וכלב ביטוי אחר אלא שנאכלם כלחם? והלא דבר הוא!.

ומה שנראה להסביר וליישב את כל השאלות הללו, על פי דברי מרן הבן איש חי ועוד ספרים קדושים אחרים הוא כך: המרגלים ידעו כי כל הנסים והנפלאות הגלויים שהיו לישראל במדבר, ירדת המן, השלום, והבאר וכו', לא יהיו יותר בארץ ישראל, כי שם היו צריכים לעבוד בעצמם, לחרוש, לזרוע, לקצור, ולעבוד. וכן המלחמות שהיו להם במדבר דרך נסים ונפלאות גלויים שוב לא יהיו יותר בארץ ישראל, כי שם יהיו צריכים להילחם באופן טבעי, ולא ע"י שופרות וכדומה, אלא בנשק ממש.

מעתה, כשידעו המרגלים כל זאת, לכאורה הם צודקים, כי כפי ההגיון לא יתכן לעשות מלחמה 'חגבים' נגד ענקים, הם שראו במו עיניהם את הענקים וכל אנשי המדות שהיו שם, וראו את עצמם כחגבים, עליהם להגיד את האמת, שלפי הטבע לא יוכלו להילחם עם הענקים, כי

מעתה לא יוכלו להילחם בשופרות כמו שהיה ביריחו טרם שנכנסו לארץ, וא"כ בודאי שלא יוכלו לעמוד בזה, ומעתה, עליהם מוטל להגיד מה שנראה לפי דעתם.

אמנם, בדבר אחד הם טעו, הם לא ידעו שגם בטבע גנוז הנס, וכפי שהיה באמת. ובגלל זה פחד כלב שמא גם הוא יטעה כמותם, כי לפי ההגיון הם לא יוכלו להילחם, ואכן הם צודקים, וא"כ עליו גם הוא להגיד את האמת. מסיבה זו, הוא הלך להשתטח על קברי האבות שלא יכשל, ובזה נתיישב לנו הכל.

ומה שאמרו "כי לחמנו הם", כתב המגיד מדובנא לבאר, כי כשם שהלחם הוא מן הצומח וכל מטרתו להחיות את החי והאדם, כך הכח שהושפע מן השמים לאותם בני ענק, לא נועד כי אם להעבירו בבוא העת לעם ישראל כאשר יכנסו לארץ, ולכן אין לנו לחשוש מהם כלל ועיקר.

מוסר חוצב להבות בחומר איסור לשון הרע

צא וראה, מה גרמו המרגלים שדברו לשון הרע על עצים ואבנים. כיצד עשו? כל נשיא הלך לשבטו בליל תשעה באב, ואסף את כל השבט והיה בוכה ומכה ראשו בכותל ומורט את זקנו, ומסביר להם בבכיות כמה ארץ ישראל קשה ואוכלת יושביה, וכי לא כדאי לבא לארץ ישראל וכו'. ואותו שבט היה בוכה ומצטער, וכל הלילה היו מייללים ובוכים, עד שלקראת הבוקר הלכו כל השבטים אצל משה ואהרן, ואז נגזרה עליהם אותה גזירה קשה.

ובכך הם גרמו - א. בכיה לדורות, כי ידוע הוא, שהם חזרו ביום שמונה לחודש אב וסיפרו את הלשון הרע לעם, ובלילה ככו העם וגרמו שנחרבו בתאריך הזה שני בתי המקדש. ב. גרמו למותם של כל דור המדבר. כי במשך 38 שנה, היה כל אחד מישראל חופר קבר בתשעה באב ונכנס לתוכו, ובכל פעם מתים כ-16-15 אלף איש. ג. שלא זכו להיכנס לארץ ישראל.

שקול כנגד שלש עבירות

ובגמ' (ערכין טו): איתא, תנא דבי רבי ישמעאל כל המספר לשון הרע - מגדיל עוונות כנגד ג' עבירות עבודה זרה, גילוי עריות, ושפיכות דמים. כתיב הכא (תהלים יב, ד): לשון מדברת גדולות, ואילו בעבודה זרה וגילוי עריות כתיב (שמות לב, לא; בראשית לט, ט) לשון גדולה.

מות וחיים ביד הלשון

אמר רבי חמא בר חנינא: מאי דכתיב (משלי יח, כא): "מות וחיים ביד הלשון"; וכי יש יד ללשון? אלא לומר לך, מה יד ממיתה אף לשון ממיתה. ואם תאמר, מה יד אינה ממיתה אלא

בסמוך, אף לשון אינה ממיתה אלא מקרוב? תלמוד לומר (ירמיהו ט, ז): חץ שחוט לשונם, שאפילו ממרחק רב הלשון ממיתה, שנאמר (תהלים עג, ט): "שתנו בשמים פיהם ולשונם תיהלך בארץ". (ערכין שם).

לשון הרע דומה לחץ

הנביא ירמיהו (ט, ז) מוכיח את ישראל: חץ שחוט לשונם מרמה דבר, בפיו שלום את רעהו ידבר ובקרבו ישים ארבו. ומפני מה דימה את הלשון לחץ? ביאר רבנו הגר"א (הובא בקול יעקב להמגיד מדובנא על קהלת י, יא), כי הוא כמו שדרך היורה בחץ, שתחילה מושך החץ אל עצמו ואחר כך עוזב החץ, ועל ידי כך יורה למרחוק, וככל שיותר ימשוך תחילה לעצמו, כן יגדל כחו ותקפו של תנופת החץ. נמצא, שתגבורת מרוצת החץ היא עפ"י כמה שימתח וימשוך אליו.

כן הוא בדיוק אצל בעלי לשון הרע, מתחילים תחילה בשבח ואחר כך אומר הגנות והלשון הרע, וככל אשר ירבה תחילה לספר בשבח, כן יותר יאמנו ויתקבלו דבריו.

נתבונן במעשה דוד ויהונתן, שכאשר רצה לסמן יהונתן לדוד - אם שונאו אביו שאול או לא, עשו ביניהם סימנים בחץ, שאמר לו אם החץ ממך והלאה וכו'. ובשביל מה היו צריכים לחץ, וכי לא היו יכולים לדבר בפיהם? אלא כל זה עשו כדי שלא להיכשל בלשון הרע.

ומעשה ביהודי שהיה מספר לשון הרע כל ימיו ועבודתו בכך, יום אחד בא לרב לבקש תיקון, אמר לו הרב תיקונך הוא שתיקח עוף ותשחט אותו ותמרוט את הנוצות ותפזר אותם ברחובות קריה, ואח"כ תאספם, אם תצליח - יש לך תיקון. כלומר, קשה מאד התיקון ללשון הרע... אמנם, בודאי יש תקנה אם יעשה תשובה גדולה ויקבל עליו לעסוק בתורה, כמו שכתוב (משלי טו, ד): "מרפא לשון עץ חיים". (ילקוט שמעון, מצורע).

הלשון - לטוב ולמוטב

רבן גמליאל ביקש מטבי עבדו, לך לשוק ותביא לי את החלק הכי טוב של הבהמה, הלך והביא לו לשון משובחת. למחרת, אמר לו תביא לי את החלק הכי גרוע של הבהמה, הלך והביא לו לשון. שאל אותו: הא כיצד? כשרציתי חלק הכי טוב - הבאת לי לשון, וגם היא חלק הרע ביותר?! אלא, הלשון לפעמים היא הטובה ביותר ופעמים היא הרעה ביותר, תלוי איך ובמה משתמשים בה. כמו שרמזו שהכל נהיה "בדברו", כי אדם שמקדש את הלשון הוא בגדר צדיק גוזר והקב"ה מקיים.

ומספרים חז"ל (ויקרא רבה לג, א), שפעם רבנו הקדוש עשה סעודה לתלמידיו מלשונות שחלקם היו קשים וחלקם רכים, והיו התלמידים בוררים הרכים, אמר להם: כך אתם תמיד צריכים לבחור לדבר רק דברים רכים.

הלשון דומה לחרב חדה

יהודה בנו של רבי חייא, חתנו של רבי ינאי - היה לומד בישיבה, ובכל ערב שבת היה בא לביתו, כאשר בדרכו היה הולך לפניו עמוד אש. ערב שבת אחד התעכב יהודה בלימודו ולא הגיע בזמן, אמר רבי ינאי לבני הבית: אם היה חי - לא יתכן שלא היה מגיע, וככל הנראה הוא מת, על כן כפו את מייטתו. ובאותה שעה מת רבי יהודה. (כתובות סב:). ואף שבוודאי רבי ינאי לא חפץ שימות חתנו, אך הלשון דומה היא לחרב חדה, וכל עוד הסכין חדה, אם היא פוגעת אפילו שלא במתכוון, היא פוצעת.

לא לחשוד בכשרים

ומעשה היה בעיה"ק צפת בזמן האר"י, שנתמנו עשרה שומרים לשמור שלא יכשלו אנשי הקהילה בעבירות, והאר"י היה אחד מהם. והנה יום אחד, אחד מהשומרים ראה אשה מקושטת יוצאת מחצר של אדם החשוד על אשת-איש, וכינס את כל השומרים שביניהם כאמור, היה גם האר"י, וסיפר להם את אשר ראו עיניו. אמר לו האר"י שעליו להיזהר קודם לבדוק את העניין היטב, כי הוא יודע שאשה זו כשרה. ואכן התברר, כי בעלה שלח לה איזה חפץ ביד השכן של אותו חשוד, ובאותה העת היא הלכה לקבל ממנו את החפץ. כאשר בא הממונה וסיפר על מה שהיה, אמר לו האר"י כי עליו לבקש את סליחתה של אותה אשה.

ולכן, צריך לבקש ולהתפלל לפני השם יתברך, שיציל אותנו מלדבר לשון הרע, כמו שמצינו אצל כלב (מדרש אגדה בוכר, פרק יג סי' כב; הובא ברש"י כאן) שהלך להתפלל על קברי האבות בחברון ובכך זכה להינצל מחטא המרגלים, וכן יהושע התברך ע"י משה רבנו, וזכה להינצל מצרה זו.

דואג האדומי

וידוע, שבשעה שברח דוד והגיע לנוב עיר הכהנים, היה שם דואג האדומי. שאלו את דוד: "לחם הפנים, מהו שידחה את השבת?", אמר להם: "סידורו דוחה את השבת ולא לישנתו ולא עריכתו דוחין את השבת". אמר דואג: "מי הוא זה שבא להורות לפני?", אמרו לו: "דוד בן ישי הוא". וירא כי אחימלך הכהן הגדול נתן לדוד צידה לדרך, וגם חרב, ואף שאל לו באורים

ותומים. ויבוא אל שאול ויאמר אליו: "מרדו בך כהני נוב". וישאלהו המלך: "מדוע זה תדבר כדברים האלה?", ויען דואג: "עברו הכהנים על ההלכה האומרת כי אין לשאול באורים ותומים כי אם למלך לבדו, וישאלו לדוד באורים ותומים". ויקצוף המלך מאוד ותבער בו חמתו, ויאמרו לו אבנר ועמשא: לא כן ההלכה, אלא שואלים למלך ולבית דין ולמי שצורך ציבור בו, ודוד צורך הציבור היה בו. ולמה זה המלך תרגז על הכהנים אשר הורגלו לשאול באורים ותומים בשביל דוד?!"

כשמוע שאול את הדברים הללו, שאל את הסנהדרין, ויאמרו לו ככל אשר הורוהו אבנר ועמשא. ולא שמע דואג אליהם, ושיכנע את שאול כי טעות בידי הסנהדרין היא, וכי הוא לבדו יודע את ההלכה. וישלח המלך לקרוא לאחימלך ולכל הכהנים אשר בנוב, ויבואו כולם אליו. ויאמר שאול: "שמע נא בן אחיטוב, למה קשרתם עלי אתה ובן ישי בתתך לו לחם וחרב ושאול לו באלהים?", ויען אחימלך ויאמר: "היש למלך בכל עבדיו אדם נאמן כדוד, ומדוע זה אמנע ממנו דברי אלהים, והרי לא מהיום שואל אני עבורי באורים ותומים!", ויקצוף שאול מאוד על אחימלך ויאמר לו: "בן מוות אתה. הן כמו פיך אמרת כי שאלת לדוד פעמים רבות באורים ותומים, לכן מות תמות אתה ובית אביך". ויצו שאול את אבנר ועמשא: "סובו והמיתו את אחימלך ואחיו הכהנים, כי עשו יד אחת עם דוד ולא גלו אזני כי בורח הוא מפני".

וכאשר לא רצו עבדי המלך לפגוע בכהנים, ויפן המלך לדואג ויאמר אליו: "אתה הכית את הכהנים בלשונך, הכם עתה בחרב", כאשר אמר שאול את הדברים האלו יצתה בת קול ותאמר: "אל תרשע הרבה", ויהרוג דואג האדומי את כהני נוב שמונים וחמשה איש במספר, ולא חס על אחד מהם, ויפגע אף בטף ובנשים, בסוסים ובחמורים ובשוורים - את כולם הכה לפי חרב. אמר דוד לדואג: אתה, גיבור ועשיר וראש לסנהדרין, מתעסק ברעה הזאת ואומר לשון הרע? למה עשית כן?!

לבסוף, רצה דואג להרוג את דוד בטענה שהוא מורד במלכות, אמר הקב"ה: מתורתי אתה מורד, סופך ללקות על ידי התורה. ולבסוף הרגו אותו תלמידיו שהיה מטהר הטמא, ומטמא הטהור.

והנה, דואג האדומי הוא היה החוטא - בזה שדיבר לשון הרע על דוד, ודוד לא היה הגורם, אלא היה נרדף מצד שאול, ואעפ"כ היתה תביעה על דוד, ועונש גדול נענש על כך, שאמר לו הנביא כי בידו הברירה או שיכלה זרעו ח"ו או למסרו ביד אויב. הרי מבואר כמה חמור איסור לשון הרע.

והגמרא בסנהדרין (קו): אומרת: אמר רבי יוחנן, שלשה מלאכי חבלה נודמנו לו לדואג, אחד ששיכח תלמודו, ואחד ששרף נשמתו, ואחד שפיזר אפרו בבתי כנסיות ובתי מדרשות. ולא היה חי אלא ל"ד שנים ואחיתופל ל"ג שנים, שנאמר (תהלים נה, כד): "אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם".

זהירות יתירה בארץ הקודש

בשנת תרמ"ד, בא לפני רבנו החפץ חיים יהודי נכבד מן העיר רובוביץ שבפלך מינסק לשאול בעצתו בנוגע לעלייה לארץ ישראל. אמר לו החפץ חיים: דע לך, כי שם בארץ ישראל, שולטת בעוונותינו הרבים כוחה של דיבה רעה, זיק בלתי כבוי כפי הנראה, מדיבתם הרעה של המרגלים. לפיכך, הוסיף החפץ חיים ואמר, אם תזכה לעלות לארץ ישראל, עליך להזהר זהירות יתירה מלשון הרע. (ספר חפץ חיים חייו ופעליו).

מטרתם של הכלים המפוארים

ואודות כמה אדם צריך לשמור את הכלים שנתן לו הקב"ה - הפה הלשון והשפתיים - נלמד מהמעשה שלפנינו. מעשה היה בערבי כפרי שמצא מטמון גדול כלי כסף וזהב ואבנים טובות ומרגליות, אץ הכפרי לביתו וסיפר לאשתו על המציאה, הלכו שניהם והביאו את החפצים לביתם. אמר הכפרי לאשתו, כי כעת ירווח להם, שכן בתובה הגדולה של הזהב - ישים תבן ומספוא לחמור, ובגביעי הכסף ובמגשים המפוארים - יתן אוכל לתרנגולים, ואת הכתר ישים על ראש הסוס להצילו מן הזבובים וכו'. ואח"כ הגיעו הדברים למלך, והמלך שלח לקנות ממנו את החפצים ושלח אותם לניקוי ושיפוץ, ולאחר מכן הזמין את הכפרי והראה לו את מעלתם, ומה מטרתם האמיתית. כן האדם, יש לו אברים חשובים מאוד, וצריך לדעת להשתמש בהם במצוות ולא בעבירות.

הלשון שהביאה את הגלות

הגמ' בשבת (נו:): אומרת: אמר רב יהודה אמר רב, בשעה שאמר דוד למפיכשת אתה וציבא תחלקו את השדה, יצתה בת קול ואמרה לו: רחבעם וירבעם יחלקו את המלוכה! אמר רב יהודה אמר רב: אלמלי לא קיבל דוד לשון הרע, לא נחלקה מלכות בית דוד, ולא עבדו ישראל עבודה זרה, ולא גלינו מארצנו. ע"כ.

לא להפקיר את הפה

ומעשה היה באיזה מלך שהיה מאוד אהוב לבני מדינתו, והיה לו עבד כושי שהיה אוהב לשחק עמו 'שחמט' היות והיה פיקח גדול. יום אחד, נכנס אחד משרי המלוכה ושמע איך

המלך פונה לכושי בתואר "אדוני", והיה מביט מרחוק וכועס, כיצד המלך קורא לעבד אדוני, והרי קורין כך רק לשרים ולרמי מעלה. מה עשה? הלך ואסף את השרים וסיפר להם את הענין, ונכנסו כולם למלך. מששמע המלך את דבריהם כעס מאוד, וסיפר זאת לכושי. הכושי בחכמתו אמר למלך שיתן לו לסדר את הענין.

הלך העבד והזמין את אותו שר לשחק עמו 'שחמט', ובינתיים משך אותו במשחקים, באחד המשחקים, הופיע המלך, וביקש להצטרף למשחק. והנה, בלהט המשחק, נפלט מפיו של השר וקרא למלך "כושי", מתוך הרגלו במשחקים הקודמים לקרוא כך לעבד עמו שיחק. כעס עליו המלך, ופסק את דינו למוות. השר התחנן לפניו ואמר לו כי זו רק היתה פליטת פה אומללה שנבעה מתוך הרגל. אמר לו המלך: ומדוע אתה לא דנת אותי לכף זכות שקראתי כך לעבד גם מתוך הרגלי לדבר עם השרים!?

אנו למדים מכך, שעל האדם לא להפקיר את פיו, בכדי שלא יתרגל לדבר לשון הרע, וצריך האדם כאשר שומע לשון הרע - למחות ולא לשתוק, ולהראות שהוא מתנגד לדברים.

למחות מיד על לשון הרע

מסופר על כפרי אחד שהיה שואב המים של הפריץ. פעם אחת, הגישו לפריץ תה והיה בו מעט חול, שאל הפריץ: מי שם לי חול בכוס התה שלי? משהתברר כי השואב הביא את המים כשהם מעורבים בחול, קרא לשואב וציווה עליו שמעתה ואילך יסנן את המים שלש פעמים קודם שיביאם אליו. יום אחד, פרצה דליקה אצל הפריץ, ושלחו מיד את השואב להביא מים מהנהר לכבות את השריפה, אך השואב השתהה זמן רב, שכן היה עליו לסנן את המים... צעק עליו הפריץ: שוטה שבועלם! כאשר המים לשתיה - אזי יש לסננם, אך כאשר הם מיועדים לכיבוי אש, אין זמן לסננם, ואדרבה, החול שבהם מסייע הוא לכיבוי!

כך, כאשר אנחנו רואים אש מתלקחת של לשון הרע, איננו צריכים לבדוק קודם אם אנו ראויים למחות, או שמא גם אנו נגועים בעוון זה ולכן לא מן הראוי שנמחה, כי כעת הצורך למחות מיד, גם אם אנו לא צדיקים גדולים.

המדבר לשון הרע מתגלגל בכלב

כתוב (במדבר לב, מב): "ויקרא לה נובח" - ודרשו (שער הגלגלים פל"ה), כי מי שמדבר לשון הרע [ראשי תיבות ל"ה] מתגלגל בכלב נובח. כמו שכתוב (ישעיהו נו, יא): "והכלבים עזי נפש לא ידעו שבעה", כי מגולגלת בתוכם נפש שדיברה לשון הרע - לכן לא ידעו שבעה, כי אין

להם מזונות ופרנסה, כמו הכלב שנובח כשרוצה לאכול. וגם שם הקלי' של הכלב הוא "בלאדן" אותיון בל-אדון, שהוא כופר בעיקר.

וראשי התיבות: לה נובח בשמו - נב"ל, לרמוז, שהמדבר לשון הרע הוא נב"ל, ואם נשמר בלשון, הרי הוא חסי"ד - גימטריא נב"ל.

ועוד, "ויקרא לה נובח" ר"ת ול"נ גימטריא אלהים, לרמוז שמידת הדין מתוחה עליו.

קליפת כלב

וכתב הגאון חיד"א (אהבת דוד דרוש ד'), כי מצא בכתב יד קדמון שהעגל שעשו במדבר היה שור וחמור (עיי' תיקוני זוהר דף קמב.), חציו שור וחציו חמור, ובכך שלט בהם הנחש, ר"ת נחש שור חמור. ולכן המדבר לשון הרע לוקה בצרעת שהיא גימטריא "שור חמור" [760]. ואמר הזוהר הקדוש (בשלה דף ס"ה ע"א) על הפסוק (דברים כב, י): לא תחרוש בשור ובחמור יחדיו, כי מהחוזק שלהם יוצאת קליפה קשה מאוד והיא נקראת "כלב", שכן אותיות אמצעיות של שור וחמור עולה בגימטריא כלב. ובקליפה קשה זו, מתגלגל המדבר לשון הרע, רחמנא ליצלן.

מהיכן הנחש נושך?

כתוב במדרש פליאה: שאלו את הנחש: איך אתה נושך? אמר: מבין השיניים. והוא פלא.

אמנם, הביאור הוא, שאם תשים את האותיות 'שטן' מתחת לתיבת 'נחש' כזה:

נ ח ש

ש ט נ

יצא, כי ב' האותיות הראשונות הן "שן", וב' אותיות אחרונות הן גם "שן", וב' אותיות האמצעיות הן "חט". וזה ביאורו: שאלו את הנחש מאיזה כח אתה נושך את האדם? אמר: מבין השיניים, כי הסיבה היא רמוזה בין האותיות "שן", כלומר, בגלל החטא של האדם. (בן יהוידע שבת סג:).

הקב"ה נתן את הפה ואת הלשון ללמוד תורה, ואם לא לומד תורה, מאכילים אותו גחלי רתמים (חגיגה יב:). וידוע, כי גחלי רתמים בוערים במשך שנה, כמסופר על אב ובנו שהלכו ביער והדליקו מדורה מעצי רתמים, וחזרו לביתם. ולאחר שנה עברו שוב באותו יער, ומצאו שהמדורה עדיין בוערת.

ופירש האלשי"ך הקדוש (תהלים קכ, ד) כי כך הוא גם בלשון הרע להבדיל, וזו כוונת הפסוק (תהלים שם): "חצי גבור שנונים עם גחלי רתמים", שהלשון הרע כוחו גדול, עד שאפילו אם שמע לפני שנה ואפילו לפני עשר שנים על פלוני שהוא עצל, אע"פ שיראה אותו עשר שנים שהוא זריו, בכל זאת הלשון הרע עובדת, ויחשוב עליו כל הזמן שהוא עצל, כי הגחלים ממשיכים ובווערים.

מוות וחיים ביד הלשון

מסופר במדרש (תהלים פל"ט): מעשה היה במלך פרס שחלה. אמרו לו הרופאים: אין לך רפואה עד שיביאו לך חלב לביאה. ענה אחד ואמר: אני אביא לך חלב לביאה, ובתנאי שיתנו לי עשר עזים. ציוה המלך לעבדיו שיתנו לו, ונתנו לו. הלך לגוב האריות, והיתה שם לביאה אחת שהניקה גוריה. יום אחד עמד מרחוק, והשליך לה עז אחד ואכלה, יום שני התקרב אליה מעט והשליך עיזה אחרת ואכלה, וכן עשה, עד שהתקרב אליה ממש והיה משחק עמה, וכך לקח מחלבה וחזר לדרכו.

כשהיה בחצי הדרך, ראה בחלום איך היו אברים מתריסין זה עם זה. הרגלים אומרות: אין בכל האברים דומים לנו, אם לא הלכנו אנו, לא היה יכול לקחת את החלב. הידים אומרות: אין כמותנו, אם לא היינו חולבים, אין הדבר כלום. אומר הלב: אם לא נתתי העצה, מה הועלתם כולכם. ענתה הלשון: אם לא אמרתי הדבר, מה היה עושה? צחקו כל האברים והשיבו לה: איך לא יראת להדמות אלינו, ואת במקום חושך ואין בך עצם כבשאר האברים. אמרה להם: עוד היום תראו שאני שולטת עליכם.

התעורר האיש, ובעודו מהרהר בחלומו המשיך בדרכו אל המלך. אמר לו: אדוני המלך, הנה לך חלב כלבה. קצף המלך וצוה לתלותו. כשהלך, התחילו האברים לבכות. אמרה להם הלשון: לא אמרתי אליכם שאין בכם ממש, אם אני מצלת אתכם, תדעו שאני מעליכם! אמרו לה: הן. אמר לתליינים: השיבוני אל המלך, אולי אנצל. השיבוהו אליו, אמר לו: למה צוית לתלותי? אמר לו המלך: כי הבאת לי חלב כלבה. אמר לו: מה איכפת לך? שתה ממנה ותהיה לך רפואה, ועוד, גם ללביאה קוראים כלבה בלשון העם. ואכן, לקחו ממנה וניסו אותה ומצאוה שהיא חלב לביאה, שתה המלך והתרפא. אמרו האברים: הרי אנו מודים לך, הוי - מוות וחיים ביד הלשון.

מי האיש החפץ חיים?

עוד מסופר במדרש (ויקרא רבה טז, ב): מעשה ברוכל שהיה מחזר בעיירות שהיו סמוכות לציפורי, והיה מכריז: מי רוצה לקנות סם חיים שיאריך ימיו? שמע אותו רבי ינאי, ואמר לו: בא אצלי ותמכור לי מהסם הזה. אמר לו הרוכל: לא אתה זקוק לזה ולא אלה הדומים לך. מכיון שהפציר בו - עלה אצלו, הוציא לו ספר תהלים והראה לו פסוק שכתוב (תהלים לד, יג): "מי האיש החפץ חיים אוהב ימים לראות טוב נצור לשונך מרע". אמר רבי ינאי: כל ימי הייתי קורא את הפסוק הזה ולא ידעתי פשוטו, עד שבא רוכל זה והודיעני - "מי האיש החפץ חיים". והנה צריך להבין, מה היה קשה לרבי ינאי על הפסוק שלא הבין עד כה. עד שבא הרוכל הזה, ומה הוסיף לו הרוכל?

ויש לומר, כי אותו רוכל שהיה מוכר כל מיני סמים לרפואה, הוכיח להם לבריות, כי גם שמירת הלשון מהווה במובנה הפשוט רפואה יעילה, הנותנת בריאות וחיים. שכן על ידי כך מונע האדם מעצמו כל מיני מריבות, שנאה, כעס, דברים שמזיקים לבריאותו של אדם, מרופפים את עצביו ומקצרים את ימיו.

כששמע רבי ינאי כל זאת, התפעל ואמר, שתמיד היה מפרש את הפסוק: "מי האיש החפץ חיים" - שהכוונה היא לחיי העולם הבא, שם מקבל אדם שכר רב בעד שמירת הלשון, ומעולם לא עלה על דעתו שהדבר אמור גם לגבי חיי היום - יום בעולם הזה, עד שבא אותו רוכל ופרסם את הדבר בין הבריות, כי שמירת הלשון אינה מצוה שמתן שכרה הוא רק בעולם הבא, אלא היא מהווה גם רפואה פשוטה לבריאותו של האדם ונותנת לו חיים, מאחר שעל ידה הוא מונע התרגויות וכו', החותרים תחת בריאות האדם ומקצרים את ימיו. (כוכב מיעקב).

לא להשתמש במתנה נגד הנותן

כתב בספר "חדרי בטן" למרן החיד"א זצ"ל (ריש פרשת שלח, ועיין בהגהות 'חופש כל חדרי בטן') על המדרש (ילקוט רמז תשמב): ויתורו את ארץ כנען. ראה הקב"ה שאין זכות לישראל שיכנסו לארץ, נזכר ליצחק שנוולד לאברהם בן ק' שנה ושנה בת צ' שנה. וכנען גימטריא מאה ותשעים.

משל למלך שהטה חסד על עבד מעבדיו, והגם שנימוסי המלכות ההיא היו, כי אין שום אחד ואפילו שר, רשאי לחגור חרב, הלך בחסדו ונתן חרב לאותו עבד והרשהו לחגור חרב, והוא פלא, מקים מעפר דל (תהלים קיג, ז). ואם העבד הזה גבה לבו עד שלקח חרבו נגד המלך,

היש קץ לגדודי העונשים ומיתה משונה הראויה לעבד שהכעיס למלך בדבר שחננו והטיב עמו?!
(בינה לעתים דרוש סו).

וכן, כל היצורים אין להם כח הדיבור, וברוב רחמיו נתן מתנת חנם לאדם לדבר דבר, א"כ היתכן שבמתנה שנתן לו השם - יכעיסהו בדבר לשון הרע ונבלות הפה וכיוצא, להכעיס לבורא יתברך!?

ופירש בזה הכתוב (משלי טז, כג): "לב חכם ישכיל פיהו ועל שפתיו יוסיף לקח". לב חכם העושה כל פעולותיו בהשקפה והסתכלות, הנה זה עומד להתבונן להשכיל מהות פיהו, חשיבותו ותועלתו, איך בזה נבדל מהנבראים שאינם מדברים, ואם כן אין לאבד סגולה יקרה מפנינים רק להשתמש בדברים המעולים ועסק התורה, ועל שפתיו, על החסד אשר לו מהשפתיים והדבור, יוסיף לקח לעסוק בתורה.

וכוונתו - על פי דברי חובת הלבבות (שער הכניעה פ"ז), כאשר אדם מדבר לשון הרע - לוקחים את העבירות של מי שדיבר עליו, ונותן לו את המצוות של המדבר לשה"ר. ועל פי זה פירש את הפסוק (תהלים לד, יג): מי האיש החפץ חיים אוהב ימים. פירוש, ימיו של עצמו שלא ילכו לאיבוד, וזה על ידי שינצור לשונו מרע. ובאות ז' מפרש בזה רבנו הפסוק (תהלים לא, כ): מה רב טובך אשר צפנת ליראך. פירוש, שיראי ה' נוסף להם רב טוב מאותם שהוכיחום. ועוד יש בחינה כזו, שלוקחים זכויותיהם מאותם שהיו בעלי לשונות שדיברו עליהם לשון הרע.

ובספר רב ייבי על התהלים, כתב הוספה על חובת הלבבות בזו הלשון: והנה מדרך העולם שאחד מדבר על חברו לשון הרע, נמצא שמכבד לחברו מזכויותיו, ולמחר מדבר חברו לשון הרע ממנו, נמצא שמחזיר לו זכויותיו. או למחר מדבר חברו שנטל ממנו זכויות לשון הרע מאדם אחר, ונותן לו הזכויות שנטל בשביל שדברו עליו לשון הרע, ממילא כל ימיהם הם מחליפים זה עם זה.

וזהו שכתב (בראשית מב, ט-יד): "ויאמר אליהם מרגלים אתם לראות את ערות הארץ באתם, ויאמרו לא אדוני כלנו בני איש אחד נחנו לא היו עבדיך מרגלים, ויאמר לא כי ערות הארץ באתם לראות, ויאמרו שנים עשר אחים אנחנו, והאחד איננו ויאמר אליהם יוסף הוא אשר דברתי אליכם לאמר מרגלים אתם".

וכתבו גורי האר"י ז"ל, שאם המרגלים היו משבחים את הארץ היו מתקנים את חטא מכירת יוסף, והיו זוכים להיכנס לארץ. ואפשר, שזה הטעם שנתעברו השבטים במרגלים לסייע, שאם היו מספרים בשבח הארץ - נתקן עוון מכירת יוסף, ועל השבטים מוטל לסייע בזה לתיקון חטאתם.

וזו כוונת יוסף לומר 'מרגלים', שעוון מכירתו יגרום להתעבר במרגלים, ולא הבינו עומק דבריו, ונצנצה רוח הקודש ואמרו: כלנו בני איש אחד נחנו, שגם יוסף יתעבר במנשה, כמו שכתב האר"י ז"ל. ועוד, לא היו עבדיך מרגלים, פירוש אף שנלך עמם, כיון שרוצים לחטוא דנסתלק מהם, כמו שכתב האריז"ל בפירושו הכתוב 'וילכו' שכשרצו לקלקל - נסתלקו מהם. ויאמר אליהם לא כי ערות הארץ, כוונתי שתצטרכו ללכת, וכשאמרו: והאחד איננו, אמר: הוא אשר דיברתי. עכ"ל.

"שְׁלַח לְךָ אַנְשִׁים" (יג, ב).

לטובתך ולהנאתך

"שלח לך אנשים", "לך" - להנאתך, כמו "לך לך" (בראשית יב, א) ופרש"י שם: להנאתך ולטובתך. ומה הנאה יש למשה? אומרים ה'כלי יקר' ורבנו יוסף חיים ע"ה: אם לא היו המרגלים חוטאים, ישראל היו נכנסים לארץ מיד, ולא נשארים במדבר ארבעים שנה. ועל משה נגזר שלא יכנס לארץ, והיה צריך למות שלשים ותשע שנה קודם, ועכשיו ששלח המרגלים ונענשו להישאר במדבר ארבעים שנה - התארכו ימיו, וזהו: "שלח לך" - להנאתך.

"וַיִּתְּרוּ אֶת אֶרֶץ כְּנָעַן" (יג, ב).

כנען - זה עולם הבא

'כנען' זה עולם הבא. שהוא ראשי תיבות: כינור נעים עם נבל. (ליקוטים מפרדס).

"וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה מִמִּדְבַּר פָּאֲרָן עַל פִּי ה'" (יג, ג).

תאריך שילוח המרגלים

הנה, בגמרא (תענית כט.) תניא: "בעשרים ותשעה בסיון שלח משה מרגלים". אך באיזה יום בשבוע הלכו המרגלים, לא מבואר בגמרא. וכתב החתם סופר (עמ' סא, ד"ה עוד שלח): "אותה שנה היה ראש חודש ניסן ביום ראשון, כמבואר בברייתא דעשר עטרות, ועל פי חשבון שחודש א' מלא וא' חסר, היה כ"ט סיון ביום רביעי בשבת".

אולם רבו, בעל ה'הפלאה' כותב בספרו פנים יפות (ד"ה בילקוט) שהלכו משם כבר בשלהי יום שלישי, וז"ל: "אף דאיתא במסכת תענית דף כ"ט ששלחם בכ"ט בסיון, דהיינו לאחר האסף מרים בכ"ח בסיון, מכל מקום הלכו משם ביום כ"ח סמוך לשקיעת החמה, שכבר נאספה מרים".

"צַדִּי בֶן סוּסִי" (יג, יא).

אל תהיה סוס!

מעשה בגנב שפרץ באישון ליל למשכן הסוסים, גנב משם סוס והטמינו במקום סתר. משחזר לגנוב סוס נוסף - הורע מזלו, ופגע בו בעל הסוסים. שאל אותו בעל הסוסים שתי שאלות: א. היכן הסוס שחסר ממנין הסוסים? ב. מה מעשיך כאן באורות הסוסים?

ענה לו הגנב: הנה תשובה אחת לשתי השאלות. מלפנים בגלגול הקודם עבדת אצלי, אך לא נהגתי בך ביושר והעבדתיך מעל הכוחות, ואף לא קיימתי 'ביומו תתן שכרו', על כן נגזר עלי שארד בגלגול לזה העולם בדמות סוס בכדי שאעבוד אותך, ובה אבוא אל תיקון נפשי. ואכן ירדה נשמתו בדמות סוס ועבדתיך זמן רב, ועתה נשלם תיקוני ונהפכתי להיות בן אדם כמו שורש נשמתו בתחילה.

ובזה מיושבים כל קושיותיך. מה ששאלת אודות הסוס החסר, הרי הוא עומד לפניך, וזהו פשר מעשי באורוהו, שממש זה עתה נהפכתי לאדם ועדיין לא הספקתי לצאת מהאורוהו, עד שהזדמנת הנה.

שאל אותו בעל הסוסים לשמו, אך הוא השיב לו שעדיין לא נקרא שמו בישראל, שהרי זה עתה נהפך להיות אדם ועדיין לא היה סיפק לקרוא לו בשם. שלחו בעל הסוסים לשלום, והוסיף להזהירו, כי מיום זה והלאה ינהג כראוי לבל יצטרך לירד שוב בדמות סוס.

לאחר זמן הלך בעל הסוסים בשוק, והנה רואה לנגד עיניו את אותו הגנב כשהוא מעמיד את הסוס הגנוב למכירה לכל המרבה במחיר, זעק עליו בעל הסוס, וכי חזרת להיות סוס?...?

ישמע חכם ויוסף לקח, לבל יהא כאותו הסוס וכאותו בן סוסי, אלא ימלא את התפקיד אשר עבדו ושלח לזה העולם.

"וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם עֲלוּ זֶה בַּגִּבּוֹב וְעֲלִיתֶם אֶת הַהָר" (יג, יז).

כיצד ניצלו המרגלים?

רבי יצחק אמר: כאשר היו מגיעים אצל הענקים, היו משליכים את המטה של משה, וניצלו מכולם. כתוב כאן: "עלו זה בגנב" וכתוב שם (שמות ד, יז): ואת המטה הזה. רבי יהודה אמר: שם קדוש מסר להם, ובגללו ניצלו. (וזהו הקדוש שלח דף קס:).

"ידמו כאבן" - כיון שנכנסו מרגלים לארץ, כל מי שהיה אומר: אלו מרגלים של ישראל, היה דומם כאבן. (ילקוט שמעוני בשלח, רנא).

"עלו זה בנגב ועליתם את הַהָר" (יג, ז).

מלחמת היצר

כידוע, נגב זה צד דרום. והרוצה להחכים ידרים (בבא בתרא כה:). א"כ התורה נמשלה לדרום. וידוע שיצר הרע נמשל להר, כמו שאמרו (סוכה נב). צדיקים נדמה להם היצר כהר. וזהו שכתוב 'עלו זה בנגב', כלומר ע"י שתעסקו בתורה שהיא בדרום. אז - ועליתם את ההר, תתגברו על היצר הרע שנדמה להר. (ילקוט המוסר ואבני השהם).

"עלו זה בנגב ועליתם את הַהָר" (יג, ז).

חלום הגאון מוילנא

כתב רבנו חיים מוולאז'ין בהקדמתו לפירוש רבנו הגר"א על ספרא דציניעותא: והתבונן נפלאות מאחת מהנה, שפעם אחת ביום א' דפסח, היו יושבים אצל רבנו הגר"א שני תלמידים מתלמידי החשובים, ומאשר היו יודעים זה דרכו בקדש מעולם הפלגת שמחתו וחדות ה' מעוזו אשר היה שש ושמח ביום טוב, כמצווה עלינו בתורתו יתברך שמו אשר היה להפליא, וכאשר ראו אז, שאין שמחתו במילואו וטובו כל כך כהרגלו, שאלו פיו הקדוש על זה, ולא רצה להשיב. ויפצירו בו מאד, ולא יכול להתאפק. אמר, מוכרחני לגלות לכם מה שאין דרכי מעולם בזה, לקיים דאגה בלב איש ישיחנה לאחרים, כי בזו הלילה בא אלי אליהו, כמדומה בזכרוני שאמר משמו שהיה אליהו, ואפשר שהיה זה אחד משייבה של מעלה, וגילה לי עניינים וחדושים נוראים אין חקר, בשם ע"ב על פסוק עלו זה בנגב. ובעמדי בבקר, מרוב הפלגת השמחה לא יכולתי להתאפק, והרהרתי בהם קודם ברכות התורה, ונעשיתי שתיכף נעלמו ממני ואינם. (הוא ז"ל, לפי שיטתו הנקיה בשו"ע או"ח, שגם הרהור בדברי תורה נאסר קודם ברכת התורה), ונחמוהו וברכו לו שהשם יתברך יחזיר לרבנו את אבדתו.

לאחר זמן מה, שאלו אחד מהם אם כבר הוחזרה לו אבידתו, והשיב, ברוך ה' שנתגלו לי שנית, והמה כ"ב מאות וס' אופנים, וכאשר ידעתי מפני מה נתעלמו ממני, כן אני יודע מפני מה נתגלו שנית. ואמר לו, שבאופן אחד מהם, אני יודע כוחות כל הבריות וכל אבר מה ענינו.

"וּרְאִיתֶם אֶת הָאָרֶץ מֵהָהָר וְאֵת הָעָם הַיֹּשֵׁב עָלֶיהָ" (יג, ח).

המעביר על מדותיו - ישב לבטח

"העם" ר"ת המעביר על מדותיו. ולזה אמר "היושב עליה" - כי כל מי שהוא מעביר על מדותיו ישב לבטח בעולם הזה ולא יבוא עוד בגלגול. וכמו שרמזו בפסוק (תהלים עח, ט): "ויזכור כי

בשר המה רוח הולך ולא ישוב" - מי שזוכר שהוא רק בשר ודם ויהיה עניו ושפל ברך, אז הרוח שלו כשתלך לא תשוב עוד פעם בגלגול לעולם הזה (בית יעקב).

ויש בענין זה מסורה של ארבעה פסוקים "הלוך": א. "הלוך ונסוע הנגבה" (בראשית יב, ט), ב. "ויגדל האיש וילך הלוך וגדל" (שם כו, ג), ג. "והמים היו הלוך וחסור" (שם ח, ה), ד. "וישובו המים מעל הארץ הלוך ושוב" (שם ח, ג).

ויש מפרשים את זה על ענין הענוה, שמי שיש בו את מדת הענוה, דהיינו שהוא בבחינת "הלוך וחסור" - שתמיד מרגיש עצמו במצב של חסרון, נכנע ושפל, אז הוא יהיה בחינת "הלוך ונסוע" - דהיינו שלא יחזור בגלגול, כי תיקן את הכל בענוה שהיתה בו, אבל אם הוא בבחינת "הלוך וגדל" - שמגדל עצמו ומראה עצמו כאדם מכובד שהוא למעלה מכולם, אז הוא בבחינת "הלוך ושוב" - שיחזור עוד פעם בגלגול לתקן את ענין הענוה.

ואמרו רבותינו המקובלים (יוסף תהילות לחיד"א פרק ע"ח), שכל אדם ואדם כשחיסר איזה מצוה או משהו שלא עשה - מחזירים אותו בגלגול לתקן את הדבר הזה, וכמו שראינו שרשב"י היה אומר: זה גלגול של זה וזה גלגול של זה, אבל אדם עניו באמת - אינו חוזר בגלגול. ורמז לדבר (תהלים לו, יא): "ועונים ירשו ארץ", זה ארץ החיים, א"כ הצדיק הזה לא יחזור שוב בגלגול, ובאמת היו כמה צדיקים שהבטיחו לבוא אחרי שנפטרו מן העולם ולא יכלו לבוא, כי כמה שהצדיק גבוה יותר ועליון יותר, כך אנחנו לא נוכל להשיג אותו.

והנה אם אדם הוא בבחינת "הלוך וחסור" - לא מרגיש את עצמו, וכמה שהוא גדול יותר כך מרגיש את עצמו חסר יותר - "הלוך וחסור", תדע לך שהוא "הלוך ונסוע" - נשמתו המתקנת לא תחזור עוד לעולם הזה, אבל אם הוא "הלוך וגדל" - שמראה עצמו כמה הוא גדול, תדע לך שהוא "הלוך ושוב" - שיחזור שוב פעם בגלגול. (דרש יהודה).

"וְכִמָּה הָאָרֶץ הַשְּׂמֵנָה הִיא אִם רְזָה הִישׁ בָּהּ יַעַץ אִם אֵין וְהַתְּחַזְקָתָם וְלִקְחָתָם מִפְּרֵי הָאָרֶץ" (יג, כ).

הפירות מתברכים בעבור בעלי חסדים

כתב ה'חתם סופר זי"ע (ד"ה היש בה) כוונת הכתוב באמרו 'עץ' - ל'צדיק המגין על דורו כעץ', והוא בעל גמילות חסדים, שהעולם נהנים מפירותיו כאותו 'עץ פרי עושה פרי' ומהנה בפירותיו את בני העולם, ונקרא עץ כי הוא מגן על דורו כעץ. ואמר 'היש בה עץ' - התבוננו לראות, אם תמצאו שם בעל חסד, אל תקחו מפרי הארץ, כי אין בזה שום הוכחה שהארץ

מבורכת, כי אולי בזכות הצדיק נתברכו הפירות ולא מצד עצמותה. אך אם אין - אז והתחזקתם ולקחתם מפרי הארץ, כי אז יש ראייה מטיבן של פירות על ברכותיה של ארץ ישראל.

"וְמָה הָאָרֶץ הַשְּׂמֵנָה הוּא אִם רְזָה ה'יֵשׁ בָּהּ יַעַץ אִם אֵין" (יג, ט).

כיצד לתת כח לשכינה

ומה הארץ, על מה עומדת הארץ, ובמה יש עזר לשכינה הקדושה שנמשלה לארץ, [כי "השמים" הוא ז'א ו"הארץ" היא המלכות, שהיא השכינה הקדושה]. א"כ במה יש לה כח ועוז ותעצומות, ואומר: השמנה היא, "השמנה" - אותיות משנה, אותיות נשמה, בזכות לימוד המשנה ובזכות לימוד הזוהר הקדוש הרמוז בהמשך "אם רזה" אותיות זהר. שבזכות לימוד התורה ובפרט הזוהר הקדוש שמתחזקים בו, זוכים ליקח מפירות הארץ הרוחניים, וזה צריך לדעת אם זוכים אנו לגאולה.

"ה'יֵשׁ בָּהּ יַעַץ" (יג, ט).

כחו של צדיק

אמרו בגמרא (ב"ב טו). רבא אמר: איוב בימי מרגלים היה. כתיב הכא (איוב א, א): "איש היה בארץ עוץ, איוב שמו", וכתיב: "היש בה עץ". שואלת הגמרא: וכי 'עץ' דומה ל'עוץ'? אלא אמר משה לישראל: ישנו איוב שהאריך שנים רבות כעץ, ומגן על דורו - כעץ המגן בצל שלו מפני החמה.

וכן מצינו, שהמשיל בכל מקום את הצדיקים לעץ: "צדיק כתמר יפריה, כארו בלבנון ישגה" (תהלים צב, יג) - שהוא קיים לשנים רבות. ואילו את הרשעים לעשב: "בפרוח רשעים כמו עשב" (שם צב, ח) - שנות הרשעים קצרות. (מהרש"א שם).

האדם נמשל לעץ השדה - הנה יש אילן שמוציא פירות, ויש שאינו מוציא פירות. עץ שמוציא פירות, שנותיו ארוכות, לפי שמזבלים ומשקים אותו תדיר ואין כורתים אותו. אבל אילן סרק אינו מאריך ימים, לפי שכורתים ממנו להסקה, או לבנין וריהוט.

איוב צדיק היה, לכן נמשל לעץ עושה פירות, ששנותיו ארוכות, שהפירות גורמים לו שיאריך ימים. ("בן יהודע שם).

ההספדים על איוב

ולהלן כתוב "ארץ אוכלת יושביה", וכתב רש"י: "בכל מקום שעברנו מצאנום קוברים מתים". והביא החיד"א (דבש לפי מערכת כ' אות ז'), כי היה מנהגם להשהות מתייהם בארון ולא

לקוברם עד שימות אדם חשוב, ואז יקברו אותם עמו, כדי שיליץ עליהם בדין, ויכנסו עמו לגן עדן... לכך כשמת איוב, קברו את מתיהם.

בכל מקום שהמרגלים עברו - עסקו בהספד, שהיה איוב אדם חשוב מאד, ובכל המקומות התאבלו עליו והספידוהו. (סוטה לה.) שתי הסיבות קשורות זו בזו: כדי שלא תגן זכותו על בני הארץ, ושהיו טרודים בהספדו ולא ישימו לב למרגלים. (רש"י מסכת סוטה שם).

"היש בה עץ" - איוב גלגול של תרח היה. "עוץ" - שהיה מתחילה עובד צלמים ורתח להקב"ה בהיותו תרח. ("מגלה עמוקות" אופן יח).

"וישמעו שלשת רעי איוב את כל הרעה... ויבואו... ויועדו יחדיו לבוא לנוד לו ולנחמו". (איוב ג, יא).

אמרו חז"ל ("ב"ב טז: ע"ש) שבין כל אחד ואחד מרעי איוב היה מרחק עצום. אם כן, מהיכן הם ידעו את שארע לאיוב? אלא, שלכל אחד מהם היה כתר, ובו שלשה פרצופים, ועל כל פרצוף חקוק שם, וכשבאו ייסורים על אחד היה פרצופו משתנה. או שהיו לכל אחד מהם שלשה עצים ועל כל אחד חקוק שם. ברגע שהעץ היה נובל, היו יודעים כי אותו חבר נמצא בצרה!

ואילו המהרש"א סבור, כי יתכן שהיה זה כישוף. ה"דברות משה" לעומת זאת כותב, כי "אפשר שכיון ששלשתם היו חסידי אומות העולם ונביאים, נעשה להם דבר זה בדרך נס על ידי תפילתם". וזהו מה שנאמר "היש בה עץ"!

מקום קבורת איוב

על מקום קבורת איוב יש מסורות ודעות רבות. (זאת מלבד לדעות הרבות שיש בגמרא ובמדרש מתי והיכן היה איוב...) לפחות שמונה מקומות 'מתהדרים' בכתרו של איוב, מהם שלושה כפרים בארץ... לבנון, איסטנבול, ואפילו בוכרה הרחוקה... רבינו אשתורי הפרחי כתב, כי מסתבר ש"ארץ יעזר" בירדן היא ארץ עוץ, שם מקום מיוחס לאיוב וקורין אותו: "דיר איוב". ("כפתור ופרח" י"א מסלול ו).

"וְהַיְמִים יְמֵי בְּכוֹרֵי עֲנָבִים" (יג, כ).

ימים בהם שולט ס"מ

מזבא בספר פנינים משלחן הגר"א: והימים ימי ביכורי ענבים, לשם מה נוקק הפסוק לסיום זה, הלא מתוך שהחזיקו אשכול ענבים - יודע אני שהיו אלה ימי בכורי ענבים, אלא ביקש

לרמוז בזה, שהסטרא אחרא, שהוא הס"מ, התחבר אליהם בהליכתם. שכן סופי תיבות של והימים ימי בכורי ענבים המה גימטריא של ס"מ.

והגאון ר' שמשון מאוסטרופולי אומר, שימים אלו הם ימים קשים שאין מזלם טוב, ושולט בהם הס"מ, והם ימים שבין י"ז בתמוז לט' באב ששולט בהם יצר הרע, והרמז לזה: "ימי ביכורי ענבים" האותיות שקודם אותיות 'ענבים' (כשהוא חסר), לפני האות ע' יש אות ס', לפני האות נ' יש אות מ', לפני האות ב' יש אות א', ולפני האות מ' יש אות ל', הרי סמא"ל, לרמוז שימים אלו שייכים לו.

ולפי זה כתב הרה"ק מקומארנא זצ"ל בחומש 'היכל הברכה', שיש להזהיר לבעל קורא, שלא לסיים הקריאה של העולה הראשון במלת 'ענבים' כיון שמרמז על סמא"ל, וכתבו דענבים מרמז על דין, דאותיות הקודמות לאותיות ענבים סמא"ל.

"אֶפֶס כִּי עֵז הָעַם הַיֵּשֵׁב בְּאֶרֶץ וְהָעָרִים בְּצֹרֹת גְּדֹלַת קְאֹד" (יג, כח).

בית עגול לא מטמא בנגעים

'בצורות' לשון חוזק, ותרגומו 'כריכן', לשון בירניות עגולות, ובלשון ארמי כריך, עגול (רש"י). הגאון רבי שלמה קלוגר (הובא בספר 'שיחת חולין של ת"ח החדש' דף א' ע"ב) מבאר כך: הנה רש"י בפרשת מצורע (ויקרא יד, לד) כתב שנגעי הבתים היו טובים לישראל, היות והכנענים הטמינו כספם וזהבם בקירות הבית, וע"י שהיו נותצים את הבית מחמת נגעיו, היו מתגלים האוצרות. והנה, אמרו במשנה נגעים (פי"ב משנה א) דבית עגול שאין בו קרן זוית - אינו נטמא בנגעים.

וזהו שאמרו המרגלים, אתם חושבים שתמצאו שם כל טוב ממה שהטמינו הכנענים את אוצרותיהם ע"י נגעי הבתים? דעו כי יש שם בתים עגולים, והדין הוא שהם אינם מטמאים בנגעים, וממילא לעולם לא תמצאו את האוצרות, ושפיר היה בזה הוצאת דיבה רעה.

"וַיְהִי כִּלְבָב אֶת הָעָם אֶל מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ עֲלֵה נַעֲלֵה וַיְרַשְׁנוּ אֹתָהּ כִּי יָכוֹל נוֹכַח לָהּ" (יג, ל).

להכיר את הכוחות הטמונים

רבים מאיתנו חשים לעיתים קרובות למדי כאילו הגיעו לקצה גבול היכולת במילוי חובות ומשימות המוטלות עליהם. הביטויים "זה לא בשבילי", "אני לא מסוגל" - נשמעים השכם והערב בכל זמן ומקום. צריך לזכור, כי מהשמים מנסים כל אחד ואחד על ידי שמסתירים ממנו

את ההכרה האמיתית ביכולתו ובכוחותיו, ומתוך כך נוצרת באדם תחושה מדומה כאילו הוא אינו מסוגל ואינו יכול, בה בשעה שאצורים בו כוחות גדולים ועצומים.

בשם רבי חיים מבריסק זצ"ל מובא ביאור נפלא על הפסוק (תהילים מט, כא) "אדם ביקר ולא יבין נמשל כבהמות נדמו". כידוע, הסוס הינו בהמה בעל כוח רב המשמש את האדם בהובלת משאות וכדומה. והנה למרבה הפלא, האדם שכוחו דל, רודה בו ומעביד אותו. ואם ישאל השואל: מדוע אין הסוס מתמרד? הלא כוחו רב להשיב לבעליו מנה אחת אפיים על הצלפת שוטו ועל רדייתו בו? התשובה לכך היא, שכפי הנראה אין הסוס מודע לכוחות הגלומים בו, שכן אילו ידע, בודאי היה קם על בעליו.

לפי זה יוסבר הפסוק: "אדם ביקר" - יש לו נשמה יקרה וגנוזים בו כוחות גדולים, "ולא יבין" - היינו, שאינו מודע לכוחות הטמונים בו. "נמשל כבהמות נדמו" - דומה הוא לבהמה שמושל בה האדם אף שהוא חלש ממנה, והיא אינה מודעת לכוחות שבה.

כך, המרגלים שאמרו "לא נוכל לעלות" - לא האמינו ביכולתם ואף כפרו ביכולת ה' לעזור להם, באומרם "כי חזק הוא ממנו". ומכיון שחשבו כי אינם מסוגלים, הוציאו דיבת הארץ רעה כדי להצדיק את תחושתם.

יסוד זה למד הגר"מ פיינשטיין זצ"ל בספרו "דרש משה" מן ההוספה של רש"י שכתב 'והוא אומר עשו סולמות', כי בכך הביע כלב את עוז רצונו לעשות את דבר ה', גם אם הדבר נראה בלתי אפשרי ובלתי יתכן, אם רק ישכיל להכיר ולנצל את כוחותיו הגדולים החבויים בו, יראה שסיכוייו לעלות ולהתעלות יותר ויותר. ובדבריו אלה סלל את הדרך לכל בני עליה המבקשים לעלות ולהתעלות במסילה העולה בית אל.

"עֲלֵה נַעֲלָה וַיִּרְשְׁנוּ אֶתְּהָּ בִּי יָכוֹל נוֹכַל לָהּ" (יג, ל).

ביזכות מיכאל נוכל לה

'עֲלֵה' כתיב (לשון עבר), כלומר, כבר עלה מיכאל שר ישראל ונתיישב בה, וא"כ נעלה גם אנחנו ונתיישב בה, ואין שום פחד, כי כך המדה לעולם, שמלאך הממונה על האומה מתיישב בה תחילה. ולכן 'עלה' גימטריא 'בא מיכאל', ואם יכול המלאך לישב בה - נוכל גם אנחנו.

"אַרְץ אֲכָלֶת יוֹשְׁבֵיהָ" (יג, לב).

הכל משמים והכל לטובה

אמרו רבותינו (סוטה לה). דרש רבא: אמר הקדוש ברוך הוא: אני חשבתיה לטובה והם חשבו לרעה. אני חשבתיה לטובה, דכל היכי דמטו - מית חשיבא דידהו, כי היכי דנטרדו ולא

לשאלו אבתרייהו. דהיינו, כל מקום שהגיעו, מת באותו מקום האיש החשוב שלהם כדי שיהיו טרודים ולא יתעניינו במרגלים. והם חשבו לרעה, שאמרו: "ארץ אוכלת יושביה היא". אם נבחן את כוונת המרגלים נראה, שהם רצו לדבר רעה על ארץ ישראל, על כן הם פירשו כל דבר שראו כראיה וחיזוק לדיבה שהם חיטאו להוציא על הארץ המובטחת. בכך הם גרמו בכייה לדורות.

מאורעות מעין אלו, מתרחשים גם בחיינו. תופעות רבות ואף לא שגרתיות נגלות לעינינו, צרות שונות פוקדות אותנו, ואין אנו מבינים שבסופו של דבר הקדוש ברוך הוא חשבה לטובה.

בספר "אמונה שלמה" (פרשת בשלח עמוד קס"ז) כתב, כי לעולם לא נוכל לדעת כיצד מנהל הקדוש ברוך הוא את העולם. שיר שכולו טון אחד אינו שיר, בכל שיר יש עליות וירידות. בשירת חיינו יש עליות וירידות ללא הרף, ואל לנו לשאול שאלות.

מסופר על יהודי אשר נכנס לבעל ה"פני מנחם" וקונן על רוע מזלו: הוא ניכשל על כל צעד ושעל, הצרות רודפות אחריו וחיייו קשים. הוא מרגיש ששמו "מקלות" בגלגליו. אמו לו ה"פני מנחם": "מכוננית נוסעת מהר יותר מטנק, אולם הטנק יכול להעפיל בהרים, דוקא כי יש לו מקלות בגלגלים..."

כל מה שעושים - הכל מהשמים

"מסילת ישרים" (פרק יט) מובא, כי בזמן הדוחק והצרה, על האדם להשיב אל עצמו, שכל מה שעושים לו מהשמים זה לטוב גמור, וזה כי אפילו הצער והדוחק הנראה בעיניו רעה, איננו באמת רע אלא טובה אמיתית. וכמשל הרופא החותך את הבשר או את האיבר שנפסד כדי שיבריא שאר הגוף ולא ימות, שאף על פי שהמעשה אכזרי לכאורה, באמת אינו אלא רחמנות להיטיבו באחריתו, ולא יסיר החולה אהבתו מהרופא בעבור זה המעשה, אלא אדרבה יוסיף לאהבה אותו.

כן הדבר הזה, כשיחשוב האדם שכל מה שהקדוש ברוך הוא עושה עמו - לטובתו הוא עושה, בין שיהיה בגופו, בין שיהיה בממונו. ואף על פי שהוא אינו רואה ואינו מבין איך זה טובתו, ודאי טובתו הוא, הנה לא תחלש אהבתו לה' יתברך מפני כל דוחק או כל צער, אלא אדרבה תגבר ונוספה בו תמיד.

צריך לזכור תמיד, כי בעולם שלנו הכל טוב. רק שאנחנו עיוורים ולא באמת יכולים לראות פנימה. וכאן הבחירה שלנו להתעצב ולכעוס למה הקדוש ברוך הוא לא תכנן את הדברים

כמו שאנחנו רצינו, או לבחור להסתכל על העולם בשמחה, ולהבין שהעולם יכול להיות נפלא אם נתבונן בפנימיותו, ונבין שאין רע יורד מלמעלה.

מי שנותנים לו כוס של ברכה צריך להודות לה'

בזוה מבארים בספרי חסידות את מאמר רבותינו (ברכות נה.) על "מי שנותנים לו כוס של ברכה לברך ואינו מברך, מקצרים לו את ימיו". כי "כוס" בגימטריא אלוקים, שזה שם של מידת הדין, וגם "יין" זה דין, כמו שכתוב (משלי כג, לא): "אל תרא יין כי יתאדם". כי אדם רומז לדין, ולכן יין מורה על מידת הדין.

ואם כן, נפרש כך: "מי שנותנים לו כוס" - שזה דין, "של יין" - המרמז על דין, "ואינו מברך" - אינו אומר תודה לה', אלא יש לו קושיות ותרעומות - "מקצרים לו את ימיו". מי שה' נותן לו בעיה, והוא אינו יודע לומר 'תודה' גם על הבעיה - דבר זה מקצר ימים. אם ה' נתן לך בעיה - אמור לו תודה, היה שמח בבעיה! וכי אתה יודע מה צריך היה להיות במקומה?! יש לך מושג איזו צרה צרורה היתה צריכה לנחות על ראשך - והקדוש ברוך הוא הציל אותך ממנה, והחליף אותה בבעיה שהציב בפניך?!

אדם לעולם אינו יכול לדעת מה היו אמורים לזמן לו חייו, וכיצד הצילו הקדוש ברוך הוא, עליו להאמין ש"כל מה שעושה הקדוש ברוך הוא - הכל לטובה". זאת ועוד, אדם לא יודע לאן ולאלו כיוונים תתפתח הבעיה שלו. פעמים רבות כל כך אנו רואים ש"אבן מאסו הבונים - היתה לראש פינה", ומה שנראה היה כצרה צרורה - התברר חיש מהר כרווח והצלה.

השטרות שנפסלו

בספר "בך בטחנו" מסופר: בשנת 1933 למנינם, המפלגה הנאצית עלתה לשלטון. רוב תושביה היהודים של אירופה, אינם מייחסים משמעות מיוחדת לעניין, אך חלקם חוששים ואפילו מאוד מהבאות. הסב ובני משפחתו, היו אנשים אמידים מאוד, בעלי נכסים ומפעלים רבים. הם נמנו דווקא על הסקטור השני. הם חשו היטב בבערה מתחת לרגליהם והחליטו לעזוב את גרמניה. מכרו את רכושם, סיימו את עסקיהם והיגרו להולנד.

בטרם צאתם, נתן הסב הוראה לבנק הגרמני להמיר את כל הכסף המצוי בחשבוננו לרובל רוסי - שהיה אז מטבע חזק - ולהעבירו להולנד. בוקר אחד, קורא הסב את העיתון ולפתע חשכו עיניו... הכותרת זועקת שרוסיה מבטלת את המטבע הישן, ומנפיקה מטבע חדש. היא נותנת ארכה בת ימים ספורים להמיר את המטבע הישן בחדש, וגם לא בערך מלא, אלא באופן

מוגבל לכל נפש. הוא יודע שכל כספו בדרך להולנד, ועד שהמשלוח יגיע - הרובל הרוסי לא יהיה שווה מאומה.

במילים אחרות: ברגע אחד הפכו בני המשפחה לעניים מרודים. לא קשה לתאר את תחושת האכזבה, הצער והיגון... מעטים אנשים שליבם יכול לעמוד להם בשעה קשה שכזו... המשפחה השלימה עם הגזירה. הם הגיעו למסקנה שאין להם מה לחפש יותר בהולנד, והחליטו לעלות לארץ ישראל.

רכשו בני המשפחה 'סרטיפיקטים' [-אשרות עליה], והפליגו באוניה לארץ ישראל. בשנת 1940 פלשו הגרמנים להולנד. שמונים אחוז מיהודי הולנד נרצחו, הי"ד.

נתאר לעצמנו מה היה קורה אילו רוסיה לא היתה מבטלת את המטבע הישן. אילו היו לשטרות האלו ערך כלכלי, הם היו משתקעים בהולנד עם כספם ורכושם - אך מירב הסיכויים שכספם היה נשאר, אבל הם לא... אין ספק, שכאשר בני הזוג קיבלו את הידיעה על ביטול המטבע, צצו במוחם שאלות רבות: למה זה קורה? למה זה מגיע לנו? ועוד תמיהות. עברו כמה שנים - והתשובה עלתה מאליה... אוי ואבוי אם המטבע לא היה נפסל...

פעמים רבות, עומדים אנו בפני התרחשויות ואירועים שונים, אשר בשעת התרחשותם נראים לכאורה תמוהים ובלתי מובנים. רק לאחר זמן, ככלות הכל, מתברר עניינם ואז מבין האדם למפרע מדוע ולמה באו.

הבושה שהצילה

מסופר על רבי משה, יהודי המקפיד על קלה כבחמורה, ואיש עסקים מצליח, אשר חבריו לעסקים המליצו לו לטוס למרוקו, ארץ מוסלמית לחלוטין, יחיד, יהודי, שיהיה עליו להסתובב בין מיליוני ערבים - ויתר על ה"תענוג". חבריו לא הרפו, והסבירו עד כמה נסיעה זו כדאית עבורו.

הימים ימי "הסכם אוסלו", מרוקו פתחה את שעריה בפני היהודים, ויהודי שכמוהו המצויד בדרכון אמריקאי, בוודאי יכול להיכנס למדינה זו. בסיכומו של עניין, השתכנע שאכן מפסיד הוא את הזדמנות חייו, שכן השוק שם זול מאוד. ר' משה קנה כרטיס, ואכן, מרוקו האירה לו פנים מהרגע הראשון. הפקיד בשדה התעופה חייך אליו וקיבל את פניו בצורה מושלמת, גם נהגי המוניות המקומיים היו חביבים, ושמחו לראות יהודי ביניהם.

"אני זוכר", סיפר אחד מהם באנגלית, "שהיו לנו פה הרבה שכנים יהודים, אנשים נחמדים היו, שקטים וחכמים, חבל שהלכו לפלשתין הרחוקה ולא נשארו איתנו פה", כך משעה לשעה

חששותיו דעכו. בשיחת הטלפון הראשונה שעשה מהמלון המפואר בו השתכן לאשתו המודאגת בברוקלין, סיפר כי דאגתו היתה לשווא. "האנשים פה נחמדים ומאירי פנים", אמר, "אין שום סיבה לפחד". גם כשנסע לפגישותיו העסקיות, חש את אותה תחושה, אנשי העסקים המקומיים היו חביבים, והעסקאות שהציעו היו יותר משתלמות ממה שחשב שיהיו. מחירים טובים והוגנים, תנאי תשלום נוחים, ובעיקר סחורה משובחת וטובה. המקומיים היו להוטים להגיע להסכם עם איש עסקים אמריקאי ועשו ככל יכולתם לרצותו.

משהגיע לשדה התעופה לחזור לביתו, הרגיש שמהוה בתדמיתם של הערבים נסדק. הרמקול בשדה התעופה הכריז שנוסעי הטיסה לניו יורק מתבקשים לגשת לשער העליה למטוס. אסף מיודענו את חפציו, וניגש לשער וגילה שכל הסובבים אותו היו ערבים. בטיסה בהלך היו הרבה תיירים אמריקאים, הוא הרגיש לא נעים להיות מוקף כולו בערבים בלבד. סוף סוף עלה למטוס, והתיישב במקום השמור לו במחלקת העסקים, כשהוא רוצה לראות את עצמו כבר בבית. עוד ועוד נוסעים עלו למטוס, גודשים אותו יותר ויותר, עד שהמטוס היה מלא לחלוטין. הוא חיכה שהדלת של המטוס תיסגר, אך מסיבות נעלמות המטוס התעכב.

לבסוף התברר, כי ערבי נכבד ונשוא פנים עלה בכבודות במדרגות העולות למטוס, כולו מתנשף מטרחת הדרך, נכנס פנימה כשהוא מנופף בכרטיסו, אך מה לעשות והמטוס מלא כבר לחלוטין, ולא נותר מקום אחד ריק. השייח' לא ויתר על הטיסה, סקר את המטוס מקצה לקצה, נוכח לדעת שאכן אין מקום ריק, ואז חזר אל מחלקת העסקים, שם נעמד מול ר' משה ואמר: "קום יא יאהוד ותן לי לשבת". משה היה המום. למה שיקום? והרי זהו מקומו, הוא שילם עליו בכסף מלא, ואין שום סיבה שיוותר עליו, ולמה שיפנה את מקומו לשייח' שהחליט להתיישב במקומו?

אך השייח' נעמד בעקשנות וחזר על דבריו כשקולו גובר: "תקום כבר!". נוסעי המטוס היו אדישים למתרחש. יקום או לא, אין זה מעניינם כלל. אך כשהדברים התחילו להתלהט, והטונים של השייח' גבהו, החלו הנוסעים לחוש שייכים לאירוע. לצד מי הם יעמדו? עוד ועוד נוסעים התחילו להתערב, תחילה בלשון של: "מה איכפת לך, תיסע במטוס הבא". צוות המטוס לא התערב בנעשה, הם נתנו לנוסעים לסגור את האירוע ביניהם. מרגע לרגע הלכו הקולות וגברו, כשהם תובעים ממש לקום, וכשראו שהוא מתעקש, החלו לאיים ממש. עד שאחד מהם סינן מבין שיניו: "אם לא תקום ותרד עכשיו מהמטוס, פה יהיה סופך". אז נשברה נחישותו, קם בבושת פנים וירד מהמטוס.

מושפל נסע למלון חזרה, קיבל את החדר שעזב אך לפני שעות ספורות, והתקשר לאשתו כדי להודיע לה על האיחור בהגעתו הביתה. אשתו שמעה את החדשות בצער. היא רצתה כבר לראות את בעלה בבית הרחק מאותה מדינה ערבית, והנה יש עיכוב. משה הרגיע אותה באומרו: "כל עכבה לטובה, כנראה שכך היה צריך להיות, וזה רק לטובתנו". בחינת "ניבא ולא ידע מה ניבא".

שעות מספר לאחר שהמטוס ממנו גורש בבושת פנים המריא אל דרכו הארוכה כשהוא מלא וגדוש בנוסעים, קרתה לו תקלה קשה, והוא התרסק בבת אחת וצלל כשהוא אפוף בלהבות אש אל מימי האוקיינוס האטלנטי הקפואים, לא מותיר אחריו אף לא ניצול יחיד בחיים. התברר למשה, כי השייח' החצוף היה לא פחות מאשר שליח טוב משמים בכדי להצילו ממוות קשה ובטוח.

משה חזר לנוי יורק בריא ושלם, כשהוא עדיין המום מהצלתו המופלאה. לרגל אותה הצלה חשובה, ערך בבית הכנסת סעודת הודיה גדולה וחגיגית להודות לבורא על הנס שנעשה לו.

את הישועה רואים רק לאחר זמן

בספר "אמונה שלמה" כתב, כי לפעמים אירוע שקורה לפני שנים - נותן את אותותיו רק לאחר זמן רב, ורק אז האדם מבין שכל מה שקרה לו - לטובה קרה, אפילו שאותה שעה קשה היתה. אך "יושב בשמים ישחק ה' ילעג למו" הקב"ה מנווט ומנהל את הבריאה, ואנו רואים את הישועה רק לאחר זמן רב.

סיפר רבי שאול שטרן - יהודי ניצול שואה במחנה עבודה, שהרכיב משקפיים עם מספר גבוה. הוא מאוד פחד שישברו לו את המשקפיים, ולכן הוא החביא אותם מתחת לדרגש שלו. יום אחד, כשהוא קם בבוקר הוא הבחין שדרכו לו על המשקפיים, המשקפיים נשברו, ולא היתה אפשרות להרכיב אותם. עמד ואמר: "ריבוננו של עולם, אני בקושי רואה ללא המשקפיים, לא מספיק כל הצרות שיש לנו פה, הרעב והצמא ועכשיו גם להיות בלי משקפיים?". לפתע הגיע הקאפו ואמר, שכל בעלי המשקפיים ילכו לצד שמאל מיד. כל מי שהרכיב משקפיים - הלך לצד שמאל. אחר כך התברר, שכולם נשלחו לתאי הגזים.

אמר ר' שאול לעצמו: "נס ששברו לי את המשקפיים, קיבלתי את החיים במתנה".

לאחר מכן שאלו הנאצים, אם יש פה מישהו בעל ידע ברפואה, הוא לא היה רופא, אך בכל זאת הוא אמר שהוא רופא. הוא הבין קצת בכימיה, וכך מינוהו לרופא במרפאת המחנה,

ותפקידו היה להכין ולרקוח תרופות, וברוך ה' הציל הרבה יהודים ונתן להם תרופות. במרפאה היה הרבה אוכל, והוא לקח לעצמו יותר אוכל, אותו היה מחלק לאחיו המעונים. **נמצא**, כי זה שנשברו לו המשקפיים זה היה נראה לו אסון נורא, אך בזה דוקא היתה ההצלה שלו!

כשאומר הכל לטובה - מתהפך לטוב

ומפורש הוא בשולחן ערוך (או"ח סי' רל סעי' ה) "לעולם יהא אדם רגיל לומר כל מה שעושה ה' זה לטובה", והנה, הסימן בשולחן ערוך בו הוא נפסק להלכה הוא ר"ל - ראשי תיבות רגיל לומר.

ועל גודל התועלת באמירה זו, מובא בספר 'קדושת לוי' לרב הקדוש מברדיטשוב זי"ע (בשלה, ד"ה במדרש בשם הבעש"ט) שעל ידי האמירה והמחשבה שהכל לטובה - מתהפך ממש לטובה ולברכה, וזוכה לראות כמו עיניו שזה באמת לטובה.

הבה ונתבונן נא, היאך יש לזה כוח כה גדול, שעל ידי שמאמין ואומר שזה לטובה, הכל באמת מתהפך לטובה גדולה מאוד? אלא, שכידוע הקדוש ברוך הוא - טוב לכל, "ומאיתו לא תצא הרעות" וכו', אלא שהמקטרגים המה אלו שמסיתים אותו כביכול שהקדוש ברוך הוא אוהב משפט, אבל ברגע שהאדם מאמין שהצער והיסורים הם טובה גדולה, אזי למה שיקטרגו נגדו, ובכך גם ירוויח את ה"טובה" הזאת, ואז הם משתתקים וממילא הכל נהפך לטובה, שאם אלו המקטרגים שותקים - הקדוש ברוך הוא הטוב והמטיב כבר מהפך הכל לטובה.

"וְשֵׁם רֵאִינוּ אֶת הַנְּפִילִים בְּנֵי עֲנָק מִן הַנְּפִילִים" (יג, לג).

לדמותם של הנפילים

הנפילים - ענקים, מבני שמחזאי ועזאל, שנפלו מן השמים בימי דור אנוש (רש"י).

ובזוהר הקדוש (דף קס:) מבואר באורך, מה שמצינו שלושה מיני שמות על אותם גבורים: נפילים, ענקים, רפאים. ומבאר ר' חייא, שבתחילה כשהפיל קב"ה את עזא ועזאל מן השמים, היו נקראים נפילים, ונתגשמו ונתלבשו בגוף בני אדם, ואח"כ כשנתחברו בכנות האדם והולידו מהם, היו נקראים הבנים ענקים, אמנם כוחם נחלש קצת לעומת כח אביהם, משום שנתגשמו יותר, ונחלש חלק העליון של המלאכים מהם, והבנים שלהם היו עוד יותר חלשים, משום שנחלש עוד יותר החלק העליון של המלאכים בהם, וע"כ נקראו רפאים ע"ש שנחלשו (מלשון כי "רפאים" הם). וכתב שם, שעוג מלך הבשן כבר היה מהרפאים, והיה פסולת שלהן, וכמבואר בפרשת דברים (ג, יא): כי רק עוג מלך הבשן נשאר מיתר הרפאים.

לעת זקנתם מת מחצית גופם התחתון, שהיה מצד זרע אדם, ומחציתם העליון שהיה מצד המלאכים עמד חי, כי אין המוות שולט בחלק המלאכים, אבל כיון שמחצית גופם היה מת, מאסו בחייהם, והיו לוקחים עשב מעשבי השדה שהיה סם המוות, וזורקים אותו לפיהם, עד שמתו (כנראה להמית לגמרי את הגוף ולהפריד אותו מן החלק העליון). וקצתם היו משליכים את עצמם לים הגדול וטבעו ומתו, ומשום שהיו מצויין להרוג את עצמם נקראו רפאים שפירושו מתים, עיי"ש

”וְנָהִי בְעֵינֵינוּ כַּחֲגָבִים” (יג, לג).

בקליפה אחת של רימון התחבאו כל המרגלים

אמרו, מעשה היה בבתו של ענק שנכנסה לפרדס ואכלה רימון אחד, והשליכה קליפתו. והיו המרגלים מתחבאים שם, כיון שראו אותה קליפה, היו סבורים שמערה היא, ונכנסו כולם לתוכה שנים עשר איש, וההיא שאכלה רימון אמרה אלך ואשליך את הקליפה שלא יראה אבי, נכנסה והשליכה אותה חוץ לפרדס, אמרו זה לזה: ראה גבורתה מה שהיתה סבורה שאנו חגבים, וכיון שבאו אצל ישראל, אמרו להם: ונהי בעינינו כחגבים. (תוס' שאנץ על גליון הגמרא בסוטה לה. וכן הובא בהדר זקנים במדבר יג, ב).

ויש אומרים, שאחד מבני ענק מן הנפילים מצאם ולקחם בבגדו, כמו שנושאים את החגבים. (ילקוט מאור האפלה).

נמלים יש בכרמים כאנשים

מובא בשם הגר"א מווילנא זי"ע, כי בעיני הענקים היו נראים המרגלים באמת כחגבים, לא שחשבו שהמה אנשים רק קטנים כחגבים, וזה האות, ממה שכתב רש"י ז"ל שמענו אומרים נמלים יש בכרמים כאנשים, ואם ידעו שהם אנשים רק שקטנים הם כחגבים, היה להם לומר: אנשים יש בכרמים כנמלים, אלא שמע מינה כי בעיניהם היו נראים כחגבים, רק שיש להם צורה כאנשים. וזהו שנאמר: ונהי בעינינו כחגבים, וכן היינו בעיניהם, כלומר בעיניהם היינו חגבים ממש.

מנין ידעו המרגלים כיצד היו בעיניהם

הסבר נוסף מחודש ומעניין, כתב על כך הגאון רבי יצחק חיות, אב"ד סקאליא ובעל "זרע יצחק" (בפירושו לתהלים יז, ח):

דוד המלך מבקש (שם): "שמרני כאישון בת עין". ויש לבאר, ש'בת עין' נקראת 'אישון' משום שנראה בה צורת איש קטן. מאחר שבת העין היא קטנה, נצפה בה האיש העומד מולו במימדים זעירים. ככל שתהיה גדולה יותר - גם האיש המשתקף בה יראה גדול יותר.

ואם כן, זו כוונת המרגלים: "וכן היינו בעיניהם", כלומר: באישון עיניהם של אותם נפילים, שהם גדולות כל כך, עד שכאשר נצבנו מולם נשקפה דמותנו באישון העין שלהם - ממש בגודל האמיתי שלנו, ואם העין כל כך גדולה - צאו וחשבו כמה הם עצמם גדולים וענקים.

"וְנָהִי בְּעֵינֵינוּ כַּחֲגָבִים וְכֵן הָיִינוּ בְּעֵינֵיהֶם" (יג, לג).

יודע אני שאני לא עכבר אבל החתול לא יודע...

הכתוב (דברי הימים ב' יז, ו) אומר: "ויגבה לבו בדרכי ה'", ולמדנו, כי על האדם להיזהר שלא יהא 'זנב' אחרי חברו הרע, אלא בעוז ותעצמות יכריז ויאמר 'אדם חשוב' אני, אין מכבודי להתרועע עם חלשים אלו... הא למה הדבר דומה? לנער אחד שנכנסה בו רוח שטות, עד שנדרמה בעיני עצמו כ'עכבר'... יומם ולילה התהלך הנער והסביר לכל סובביו באר היטב כי באמת עכבר הוא, שרץ השורץ על הארץ... משהחריף המצב, שלחוהו לבית המשוגעים, שם טיפלו בו זמן ארוך להפוך מחשבת שטות זו, ולהכניס לידיעתו שאינו עכבר אלא אדם מן השורה. ויהי היום, והחליטו המומחים שהבחור כבר הבריא בנפשו והרי הוא כבר כאחד האדם, הזמינו את הנער אליהם ושאלוהו מהו ומה טבעו, והנער צעק, 'אדם אני ולא עכבר... אינני עכבר... אינני עכבר'... מששמעו מפיו כך - שחררוהו לדרכו.

לא עברו כמה רגעים, והבחור החל רץ ברחובה של עיר, שאלוהו בני משפחתו, ממי הינך בורח, ויען הבחור מתוך רעדה, ראיתי חתול ברחוב... וממנו הנני בורח כל עוד נשמתי באפי, כי כן משפט העכברים לפחד מן החתולים האוכלים אותם בעודם בחיים... המשיכו לשאלו, הלא זה עתה שמענוך מכריז ואומר בריש גלי שאינך עכבר אלא בן אנוש, ומה לך לפחד כי אתא שונרא (חתול)? ענה הבחור ואמר: אכן, אני הנני כבר יודע ומכיר בכך שאדם אני ולא עכבר, אך חוששני שמא החתול אינו יודע מכך, ויבוא לאכול את בשרי... מכך רועדים ידי ורגלי.

דוגמת כן נראה זה המתפעל מחתולי רחובה של עיר, ומתפתה להלך אחרי טומאת הרחוב... מה לך מתפעל, וכי אינך רואה שאין לך מה להתפעל מאותו 'ידיד' המושך אותך, הלא אין זה אלא דמיון בעלמא... ואך כסיל ובער ילכו במועצותיהם אחר שטויותיו של יצר, כי מי שפוקח את עיני שכלו רואה, שהכל שקר ורעות רוח, אין בו ממש. (באר החיים ספיה"ע עמ' סג).

"וַתִּשָּׂא כָּל הָעֵדָה וַיִּתְּנוּ אֶת קוֹלָם וַיִּבְכּוּ הָעָם בְּלִילָה הַהוּא" (ד, א).

עמודי בית המקדש מורידים דמעות על חורבן הבית

דבר פלא מובא בסדר הדורות (ג"א תתכ"ח בשם בעל מסעות בנימין), שברומי בבית תפלה עומדים עמודי נחושת שעשה שלמה המלך, וחקוק על כל אחד שלמה בן דוד, ובכל שנה ביום תשעה באב, מזיעין העמודים כאילו שפכו מים עליהם. ע"כ.

"וְעַבְדֵי כָּלֵב עֵקֵב הֵיְתָה רִיחַ אַחֲרֵת עִמּוֹ וַיִּמְלֵא אַחֲרָיו" (ד, כד).

וידויו של השאגת אריה

פירש רש"י: "וימלא את לבו אחרי, וזה מקרא קצר". ועדיין יש מקום לבאר את הדברים.

אומרים, שה"חתם סופר" אמר שהוא מקנא בוודויו של ה"שאגת אריה". ומה היה הוידויו של ה"שאגת אריה"? לפני פטירתו, הגיעו אליו אנשי ה'חברא קדישא' כדי שיאמר וידויו, אך הוא דחה אותם ואמר: "אין לי צורך בוודויו, כי לא חטאתי! אך אין זה בגלל איזו צדקות מיוחדת, פשוט מאד לא היה לי זמן לעשות עבירות!"...

אמר ה"חתם סופר": בכזה וידויו אני מקנא! מי שכל כולו דבק במצוות, אין לו זמן לעשות עבירות. ויתכן לומר, שזהו הפירוש "וימלא אחרי". הוא מילא את לבו אחרי, כל הלב שלו היה מלא אחרי הקב"ה, ממילא לא היה לו מקום לחטוא. (יחי ראובן).

השאגת אריה הלך לגלות וחזר בו

ובדרך אגב, ישנו מעשה נורא מה"שאגת אריה" אותו סיפר הרב מבריסק, ששמע מאביו רבי חיים מבריסק, ששמע מה"בית הלוי", ששמע איש מפי איש עד ר' חיים וואלוז'ינר. המעשה ידוע, אך למרות זאת כדאי לחזור עליו. מעשה זה סיפר רבי שלום שבדרון כשהגיע פעם לשיבה קטנה של פוניבז' ודיבר בפני הבחורים ואמר: אני מבקש שכל אחד יקח חברותא וביחד יחזרו על הסיפור! ובכן, הסיפור היה כך:

כידוע, היו גדולי ישראל בדורות קודמים שערכו גלות. מסופר על ר' חיים וולוז'ינר שרצה ללכת לגלות, ורבו, הגאון מוילנא, אמר לו: קודם כל תעשה ניסיון, לראות אם אתה אכן ראוי ומוכן לכך. ומה הנסיון? חודש שלם עליך לישון על ספסל, לאכול לחם צר ומים לחץ, וללמוד מאה דפי גמרא בכל יום. אם אתה מסוגל לעשות זאת בשלמות, בלי שום דופי, ראוי אתה לערוך גלות. אם לא - זו איננה גלות, זה סתם ביטול תורה...

גם ה"שאגת אריה" הלך לגלות. לא עברו כמה ימים, והנה הוא חוזר מהגלות. שאלוהו התלמידים: "רבינו, מה קרה? מדוע הקדמת לשוב?" סיפר להם: הגעתי לאכסניה אחת. כמובן, איש לא הכיר אותי. חשבו שאני איזה קבצן עני, והתנהגו אלי בהתאם... התאכסנתי באכסניה, ובעת הארוחה הגישו לי צלחת מרק. הייתי שקוע בתלמודי, ובמקום להכניס את כף המרק לפי - הכף נפלה על המפה והכתימה אותה. ראתה זאת בעלת הבית, התנפלה עלי והרימה קול זעקה: "אוי ווי, מה עשית!?" אמרתי לעצמי: זהו זה, אויס גלות! אין יותר גלות! תמהו תלמידי: רבינו, מה בכך? וכי גערה אחת של איזו בעלת בית נרגנת, זו סיבה להפסיק את הגלות?!

השיב להם ה"שאגת אריה": כמובן, אינני נבהל מצעקה של איזו באלעבוסטע [-בעלת בית], ואת הנזק המועט שגרמתי לה - יכולתי לשלם ולהמשיך הלאה בגלות. אלא שכל המהות והתכלית של גלות היא לימוד תורה בלי שום הפסקה, וכשאותה אשה גערה בי - הפסקתי את לימודי לרגע, ומיד המשכתי בלימוד כרגיל. אך כיון שנגרם ביטול תורה של רגע אחד, רגע כמימרא - זאת כבר לא גלות, אפשר לחזור הביתה!

וזה היה הווידוי של ה"שאגת אריה" לפני פטירתו: כדי לחטוא צריכים זמן, ואני - לא היה לי זמן לחטוא, את כל הזמן הקדשתי לתורה! בכזה וידוי קינא ה"חתם סופר"... (יחי ראובן).

"יום לְשָׁנָה יוֹם לְשָׁנָה תִּשְׂאוּ אֶת עוֹנֹתֵיכֶם" (יד, לד).

יום אחד מכפר על כל השנה

מרגלית נאה בפסוק זה, הובאה על ידי הגאון רבי חיים כהן רפפורט בשם זקנו (שו"ת מים חיים ח"ב באוצרות חיים בפרשתינו). לכאורה, יש מקום לתמוה על לשון הפסוק, שהרי הכוונה היתה שעל כל יום ששהו המרגלים בארץ, יהיו בני ישראל שנה במדבר, ואם כן, היה צריך להיות כתוב ההיפך: "שנה ליום שנה ליום?" אלא יש לפרש כך: "יום לשנה?" כלומר הפסוק תמה איך יצאה כזאת מלפניו יתברך, שעבור יום שחטאו יענשו בשנה שלמה, והלא הקב"ה מלא רחמים! והפסוק מתרץ: "יום לשנה תשאו את עונותיכם", כלומר, כלל זה שיום אחד יחשב לשנה שלימה, הרי הוא טובה גדולה עבורכם לדורי דורות, שכן כל השנה ישראל חוטאים לפני הקב"ה, ויום אחד בשנה - יום הכיפורים, שבו ישראל עושים תשובה, מכפר על כל השנה! יום אחד על שנה שלימה!

עוד יש להקשות, שידוע (סוטה יא.) כי 'לעולם מידה טובה מרובה על מידת פורענות אחת על חמש מאות'. ואם כן, מדוע החמיר עליהם ה' פי כמה וכמה וגזר עליהם להסתובב שנה כנגד כל יום?

ומתרצים, כי אדרבא, מידת הרחמים היא, שאמרה 'יום לשנה'. שכן על פי מדת הדין, מלבד זאת שהם לא יכלו להיכנס לארץ, גם היה עליהם למות בתוך ארבעים יום רצופים, וכך אף אחד מהם לא היה משלים את שנותיו לגיל שישים.

ומצינו במשנה (תענית ל:): כי 'לא היו ימים טובים לישראל כחמשה-עשר באב', כי בו כלו מתי מדבר. ומבאר רש"י: "דתניא, כל ארבעים שנה שהיו במדבר, בכל ערב תשעה באב היה הכרוז יוצא ואומר צאו לחפור, והיה כל אחד יוצא וחופר לו קבר וישן בו, ולמחר הכרוז יוצא וקורא: יבדלו חיים מן המתים, וכל שהיה בו נפש חיים עמד ויצא. ובשנת הארבעים עשו כן, אך למחר עמדו כולן חיים... וכיון שראו שנתמלאה הלכנה בט"ו - ידעו שחשבון חדש מכונן, וכבר ארבעים שנה של גזרה נשלמו. קבעו אותו הדור לאותו היום יום טוב".

נמצא, כי מתי המדבר לא מתו במהלך כל השנה - אלא ביום אחד בלבד, ט' באב בכל שנה. כי השם יתברך ברחמיו לקח את הגזירה שימותו בארבעים יום רצופים, וקבע כי כל יום מן הארבעים ישובץ בשנה אחרת על פני ארבעים שנה, וכך רק מי שהגיע לשנת השישים היה נפטר.

מעתה יובן פירוש הפסוק: 'יום לשנה יום לשנה', היינו כל יום ייקבע בשנה אחרת, וכך ירוויחו הרבה שנות חיים.

"בַּמִּדְבָּר הִזָּה יִתְמָוּ וְשָׁם יָמָתוּ" (יד, לה).

הדיבור מכריע

היה אומר רבי זאב וולף מזיטומיר (אור המאיר): "יתמו וימתו" אותיות שוות. "במדבר הזה" - ע"י דבור אחד, יכול אדם להיות תמים עם ה' או ח"ו למות...

"וַיָּמָתוּ הָאֲנָשִׁים מוֹצְאֵי דַבַּת הָאָרֶץ רָעָה בַּמִּדְבָּר לַפְּנֵי ה'" (יד, לו).

תענית ביום שמתו

אמרו רבותינו ז"ל (סוטה לה). "אמר רבי חנינה בר פפא, דרש ר' שילא איש כפר תמרתא: מלמד שנשתרבב לשונם ונפל על טיבורם, והיו תולעים יוצאות מלשונם ונכנסות בטיבורם, ומטיבורם ונכנסות בלשונם".

הנה יש לשאול על הגמ' הנזכרת שהדבר צריך ביאור מדוע נענשו המרגלים בעונש ובמיתה משונה וקשה כזו?

ו**כתב** בעל 'הלכות גדולות' (הו"ד בטור או"ח סי' תקפ): אלו הימים שמתענים בהם מן התורה, והמתענה בהם לא יאכל ולא ישתה עד הערב, בשבעה (עשר) באלול מתו מוציאי דיבת הארץ. וכתב על כך מרן הבית יוסף: בתשובת הרא"ש על זה שכתב בה"ג בשבעה באלול מתו מוציאי דיבת הארץ, אם על המרגלים הוא אומר, קשה על סדר המקראות, כי משמע שמתו קודם שאמר משה לישראל שימותו במדבר, ומסתמא משה לא המתין להתפלל על ישראל, ובתשעה באב התפלל, ואז אמרו ישראל חטאנו ועשו תשובה, והיאך ימותו המרגלים בשבעה באלול, כי היו מוציאין דיבה מתשעה באב עד ז' אלול, ודבריו תמוהים, ושמא מדובר במוציאי דיבה אחרים.

ולי נראה, דאפשר לומר שענשן של המרגלים היה, שמיד נשתרבה לשונם כדבר המדרש, והיו מתמצים בחולאים רעים עד ז' אלול, מה שלא היה כן לשאר מתי מדבר, שלא היתה מיתתם אלא כמשחל ביניתא מחלבא (כהוצאת שערה מחלב, עיין ברכות ה.).

אבל הא קשיא לי, למה התקינו להתענות ביום שמתו מוציאי דיבת הארץ, שמחה מיבעי באותו היום, דבאבוד רשעים רינה (משלי יא, י), ושמא מתענים מפני שלא זכו שתתקבל תשובתם, דמסתמא שבו ולא נתקבלו.

ו**כתב** על דבריו הב"ח: לפי עניות דעתי, האמת הוא, דלפי שכל ישראל נענשו על ידם לפי ששמעו לקולם, ונגזרה עליהם גזירה וצרה גדולה שימותו במדבר, ועל כן מדרך התשובה קיבלו עליהם להתענות ביום זה לדורות, כדי שישימו לליבם העוון הגדול ששמעו לקול הרשעים, ולא יחזרו עוד לעשות כעצת הרשעים.

מידה כנגד מידה

בעל "עיון יעקב" מצא, כי העונש על הלשון שנשתרבה על הטבור, היא מידה כנגד מידה ממש. כי המרגלים דיברו בלשונם דיבה על ארץ ישראל, שהיא בטבורו ובאמצעו של העולם, וכמאמר הנביא יחזקאל (לה, יב): "יושבי על טבור הארץ", ופירש שם הרד"ק וזה לשונו: "ונקרא ארץ ישראל 'טבור הארץ', לפי שהיא באמצע העולם, כמו שהטבור באמצע הגוף". ומכיוון שחטאם היה כלפי טבור הארץ, על כן גם עונשם בא להם בטבורם.

עונשו של מוציא דיבת הארץ

הסיפור המדהים והמופלא שלפנינו, ימחיש לנו היטב, עד כמה חמור הוא להוציא את דיבת הארץ רעה.

איש צדיק היה בירושלים של מעלה, רבי דב סוקולובסקי שמו, נשמתו עדן. אשר סיפר את הסיפור דלהלן: בעיר מיר היה יהודי אמיד, בעל בעמיו. נכסיו היו מוצלחים וקרובים לעיר, והברכה הייתה שרוייה במעשי ידיו, באופן שלא נשקפה כל סיבה שתצדיק שינוי כל שהוא במערך חייו. למרות זאת, פשטה ביום בהיר השמועה, כי אותו יהודי מחסל את כל עסקיו ומוכר את מטלטליו. מדוע? היתכן?! התשובה לא איחרה לבוא: אותו יהודי בעל רגש חם, החליט לעקור ממקומו ולעלות לארץ ישראל, ארץ הקודש. לחון את עפרה ולקיים בגופו מצוות ישוב ארץ ישראל.

בבוא יום הפרידה, התאספו בני העיירה להיפרד ממנו ברגשי קודש, בערגה לארץ הנכספת ובקנאה סמויה על שזכה הוא למה שאחרים לא זכו - לעלות לארץ ישראל. אף הוא ענה כנגד המברכים: "לשנה הבאה בירושלים הבנויה" כולנו יחד, ומשם הועיד פניו ירושלימה.

עברו שבועות ואולי חודשים. האירוע היה כבר ונשכח, אלמלא ביום בהיר הופיע פתאום היהודי בשערי מיר. הוא חזר, שב על עקבותיו. מה קרה? גם הפעם התאספו כל בני העיירה לבית הכנסת, והפעם כדי לשמוע חוויות מארץ הקודש. תיאור מכלי ראשון. וכי דבר קטן הוא? לא מפי השמועה ולא מספרים, אלא מעד ראייה ממש, שזכה לדרוך על עפר הארץ, למשש את אבני הכותל המקודשות, ולנשום את אוויר הנשמות של ירושלים.

האיש עלה על הבימה והחל לספר ולתאר את הארץ הטובה ואת יושביה, את הקודש ואת המקדש, את אירא דארץ ישראל, ואת נועם זיווה. הוא מתאר בפאתוס, והציבור שומע בשקיקה ושותה בצמא כל מילה. ואז, בשיאו של התיאור, נתכרכמו פניו, והוא עבר בקול נוגה לתאר את המצב הכלכלי הקשה בארץ ישראל. אבל - אמר האיש, לחיות שם קשה מנשוא. אין פרנסה, אין אוכל לפי הטף, החיים קשים וחסרי תוחלת. הוא ממשיך ומתאר את הדחק ואת לחץ החיים בו שרויים אנשי הישוב - כפי שאכן היה, ולא נתקררה דעתו עד שפלט מפיו את הסיומת הקשה: "עדיף להיות כבשה במיר, מאשר להיות אדם בארץ ישראל...".

וכאן מגיע רבי דב לשיאו הדרמטי של הסיפור: הדברים יצאו מפיו, ולנוכח עיני הקהל המזועזע התחוללה זוועה. האיש חטף כנראה בו ברגע שבץ מוחי, פניו נפלו, כל גופו נשמט והוא החל צונח אט אט ארצה. הוא לא נפל, גם לא התעלף ולא איבד את הכרתו, שריריו התנוונו וקומתו הזקופה הושפלה. תוך רגעים ספורים נותר האיש שרוע על ידיו ועל ברכיו הולך על ארבע, משהו שהזכיר מאוד את הילוכה של ה... כבשה... גם דיבורו ניטל מפיו, והוא לא היה מסוגל יותר לדבר. רק הברות שונות יצאו מפיו, הברות שדמו אף הן להיגוי הקבוע של הכבשים מ מ מ...

רבי דוב זצ"ל, שחשש ששומעיו יתייחסו לסיפור בספקנות, טרח להדגיש כי עודנו זוכר כי בעודו ילד, בעת שהיה הולך עם הילדים בני גילו אל ה'חידר', הם היו עוברים מול בית האיש ההוא, והיו רואים במרפסת ביתו, כיצד היה מוטל גחון על ברכיו וידיו ופולט הברות... (למעלה מן השמש כד, עמ' 90).

"ויהושע בן נון וכלב בן יפנה חיו מן האנשים ההם ההלכים לתור את הארץ" (יד, לח).

נשמות השבטים נותרו בהם

פירש רבנו האר"י זצ"ל, שהשבטים שנתעברו בהם היו דוקא בהליכה, אבל כשגמרו להוציא דיבה נסתלקו ולא חזרו עמהם. אמנם, נשמות לוי ואפרים שנתעברו ביהושע, וכן נשמת יהודה שנתעבר בכלב, אלו נשארו בהם גם בחזרה. וזה שכתוב: ויהושע בן נון וכלב בן יפנה חיו מן האנשים ההם, 'חיו' שנשאר בהם חיים מן האנשים שנתעברו בהם. ולכן פירש 'ההולכים', רוצה לומר מאותם שהיו הולכים ולא חוזרים, שהם השבטים שהלכו עמהם להיות עזרם ומגינם, ואחר כך כשרצו להוציא דבה נסתלקו. (נחל קדומים' להגאון חיד"א).

"ראשית ערסתכם חלה תרימו תרומה" (טו, כ).

טעמה של מצות חלה

איתא במדרש (ב"ר יז, ח) מפני מה ניתן לאשה מצות נדה? מפני ששפכה את דמו של אדם הראשון, וכתוב בתורה (בראשית ט, ו): "שופך דם האדם באדם דמו ישפך", לכן היא מתחייבת שישפך דמה בעוון זה.

ומפני מה ניתנה לה מצות הפרשת חלה? מפני שקלקלה את אדם הראשון, שהיה גמר חלתו של עולם, פירוש, כמו שהחלה מן העיסה היא הגמר של העיסה, כי בכך נעשית ראווה לאכילה, כך משנברא אדם הראשון, בא העולם לתכליתו ולתיקונו, ולכן ניתן לה מצות הפרשת חלה.

ומפני מה ניתן לה מצות הדלקת הנר? מפני שהיא כבתה נרו של עולם, וכתוב (משלי כ, כז): "נר ה' נשמת אדם".

אמר רבי יוסי בן קצרתה, כאשר הזאת שמבקשת להפריש חלתה, מקשקשת ומרטיבה עיסתה במים, ומגבלת את הקמח ומגבהת חלתה. כך עשה הקב"ה, גבל את העולם במים, ואח"כ הפריש ממנו את אדם הראשון, שנאמר (בראשית ב, ו): ואד יעלה מן הארץ והשקה את כל פני

האדמה, ואח"כ (בראשית ב, ז): וייצר ה' אלהים את האדם עפר מן האדמה. וזאת ההפרשה באה לתקן האדמה כולה, כחלה הבאה לתקן את העיסה. ובידוע, ע"י מצות הפרשת חלה - זוכה האשה לחיי העולם הבא, וכן כל אדם המקיים מצוה זו. ורמז לזה, חל"ה ר"ת: חלק לעולם הבא.

להתחיל עם תורה ותפילה

ורמזו רבותינו (אמרי נועם כי תשא, בשם הרמ"מ מרימנוב) עוד על הפסוק: "ראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה", שבתחילת היום, כאשר קם האדם ממיטתו, דבר ראשון - חלה תרימו לה', צריך לעשות עבודת ה' בלימוד תורה, ולהכין עצמו בהתלהבות גדולה לתפילה ולימוד התורה. ונרמז בר"ת חל"ה - ויהי האדם לנפש חיה, שהתרגום מתרגם לנפש ממללא, (ע"י מאה קשיטה לרמ"ע מפאנו סי' מה) שהאדם צריך בתחילת קומו ממיטתו, לדבר בדברי תורה ותפילה.

רמז למצוות שבקטן

כתב בספר 'מעיינה של תורה' בשם 'אורח לחיים' רמז נפלא. שהנה, בתינוקות צריכים לקיים בהם. א. ביום השמיני מצוות ברית מילה. ב. ביום השלושים מצוות פדיון הבן. ג. ובגיל חמש, ללמד אותו מקרא. וזהו שאמר הפסוק: ראשית עריסותיכם, בזמן שהתינוקות עדיין בעריסה - קטנים, תרימו אותם חלה, להשם יתברך. חל"ה - ר"ת ח - שמונה ימי מילה. ל - שלושים יום לפדיון הבן. ה - בן חמש למקרא.

"וְהָיָה אִם מְעִינֵי הָעֶדְהָ" (טו, כד).

תלמידי חכמים צופים למרחוק

בימי קדם, רגילים היו להשתמש במבצרים כמקום מסתור והגנה לאנשי הצבא, המבצר היה מבנה חזק העומד בדרך כלל במקום גבוה וקשה היה לכבושו, מכל מקום, למרות חוזקו וחוסנו ניתן היה להכניע את היושבים בתוכו על ידי התקפת פתע.

כדי למנוע הפתעות מעין אלו, היו בונים מעל המבצר מגדל גבוה, ועליו היו מעמידים 'צופה', שתפקידו היה להשקיף למרחקים, כאשר היה הצופה מבחין בהתקפה הממשמשת ובאה - היה מתריע על כך, והיתה ניתנת אפשרות ליושבי המבצר להתכונן לקראת ההתקפה, לקדם פני הרעה, ולמנוע את תבוסתם.

נתאר לעצמנו מקרה שבו הצופה מודיע על הסכנה הקריבה והולכת, אך במקום שיושבי המבצר יתייחסו להודעה ברצינות ויכינו עצמם לקרב, יגשו הללו אל החרכים הצרים שבקירות

המבצר על מנת לבדוק האמנם צודק הצופה, מובן מאליו, שהללו לא יוכלו לראות את אשר רואה הצופה ממקום מושבו הנישא לגובה רב, שאפשרות הראיה שלו גדולה לאין ערוך משלהם. אם אמנם יחליטו יושבי המבצר להעריך את המצב לאור מה שהם רואים ולא יתחשבו בדברי הצופה, תהא זאת מצדם טעות נוראה ושטות שאין כמוה, שכן לשם מה העמידו את הצופה על המגדל, אם לא כדי להנחותם על פי ראייתו המגיעה למרחקים.

משל זה מבהיר לנו היטב את הפסוק (שיר השירים ה, י): "אני חומה ושדי כמגדלות", שנדרש על ידי חז"ל (פסחים פז): "אני חומה" - זו תורה. "ושדי כמגדלות" - אלו תלמידי חכמים. כמו כן, על שם שתפקידם להיות לעיניים לכל העדה, נקראים הסנהדרין בשם "עיני העדה". ובדומה לזה, אמר ה' ליחזקאל הנביא (יחזקאל ג, יז): "צופה נתתיך לבית ישראל", תלמידי חכמים דומים לצופה העומד על המגדל, בהבנתם העמוקה ובדעתם הרחבה, צופים גדולי התורה למרחוק. (הגר"ח קריזוירט זצ"ל הובא במוסר חכמים).

ראייתו הרחוקה של הגאון חכם חיים מרדכי לבטון

בענין זה נביא כמה מעשיות על חכמתם העצומה ועומק הבנתם של חכמי ישראל:

מעשה בנכרי שהיה צריך לנסוע לדרך רחוקה, והפקיד מעות אצל יהודי בלי שטר ועדים, אלא שליתר ביטחון לקח אותו תחת עץ אחד ואמר לו: עדים השמים ועד העץ הזה, כי הפקדתי כספי אצלך עד שובי". וכך נפרדו לשלום.

כשחזר הנכרי, טען היהודי כי איננו זוכר מאומה מכל העניין. חמתו של הנכרי בערה בו, אך אין לאל ידו לעשות מאומה. הוא אמר לעצמו כי רבם של היהודים, חכם חיים מרדכי לבטון, בוודאי יחלצו מהצרה, ואכן הלך אצלו ושטח את טענותיו לפניו.

רבינו שלח לקרוא ליהודי, ושאל את הנכרי היכן ומתי מסר לו את כספו. הנכרי השיב לו, כי היה זה תחת עץ כל שהוא. שאל אותו רבינו: האם הנך יכול להביא חתיכת ענף מאותו העץ? הוא לא היסס ואמר, כי כל אשר יושת עליו יעשה. יצא הנכרי להביא את הענף, והרב חזר לתלמודו, בעוד הנתבע ממתין בפנינת החדר.

זמן רב עבר, והמפקיד בושש מלהגיע. קם רבינו ממקומו וסגר את ספרו, בהפטירו כי מאחר והנכרי לא חזר עד עתה, נראה שעלילות דברים יש כאן ואין ממש בטענתו. כששמע זאת הנתבע, אמר לרבינו: "ימתין כבודו עוד מעט, מקום העץ רחוק הרבה, ולכן עדיין לא חזר הנכרי". תפש רבינו את היהודי בשתי ידיו ואמר לו: "קום עתה ותביא את צרור הכסף מביתך. פיך ענה בך שהופקדו בידך מעות תחת העץ".

עוד בטרם חזר הנכרי, כבר הספיק היהודי לשוב עם הצרור. לאחר מספר רגעים, הם שומעים קול רעש גדול בחצר בית הדין, והנכרי נראה כשהוא נשרך וגורר עמו עץ גדול. באיוולתו סבר, שאם יביא את כל העץ הרי שההוכחה תהיה ברורה יותר... יצא רבינו לקראתו ואמר לו: הרי שלך לפניך, קח ולך.

חכמתו של מורה הנוראה

אל מעונו של רבי שמואל סלנט - רבה של ירושלים, הגיעה אשה ובידיה עוף עם שאלה. ראו התלמידים שהעוף כשר לחלוטין, אך לפליאתם, לא ענה רבי שמואל על השאלה אלא ביקש ממנה שתביא את העוף השני. חזרה והביאה עוף אחר שאכן נמצא טרף.

שאלו אותו תלמידיו האם רוח הקודש הופיעה בבית מדרשו. ענה להם רבי שמואל, כי במקרה זה ההגיון היה כה ברור, אשה אינה באה לשאול על עוף שאין עליו שאלה, ומאחר ולא נמצאה שום שאלה בעוף, סימן הדבר, שבזמן שהיא לקחה את העוף מהבית, החליפה בטעות בעוף השני, שאכן כפי שנוכחתם היתה בו שאלה.

עוד מסופר על רבי שמואל סלנט, שפעם נכנסה אליו ילדה קטנה ובידיה עוף. את העוף הביאה לרבי שמואל, לאחר שהתעוררה לגביו שאלה הלכתית.

הרב לקח את העוף ועיין בו באריכות רבה, קמטים נחרשו במצחו של הרב, והבדיקה שבדרך כלל היתה לוקחת לו רגעים ספורים, ארכה כעת דקות ארוכות. לאחר בדיקה קפדנית, הניד הרב את ראשו ואמר לילדה: "מסרי לאמך, כי העוף טרף ואסור באכילה". הילדה הקטנה הודתה לרב, ומיהרה לצאת מהחדר.

לא חלפו אלא רגעים מועטים, ורבי שמואל מיהר לקרוא לשמשו, נתן בידו מספר מטבעות והורה לו: "לך מיד אחרי הילדה, ומסור לה סכום זה, בכדי שיוכלו לקנות עוף אחר תחת העוף הטרף". השמש הנדהם מיהר לעשות כמצוות הרב.

כשחזר השמש, פנה לרבי שמואל ואמר: "ילמדנו רבינו, מה אירע כאן? והרי היא באה לשאול ולא לבקש נדבה?" ענה לו רבי שמואל: ילדה עניה זו שהגיעה עד הנה, בוודאי עשתה כברת דרך ארוכה, ובביתה מצפים בקוצר רוח לתשובתי. יתכן כי עוף זה הינו העוף היחיד שברשותם, וכעת כשפסקתי שהעוף טרף, לא יהיה להם מה לאכול. על כן שלחתי בידך סכום כסף לקניית עוף חדש". אמר הרב בפשטות לשמש, שנפעם מגדלותו וראייתו הרחוקה של הרב הרחום.

כשרותו של 'עוף הכינים'

עוד מסופר על רבי שמואל סלנט, סיפור שבזמנו הכה בתדהמה את כולם. וכה היה מעשה: **פעם** נכנס הרב לבית המדרש, ושמע אחד שהיה מגדל עופות בירושלים, כשהוא אומר לחבירו: יש לי 'עוף פלא', עוף מיוחד בדורו, לא ראיתי עוף מוכה ב'מכת כינים' כמו העוף הזה, מכף רגל ועד ראש כולו כינים. אני מגדל עופות, ויש לי וותק ונסיון בזה, אבל לראות עוף שמקדקדו ועד כף רגליו כולו מלא כינים - לא ראיתי מימי'. ר' שמואל שמע את זה, ומיד אמר לו: 'העוף הזה טרף!'. הלה לא הבין, למה לטרוף את העוף? והרי בשלחן ערוך בהלכות טרפות לא מצינו שעוף שיש בו כינים הוא טרף. ואכן, כשהלך לשאול רב אחר, ענה לו אותו רב: 'וכי מה הספק בזה? לא שמענו מעולם שבגלל הכינים יהיה טרף!'. ומשאמר לו כי רבי שמואל הטרף את העוף, ביקשו שילך לרבי שמואל וישאל אותו מה טעמו ונימוקו.

חזר בעל העוף אצל הגאון ר' שמואל, ושאל אותו לפשר הדין. אמר לו ר' שמואל: 'זה לא כתוב בשום ספר, אלא מסברא קיימתי את ההלכה הזו. תתבונן מעצמך, למה העוף הזה נשתנה מכל העופות כולם, שיש לו כל כך הרבה כינים מכף רגל ועד ראש, והרי כפי שאתה אמרת דבר זה אינו מצוי כלל! על כרחך, שהסיבה היא כי שאר העופות מנקים את עצמם במקור שלהם, ואילו העוף שלך ככל הנראה נשברה לו ה'מפרקת' והוא כבר לא יכול לסובב את הראש, לכן הטרפתי אותו'. בדקו וראו שאכן צווארו היה שבור. זו ה'חכמה' הגדולה בהוראה, לא רק לדעת מה שכתוב בהלכה הפסוקה, אלא לדעת גם את המציאות שבין השיטין.

החלב שלא הטרף

עוד מעשה שהתפרסם, היה כאשר בחתונה אחת שהיתה בירושלים, קרה מקרה מצער: אל תוך הסירים הגדולים של הבשר שהוכן לחתונה, נשפך מעט חלב, באופן שככל הנראה לא היה ששים בבשר כנגדו. בצר להם, הלכו בעלי השמחה ותינו את צערם לפני רבי שמואל. ביקש מהם רבי שמואל שיתנו לו זמן חצי שעה לברר את הענין. כחלוף חצי שעה שבו אליו, והוא פסק להם בהחלטיות כי הבשר כשר ללא פקפוק.

משראה הרב על פניהם, כי אין דעתם נוחה עם התשובה, וחוששים הם לבוא ולומר את הפסק הנועז לסועדים, אמר להם הרב כי הוא יבוא בעצמו ויאכל עמם בסעודה. ליותר מזה הם לא היו צריכים. ואכן, לאחר זמן לא רב נראתה דמותה הכפופה של רבי שמואל במקום השמחה, כאשר הכל שחים ברגש אודות הפסק וסיבת בואו של הרב למקום.

לאחר שחלף זמן רב מאותו מעשה, התבררה התמונה. באותו הזמן שביקש הרב לברר את הנושא, קרא לחלבן המקומי, ושאלו האם הוא מערב מים בחלב וכמה הוא מערב בתוכו, בתחילה חשש החלבן לומר את האמת, אך לאחר שהרב הבטיחו כי לא יגלה זאת לאף אחד, סיפר לו כי בחלב שלו יש יותר מים מחלב.. משכך, הבין הרב כי בוודאי יש בבשר ששים כנגד החלב, ונמצא שכל האוכל היה כשר...

חכמת האדמו"ר מצאנז שהצילה ממון היהודי

מעשה ברבי בנימין, שהיתה לו אחוזה רחבת ידים ומבורכת סמוך לעיר צאנז, בהגיע עיתו לילך בדרך כל הארץ וחיים לכל חי שבק, הנחיל נחלתו לבנו יחידו רבי לוי, אמנם לא ארכו ימי הטובה, ושכנו הגוי החל לתבוע ממנו לפנות את האחוזה, בטענה שקנה אותה מאביו ועתה היא שלו, שטר מכר כדין הראה לו התובע.

לא ידע רבי לוי לשיטת עצות בנפשו, מאחר שמעולם לא שמע מאביו שברצונו למכור את חלקת השדה למאן דהוא. בצר לו פנה אל הגאון הקדוש מלא הרחמים והחמלה, רבי חיים מצאנז, והקריב לפניו את דבר משפטו הקשה.

למשמע סיפורו של בעל האחוזה, נענה הצדיק והורה לו בנימה תקיפה: מן האחוזה אל תצא, ואת החזקה בה אל תמסור, המתן בסבלנות ובאורך רוח, עד אשר יזמין האדון למשפט, אז תודיע לשופט כי שכרת לך פרקליט אשר ייצג אותך במשפט, וכאשר ייקבע מועד למשפט, תודיעני ואני אהיה בע"ה פרקליטך.

תדהמה נפלה בבית החסידים, בבית המשפט, ובכל מקום בבוא השמועה כי הגאון מצאנז יהיה הפרקליט במשפט זה, הדריכות ליום המשפט רבה היתה, וכל אנשי צאנז היו דרוכים ליום המשפט.

כניסתו של הצדיק לאולם המשפט הטילה הס עמוק, אפילו השופטים קמו על רגליהם, והתייצבו למול דמותו העילאית של קדוש ה'. כסא מיוחד הוזמן עבור הרב. עם פתיחת המשפט שטח האדון הנכרי את שטר המכר שבידו, אשר על פיו רכש את האחוזה מידי אביו של רבי לוי. לאחר דברי האדון, עלו על הדוכן מספר עדים המאשרים את מעשה הקנין.

לאחר מספר שאלות ותשובות שהיו בין רבי חיים והשופט, שאלו רבי חיים לשופט: האם ידוע לכבוד השופט על מידת האדיקות של המנוח בעל האחוזה? בבקשה תאמר לי! - אמר השופט. "הוא היה אדוק מאד בקיום המצוות, ובעד כל מחיר לא היה עובר על אחת ממצוות

תורתנו הקדושה. וכפי הידוע לאדוני השופט, שאסור ליהודי לכתוב ביום השבת!" הנהן השופט בראשו לאות הסכמה, ורבי חיים המשיך: "כעת יצוה כבוד השופט להביא הנה את לוח השנה היהודי, ויראה באיזה יום נחתם השטר מכר על ידי המנוח!"

תיכף הובא לאולם לוח שנה עברי, ולאחר שעלעל השופט בלוח, קבע כי תאריך השטר מכר הוא ביום השבת עשירי לתשרי. "נו - קרא הצדיק בקריאת נצחון - היאך אם כן יכול היה יהודי אדוק לחתום על שטר מכר בעצם יום השבת, ובפרט שגם יום הכיפורים הקדוש חל באותו היום?"

לא ארכה השעה עד שהאדון הודה כי בעצמו זיף את שטר המכר כדי להרחיב את גבולו. האדון ופמלייתו יצאו כבולים באזיקים, ולרבי לוי היתה הרוחה. (מוסר חכמים משות).

"כִּי דָבַר ה' בְּזֶה וְאֵת מִצְוֹתוֹ הִפְרַת הַכֶּתֶר הַנֶּפֶשׁ הַהוּא עֹנֶה בָּהּ" (טו, לא).

הספדו של האר"י

במילים של פסוק זה, הספיד רבינו האר"י את גדול המקובלים באותה תקופה הלוא הוא רבינו משה קורדובירו זיע"א, וכה ביאר את הפסוק: **"כי דבר ה' בזה"** - 'בזה' אותיות 'זהב', כי כל דבר ה' היה אצלו זהב, מתוך שהיה שומר ומחבב כל דבר שבא מה', והחשיבו לזהב.

"ואת מצותו הפר" - כל מצוה היה עושה אותה בהתפעלות רבה, והיה מחדש בה חידושים וסייגים. 'הפר' - אותיות 'פרה', מלשון פרה רבה, שהיה מפרה ומרבה את המצוות.

"הכרת תכרת הנפש ההיא" - כל דבר שבקדושה היה כמו 'כתר' לראשו. 'הכרת' וכן 'תכרת' - הן אותיות 'כתר', כי כל תורתו ומעשיו של רבנו, היו כתר לראש חי עולמים.

"עֹנֶה בָּהּ", היינו לשון 'עֹנֶה', זה זמן. שכל התורה והמצוות ומעשים טובים, היה עושה בעונתה ובזמנה המדויק ביותר. (מוסר חכמים).

"כִּי דָבַר ה' בְּזֶה וְאֵת מִצְוֹתוֹ הִפְרַת הַכֶּתֶר הַנֶּפֶשׁ הַהוּא עֹנֶה בָּהּ" (טו, לא).

לא לעזוב את התורה

רבי נהוראי אומר (סנהדרין צט.): כל מי שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק, עליו הכתוב אומר: "כי דבר ה' בזה".

מז"ר מופת הדור רבינו עובדיה יוסף זצוק"ל, היה מספר בדחילו ורחימו את המעשה עם הדיבוק, וזה תוארו:

איש היה בקלם, סוחר בר אבהן ובר אוריין, ושמו רבי נטע, ולו בת יחידה, אשר בבא העת השיאה לבחור בן ישיבה ותלמיד חכם מופלג, ונתן לו נדוניה כמה אלפי רובל, וכמה שנים האכילם על שלחנו, והחתן ישב ועסק בתורה.

כשנשלם הזמן המדובר, וירד הזוג מעל שלחנו, התחילה אשת האברך לטעון טענה של "וכי תאמרו מה נאכל"?

ענה לה הבעל, שאינו יכול להיפרד מהתורה ולעסוק במסחר, ולהשליך ח"ו את כל תורתו לים. עד שהשיאתו עצה ואמרה: אנו נקח את כסף הנדוניה ונפתח 'בית מסחר', ואני אעמוד שם כל היום. חוץ משתי שעות ביום שאתה תעמוד, ושאר השעות תוכל להמשיך ללמוד תורתך כמקדם, הבעל הסכים, וכן עשו.

והנה, בשלשה חודשים הראשונים אמנם נהג כך, אבל אחרי זה כבר נהפכו שתי השעות לארבע שעות, ואחר כך לשמונה וכו'. עד שהשתקע כולו במסחר, ולא היה לו זמן אפילו לפתוח גמרא...

ויחי היום, במוצאי שבת קודש אחת, אחרי חצות לילה, בחוץ ירד שלג כבד בסופות וסערות, והאשה יצאה לחוץ לשפוך חבית של מים לא נקיים, והנה כשחזרה הרגישה כאילו היא נחנקת ואינה יכולה לדבר.

בעלה רץ מיד והבהיל רופא לביתו, אשר לא ידע מה לעשות עמה. למחרת הלך איתה ודרש ברופאים רבים, וגם נסעו לעיר 'וינה' שם הרופאים הגדולים ביותר, אך כולם העלו חרס בידם. אף אחד לא ידע לומר מה מקור המחלה.

התחילו לדבר בעיירה אולי זה 'דיבוק' שנכנס בתוכה, ומשכך, נסעו הבעל והאשה לעיר סטוצ'ין, אשר שם היה מקובל ושמו רבי מנחם מנדל ז"ל, שהיו נוסעים אליו בעניינים שכאלו...

משבאו לפניו, שאל את הדיבוק איזה דבר, ולפתע שמעו קול עונה, וכידוע שכאשר הדיבוק מדבר בטן החולה מתרוממת, אבל השפתים אינם מתנענעות, ורק הקול יוצא, וכך היה אצלה.

אז נבהלו כל השומעים ואמרו, אהה, הנה 'הדיבוק'. אבל הצדיק רבי מנחם מנדל אמר, כי עדיין אינו יודע אם אכן כך הוא, ושאל אותו: מי הולך אתך? [כלומר עם נפש המגולגל באשה].

ויאמר: חמשה מלאכי חבלה... וישאל אותו: מה שמם? ויאמר לו: כך וכך. אז אמר רבי מנחם מנדל, כי נכון אמר, ואכן זהו 'דיבוק' אמיתי.

ואז התחיל לשאול אותו, שיאמר מי הוא... ויאמר, כי היה מלפני כמה עשרות שנים, בחור ביישיבת בריסק, ואחר כך נסע לאפריקה, וחבריו קלקלו אותו שם. ועבר כמעט על כל התורה כולה, ואחר כך היה נוסע בעגלה, ונפל ממנה ונהרג, וכך היה מתגלגל והולך בעולם עד עכשיו, בליווי מלאכי חבלה שהיו מלקים אותו בשבטים של אש...

אמר לו: למה לא עשית תשובה קודם מיתתך? ענה לו הדיבוק, כי מתוך הבהלה שנבהל בעת נפילתו מהעגלה, לא הספיק להרהר בתשובה... אחר כך שאל אותו: מה לך ולאשה הזאת שגרמת לה ייסורים נוראים כל כך?

והתחיל לצחוק בקול, ויאמר: אמה של אשה זאת ואמו של בעלה [ששתיהן נפטרו לעולמן], פנו בבקשה למעלה בשמים, ודרשו שאני אכנס בה ואגרום לה ייסורים, כי אם לא זאת, לא היה לה תקומה, לא בעולם הזה ולא בעולם הבא. מפני שביטלה את בעלה מעסק התורה.

ביון ששמעו כך, אמר רבי מנחם מנדל לבעל שיבטיח לחזור לתורה, וכן עשה. וגם רבי מנחם מנדל הבטיח ללמוד משניות לעילוי נשמתו של הבחור 'הדיבוק', וגם התנדב סכום של נרות להדליק בבית הכנסת עבורו, ואחר כך קיבץ רבי מנחם מנדל בחדרו מניין של עשרה אנשים שיאמרו תהלים, והוא עמד מאחוריהם, וביקש מהדיבוק לצאת מן האשה, מן האצבע הקטנה שברגלה, והסכים הדיבוק לעשות כן...

ואז הושיבו את האשה על כסא באמצע החדר, ופתאום נפלה והתגלגלה מן הכסא לארץ, ויצא קול אדיר ממנה "שמע ישראל", וכו', עד ששמעו את הקול בכל סטוצ'ין, ואחר כך פקעה ציפורן הזרת מרגלה, וגם נופצה זכוכית אחת מהחלון, ולאחר מכן נרפאה, וחזר הבעל לתורתו כהבטחתו.

עונשו של המזליזל בערכה של תורה

ועוד מעשה נורא שמי שעוזב את התורה נופל ביראת שמים, ואח"כ נופל מנכסיו ונפטר מן העולם:

מעשה בשני אחים יראים ושלמים, אשר נהגו כיששכר וזבולון, האחד היה יושב תדיר ועוסק בתורה, ואילו השני היה סוחר עשיר שעסק בפרקמטיא ותמך באחיו הלמדן ביד רחבה, למען יוכל לשקוד בלא עול על דלתי התורה.

לימים, ניצנץ במוחו של האח העשיר רעיון וכל כוונתו היתה אך לטובה. יום אחד, בבואו אל אחיו הלמדן להעניק לו את תמיכתו הרחבה, נענה ואמר לו: האמנם זו תהא תכליתך,

אחי היקר, וכי כך תשאיר עני ואביון כל ימך, ותשא עיניך לשולחנם של אחרים, האינך סבור כי הגיע כבר הזמן בו תתן דעתך לביסוס מעמדך הכלכלי.

וכי מה אעשה? נדהם האח הלמדן. וכי אטוש את לימוד התורה חלילה ואצא למסחר? ובכלל, הלא אין לי משלי ממון מאומה, הכיצד אצא לסחורה?! חס ושלום! מיהר האח העשיר להשיב, לא להוציאך מבית המדרש נתכוונתי, תורתך יקרה לי עד מאד, והראיה שהרי כל השנים הנני תומך בך, למען תוכל להתמיד בלימודך. אלא שמבקש אני להציע בעבורך תכלית, אשר תזכה אותך לשני שולחנות - תורה וגדולה.

הנני מעניק לך סכום כסף גדול ונכבד, למען תוכל להתחיל לסחור בו במעט מאד טירחה, רוב שעות היום תוכל להמשיך לשבת בבית המדרש, ורק זמן מועט בלבד תקדיש לעשיית סחורה באמצעות הסכום הנכבד שברשותך.

נכנסו הדברים בלבו של האח הלמדן, והוא גמר אומר לנסות ולבדוק את ההצעה. באותו מעמד מנה האח העשיר על כף אחיו הלמדן מאתיים אדומים זהב, סכום עתק, ואיחל לו הצלחה מקרב לב.

חלפו ימים, וההצלחה במסחר האירה פניה גם לאח הלמדן, מעט הזמנים שהקדיש לסחורה הכפילו ושלשו את מאתיים אדומי הזהב שברשותו, והונו העצמי הלך וטפח, כיון שראה עד כמה אפשר להרויח בזמן כה מועט, החליט לנסות להרחיב קימעה את הזמן המיועד לו למסחר, עד אשר הודרו רגליו של הלמדן כליל מבית המדרש. הוא הפך לסוחר גדול ועשיר אשר עסקיו פרצו בכל הארץ, ואך בקושי מצא לו זמן לפתוח ספר ולהציץ בו.

ב'יומא דפגרא' אחד, מצאו להם שני האחים העשירים זמן להיפגש ולשבת קימעה בצוותא, שכן במשך כל ימות השנה מנעו העסקים מהם מנוחה, ואפילו ל'שבת-אחים' לא מצאו להם שעה. נענה האח העשיר ואמר לאחיו הלמדן לשעבר: האמן לי, כי למרות טרדותי ועיסוקי המרובים, מוצא אני לי בכל יום זמן, להודות ולהלל לבורא העולם, על אשר נתן בליבי לעוץ לך עצה כה טובה אשר בזכותה יצאת מן המיצר למרחב מבחינת הפרנסה, אולם יחד עם זאת אגלה לך את לבי ולא אכחד, כי שימחתי בכך איננה שלימה, בכל יום ויום מייסרני מצפוני מחדש על היותי הגורם להוציאך כליל מבית המדרש. הקב"ה יודע ועד, כי לא לכך התכוונתי חלילה וחס, ולא לזאת נשאתי את נפשי.

פתח האח הלמדן בגסות רוח וברוחב לב ואמר: נו, נו, אילו יושב הייתי היום ושוקד על תלמודי כמו אז בימים ההם, הרי לא הייתי מגיע להיות עשיר כיום הזה. אך יצאו דברי האיווולת

מפיו, וזרם אדיר של דם פרץ מחוטמו של הדובר. מתחילה עוד נדמה היה כי מדובר בדבר פעוט גרידא, אך מרגע לרגע הלך זרם הדם וגבר, עד אשר הגיע למצב של פיקוח נפש, משפחת העשיר לא חסכה בממון ועד מהרה הוועקו אל החולה טובי הרופאים, אולם מאמציהם לא נשאו פרי והדם המשיך לזרום.

בינתיים נפלה על החולה תרדמה, אולם מהרה הקיץ, ובקול רם פתח ואמר: סלקו את הרופאים מעלי, כל מאמציהם יהיו לשוא, כי כבר נגזרה הגזירה ואין כל אפשרות לבטלה. דעו לכם, המשיך החולה ואמר לסובבים אותו, כי רגעי ספורים! החרישו לי אפוא, ואספר באוזניכם את אשר חלמתי ברגעים אלו. בתנומתי הקצרה, באה אלי התורה הקדושה בחלומי, וסחה לי כי דיני נגזר להסתלק מהעולם על אשר זולתתי בכבודה וביישתיה לאמור, כי לימוד התורה גורם חלילה למניעת הטוב מבעליו. ככלותו לדבר את דבריו אלה, השיב האיש את נשמתו לכוראו. ישמע חכם ויוסף לקח, וידבק בכל עת מצוא בתורה הקדושה כי היא מקור החיים.

מדוע אין אנו זוכרים מאומה על ידי הציצית

סוחר אחד מעיר קטנה, יצא מדי שנה למדינת הים לעיר גדולה ומפוארת בכל מלאכת מחשבת, והתאכסן שמה בבית בעל משאו ומתנו. ויהי היום, ויביאו לבעל בית מלונו תיבה חתומה מבית הרצים, ויפתחנה והנה כתונת צמר לבן כשלג מונחת בתוכה מעשה אורג נפלאה, וישמח עליה בעל הבית ויגל בה מאד, וישאלהו סוחר העיר הקטנה על שמחתו זאת ועל מחירה של הכתונת, ויענהו כי מחירה חמש מאות שקל, ושמחתו בה גדולה, כי ברוב עמל ויגיעה השיגה עבורו, כי הכתונת הזו טובה מאד בעבודה ואריגתה מעשה ידי אומן נפלא, וסגולותיה גם כן גדולות וטובות מאד, כי בשאת אותה על בשרנו, תנגב הזיעה והזוהמה מן העור, ותשמור חום הגוף ותחזק הלב וכדומה, ולכל בשרו מרפא היא.

ויאמר הסוחר הקטן: אם כן אפוא לפי דבריך, אבקשך להשתדל ולקנותה במחירה גם למעני, כי אני ידוע חולי ולבי חלש מאד, וכבר שאלתי ברופאים רבים והוצאתי כסף רב על רפואות ולא הועילו לי, ואם אשיג את הכתונת הזאת לא אצטרך עוד לכל דבר. וימלא הסוחר בקשתו, ולתקופת הימים שלח אליו כתונת כזאת לביתו בעירו הקטנה.

ויהי מימים, כבואו שנית אל העיר הגדולה, שאל אותו הסוחר על מצב בריאותו, והאם הועילה לו הכתונת. ויענהו הסוחר: באמת נפלאה היא בעיני, כי לא הועילה הכתונת מאומה ומצב בריאותי כבראשונה, ויחקרהו הסוחר על הנהגתו בביתו, ועל דבר הניקיון בחדרו, ואיפה הוא מחזיק את הכתונת בפשטו אותה. אז סיפר לו הסוחר הקטן ממצב ביתו כמו שהוא בעיר קטנה,

ויאמר הנה ביתי קטן מאד בעל חדר אחד, שם התנור והכיריים, ושם משכן בני הקטנים אשר לא אוכל להיזהר בנקיותם, ורצפת הבית וקירותיו מלאים תמיד לחלוחית ורפש, ופעמיים ביום תבוא גם פרתי הביתה לאכול את אבוסה ותטנף לפעמים גם כן, וכן תחת התנור לול התרנגולים הממלאים את הבית וכל כליו בטינופם, ועל התנור אני מייבש את העצים הלחים וכדומה. וישחק הסוחר, ויניע בראשו על הנהגתו הפחותה והרעה ויאמר: ואיך תוכל הכתונת להועיל לך, אחרי שאתה בפועל ידך תביא עליך כל חולי וכל מדוה, שומר נפשו ירחק מהנהגה רעה כזאת, וישגיח על ניקיון ביתו שלא יבא בה כל טינוף וכל ריח בהמה, וכן חוסם והבל התנור וריח העצים הלחים וכדומה, הכל ירחיק בתכלית הריחוק, ואז תוכל הכתונת להועיל להגן מן האבק הדק או מן האויר הלח בחוץ בעת הגשמים, וכן מזיעת הבשר וכדומה, אבל אתה, מה בינך לבהמה כי אתה דר ואוכל ושותה עמה יחד, והנך מגועל ברפש וטיט, לדברים אלה לא תוכל הכתונת להועיל כלום.

הנמשל מובן מאליו - לענין הציצית ותועלתה. כי באמת, צריך מקודם לעסוק בתורה ובמצות העבודה ובתפילה בכל פרטיה, ולנקות את בית חומרינו מכל סיג וחלאה, ואז יוכלו הציציות להועיל לנו לזכור ולחזק ליבנו יותר לעבודתו. וזהו שכתב: "דבר אל בני ישראל ועשו להם ציצית", שיסתכלו על עצמם, "על כנפי בגדיהם לדורותם", כמו שהקדמנו, שיסתכל על הילוך ותנועת גופו, בגד הנשמה, שהוא עפר ואפר.

וזהו 'לדורותם', כי הנשמה יש לה קיום בעצם, אך הגוף הכלה ונפסד אין לו בעצם אלא במין, כי יעמיד דורות בחייו ויוליד בנים שישארו אחרי מותו, וזהו על כנפי בגדיהם, תנועת הגוף שאין לו כל קיום, בלתי אם זה שמעמיד דורות, והבן. וזה כנגד מה ששנה במשנה (אבות ג, א) דע מאין באת, מטפה סרוחה. ולאן אתה הולך, שהגוף מצד תולדתו אין לו כל חיות, והוא אך פגר מובס, מעלה בְּאִשָּׁה בחייו ובמותו. (מילי דאבות לר"י מוואלאז'ין פ"ג משנה א' דרך ב').

מוסרי הציצית

כתיב: "ונתנו על ציצית הכנף פתיל תכלת" (במדבר טו, לח), רוצה לומר, שעל הסתכלות ענין תנועת הגוף - יתן פתיל תכלת. ואמרו רז"ל (סוטה יז). תכלת דומה לים וים דומה לרקיע ורקיע לכסא הכבוד. רוצה לומר, כמו שישפיל את גופו בראותו הילוך תנועותיו וענייניו מטיפה סרוחה, כן יעלה מעלה מעלה את נשמתו ויגבירנה על תאוות גופו עד שתשוב אל המקום אשר ממנו חוצבה בטהרה. וזה הרמז בצבע התכלת הדומה לכסא הכבוד, והבן.

"והיה לכם לציצית" - הבטחה היא זאת, שבאמת יהיה הציצית לכם להסתכלות שתוכל להועיל לכם, אבל בתנאי - 'וראיתם אותו', רומז להקב"ה, שיראו בכוונתם לפני מי אתה עתיד

ליתן דין וחשבון לפני מלך מלכי המלכים, והוסיף לבאר תנאי כפול: 'וזכרתם את כל מצות ה', אם תשימו לב לזכור את כולם על ידי הלימוד, ואחר כך, ועשיתם אותם, אז אבטיח אתכם שיועילו לכם הציצית.

"ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם" - כמעשה באותו אדם שבאו ד' ציציותיו וטפחו לו על פניו והצילוהו מן החטא. כי החכם עיניו בראשו להסתכל בדברים אלו ולהוסיף בקדושה, עד כי 'והייתם קדושים לאלהיכם' ללמוד מדרכיו ומדותיו, כמו שכתוב למעלה. אבל אנחנו בעוונותינו הרבים, היצר הרע מלא בכל חדרי בית חומרנו בדבור במחשבה ובמעשה, בלב בפה ובידיים, כמו האיש הכפרי שביתו משכן הבהמה והתרנגולים, כן דירתנו אולי ח"ו מקום מושב לצים, ואכילתנו בתאוה נפרזה זולל וסובא, עינינו צופיות ח"ו בדברים האסורים, רצוננו כרצון הבהמה לדברים בהמיים, ואולי לזה כווננו חז"ל (פסחים קיח). 'אתה וחמור תאכלו באבוס אחד'. לבנו בוער באש תאוות היצר, והוא מבשל בתוכו כל דברים רעים רח"ל, ונעשה כל גופו משכן ומזבח לסט"א ח"ו, ואיך ילבש כתונת בד קודש? ומה תועיל הציצית לגוף נגוף מדוכא בעון ומעונה בתאוות כזה? אי לזאת, כפלה התורה באזהרה מכופלת, "וראיתם אותו" את הקב"ה כנ"ל, "וזכרתם את כל מצות ה'", ואז - "והיה לכם לציצית", ולהסתכלות המצלת את האדם מן העברה. (מוסר חכמים).

עדותה של הטלית

בספר 'מצבת קודש' (לכוב תרכ"ג, ח"ב סי' מה) הובאו "מעשים נפלאים מאת רבנו הגאון בעל סורי זהב, אשר נכתב בפנקס של החבורה קדושה, אשר היה מונח תחת יד א"א הגאון הקדוש מוה"ר נפתלי הירץ שהיה אב"ד ומ"ץ דק"ק פה תו"ה (תוך העיר)".

בין היתר, מסופר שם בפנקס הח"ק: רבנו הגאון בעל טו"ז הלך בטלית של מצוה קרוע מאוד, והיה ישן נושן מכמה שנים אשר נתעטף בהטלית הנ"ל, וכאשר ראו הנשים מפה קהילתנו את רבנו הגאון עומד להתפלל בטלית קרוע וישן - התנדבו ליתן לו טלית חדש, וקנו לו טלית מהודרת ויפה, והביאו את הטלית הנ"ל לרבנו, וכאשר ראה את הטלית החדשה, אמר להנשים תשואת חן לכם על נדבת לבכם היקר, רק אין אני רוצה להתעטף בטלית חדשה, כי הטלית הישנה תעיד לי בעולם הבא כי לא היתה לי מחשבה זרה בתפלת שמונה עשרה, וזה דבר גדול לפני גאון כמוהו, עכ"ל. זכותו יעמוד לנו ולכל ישראל אמן.

החזיק בציצית ונפל פחד הרב על השר

מסופר שבעיר טומשאב-לובלין רצה הפולקובניק (שר העיר) לבטל טבילת מצוה, והלך למקוה עם אשתו ובניו בזמן שצריכים לטבול שם, ונעשה רעש גדול בעיר על מעשה זה,

בטומשאב היה דר אז הרה"ק ר' יוסיילי זצ"ל, [שהיה מתלמידי החוזה מלובלין, אבי דודו של הרה"צ יהושע'ע' מטומשאב] ובאו אליו ראשי הקהלה לספר לו את המעשה הזה, ורבינו השיב להם שהוא יבטל זאת, לפנות ערב, בזמן שהשר וכל בני ביתו התרחצו במקוה, בא הרב זרק אבן דרך החלון, והאבן פגע באשת השר, השר התרגז ואמר שיודיעו לו מי זרק את האבן והוא יהרוג את הזורק, ואם לא יאמרו לו מי זרק את האבן יהרוג את כל היהודים מהעיר. האנשים הלכו לרבינו לשאול מה לעשות, אמר להם שעבור טהרה צריך מסירות נפש, ועל כן יאמרו להשר שהוא הזורק, ובא השר בחמה וחרבו שלופה בידו לבית רבינו להורגו, ולקח רבינו את הציצית בידו ואמר יש לי ציצית כשרים ואין לי פחד ממך, ונפל פחד על השר והלך לביתו ולא יסף עוד לבוא למקוה. (אוצרות אוצר ר' צבי חלק ח' אות ו').

הטלית גועה בככי

מסופר על ה'מגיד מקלם' שהודמן להיות במעון הקיץ בברלין הסמוכה לעיר ריגה, ושם היו מתכנסים רבבות מכל רחבי רוסיה, ובפרט מהעיר ריגה הסמוכה, והיו נהנים שם מן המעיינות והמרחצאות ועוד. בשבת, הלך המגיד להתפלל בבית הכנסת, וראה שיש מבני ריגה שאין להם טלית בתפילה, היות והתרשלו להביא הטלית עמהם.

עלה המגיד על הבימה ואמר: רבותי! אספר לכם מעשה מוזעזע, פעם אחת בימות הקיץ הייתי בריגה, נכנסתי לאיזה בית לראות את הבעלים, וראיתי שאין איש בבית והבית ריק. נכנסתי ואני שומע בכיות תמרורים מאחד החדרים, נכנסתי לשם, וראיתי שאין איש, ורק שקית וטלית נמצאים בה, והטלית גועה בככי. שאלתי אותה: טלית טלית! למה את בוכה? ענתה ואמרה: איך לא אבכה, אם בעל הבית לקח עמו את כל הכסף והזהב וחמודות שהיה לו, ורק אותי השאיר פה לבדי?! ניחמתי אותה ואמרת לה: מספיק לבכות! יבא יום ובעל הבית יצא לדרך רחוקה, ויניח את כל הכסף וזהב וחמודות, ויקח רק אותך עמו...

הציצית שהצילה

מסופר בספר 'מעשה איש' (ח"ז עמ' קג) בשמו של רבי יעקב פלינט: מידי פעם היה החזון איש אומר לאבי: תביא את הילדים! והקושי בהתארגנות העניין, מנע ממנו תמיד לקיים את הבקשה.

ביום רביעי האחרון לחיי מרן החזון איש, אמר לאבי ר' מרדכי: תביא את הילדים! אתה נוסע עכשיו ומביאם אלי! לשמע בקשה ברורה זו, לקח אבי ז"ל מונית נסע לתל אביב ולקח אותנו. אנחנו מצדנו הסכמנו לבוא, בתנאי אחד. באותו יום, קנה לנו אבא 'קורקינט' חדש, והסכמנו לבוא רק עם הקורקינט.

הגענו לחזו"א, נכנסנו לחדרו, החזו"א שכב על מיטת סוכנות בהסבה ימנית, וביקש מאבי שיסייע לו לקום, והתיישב על הכסא כשאני ואחי התאום מסביב עם הקורקינטים. אבי ניסה להרגיע אותנו עם הקורקינטים, אך החזו"א אמר לו: הנח להם! הוא שוחח עם אבי, ושאלו מי הגדול בינינו, והניח אותי על ברכיו בצד ימין ואת אחי על ברכיו בצד שמאל, ובירכנו. לפני שירדנו מברכיו, פנה לאחי הקטן ושאלו בלשון הקודש: אתה יודע מה זה ציצית? אחי לא תפס מה אומר החזו"א, ואבי הוציא מבגדיו את ציציתו והראה לו: זה זה! ואז אמר החזו"א: אני רוצה שכל החיים שלך תלך עם ציצית. אבי ז"ל ניסה לשאלו כמה פעמים: ומה עם בני הראשון? אך הוא לא ענה.

מעניין, כי שנים אח"כ במלחמת יום הכיפורים, שירת אחי בצפון במוצב הנקרא '120', בנו אותו תוך כדי המלחמה. והנה, באחד הימים אמרו לאחי להיות בתצפית, הוא ישב בעמדה וקרא עיתון, והניח את הנשק בצד על דופן העמדה. לפתע הציציות הסתבכו עם הרובה, והרובה נפל. אחי התכופף להרימו, ובדיוק באותה שניה לפתע פתאום פגע טיל בעמדה, באופן שהיה ברור לחלוטין שאם אחי היה יושב על הכסא בתנוחה רגילה באותו רגע - האירוע היה יכול להסתיים באסון גדול רח"ל, וכך הוא רק נפצע קל בידו ובכתפו.

הציצית שריפאתה חולים

מרן הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א מספר מה ששמע מסבו הגאון רבי אריה לוי זצ"ל, על יהודי שמסר את נפשו למען אחיו, באחד מהתוועדויות שזכינו להתוועד עם הגה"צ רבי אריה לוי, שמעתי אותו אומר כך: אחת ממצוות התורה היא מצות "ואהבת לרעך כמוך" (ויקרא יט, יח). וזכיתי להכיר יהודים שקיימו מצוה זו בכל כחם, והיו מוכנים למסור את גופם וממונם בעד הזולת. אבל, כיום אני יודע שיש מציאות שבה אדם מוסר עבור אחיו גם את כל העולם הבא שלו, וזו היא מסירות הנפש האמיתית.

ואספר לכם: המעשה התרחש אצל שני האחים הצדיקים, מתלמידי הגר"א, רבי משה אשכנזי ואחיו רבי יצחק. במשך כל ימות השנה היה רבי משה נודד בעיירות, ומלמד תורה את ילדיהם של היהודים, ומוצא פרנסתו בדוחק רב.

בנדודיו אלה היה רבי משה עוסק בצנעא בתורתו ובתפילותיו, וחוזר לביתו רק בשלשת הרגלים, כשעמו צרור קטן של מעות, להחיות את בני המשפחה. כמנהג חסידי הדור ההוא, שכל אחד חיפש מצוה אחת שעליה מסר את נפשו, היה אותו צדיק מקפיד ביותר על מצות ציצית, ומנהגו היה - שלא לזוז ד' אמות בלא ציצית.

בחודש ניסן אחד, כאשר שב לביתו, לאחר שנעדר ממנו כמה חדשים ואתו צרור כספו שנועד לקניית צרכי חג הפסח הממשמש ובא, עשה דרכו בעגלה שהיתה נהוגה בידי עגלון פשוט. באחד מקטעי הדרך, ירד רבי משה מן העגלה, וניגש לאחד הסלעים שהיו על אם הדרך, מרחק ניכר מן הדרך הסלולה... בבואו לשוב אל העגלה, נאחזה ציציתו בסלע וניתקה כנף אחת מן הארבע כנפות.

כיון שהקפיד לא לזוז ארבע אמות בלא ציצית, נשאר רבי משה עומד כמסמר נטוע, ולא זז ממקומו.

הוא קורא אל העגלון מרחוק, ומבקש ממנו שיביא לו ציצית מן העיר הסמוכה. העגלון, שידע על הקפדתו הגדולה במצות ציצית של חסיד זה, הסכים לכך בתנאי שיקבל מרבי משה כתמורה את כל צרור הכסף שבידו. ללא היסוס נטל רבי משה אשכנזי את הכסף שהכין במשך כל החורף, ומסרו לעגלון. על מנת שיביא לו ציצית, טרף החסיד את נפשו, ואת נפש בני משפחתו, בכפו, ובלבד שלא יפגע בקוצו של יו"ד במנהג שקיבל על עצמו.

ומה קרה לבסוף? העגלון ההוא היה אדם רע לב ואכזר מאין כמוהו, הוא לקח את הכסף, ונסע ולא חזר. רבי משה נשאר עתה ערום מכל, גם בלי ציצית, וגם בלי כסף. במשך למעלה מעשרים וארבע שעות תמימות נותר החסיד לעמוד במקומו, ולא זז, עד שריחם עליו אחד מן העוברים והשבים והביא לו בהשאלה ציצית כדי שיוכל לשוב לביתו.

לימים, המשיך רבי אריה לספר, חלה אחיו של רבי משה, הלא הוא רבי יצחק אשכנזי, שהיה נערץ על כל בני ליטא (יש אומרים שהוא מחבר הספר הנורא 'ברית עולם' המבאר את סוד כ"ב אותיות התורה). והרופאים אמרו נושא לחייו.

שלחו בני הבית לקרוא לאחיו רבי משה מן העיירות שבהן נדד, כדי שיבקש רחמים על אחיו. ידוע היה רבי משה גם בכח תפילותיו, ולכן תלו בו תקוות מרובות.

כשהגיע רבי משה לבית אחיו, נכנס אל החדר שבו שכב החולה, וביקש מכל הנוכחים לצאת משם. אבל כיון שהדלתות של פעם לא היו חסומות באופן הרמטי, הצליחו כמה מבני המשפחה לצפות בין חורי הדלת במעשיו של רבי משה.

והנה הם רואים שרבי משה פושט את הציצית מעל גופו, מניחה על מיטת החולה, פונה אל הקב"ה ואומר: 'רבונו של עולם, מצוה אחת יש לי שהחזקתי בה בכל כוחותי, וציצית שמה, הריני מוותר על כל שכרי בעולם הבא בעד מצוה זו, ובלבד שזכותה של המצוה תעמוד לו, לאחי החולה ויקום מחוליו'.

כך עמד רבי משה והתפלל, בבכי ובתחנונים, ובני הבית נסערים לנפשם לראותו מוסר את כל עולמו לרפואת אחיו הצדיק.

בתוך זמן קצר עמד רבי יצחק מחוליו, ולפליאת כל רופאיו הבריא לחלוטין, והיה כאחד האדם. סיים רבי אריה ואמר: מסיפור זה למדתי שישנה מציאות שבה אדם מוסר עבור אחיו גם את כל העולם הבא שלו, וזוהי מסירות הנפש האמיתית. (ברכי נפשי, ויקרא עמוד רנו. דרשו).

הציצית בצבא איראן

עוד סיפר אחד היהודים שזכה לעלות לארץ מאירן: לפני שנים רבות כשהוא היה בחור צעיר, הוא גויס לצבא האיראני ונשלח למלחמה נגד עיראק, המלחמה היתה קשה מאד, רוב החיילים שנלחמו נהרגו. יום אחד, הוא נשלח עם קבוצת חיילים למקום מסוכן ביותר, היה שם קרב קשה, וכל החיילים שהיו אתו נהרגו, ורק הוא חזר חי למקומו.

המפקד שראה אותו ושמע שרק הוא חזר חי, חשד בו שהוא מרגל לטובת עירק, והעמיד אותו למשפט.

בעת המשפט, לאחר שהתבקש לומר דבר מה להגנתו, הוריד החייל את חולצתו והראה להם את הציצית שהוא לובש, תוך שהוא מסביר כי הוא יהודי וליהודי יש מצות ציצית, השומרת עליו מכל הסכנות. המפקד קיבל את דבריו ומיד שחרר אותו.

הציצית שהציתה את הניצוץ היהודי

מסופר על האדמו"ר רבי יהושע מבעלזא זצ"ל, שפעם אחת נכנס אליו יהודי שניכר על פניו עצב עמוק. סיפר אותו האיש לרב כי בנו יחידו יצא לתרבות רעה, וכעת הוא מתכוון להתחתן עם אישה גויה. האב סיפר לרב כי ניסה לדבר על לב הבן אך ללא הועיל, וכעת הוא חושב להשליך אותו מביתו, ובא לקבל עצה מהרב אם יהיה נכון לעשות כן. הרב ענה לו, כי זה לא יהיה מעשה נכון להרחיקו מביתו, אלא להיפך, עליו לקרב את בנו מבלי לדבר עמו על העניין הזה בכלל, רק שישתדל לשכנע את בנו לבוא אתו אל הרב.

שב האיש אל עירו, ומעתה שינה את יחסו לבנו לטובה, הראה לו חיבה יתרה, ולא דיבר איתו מאומה על החתונה. באחד הימים פנה האב אל הבן ואמר לו: האם ברצונך לנסוע איתי אל האדמו"ר מבעלזא?

הבן אשר הכיר טובה לאביו על כל מה שעשה בעבורו, החליט לגרום לו קורת רוח, והצטרף לנסיעה. במהלך הנסיעה שוחחו האב ובנו על נושאים רבים ובין היתר הזכיר האב את עניין

החתונה, בזה הרגע לבשו פני הבן ארשת של נחישות, והוא אמר חד משמעית: "בעניין זה לא אשנה את דעתי! ואיש בעולם לא יצליח להשפיע עלי לשנות את דעתי. וגם הרבי שלך לא יצליח בכך!!!"

"ומה לגבי המשפחה של אותה בחורה?" שאל האב את בנו "האינך חושש להתחבר עם אנשים כאלו?"

"מה יש לי לחשוש?" שאל הבן "הרי פגשתי אותם והם נראים לי אנשים הגונים, טובים ומכובדים".

בהגיעם לעיירה בעלזא נכנסו שניהם אצל הרבי, והרבי פתח בשיחה לבבית עם הבן, עד שחש כי הבן רוחש לו אמון. אז הוציא הרבי טלית קטן, הגישה אל הבן ואמר לו: "לבוש אותה מתחת לבגדיך, הלא אתה עתיד להימצא בקרב הגויים וזה מקום סכנה, לכן כדאי לך ללבוש את הטלית לצורך שמירה".

הבן שחש אמון ברב, ושמח כי הרבי אינו מנסה להשפיע עליו לכל יינשא לנוכריה, הסכים ללבוש את הטלית.

זמן קצר לאחר ששבו האב ובנו מנסיעתם לבעלזא, הגיע מועד נישואיו של הבן. בליל החתונה ישב החתן בראש השולחן והשתכר כחבריו הגויים, כטוב לכו ביין, חש הבן החתן בחום רב, והסיר את הז'קט והעניבה מעליו, אך למרות זאת המשיך האלכוהול להציף אותו בחום, לפיכך ניסה להשתחרר מעוד בגד ומעוד מלבוש עד אשר נגלה לעיניו כל קהל הנוכחים בגד מוזר - טלית קטן בצבע לבן. מיד קרא אחד הנוכחים בתדהמה: "הביטו, זהו בגד של יהודי! החתן לובש בגד של יהודים! החתן הוא יהודי!!!" כשראו זאת שאר הנוכחים התנפלו על החתן והפליאו בו את מכותיהם, מכות קשות ומכאיבות ספג החתן, ולבסוף נאלץ לנוס על נפשו כל עוד רוחו בו. כך החתן נוכח לגלות את מידתם האמיתית של חותניו, והנישואים בוטלו והכול בזכות מצוות הציצית.

הציצית שהקימה מוסד

סיפור מרגש נוסף היה עם רבי משה פרדו מייסד מוסדות אור החיים בבני ברק. הרב פרדו הגיע לקליפורניה כדי לאסוף כספים למען המוסדות, ופתאום הרגיש חולשה גדולה, רק נכנס לבית שבו התארח ונפל על המיטה. בעל הבית מיהר להזעיק עזרה, וקרא לרופא מקומי. הרב התעצב אל לבו, הוא נסע כ"כ הרבה שעות, תכנן להיפגש עם נדיבים, ועכשיו הוא נאלץ לבזבז את זמנו בבתי חולים. אמנם, הוא קיווה שיחלים מהר, ויחזור לביתו בהקדם.

הרופא שהגיע לטפל בו היה יהודי, אך לא ראו עליו שום סימן יהודי. הוא גדל ביישוב קטן ונידח, ולא הכיר יהודים אחרים ולא ידע יהדות מהי. כשראה את הרב פרדו הוא התרגש מאד, רב יהודי... וכשבדק אותו, ביקש מהרב שיוריד את החולצה. כשהוריד הרב את החולצה, ראה לפתע הרופא כי הרב לבוש בבגד משונה, הוא שמע מהרב כי בגד זה הינו בגד הציצית אותה לובשים היהודים בגלל ציווי השי"ת, והתפלא לשמוע כי עד היום ישנם יהודים השומרים מצוה שכזו...

לפליאתו, אמר הרב, כי לא רק בארץ ישראל ישנם יהודים עם ציצית, גם בארצות הברית יש קהילות גדולות ומפוארות, ויהודים רבים שלא מסתובכים בלי ציצית. הרופא היה נרגש מאד. הרב סיפר לו על עיסוקיו, על המפעל הגדול שיש לו, שבו כאלף בנות שכולם בס"ד בבוא העת יתחתנו עם אנשים שמניחים תפילין ולובשים ציצית. הרופא היה המום ומבולבל, בשומעו שיש כאלה המקפידים גם היום על מצות תפילין. הוא חשב שהיהדות נגמרה. הרב פרדו מיד הבין שכדאי לקרבו, והציע לו על אתר להניח תפילין. הרופא בהתרגשות גדולה הניח תפילין וקרא קריאת שמע.

חשב הרב פרדו בליבו, כי אפילו שלבסוף לא הצליח לאסוף כסף עבור מוסדותיו, עדיין הכל היה שווה כדי להגיע למקום כ"כ מרוחק בשביל שיהודי יניח תפילין... ואת הכסף הקב"ה יסדר לו בפעם אחרת.

אחרי תקופה ארוכה, התקשר אדם זר למשרד המוסדות, וביקש לבקר במוסד. הרב פרדו לא ידע במי מדובר, אך בכל זאת הזמינו בשמחה. עת הפגישה הגיעה, ומי מופיע? הרופא בכבודו ובעצמו. הם התרגשו להיפגש, והרופא ביקש לראות את מוסדותיו, האם באמת הדבר נכון שלומדות אלף בנות במוסד זה? הם עברו מבנין לבנין ומכיתה לכיתה, והרופא ראה והתרגש מאוד.

בסיום הסיוור פנו הם למשרד, ואז אמר הרופא: "תראה, כסף יש לי המון, משפחה אין לי בכלל... כשסיפרת לי על המוסד שבו אלף תלמידות, חשבתי שזו גוזמה. רציתי לבוא לבדוק, ואם זה נכון, לתת לך את כל הירושה שלי לאחר מותי..." הרופא מיד ביקש לקרוא לעורך דין, ובמקום חתם שכל כספו יינתן למוסדות אור החיים. והכל בזכותה של הציצית.

הציצית שמנעה את הטיפול המסוכן

עוד מספר הגאון רבי יצחק זילברשטיין: מעשה בבחור שחלה במחלה הקשה, הבחור למד באחת הישיבות הקדושות, והתייסר בייסורים נוראים, ולאחרונה החל לקבל טיפולים כימותרפיים בבית החולים.

בבואו למחלקה, היה עליו ללבוש בגדים סטרייליים, ולכן הוצרך להחליף את בגדיו בבגדים של בית החולים. הבחור החליף, אך מכיוון שבבית החולים אין ציצית, הוא הביא עמו ציצית מכובסת ונקייה, שתענה על הדרישות של בית החולים.

כאשר ראתה האחות את הציצית, היא לא הסכימה להכניסו לטיפול עם הציצית ודרשה שיוריד אותה, למרות שהבחור הסביר שזה נקי וסטריילי, לא היה עם מי לדבר, והיא התעקשה שכך לא תכניס אותו לטיפול. אך הבחור הצדיק עמד על שלו ולא רצה להוריד את הארבע כנפות. הוא ישב בחוץ והמתין.

כעבור שלוש שעות (!!!) עבר במקום אחד מבכירי הרופאים, והתעניין מה הבחור עושה בחוץ. שטח הבחור את הבעיה בפני הרופא, שמע זאת הרופא ונכנס לחדר הטיפולים. לאחר שעה קלה יצא נרגש כולו ונסער. שאלו הבחור על מה הוא כ"כ נרגש? ענה הרופא, שדבר ראשון יכנס לקבל את הטיפול עם הציצית, ורק אחר כך הוא יספר לו.

כשנגמר הטיפול הקשה, ניגש הרופא לבחור, וכשדמעות בעינו החל לספר: אני יהודי שאינו שומר תורה ומצוות לעת עתה, אבל הפעם זכיתי לראות כיצד הקב"ה שומר על מי שעושה את רצונו. כשנכנסתי לחדר לומר לאחות שאין בעיה עם הציצית שלך, רציתי לדעת איזה טיפול אתה מקבל, ולא האמנתי לראות שהאחות התכוונה לבצע בטעות טיפול שלא מתאים לך, טיפול שללא ספק היה לדרדר את מצבך עד מוות חלילה. הרופא הוסיף ואמר שהאחות לא עשתה זאת בכוונה, אבל אם לא היית מתעקש ועומד על רצונך ללבוש את הציצית, מי יודע באיזה מצב היית עכשיו?! ורק בזכות שסירבת לקבל את הטיפול בלי הציצית - נמנע ממך אסון גדול.

"וַנִּתְּנוּ עַל צִיצֵת הַכֹּהֵן פְּתִיל תְּכֵלֶת" (טו, לח).

הפרשיה שהסעירה את יהדות פולין

לפי הידוע לנו, האחרונים שהשתמשו בתכלת - היו האמוראים, אשר בזמנם היה עדיין ה'חלזון' מצוי, אך בימי רבינא, אחרון האמוראים שנפטר בשנת ד' אלפים רל"ד, הוא נגזר. לאחר שנים רבות, קם האדמו"ר מראדזין וטען כי גילה את אותו החלזון, ומשכך חובה להטיל תכלת זו בציצית הכנף. אכן, כל גדולי דורו שנדרשו לבירור הענין, ובראשם הגאון רבי יצחק אלחנן ספקטור, לא קבלו את דעתו, ושללו הפקת תכלת זו מכל וכל.

הגרי"ז מבריסק נדרש פעם לביאור סיבת התנגדות זו, ולמה שלא נקבלו לפחות בבחינת 'אם לא יועיל - לא יזיק', וכך אמר: בתורה נאמר (דברים לב, ז): "שאל אביך ויגדך זקניך

ויאמרו לך", וביאר "הבית הלוי", שסופו של הפסוק "זקניך ויאמרו לך", מדבר לענין קבלת התורה הנמסרת מדור לדור, ואילו "שאל איביך ויגדך" שבראשיתו, מכוין לדברים התלויים במציאות, שכן בלא מסורת אי אפשר להתיר אפילו שור, בטענה כי הוא השור האמור בתורה, אף אם כל הסימנים הידועים מצויים בו. משכך, איננו יכולים להחליט כי החלזון הנמצא על ידי הראדזינר, הוא אכן מקור התכלת האמור בתורה.

מלבד זאת, כבר אמר הגר"א מוילנא, לדייק מכך שתיבת 'לדורותם' אמורה בפסוק בין מצות ציצית לבין התכלת, ללמד באה שרק המצוה גופא, דהיינו החוטי לבן, נאמרה לדורות, אבל לא חוט התכלת אשר נגנו ואיננו. (מוסר חכמים).

התכלת מזכיר את הקב"ה

אמרו חכמים (במדב"ר שלח יז): אמר רבי מאיר, מה נשתנה תכלת מכל מיני צבעונין? שהתכלת דומה לרקיע, ורקיע דומה לכסא הכבוד. שנאמר (שמות כד, י): ויראו את אלהי ישראל וגו'.

ויש להבין, האם כך הוא באמת, שכל אדם הרואה את הים נזכר בבורא עולם ובכל המצוות? והנה, המגיד מדובנא שאל שאלה דומה על הפסוק (עמוס ג, ו): "אם יתקע שופר בעיר והעם לא יחרדו", ואנו רואים שהעם לא נחרד כלל. ותיריך על פי משל, לעני שהוזמן לביתו של ידידו העשיר, העשיר ישב על כסא מפואר ובצדו כפתור, על כל לחיצה של העשיר - הגיעו משרתים ובידיהם מגשים עמוסים באוכל וכל טוב, השתומם העני מאד, והחליט עם אשתו להתאמץ להשיג כסא מפואר עם כפתור פלא שכזה, אגרו כסף וקנו את הכסא, אך לתדהמתם כאשר לחצו על הכפתור - לא אירע דבר.

אמר להם החכם: כלום רוצים אתם להידמות לאותו עשיר שיש ביכולתו להחזיק משרתים רבים וכל טוב הארץ, ולכן על כל לחיצה המשרתים מביאים מגשים עמוסים. אך אתם, אין בבתים מאומה, ומה יועיל הכפתור.

וזהו - "אם יתקע שופר בעיר והעם לא יחרדו", המדובר באדם שטרוד ועסוק במצוות, אם הוא ירא שמים - די לו בתקיעת שופר כדי להזכירו להתכונן ליום הדין הקרב ובא, אבל לאנשים שאינם יראי שמים לא תועיל שום תקיעת שופר. וכן בציצית בני אדם שאינם יראי שמים, סגולת הציצית לא תועיל להזכיר להם את מצות ה'. (ילקוט חמישאי).

"וְרֵאִיתֶם אֹתוֹ וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מַצּוֹת ה'" (טו, לט).

רמזים בפסוק

כתב רבנו אפרים בספרו על התורה, וראיתם אותו וזכרתם, ס"ת מו"ם, והוא שם א' משמות ע"ב, והוא גימטריא אלהים, לומר לך, כל המעטף עצמו בציצית וקורא קריאת שמע - מקבל עליו מלכות שמים שלימה.

"וזכרתם את כל מצוות ה'" - ה' קשרים כנגד ה' חומשי תורה. משל למלך ששלח עבדו ומסר בידו כמה שליחיות, אמר העבד היאך אזכור כולם? קשר לו המלך קשר לכל שליחות באזורו, אמר לו: את הקשרים הללו תראה ובכך תזכור את שליחותך.

ל"ב חוטים - לרמוז על האות הראשונה והאחרונה בספר תורה: ב' - בראשית ל' - לעיני כל ישראל. וח' חוטים וה' קשרים הרי י"ג, לרמוז על י"ג מדות שהתורה נדרשת.

"וְלֹא תִתְּרוּ אַחֲרָי לְבַבְכֶם וְאַחֲרַי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אִתְּם זַנִּים אַחֲרֵיהֶם" (טו, לט).

שמירת העיניים

התורה אוסרת עלינו להסתכל במראות אסורות כדי שלא נסור אחרי המראות הללו ונכשל באיסורים חמורים יותר. האלשי"ך הקדוש כתב, שהטעם שכתוב קודם 'אחרי לבבכם' ורק אח"כ 'אחרי עיניכם', והרי קודם רואים ורק אח"כ הלב חומד? עונה האלשי"ך, שכאשר אדם רואה ראייה אסורה בפעם ראשונה אין לו ע"כ איסור כי הוא נאנס, הבעיה היא אם הוא חוזר שוב להסתכל, שאז זו ראייה אחר תאוות הלב, וזו הראייה האסורה. וזו כוונת הפסוק: ולא תתורו אחרי לבבכם, שאחרי הראייה הראשונה הלב חומד לראות ולהתבונן שוב, ואז האיסור הוא 'אחרי עיניכם', אמנם, מה שהעין ראתה לא בגלל הלב אלא בטעות, על כך אין טענה על האדם משום שהוא אנוס.

ומצינו, כי ביום הכי קדוש בשנה קוראים את פרשת עריות, ובגמרא (סנהדרין קז:): מסופר אודות אותו האיש יש"ו, שבתחילה היה תלמידו של רבי יהושע בן פרחיה, ובגלל חוסר שמירה על העיניים הוא הגיע לשפל הגדול אליו הגיע, ועונשו הוא שכל יום מבשלים אותו בסיר של צואה רותחת.

וידוע, שהחזו"א הורה למקורביו שזיהרו מלקחת בנים בני שנתיים ע"י אמם לים, כי יכול להיקלט במוחם מראות שיצצו להם כשיגדלו, וזה עלול להפריע בלימוד התורה כשיגדלו.

מעשה נורא ברבי מתיא בן חרש

ב"ילקוט שמעוני" (פרשת ויחי רמז קס"א) איתא: מעשה ברבי מתיא בן חרש שהיה יושב בבית המדרש ועוסק בתורה, והיה זיו פניו דומה לחמה וקלסתר פניו דומה למלאכי השרת, שמימיו לא נשא עיניו לאשה בעולם.

פעם אחת עבר השטן ונתקנא בו, אמר אפשר אדם כמו זה לא חטא? אמר לפני הקב"ה: רבונו של עולם, רבי מתיא בן חרש מהו לפניך? אמר לו צדיק גמור הוא. אמר לפניו תן לי רשות ואסיתנו, אמר לו אין את יכול לו. אעפ"כ, אמר לו: לך. נדמה לו כאשה יפה שלא היתה כדמותה מעולם מימות נעמה אחות תובל קין שטעו בה מלאכי השרת, שנאמר (בראשית ו, ב): "ויראו בני האלהים את בנות האדם". עמד לפניו, כיון שראה אותו הפך פניו לאחוריו, שוב בא לפניו ועמד לו על צד שמאלו, הפך פניו לצד ימין, והיה מתהפך לו מכל צד. אמר: מתיירא אני שמא יתגבר עלי יצר הרע ויחטיאני. מה עשה אותו צדיק? קרא לאותו תלמיד שהיה משרת לפניו, ואמר לו לך והבא לי אש ומסמר, הביא לו מסמרין ונתנם בעיניו, כיון שראה השטן כך, נודעזע ונפל לאחוריו.

באותה שעה, קרא הקב"ה לרפאל המלאך, אמר לו: לך ורפא את רבי מתיא בן חרש. בא ועמד לפניו. אמר לו: מי אתה, אמר לו: אני הוא רפאל המלאך ששלחני הקב"ה לרפאות את עיניך. אמר לו: הניחני, מה שהיה היה. חזר לפני הקב"ה ואמר לו רבש"ע, כך וכך אמר לי מתיא. אמר לו: לך ואמור לו, אני ערב שלא ישלוט בו יצר הרע. מיד ריפא אותו.

מכאן אמרו חכמים: כל מי שאינו מסתכל בנשים, ועל אחת כמה וכמה באשת חברו, אין יצר הרע שולט בו. עכ"ד המדרש.

ולפי"ז יש לפרש דברי הכתוב (שמות כו, ט): "ויקחו אליך שמן זית זך" - שתצוה אותם לעשות מצוה מן המובחר בהידור, ואם תאמר שהשטן יתקנא בהם להחטיאם, על זה אמר: "כתית" - שיכתת עצמו כמו רבי מתיא בן חרש שעשה כן, ולא יחשוש על מאור עיניו, כי הקב"ה יביא את המלאך רפאל שירפא אותם שוב. ואם תאמר לאו כל שעתא מתרחיש ניסא, על זה אמר: "להעלות נר תמיד" - שאני ערב שיהיה לכם מאור תמיד, וכפי שהובטח לרבי מתיא ששוב לא ישלוט בו יצר הרע.

ובאמת ידוע, כי האר"ז"ל אמר שרבי מתיא בן חרש היה גלגולו של פלטי בן ליש שאירס את מיכל בת שאול ונעץ חרב בינו לבינה ולא נגע בה שנים רבות (עי' סנהדרין דף יט:), אך מראייתה הוא הנהגה, ובגלגול זה של רבי מתיא, תיקן את פגם הראייה. (כסף נבחר).

קדושתו של רבי עקיבא איגר

רבי עקיבא איגר היה ידוע בעוצם פרישותו ושמירתו על עניני הקדושות. סיפר הגרי"ז מבריסק את הסיפור דלהלן:

החתם סופר היה נשוי בזיווג שני לבתו של רבי עקיבא איגר - מרת שרל ע"ה, שהעמידה וילדה להחתם סופר את כל יוצאי חלציו, והיא נפטרה בקיצור ימים ושנים בגיל 44 בלבד, והחתם סופר שחשש מהצער והיגון שיגרמו לאביה בהוודע לו מהסתלקותה, העלים הדבר מידיעתו, ואף את נישואיו בשלישית עם אלמנת הגאון רבי צבי הירש העליר - העלים מחותנו הגרעק"א.

בביקורי רבי עקיבא איגר אצל חתנו החתם סופר בפרשבורג, היתה בתו הרבנית שרל נוהגת לקבל פניו בהגיעו ושואלת בשלומו. עם פטירתה ונישואי החת"ס מחדש, חשש החת"ס על גודל הצער והתוגה שיגרמו לרבינו הגרעק"א בהוודע לו אודות פטירת בתו. ולכן הורה לאשתו שתנהג כדרך שעשתה זוגתו הקודמת, ותמתין למרן אצל מרכבתו כאשר יגיע, ותשאל בשלומו, ואין זה שקר בכך שתקרא לו: אבא, בהיות מרן אביהן של ישראל. וכן עשתה, והגרעק"א ברוב פרישותו וחסידותו לא הרגיש בדבר.

סגולות שמירת העיניים

המקפיד על שמירת עיניו כראוי, זוכה לראות ישועות בכל ענייניו. ומכלל הן אתה שומע לאו, רח"ל. על הפסוק בתהילים (תהלים קיט, לו): "העבר עיני מראות שוא בדרכי חייני", אומר האבן עזרא, שע"י שאדם משתדל לשמור על העיניים, הוא רואה ישועות, ומועיל לו לרפואת החולה ולחיים ארוכים לו ולבני ביתו.

וב'שומר אמונים' כתב, כי אדם שנקלע לידי ניסיון לראות מראות אסורות והוא מתגבר, באותו הרגע הוא נהיה צדיק יסוד עולם, וזוכה האדם לקבל פני שכינה ותפילותיו עושות פירות.

המספרים שהצילו

וכמו שמסופר מעשה פלא שאירע בעיה"ק ירושלים לפני כמה וכמה שנים. נער קטן שיחק עם חבריו ושכניו ובתוך המשחק נתהדק חבל סביב צווארו וכמעט שנחנק ל"ע... ועד שהספיקו 'אנשי הצלה' לבוא לעזרתו כבר איבד הילד את הכרתו, ויבהילוהו לבית החולים בנסיון להציל את חייו, אכן, גדולי המומחים שבדקוהו אמרו בצער רב לאבי הילד ואמו כי קצרה ידם

מלהושיע ואי אפשר להם להחזירו לאיתנו כך שכב הילד מחוסר הכרה במשך ימים מספר רח"ל.

ויהי אחר כמה ימים לפנות הבוקר נשמע צלצולי הטלפון שבביתם ב'קול רעש גדול', האב שנחרד לקול הטלפון הבוקע ועולה בשעה שכזו ענה מיד לטלפון, ומצד השני נשמע קולו של הרה"ג רבי דוד פרנקל זצ"ל (מבאי ביתו של החזו"א זצ"ל) - ידידו של אבי הילד, שפתח לספר לו על חלומו אשר חלם בזה הלילה שהוא עולה השמימה והוא עומד בפני 'בית דין של מעלה', והנה הוא רואה שעל שולחנם נמצאת תיבה מלאה ב'פתקאות' שנכתב בהם 'שמות אנשים' החיים עדיין בזה העולם... וכל שם ושם נידון מה מעשיו בעולם, והאם הוא ראוי להישאר בין החיים או להיפך ח"ו... והנה... עלה פתקו של בנכם זה השוכב מחוסר הכרה, והחלו הדיינים לדון בדינו, הללו מימיניים בלימודי זכות עליו, והללו משמאילים ומצדדים להעלותו משיבה של מטה לישיבה של מעלה, ולפתע, עולה 'מספריים' צבועות בתכלת לפני הדיינים וחתך את פתקו של הילד וממילא 'נגמר הדין' וחיינו ניתנו לו במתנה, ואיקץ והנה חלום...

אחר רגעים ספורים - בעוד שקוע אבי הילד במחשבותיו על דבר החלום לדעת פתרונו מהו, שוב בוקע ועולה קול צלצול הטלפון, ומצד השני עומדים הרופאים השוהים בסמוך למיטת בנו, הללו לא האריכו בדיבור אלא פקדו עליו לבוא במהירות לבית החולים יחד עם בני ביתו, ולא היה סיפק בידו לברר מה קרה, כי הרופאים כבר הניחו ועזבו את הטלפון בבהלה... וימהרו האב והאם לבית החולים ברוב חשש ובהלה כי לא ידעו מה ממתין להם שם... בהגיעם 'כמעט שלא פרחו נשמתם' בראותם 'תחיית המתים' כפשוטה, שבנם פקח את עיניו והחל מדבר מעט, גם ביקש קצת מים ומשקה, והיו הרופאים עומדים ממעל למיטת חוליו ומביטים בו בתמהון, ומשתהים לגודל הנס שאירע מתחת ידם.

אחר הדברים האלה, כשחזרו ההורים לביתם, סיפר האב לבני ביתו, על דבר החלום שחלם ר' דוד הנ"ל, והוסיף לומר שעד לרגע זה עדיין לא ירד לסוף דעתו ואינו מבין את פתרון החלום, לשמע דבריו נבהלה אשתו והחלה לספר, ביום האתמול הייתי מהלכת בשוק 'מחנה יהודה' לקנות מסוחרים הבדים מידה מסוימת של בד שהיתה חסרה לי, הביאני המוכר אל חדריו וניסיתי לחתוך את הבד כדי מידתו ולא עלה בידי לחתכו יפה, על כן ביקשתי מהמוכר שיחתוך בעדי, והוספתי לדקדק במעשי יותר מהרגלי ולא מסרתי את המספריים מידי לידו אלא הנחתים על השולחן כדי שהמוכר יקחנו משם - ואותם המספריים בצבע תכלת היו... באותה שעה צרפתי תפילה בלבי לפני הקב"ה הבוחן כליות ויודע כל תעלומות, שבשכר זה ישלח רפואה שלימה לבננו השוכב ללא הכרה, עתה ראיתי כי אכן שמע אלוקים לקול תפילתי כי אלו

המספריים שעל ידם הוספתי בגדרי הקדושה עלו מן החנות לפני כסא הכבוד והם הם קרעו את רוע גזר דיננו, והחישו ישועה לבננו זה מעל לדרך הטבע.

סגולה לנחת מהילדים

רבי אורי מסטרעליסק בספר 'אמרי קדוש' כותב: 'השומר את עיניו, יחיו בניו ויגדלם ללא צער'.

ה'בבא סאלי' היה אומר שהגיע לדרגותיו הקדושות עד שהיה דבר ה' בפיו, משום שהקפיד מאוד בשמירת העיניים.

ובספר 'כאיל תערוג' (גיליון 209 שלח תשע"ז) הביא, שפעם יהודי בכה לפני הגראי"ל שטיינמן שהוא לא מצליח בעסקים ובהכל הוא נכשל, ומה יעשה בשביל שיצליח. ואמר לו הרב שטיינמן: תקפיד על שמירת העיניים ומובטח לך הצלחה, וכך היה. מאז הוא התחיל להקפיד בשמירת העיניים, וההצלחה האירה לו פנים ללא גבול.

שמירת עיניים - סגולה לזיכרון

אמרו רבותינו ז"ל (עי' אמת ואמונה להרה"ק מקאצק עמ' כט) כי הטעם שסמך 'לא תתורו' ל'למען תזכרו', ללמד שאם אדם שומר עיניו מחיזו דהאי עלמא, ולא מסתכל במקום שלא הגון, ומשפיל עיניו לארץ, עי"ז יזכור כל מה שילמוד. וזהו שסמך 'לא תתורו' ל'למען תזכרו'.

ודרשו רבותינו ז"ל על הפסוק בתהלים (קטו, ה): עינים להם ולא יראו, שרוצה לומר, אם העיניים שלו הפקר לראות במקום שאין צורך או ח"ו איזה דבר איסור, וזהו "להם", כאילו שלו וברצונו להסתכל אנה ואנה, אז לא יראו בצאת נפשם את פני השכינה. ועל ידי שמירת העיניים, זוכה שישמור אות ברית קודש וזוכה לראות פני השכינה.

כבר הבאנו מה שאמר מו"ר מאור ישראל הגאון רבי עובדיה יוסף זצוק"ל, כי זכה לזיכרון כה מופלא רק משום שכל ימי נעוריו ובחרותו נשמר מאוד בעיניו קדושת ושמירת העיניים. וכמו כן אמר פעם במה זכה שכל בניו תלמידי חכמים, משום שהקפיד כל ימיו לא להביט במראה לא צנוע, ואף כשישב בבית דין כשעמדו מולו נשים שלא היו לבושות בצניעות, לא היה מביט אליהן, וכדי שלא תיפגענה, היה עושה עצמו ככותב את דבריהן, ובאמת היה מצייר לעצמו ציורים בעלמא. ובנותיו כששמעו זאת, אמרו שכעת נודע להן מה פשרם של הציורים שהיה מביא להן לעיתים מבית הדין...

מוסר על שמירת העיניים ממורנו ורבנו הגאון רבי יהודה מועלם זצוק"ל

א. כמה צריך להזהר בעיניים שלא לראות דבר איסור, ובפרט כשהולכים בדרך, להזהר לא להסתכל פה ושם. יש מעשה המובא ב'תשובות הגאונים' (שערי תשובה סי' קעח) על רב ששת ורב יוסף שהיו 'סגי-נהור', ולמה היו סגי נהור? כי הם היו מהתלמידים של רב, ובזמן שרב נפטר, התאספו כל תלמידיו לקחת כל אחד מדה טובה, שכן לעשות את כל מה שהיה עושה - לא היו יכולים, לכן חילקו את המידות שלו, כך שכל אחד ואחד יקח מדה אחת. רב יוסף ורב ששת אמרו, אנחנו ניקח מדה אחת שרב היה נזהר בה - שלא היה רואה חוץ לארבע אמות אלא רק תוך ארבע אמות, ואמרו זה לזה: ניקח את המעלה הזו, ונזהר שלא נסתכל עם העיניים חוץ לארבע אמות. לאחר זמן, ראו שהם לא יכולים לעמוד בזה, מה עשו? לקחו שיפודים והניחו על העיניים, וכך איבדו את הראיה שלהם בכדי שלא יעברו ח"ו על הנדר שקיבלו עליהם. ולכן רב ששת ורב יוסף היו סגי נהור, לפי שלא היו רוצים להסתכל מחוץ לד' אמותיהם.

ב. עוד דבר גדול יש שצריך להזהר - בדרך כשבאים מהבית לשיבה וחוזרים מהשיבה לבית, יש הרבה דברים ותמונות שאסור להסתכל בהם, העיניים האלה כמה שווים!!

מעשה בחכם המקובל רבי אפרים הכהן ע"ה שבא לשיבה, והיה גר בשכונת בקעה ובא ברגל משם, ואמר שהוא קיים עכשיו בדרכו מאתיים מצוות, שהרי נאמר: "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם", ואנו מצווים לשמור על קדושת הראיה, וא"כ כשהייתי בדרך והודמנו בערך מאתיים פעמים כל מיני הסתכלויות אסורות ונהרתי ולא הסתכלתי לאותו צד, א"כ ע"י שמירת העיניים בכל הפעמים האלו זכיתי למאתיים מצוות.

תתבוננו במעשה הזה: וכי סבורים אתם שהוא בא להתפאר ולהשתבח על צדקתו וחסידותו, ודאי לא כן הוא, אלא אמר את זה לצורך לימוד - לדעת שאדם שהולך בדרך אסור לו ללכת ולהסתכל לכל צד אלא צריך לשמור על עיניו, אמנם לא נדרש מהאדם לעשות מעשים משונים וללכת ברחוב בעצימת עיניים, אבל צריך לדעת לא להביט לכל צד, אלא ללכת כדרכו ולסלק לצד כל מראה שאסור לראות, וכמו שראינו אצל רבי מתיא בן חרש שהפך עצמו לצד אחר כדי שלא ישל, ובזכות שזוהר בזה כ"כ כל ימיו זכה שזיו פניו היה דומה לחמה וקלסתר פניו למלאכי השרת.

ג. יוסף אמר לאשת פוטיפר (בראשית לט, ט): "ואיך אעשה הרעה הגדולה הזאת וחטאתי לאלהים" - היתה לו ליוסף יראת שמים גדולה מאד, ולכן נקרא 'יוסף הצדיק'. וזה צדיק

שהיה נזהר בעיניו ולא ראה שום דבר אסור, ולכן גם יוסף היה מוצא חן בעיני כולם. וכנגד זה שיוסף לא הסתכל בעיניים שלו - זכה למלוכה ועלה לגדולה, כיון שלא הסתכל. [וכמו שכתוב (בראשית מט, כב): "בן פורת יוסף בן פורת עלי עין". ואומר רש"י: 'חנו נטוי על העין הרואה אותו'. וכתב האור החיים הקדוש: 'על אשר לא זנה אחרי עיניו' (ועי' במדבר רבה פרשה י"ג ז').].

וצריך האדם לשמור עצמו במחשבות טהורות, ולא יסתכל בתמונות שיביאוהו לחטא ולחשוב בנשים, ולא יקרא בספרים חיצוניים, ארבעה 'מראות נגעים' יש... כמה קשה...

ובאמת יש הבדל בין 'לראות' לבין 'להסתכל'. 'לראות' - זה לראות את הדרך שהולך בה, מה יכול לעשות, הוא ילך עם עיניים סגורות?! אבל 'להסתכל' - זה כשרואה דבר עבירה או רואה תמונה, עליו להיזהר שלא להסתכל ולהתכונן בתמונה הזאת, אלא מיד יעביר את עיניו ממנו.

ד. כתוב בפסוק (תהלים קיט, ס): "חשתי ולא התמהמהתי לשמור מצוותיך". מה זה "חשתי ולא התמהמהתי" - לכאורה זה כפל לשון. אלא אומר רבינו משה אלשיך: "חשתי" - אני יוצא מהבית מהר ולא מחכה לשכב בבית או לשבת לאכול ולשתות - אלא "חשתי", והגם שיצאתי מהבית מוקדם, עדיין "ולא התמהמהתי" - שגם כשאני בדרך אינני מתמהמה.. לראות איזו תמונה.. חלון ראוה.. איזה עתון.. ובמקום לעשות את הדרך ברבע שעה - עושה אותה בחצי שעה.. וזהו "חשתי", אבל "ולא התמהמהתי" - גם לא התעכבתי בדרך, אני הולך בדרך נכונה להגיע לישיבה מהר! וזהו "חשתי ולא התמהמהתי". (דרש יהודה).

סבא קדישא זצוק"ל

אחר מיטתנו של זקן המקובלים הסבא קדישא ראש הישיבה כמוה"ר שלום שמואלי זצוק"ל - כ"ד ניסן

הקדמה

החיסרון גדול! חלל עצום הותיר רבנו "הסבא קדישא", בהסתלקותו לחיי העולם הבא. יש מבינים יותר, יש פחות, ויש בכלל לא מכירים, אך האמת היא, שההפסד האדיר הוא לכלל ישראל, לכולם, שנסתלק מעימנו מי שהיה מגן לנו בתפילותיו ובמעשיו.

רבים הכירוהו, אך יותר לא הכירוהו, לא שמעו ולא ידעו, ואפילו אותם שהכירו, כולל המשפחה הקרובה, לא חשבו עד כמה רב חיליה וגובריה. ומדוע לא הכירוהו? כי רבנו הסבא קדישא, בכל ימיו, הקפיד להצניע עצמו, ולכסות על דרכיו ומעשיו הגדולים. מידה זו שהיתה טבועה בו, רק מגדילה את החסר שחסרנו, כי ככל שמעשיו של הצדיק הם במדרגות גבוהות יותר, כך הוא יותר מגן על בני דורו.

לאחר פטירתו, רבים הולכים ומתוודעים לדמותו הענקית, וצמאים לשמוע, ממעשיו, מגדולתו ומדרכו בעבודת ה'. ואכן בימי השבעה, מעל 20 אלף איש פקדו את הישיבה כדי לנחם את בניו ובראשם מורינו ראש הישיבה שליט"א, וכל אחד בא עם סיפורו הפרטי ועם הזווית המיוחדת שלו. העדויות הרבות שכמעט כולם ממקור ראשון, מגלות טפח מדמותו, ואנו השתדלנו לתעד ולרשום, על מנת שבבוא היום נוכל לפרסם את הדברים לתועלת הציבור היקר.

אשרי עין שראתה את רבנו, וידעה כבר בחיי חיותו להבחין ולגלות את סתרי הנהגותיו המופלאות ותורתו שהיו בהסתרה שבתוך ההסתרה, הלא למשמע אוזן דאבה נפשנו. על זה היה דוח ליבנו, על אלה חשכו עינינו, על הר ציון ששמים. ויהי רצון שבמהרה נזכה לביאת משיח צדקנו, ונראה את פניו בתחית המתים בקרוב, אמן.

אשריך, אבא!

בפתח הדברים נביא קטע קצר מדברי ההספד המרטיטים של בנו - מרן ראש הישיבה שליט"א בהיכל הישיבה:

"חשך השמש בצהריים" - השמש שהוא הרש"ש [ששמו המלא היה] רבי שלום מזרחי שרעבי, שהוא האור של ישיבת "נהר שלום", שהקים אותה מורנו ורבנו המקובל האלקי רבנו מרדכי שרעבי, כדי להמשיך את דרכו של הרש"ש.

וזכר 20 שנה לפני שנפטר מורנו רבי מרדכי שרעבי, הוא לקח את מור אבי הקדוש, ומינה אותו אחראי על כל הישיבה, ומור אבי הקדוש אף פעם לא דיבר מאומה, "שיף עייל ושיף נפיק וגריס באורייתא תדירא". ועכשיו השמש שקעה, בא השמש בצהריים.

אשריך אבא! שהיית ענוותן ושפל רוח, ואף פעם לא דאגת לכבוד עצמך בעולם, כותלי בית המדרש הזה יוכיחו ויעידו, שישים שנה מאז שאני זוכר, היית עולה חזן ומתפלל מסידור הרש"ש, יום יום רגע רגע, כאשר רבי מרדכי שרעבי היה יושב פה, יחד עם כל גדולי המקובלים.

היית תלמיד נאמן שאין כמוהו לרב, הרב אהב אותך אהבת נפש, ואתה עוד יותר אהבת אותו, עבד נאמן! בבוקר היית מייד מברר מה קרה בלילה עם הרב שרעבי, אין בית, אין ילדים, יש הרב שרעבי! יש ישיבת המקובלים! כמה היית שמח לראות "מכוון", כמה היית רוקד שיש כהנים, ואפשר להתברך ברכת כהנים בכוונה, אשריך! אתה כבשת את יצר הרע! העולם הזה היה הבל אמיתי לפניך! מתי בכלל אכלת? ואם אכלת, מה אכלת? ומה שתית? כל היום אכלת רוחניות. איפה היה דבר כזה? אשריך שזכית! ועכשיו, מי יתפלל עלינו? מי יעמוד פה חצי יום ויחד יחודים??

אין יציאות ולא שבתות התן

לרבינו לא היה שום עסק אחר בחייו, מלבד עסק התורה ועבודת ה'. רבינו מעולם לא התארח בשבתות חתן, גם לא של נכדיו, את השבתות עשה תמיד בביתו ובשישיבה הקדושה, והיה אוכל רק ממאכלי הרבנית, ולא משום מקום אחר. וכך גם מעולם לא נסע לחופשות, ולא הייתה לו תאוה להנאות העולם הזה כלל, מרוב שלבו ומחשבותיו היו דבוקות בתכלית הדבקות בבוראו.

נכדיו הרבנים שליט"א מספרים, כי כאשר היה להם אירוע, הם ידעו מראש שאין מה לשכנע להגיע לשבתות חתן או אירועים, כי ידעו שסבא אינו יוצא מד' אמות של התורה הקדושה.

מרן ראש הישיבה שליט"א סיפר, כי אמו הרבנית ע"ה הקריבה מעצמה מאוד, וויתרה הרבה לצורך כך, אך היא הייתה שמחה מאוד בזה, באומרה כי תקבל על כך גמול בעולם הבא, על כך שאינה יוצאת לשמחת נכדיה בשבתות חתן, ולא יוצאת מעולם לשום חופשה. ואף אם רצונה הפנימי היה לצאת לשמחת נכדיה, הכבוד שהייתה רוחשת לרבינו, גבר תמיד על רצונה האישי.

הלוא זה צום אבחרהו

רבינו היה רגיל בצומות ובתעניות כדבר שבשגרה. בנו, מרן ראש הישיבה שליט"א מספר, כי מרת אימו הצדקנית הלכה פעם למורינו רבי מרדכי שרעבי להתלונן על רבנו העושה צומות וסיגופים רבים, וכי היא חוששת ויראה שלא ינוק מחמת הצומות. היא ביקשה מרבינו מרדכי שיאסור עליו לצום, ורבי מרדכי אכן קרא לרבינו, וציווה עליו להפחית מצומותיו בכדי שאשתו תהיה רגועה ולא תחשוש.

כהמשך למעשה הזה, אחד מהנכדים סיפר, שפעם הוא היה אצל סבתו, הרבנית שולמית, וראה כי עת רצון הוא לשאול אותה אודות מעשה זה. הוא פנה אליה בשאלה, מדוע התלוננה על הסבא בפני רבי מרדכי שרעבי? והיא השיבה לו: כי כאשר עשתה זאת, אמר לה רבי שלום: "הינך יודעת שאני כפוף לדעת התורה, וכל אשר יאמר אלי רבי, איני זו ימין ושמאל. אולם תדעי שיגיעו ימים, שתתחרטי על כך שמנעת ממני להתעלות ולהתקרב לה' יתברך על ידי צומות אלו!".

והוסיפה הרבנית ואמרה, כי אכן לאחר שהבינה את גודל מעלתו של בעלה הגדול אשר רבים מגדולי הדור הגיעו לביתו להסתודד עימו בסוד שיח שרפי קודש, וכן ראתה את הישועות הרבות שפעל מברכותיו, היא התחרטה על כך שמנעה ממנו לעשות את רצונו הקדוש.

גם בזמנים שגזר עליו רבו שלא לעשות תעניות מחמת המעשה הנ"ל, קיים רבינו את תענית הראב"ד בשלמות. וידוע מה שכתב רבינו אברהם בן הרמב"ם בספרו "המספיק לעובדי ה'", כי ישנם כאלו שבתענית לא מתקנים את תאוותם הבלתי העולם, כי בסוף יום הצום נעשים תאבים לאכילה, ומתגברת תאוות אכילתם עליהם, ויצא שכרו בהפסדו, כי מגביר הוא את תוקף

תאוותו. אולם אצל רבינו, גם בימים שלא היה מתענה, היה פורש מתענוגות העולם הזה מכל וכל.

פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה

גם כאשר הוא היה אוכל מה הוא היה אוכל? בענין זה כך מעיד מרן ראש הישיבה שליט"א:
 ביום חול הוא לא היה אוכל כמעט עוף, ובשר הוא אף פעם לא אכל בבית, גם לא בשבת, לא אוכלים בשר! לפעמים אמא שלי היתה רוצה, והייתי מביא לה איזה שניים שלש קילו בשר טחון, בלי שאבא שלי ידע, והיא היתה עושה את זה לילדים בלי שהוא יראה.

ומה היה אוכל ארוחת בוקר? פרוסה לחם אחת, עם קצת מרגרינה, וריבה שאמא שלי היתה עושה בבית, ריבת שזיפים או משהו, זה היה חמוץ... ועם זה עגבניה, וזיתים שאמא שלי עושה, שזה היה מר... זה היה האוכל שלו, תשלבו את זה ביחד נראה... אי אפשר לאכול את זה... אני הייתי מתפלא, אבל איתו לא היה אפשר לדבר, אז הייתי אומר לאמא שלי לידו, "תראי מה הוא אוכל", והיא היתה אומרת: "תסתכל בצלחת שלך, אל תסתכל על אחרים!.." זה היה ארוחת בוקר! ואחר כך אמא שלי היתה מכריחה אותו לשותות חלב, והיה מסכים רק אם היתה מרתיחה אותו.

ארוחת צהרים היה אוכל מה שאמא שלי היתה מבשלת, ביום ראשון היו אוכלים מג'דרה [ארוז עם עדשים]. וביום שני, היה איזה בורגול עם עוד איזה משהו על יד זה, כמו במיה או משהו. זה הכל. האוכל היה פשוט! ובמשך היום היה שותה מים חמים עם מעט קינמון ולימון וקצת סוכר.

גם בשבת, היה קונה עוף אחד לכל המשפחה, לא היה כסף, היתה עניות. את החוזה עוף היו טוחנים ועושים קציצות למרק לביל שבת. ואת שאר החלקים היו מחלקים בשבת בבוקר, היו אוכלים ארוז, וזה היה על האורז, כל אחד היה מקבל חתיכה קטנה, עשרה ילדים היינו. אבל הכל היה קדושה.

טיהר עצמו בסילודין

סיפר אחד מלומדי הישיבה:

רבינו היה מקפיד ללכת למקווה טהרה, לפני עלות השחר בכל ימי חייו, ואף בשנות השמונים והתשעים לחייו, היו רואים אותו צועד בברד ובשלג למקווה לטבול במימיו הקרים.

פעם אחת, בלילה גשום וסוער יצאתי לכיוון המקוה בשעות שלפנות בוקר, וראיתי את רבינו שמהלך לאט למקוה מחמת זקנתו המופלגת. דאגתי על רבינו לכל יפול, ורציתי ללוותו אך רבינו לא היה מסכים לאיש ללוותו.

מה עשיתי? הלכתי אחרי רבינו, כדי לעקוב ולראות שלא קורה לו משהו. אלא שמחמת ריבוי הגשמים והברד, כבר לא יכולתי להמשיך וללכת, ובליט ברירה סבתי על עקבותי... ואילו רבינו, המשיך ללכת בעקשנות רבה, ולא ויתר על הנהגותיו בקודש בשום פנים, למרות זקנתו. כאשר היה משתתף בלויית המת, מיד לאחר הלוייה הוא לא היה מדבר כלום, אלא היה מחפש מקוה טהרה פתוח וטורח עד שטובל, אע"פ שפעמים רבות שזה היה כרוך בטרחה.

בהקשר לכך, יש לציין מעשה נורא המעיד על קדושתו הגדולה כפי שסיפר הגאון המקובל רבי יעקב עדס שליט"א: האדמו"ר הגה"ק רבי אהרן מבעלזא ע"ה היה קדוש עליון, והיתה תקופה שהיה גר בסמיכות לרבנו. ומנהגו של האדמו"ר היה, שהוא לא היה טובל במים שטבלו בהם אחרים, לכן חסידיו היו מחליפים את המים לפני שהיה טובל.

יום אחד, בשעת לפנות בוקר, רבינו נכנס בטעות לטבול במקוה לפני האדמו"ר, כי הוא לא ידע שמכנים את זה לאדמו"ר. כי רבינו היה גר בסמיכות לבעלזא.

כאשר הגיע האדמו"ר לטבול, אמרו לו חסידיו, שמישהו טבל בטעות לפניו, וכאשר נודע לאדמו"ר שהטובל היה רבי שלום, הוא אמר: "אם זה רבי שלום, אין לי בעיה עם זה, הוא קדוש, לא צריך להחליף את המים!" והוא נכנס וטבל אחריו.

בהקשר לזה סיפר מרן ראש הישיבה בשיעור השבועי:

ב'שבעה' הגיע לכאן רבי אברהם טופיק שהוא גאון עצום וקדוש ונורא, ה' יאריך ימיו בטוב, הוא סיפר שהוא היה שכן של אמא שלי כאשר היתה ילדה, הם היו גרים באותו חצר בשכונת הבוכרים, [באותה חצר היה גר רבי יעקב מונסה, ועוד חכמים קדושים]. והוא סיפר שהוא זוכר את החתונה של ההורים שלי, והוא זוכר שאמרו, ש'שולמית' - שזאת אמא שלי - 'לוקחת בחזר קדוש'.

לך דומיה תהילה

רבינו היה ידוע במעלת השתיקה שלו, שהיה ממעט בדיבורו ככל שניתן. הוא קיים בנפשו את דברי המשנה "ולא מצאתי לגוף טוב אלא שתיקה". וראו עליו בחוש את דברי רבותינו:

"מה אומנותו של אדם בעולם הזה? ישים עצמו כאילם", שתיקתו היתה עבודה ואומנות. כאשר מטרתו היתה שלא יתבטל מלימודו על ידי דברים בטלים שאין בהם ממש.

שתיקתו של רבנו היתה לשם דבר, וגם כאשר היה לו מה לומר, והיתה לו דעה ברורה, העדיף לשתוק מאשר לדבר.

רבינו לא נולד שתקן, והשתיקה לא היתה בטבעו, אלא בצעירותו היה כאחד מן המנין, אמנם בשלב מסוים כבר בימי צעירותו, הוא קיבל על עצמו שתיקה. היה זה בשעה שהוא התחיל ללמוד קבלה מפי מורו ורבו רבנו מרדכי שרעבי זיע"א.

הטעם לכך הוא כנראה בעקבות דברי המהרח"ו בהקדמתו הנקראת הקדמת סור מרע ועשה טוב, שכתב שם עשרה דברים שצריך להזהר מהם והאחרון שבהם הוא: "כל דיבור שאינו של מצוה והכרחי יהיה זהיר ממנו, ואפילו דבר מצוה ימנע בשעת התפילה", עכ"ל.

וגם בשער רוח הקודש לרבנו האריז"ל כתוב, שהתנאי הראשון להשיג חכמה הוא השתיקה ושימעת בדיבורו כל מה שיוכל, ושלא ישיח שום שיחה בטלה וזה שאמרו זכרונם לברכה סייג לחכמה שתיקה, עכ"ל. ומשהחליט רבינו בדעתו לנהוג כך, עשה זאת בגבורה גדולה, וכך היה בכללותו בכל עבודת ה' שלו, בכח ובגבורה ובלי ויתורים לעצמו.

סיפר אחד מתלמידיו, שעד שלא הכירו, היה נוהג כמקובל בעולם, שכאשר שניים שנפגשים ויושבים יחדיו, ואין להם דבר הנצרך לדבר בו, מחפשים ומדברים על דא ועל הא, כי לא נעים לשתוק... אבל כאשר הכיר את רבינו הוא למד, שזה לא כך, אלא אם אין מה לדבר, עדיף לשתוק, ואם בכל זאת רוצה לדבר, תדבר בלימוד, ובמוסר, וכדומה. שכן פעמים רבות כאשר באו וישבו לצידו יכל לשתוק ולא לדבר דקות ארוכות, ולך דומיה תהילה, השתיקה היא עצמה חשובה וראויה לתהילה.

יתרה מזו, גם בשעה שח"ו עשו איזה דבר נגד דעתו, או ששמע דיבורים שלא לרוחו, לא דיבר ולא פצה פה, וסגר שפתותיו כשתי ריחיים.

עם זאת, בזמנים שבהם היה צורך לדבר, הוא לא היה חוסך בדיבור. וכפי שסיפר תלמיד חכם חשוב אחד, שכאשר ביתו היה בסכנת קיום, ישב עמו רבינו זמן רב ושוחח עמו, עד שהציל את ביתו.

אין לאכול באמצע!

ואם כך נהג בכל שעות היממה, על אחת כמה וכמה בסדרי לימודו, שהיה נוהר מאוד על לימוד ברצף, בלי שום הפסקה של רגע, ובפרט בשיעורים שדאג שכולם יהיו מחוברים ועסוקים בלימוד. ובודאי שלא היה מדבר כלום בלימוד.

ובדרך כלל גם לא היה אוכל אף פעם בלימוד, רק שותה. לפעמים היו אוכלים פה פירות, אבל הוא לא היה אוכל פה אף פעם. וגם בשבת, היו מביאים פה ברכות, מזונות, העץ, האדמה, הוא היה אומר לנכדו הרב שר שלום: "בוא עכשיו נברך, נאכל, ואחר כך ללמוד רצוף", אין לאכול באמצע! מה זה? באמצע שאתה לומד אתה תפסיק לשטויות? לא! עכשיו נברך, נאכל, נברך ברכה אחרונה, עונג שבת, ואחר כך נלמד. והיה לומד ארבע שעות רצוף. כח מיוחד, איזה קדושה.

תפילות על הכלל ולאוקמא שכונתא מעפרא

רבינו היה נלחם ועושה פעולות עצומות למען צער השכינה ולמען עם ישראל, והיה משלם ממון רב לילדי ישראל בכדי שיתפללו ויבכו יחדיו בכל עת צרה ליעקב.

וכמו שהזכיר מרן ראש הישיבה שליט"א באחת משיחותיו בזעקה גדולה, כי אדם שלא נלחם במלחמה הגדולה שלשמה הגיע לעולם הזה, ואינו מחרף נפשו על רצון בוראו, על מה יקבל ציון לשבח מהשי"ת? ורק אם ילחם וישיב מלחמה שערה בכוח ואומץ מול יצרו, אזי מגיע לו צל"ש.

רבינו היה מוריד דמעות על עם ישראל כדבר שבשגרה, "עמוד התפילה" ממש, הרבה אנשים חייבים לו את החיים שלהם בלי שהם יודעים, כמה אבא זעק על עם ישראל. והיה עושה הקפות.

צרות של עמך בית ישראל לאלפים היו מגיעים לישיבה, והיה יושב שעות ועושה פדיוני נפש לאנשים, תוקע בשופר, מתפלל, והכל בצניעה, איזה מסירות נפש ואהבת ישראל.

חצי שנה לפני תחילת מלחמת המפרץ, הוא פתח את ההיכל יום יום כמעט, והיה בוכה והיה אוסף ילדים, והיה נותן להם חמש שקל, ועומד על יד ההיכל ובוכה ומתחנן, כמעט כל יום היה בוכה.

"תסתכל על הנעליים"

היה שומר את החושים ומלבד קדושת הפה, היתה לו קדושה גדולה בעיניים. לעולם עיניו היו מביטות למטה, ולא היה רואה את מי שהולך לידו. כאשר היו אומרים לו: "איך נשמור על העיניים?" והוא היה משיב בפשטות: "כשאתה הולך, תסתכל על הנעליים שלך, אל תסתכל חוץ מארבע אמות שלך, וליבך יהיה לאבינו שבשמים".

בכל לילה לפני שהלך לישון, היה לומד מוסר על הסדר. ואחר כך היה אומר קריאת שמע שעל המיטה, וזה היה לוקח הרבה זמן, לפעמים שעה! ואחר כך היה יושן, ואחרי שעתיים או שלש, היה קם! בשעה 1-2 בלילה הוא כבר היה קופץ! ורץ למקווה טהרה. איך הוא היה לומד ומתקדש בלימוד, ואיך הוא היה יושן, הכל היה אצלו פלא פלאות.

צדקה והחזקת תורה

רבינו היה רגיל בצדקה במתן בסתר, ובפרט היה מרבה בצדקה לאברכים העוסקים בתורה. תקופה ארוכה, בימי חמישי, היה שולח לקנות דגים ומצרכים לחלק לתלמידי חכמים, ובימי שישי בבוקר לאחר התפילה היה שולח כסף למספר אברכים נצרכים, שיהיה להם לצורכי שבת.

גם בגילו המבוגר, היה מכתת רגליו ומסתובב בשוק וקונה סחורה עבור משפחות נזקקות, ועבור הישיבה, כמעשה של רבי חייא שהיה עושה את כל המעשים בגופו בעצמו מא' ועד ת'. היה קונה פירות וירקות, אבטיחים, דברי מזונות, ועוד, לכבוד שבת או לאחר צום.

בתקופת חלוקת הקמחא דפסחא היה מברר ברשימות, על כל מיני שמות שהכיר מקרוב, והיה מודא שהם נמצאים ברשימה, כדי שחלילה לא ישכחו את אותן משפחות. כך הוא דאג להרבה משפחות שיקבלו את החלוקה שהיא עבורם כאויר לנשימה.

בהקשר הזה, סח הרב דן גבאי:

פעם הייתי פה ישן למעלה, והייתי חולה עם שפעת, ולא היה לי גם כח לקום ואפילו אקמול לא היה לי, שום דבר, פתאום בצהריים מגיע רבי שלום עם מרק שהרבנית הכינה, אומר לי הרבנית הכינה לך מרק, אתה לא מרגיש טוב, אתה חולה, הכינה לך מרק. וזה החיה אותי. לא היה לי כח לקום, גם אם הייתי קם, מה הייתי הולך לקנות? רוגלעך? מה הייתי קונה? לא היה פה מה לקנות שום דבר, החיה אותי, הביא, לא היה לי נעים, אמרתי מחילה למה הרב טרח?

כוס התה המלוחה

רבינו היה ענוותן ושפל רוח, והיה נוהר מאוד בכבוד הזולת. מנהג קבוע היה לו, שכאשר הגיעו בניו או נכדיו לסעודות שבת או לביקור בחגים ומועדים בביתו, ביציאתם היה מלווה אותם כבדת דרך.

סח נכדו הגה"צ רבי שר שלום שמואלי, ראש כולל "שבי ישראל":

פעם אחת כאשר הייתי בבית הסבא הקדוש, והכנתי שתי כוסות תה בעבור סבא ובעבור אשתו - הרבנית. והתיישבתי ללמוד עם סבא, תוך כדי שהסבא לוגם מכוס התה שהכנתי לו.

והנה כעבור כמה דקות, נזעקה לפתע הרבנית ואמרה כי בכוס תה יש מלח במקום סוכר... מיד רצתי להכין כוסות תה חדשות, אבל התפלאתי מאוד על גדלות הנפש של הסבא שלא העיר ולו מילה אחת על כוס התה המלוחה...

"היה תור עד סוף רחוב יפו..."

עו"ד ד"ר חיים שיין הי"ו מספר:

עברו כמה שנים מאז שזכיתי להכיר את רבי שלום זצ"ל, ואני רוצה לומר לכם שאין לנו בכלל השגה והבנה מי היה רבי שלום ומה היו הכוחות שהיו לו. זה פשוט מעבר להבנת השכל. והעבודה העיקרית של רבי שלום היה ההסתרה שבתוך ההסתרה, כמה מאמץ עשה רבי שלום כדי שלא ידעו עליו ושלא יכירו אותו, ואני תמיד אמרתי לו: 'רבי שלום, אם היו יודעים איזה כוחות יש לך, כל יום היה תור מיישיבת נהר שלום עד סוף רחוב יפו'.

אני יכול לספר על הרבה מופתים שראיתי כמו עיני, ותאמינו לי שאני ממשפחה ליטאית... ודברים שאני ראיתי, עין אדם לא ראתה. אני לא רוצה להאריך לכן אספר רק כמה סיפורים קצרים.

דבר ראשון: מעשה שהיה כך היה: יום אחד, עוד לפני שהכרתי את רבי שלום, התקשר אלי אחד מידידי הישיבה אביגדור נפתלי ז"ל, ואמר לי שלישיבה יש בעיה משפטית, אם אני מוכן לייצג את הישיבה בבית המשפט. אמרתי, אין בעיה. והוא אומר לי, לשיבה אין כסף... אמרתי לו: אין בעיה, נעשה את זה בחינם.

אביגדור הביא אותי לישיבה, נכנסנו פה לאולם הישיבה, אני רואה עומד יהודי עם כובע קסקט עם חליפה כזאת ישנה... ואביגדור אומר לי: זה ראש הישיבה. והרב אומר לי: אני

שמח שאתה מוכן לייצג אותנו. אמרתי לו: אני רוצה לראות את החומר המשפטי, במה מדובר? והוא פותח את הסטנדר, מוציא קופסת נעליים מלאה בפתקים, והוא מדפדף בין הפתקים, והוא אומר לי, אני לא מוצא...

שאלתי אותו, הרב, מתי הדיון המשפטי? והוא אומר לי, מחר... שאלתי אותו, אז מה אני אעשה בבית משפט אם אין לי את החומר שאני לא יודע בכלל על מה מדובר? והרב אמר לי: "תלך לשופט ותגיד לו שאני לא יודע מה רוצים ממני".

היה זה פעם ראשונה בחיים שלי, שאני הולך לבית משפט, ואני לא יודע על מה מדובר, רק אני יודע שאני צריך להגיד איזה סיסמא "שהרב לא יודע מה רוצים ממנו"...

התובע מהעיריה נדהם מהטעויות שבכתב האישום

למחרת בבוקר, נסעתי לבית המשפט בירושלים, ועל יד הלשכות של השופטים יש את השמות של התיקים שקבועים לאותו יום, ואני באמת רואה על יד הלשכה של השופט נועם כתוב "שלום שמואלי", אני נכנס לשופט, והיה שם מלא אנשים, עורכי דין. ואחרי איזה עשרים דקות השופט אומר תיק פלילי זה וזה "שלום שמואלי", אני קם ואומר "אני מייצג את הרב", שואל אותי השופט מה יש לי להגיד על **כתב האישום**? אני כמעט התעלפתי, כי עד אז הייתי בטוח שמדובר בתביעה אזרחית, מקסימום מגיעים לפשרה וגומרים את הענין. פתאום אומר השופט "כתב אישום"...

אני קם, ואני אומר, "הרב ביקש למסור שהוא לא יודע מה רוצים ממנו". ובליבי אני מתפלל להקב"ה שהשופט לא ישאל אותי למה אני מתכוון כי אני לא יודע בכלל על מה מדובר...

השופט שומע את דברי, פותח את התיק, מסתכל על התיק, ולפתע מסובב את הראש לתובע, ואומר לתובע: נפלה טעות בכתב האישום. הגשתם את התביעה רק נגד ראש הישיבה, ולא הגשתם את התביעה נגד העמותה, נגד הישיבה. התובע מסתכל על כתב האישום, אומר כן, נפלה טעות בכתב האישום. אני מבקש דחיה כדי להגיש כתב אישום חדש. **חזרתי לישיבה**, סיפרתי לרב מה שהיה בבית המשפט, הרב היה שמח, ואני הייתי שמח...

כעבור שלושה חודשים, עוד פעם אביגדור נפתלי מתקשר אלי, אומר לי אתה זוכר את התיק ההוא? יש המשך... אני בא שוב לרב, אני אומר לו הרב, מה עכשיו? אז הוא פותח את הסטנדר הוא מוציא את הקופסת נעליים מדפדף בין הפתקים והוא אומר לי, תלך לשופט ותגיד לו, שאני שוב לא יודע מה רוצים ממני.

הפעם הלכתי עם יותר ביטחון אחרי הפעם הקודמת... אני בא לשופט, אני כבר יודע מי זה השופט, אני אומר לו, הרב ביקש למסור שהוא לא יודע מה רוצים ממנו בפעם השניה. השופט מסתכל על כתב האישום, והוא אומר לתובע, נראה לי ששוב נפלה טעות בכתב האישום. הגשתם את התביעה נגד עמותת נחלת יצחק בנשיאות הרב כדורי, בכלל ישיבה אחרת. הפעם, התובע כמעט התעלף...

למחרת מתקשר אלי התובע ואומר לי, "חמש עשרה שנה אני עובד כתובע בעיריית ירושלים ולא היה לי דבר כזה, תבוא אלי מהר למשרד מחר, ונסדר את כל הבעיות". ובאמת למחרת נסעתי אליו, סידרתי את כל העניין, ירדנו מהכתב אישום, ואז גיליתי שרבי שלום יש לו כוחות על.

"השופל הגיע לעמוקה"

אחרי שהענין הסתדר, אביגדור נפתלי אומר לי, הרב רוצה להציע לך שתבוא איתו לקברי צדיקים בצפון, לעמוקה. אמרתי, אם הרב מציע, בטח. נסענו עם האוטו של אביגדור ורבי שלום, והגענו לעמוקה, זה היה בחורף, זה לא כמו היום שיש כביש סלול, אז היתה דרך עפר, והיה כבר חושך.

והנה, בדרך חזרה מעמוקה, האוטו עלה על סלע ונתקע, לא היה יכול ליסוע, לא קדימה לא אחורה התנדנד על הסלע, ואין נפש חיה באיזור, ואני אומר לרבי שלום, מה יהיה? אנחנו יכולים להיות פה עד הבוקר... ורבי שלום מחייך ואומר תהילים.

אחרי רבע שעה, משום מקום בעולם, מופיע "שופל" - טרקטור גדול עם כף, נתן דחיפה לאוטו ויצא. איך הגיע שופל לעמוקה באמצע הלילה? הדברים האלה לא מובנים!

חרג ממנהגו וחלק על הרופאים

אני אספר לכם עוד סיפור אחד: אנשים ידעו שאני קשור לרבי שלום, והרבה היו מתקשרים אלי לבקש ממנו ברכות. **יום אחד**, מתקשרת אישה, אומרת שהיא בהריון והרופאים אמרו שהעובר מסכן אותה, וחייבת לעשות הפלה. אמרתי לה, התייעצת עם הרופאים? והיא אומרת לי, כל הרופאים ששאלנו אמרו שזה מה שצריך לעשות. אני שואל אותה התייעצת עם הרב פירר, אומרת לי, כן, גם הרב פירר אמר לשמוע לרופאים.

נסעתי לרבי שלום, נתתי לו את השם של האשה ושל אמא שלה, רבי שלום מסתכל על הפתק, ואני נותן לרבי שלום את הפתק, ובדרך כלל רבי שלום לא היה מדבר, רק היה נותן

רמזים, סימנים, ולפעמים היה כותב משהו על הפתק. אבל הפעם רבי שלום אמר לי בפירוש: "שלא תעשה הפלה".

זה היה דבר נדיר, כי רבי שלום תמיד היה אומר: "בענייני השקעות שילכו לבנק, בענייני רפואה שילכו לרופאים", אנשים חשבו שהוא נותן יעוץ כלכלי, משפטי, בנקאי... והנה הפעם הוא חרג ממנהגו ואמר במפורש לא לעשות הפלה, כנגד כל הרופאים! אני הייתי **בפחד אלוקים**, מה אני אגיד לאשה? שרבי שלום אמר לא לעשות הפלה כנגד כל הרופאים והרב פירר? **אמרתי לה: תשמעי, זה לא על אחריותי, רבי שלום אמר לא לעשות הפלה. תעשי מה שאת מחליטה.** והאשה אמרה, רבי שלום אמר לא לעשות, אני לא עושה! ובאמת היא ילדה בן, ברוך ה' בריא לגמרי, והרופאים כמובן השפילו מבט אחרי כל האיזמים שלהם.

יש עוד הרבה דברים, יבוא היום ונספר על רבי שלום, דברים מופלאים, שעין לא ראתה, אבל אני חושב שהמסר הגדול של רבי שלום, זה **קודם כל אמונה בהקב"ה**, אצל רבי שלום הקב"ה היה נוכח! היה פה, אצלו, על ידו, מעליו, תמיד איתו. **והדבר השני, אצל רבי שלום היה הענין של הביטחון**, הוא תמיד היה אומר לי: '**הבוטח בה' חסד יסובבנו**'. אם יש לך אמונה בהקב"ה, אם יש לך הבנה במהות של האמונה אתה בסופו של דבר עטוף בחסד.

ארבעת הגברתנים נעלמו כלא היו

סח ר' יעקב דהאן הי"ו, שהוא עשה פה את הגשר שהולך מבית הכנסת של הרב לצד השני. ובאותו יום שהוא עשה את הגשר, אבא שלי אומר לו בערב: "נו למה אתה מתעכב? תשים את הקורות!" והוא אומר לאבא שלי: "איך אני ארים את זה? זה כבד", ואבא שלי אומר לו: "מה אתה צריך?" והוא אומר לאבא שלי: "יש בחיל הים גברתנים... רק הם יודעים להרים את הקורות האלה עם חבלים, צריך ארבעה כאלה, שירימו את הקורות", ואבא שלי אומר לו: "תגיד שאתה צריך ארבעה אנשים שירימו לך".

הוא מספר שלא עברו חמש דקות, ומגיע בן אדם ואומר: "**אני מחיל הים**, אבא שלי רוצה ברכה..." והוא נראה גברתן... ואבא שלי מצביע על יעקב דהאן ואומר לו: "תעזור ליהודי הזה", הגברתן פונה ליעקב דהן, ויעקב דהאן אומר לו: "אני צריך ארבעה עם חבלים שירימו לי את הקורות", והבן אדם הזה אומר: "אין בעיה, יש לי באוטו, אני אביא לך", באו ארבעה גברתנים הביאו חבלים, **ותוך 12 דקות בלי הגזמה**, הגשר כבר היה עומד, הם שמו לו את הקורות! והיהודי הזה, יעקב דהן, מספר, שהוא יצא אחריהם להגיד להם תודה. אבל לא מצא אותם, אין אנשים!... וכל מה שעשה לחפש אותם, לא מצא אותם! זה משהו פלאות היה איתו, היה לו הרבה נסים ונפלאות כאלה.

"אני לא מכיר אותך, ולא את הרב שרעבי!"

סח מרן ראש הישיבה שליט"א:

תמיד היה אומר לי, שאם לא שהרב איתנו, לא היה אפשר להמשיך להחזיק את הישיבה, "תדע לך, רק הרב מגן עלינו!" תמיד היה אומר את זה, כל הזמן!

היה פה אחראי על הכסף של הרבנית, אחד יהודי גבוה ממוסד הרב קוק, קראו לו שוורץ, יהודי מאד בעל מידות טובות, הוא אמר לי שיום אחד הוא היה הולך עם אבא שלי בדרך והיו מדברים, והוא אמר לאבא שלי "איך אתה מחזיק את כל האברכים, את כל הישיבה? ואבא שלי אומר: "זכותו של הרב מגינה", והיהודי הזה אומר לו: "מה זכותו מגינה? אבל צריך כסף?"

ואז אבא שלי אמר לו: "בוא אני אספר לך, לפני כמה שבועות לא היה לי כסף לאברכים, זה היה ביום חמישי, הייתי יושב בישיבה ומתפלל להקב"ה, והנה ביום ראשון אני יושב פה למטה במקום שלי, בא יהודי אחד הביא לי חבילה גדולה של כסף, אני אומר לו מה זה? והוא אומר שהרב שרעבי בא אליו בחלום, ואומר לו: "תתן את זה לרבי שלום, הוא צריך כסף ליישיבה, ואני אחזיר לך אחר כך". והיהודי הזה אומר לאבא שלי: "אני לא מכיר, לא אותך ולא את הרב שרעבי ולא אף אחד אבל הוא בא אלי פעמיים בחלום", ככה אבא שלי סיפר לשוורץ, והוא בא וסיפר את זה פה, אני לא ידעתי את המעשה הזה. פלא פלאות.

הטלפון הציבורי צלצל ב-2 לפנות בוקר

אחד מאברכי הישיבה מספר:

בימי המלחמות בלבנון היו הרבה טלפונים מגיעים לטלפון הציבורי בישיבה, גם בשעות של אישון ליל ולפנות בוקר, והיו מבקשים את הרב. בתחילה הייתי מבקש לדעת מי המדבר, ובעבר השני נמנעו להזדהות, רק בקשו את הרב. ולשאלתי איזה רב הם מבקשים ענו לי, את ראש הישיבה.

קראתי לרבי שלום שידבר איתם, והוא לא היה שואל אותי במי מדובר, כי כנראה כבר היה רגיל לפונים האלו, והייתי רואה שהוא שומע אותם מספר דקות, ואחר כך עונה להם בקצרה ביותר כדרכו בקודש ונפטר מהם לשלום.

לא הבנתי במי מדובר והיה הדבר לפלא בעיני, מי אלו המתקשרים באישון ליל ומה הם צריכים מרבי שלום? לימים, התברר שהיו אלה מפקדים בכירים בצבא שבקשו את ברכת הרב לפני צאתם לפעולות בשטח האויב.

ה-500 דולר נעלמו בלא היו

הרב דן גבאי מספר:

היה פעם אחת חבר שלי בא מחו"ל לאיזה בית מלון פה ברחוב קינג ג'ורג', הלכנו לבקר אותו, ולבוא איתו לשיבה, כי הוא היה חבר טוב של הישיבה, והוא בא ואמר שהוא הביא איתו אלף דולר, חמש מאות דולר זה ההוצאות שלו, וחמש מאות דולר תרומה לשיבה שאנשים נתנו לו.

והנה הוא בא לקחת את הכסף להביא אותו לשיבה, והוא מחפש ולא מוצא את ה-500 דולר של התרומה, מחפשים, ואנחנו עוזרים לו לחפש בדרכון, כולנו בודקים בדרכון שלו - לא, במזוודה - לא, בכל מקום לא מוצאים. הוא אומר טוב בא נלך לרבי שלום, ניתן לו את ה-500 דולר של ההוצאות, ואני אבקש שילווח לי את הכסף, ואני אחזיר לו אחר כך.

באנו לשיבה והוא נותן לו את הכסף, ולפני שהוא הולך הוא אומר, "כבוד הרב, היה לי כסף שלי אני לא מוצא את זה, זה הלך לי לאיבוד", הרב אמר לו: **בדקת בדרכון?** והוא אומר כן, בדקתי, וגם אני אמרתי, "כבוד הרב גם אני בדקתי בדרכון". אבל הרב אמר "הכל בסדר, לך תבדוק".

אני אמרתי אני חייב לראות את זה, חזרתי איתו לבית מלון, לא נשארתי פה, הגענו לבית מלון, היינו עם אליה צבי, חקי ואני הולכים פותחים את המזוודה, לוקחים את הדרכון, ובתוך הדרכון חמש מאות דולר...

כתם הנפט באוקיינוס שינה כיוון

יש לי חבר מצפת, שהוא חבר של הישיבה, ופעם הוא היה גר **בפלורידה**, היה לו חנות שמה, ושם רק בתקופה של התיירות אפשר לעשות כסף, אבל שאר חודשי השנה זה סגור. והנה באותו זמן, בשיא תקופת התיירות, פתאום באמצע האוקיינוס התפוצץ איזה מיכלית נפט, וכמויות של נפט התפשטו בתוך האוקיינוס שמה וזה הגיע לכל החופים של ארה"ב, ובכל מקום שהנפט מגיע לשם, סגרו את כל העיר כי הכל זה תיירות ואין מה לעשות כי אי אפשר להיכנס למים.

והחבר הזה מתקשר אלי מבוהל, הוא מבקש ממני לדבר עם רבי שלום, צריך ברכה דחוף, כי לפי כל התחזיות הכתם נפט מתקרב לפלורידה, ולפי הזרם של המים, זה ענין של כמה ימים שזה מגיע לפלורידה, והוא יפסיד הרבה כסף.

נכנסתי לרבי שלום, סיפרתי לו על מה שקרה לחבר הזה, והרב בירך אותנו. הרב בירך. החבר

הזה מתקשר אלי למחרת בבוקר, אומר לי, אתה לא תאמין, אפילו בחדשות בארה"ב אמרו שהם לא מבינים מה קרה, וכל הזרם של המים השתנה, וזה זורם למקום אחר, ופלורידה ניצלה מהנפט.

יש סכנה בלוס אנג'לס!

חבר שלי סיפר לי, שהוא היה בא הרבה לרבי שלום, ויום אחד, רבי שלום אומר לו, תביא את כל המשפחה שיבואו עכשיו לארץ, אמרתי לו, כבוד הרב איך? אני לא יכול להביא אותם, למה מה קרה? והוא אומר, יש עכשיו סכנה של רעידת אדמה מאד גדולה באיזור שלכם בלוס אנג'לס, תביא את המשפחה לארץ, בהתחלה הוא לא רצה להגיד לו את הסיבה, לקח לו הרבה זמן עד שהוא אמר לו.

אז הוא אמר לו, כבוד הרב בסדר אני אביא את כל המשפחה, אבל מה עם כל היהודים שמה, יש מלא יהודים שמה, אז הוא מספר שרבי שלום עצם את העיניים כמה דקות, ואז הוא אמר לו בסדר, הכל בסדר, דחיתי את זה בכמה מאות קילומטרים, ובאמת מייד אחר כך היתה רעידת אדמה מאוד ידועה באותו אזור, כמה מאות קילומטרים מלוס אנג'לס.

תגיד לו שיתן מייד צדקה!

יום אחד הרב אומר לפרדי ג'ייקובס, תתקשר לאחיך עכשיו שיתן צדקה. בכלל הוא לא ידע שיש לו אח, כמה אחים יש לו וזה, אמר לו יש לך אח אחד, תגיד לו שיתן צדקה, אומר הרב אבל הוא לא בעניינים האלו, הוא לא שומר שבת, לא מעניין אותו שום דבר, אני לא יכול לדבר איתו על זה.

אמר לו הרב: תגיד לו שיתן דחוף צדקה. הוא דחה את ציווי הרב, ולא דיבר עם האח. חזר לחו"ל, והנה הוא מגלה שאותו אח נכנס לבית חולים והיה בסכנת חיים, והוא הבין שנוכח המצב הקשה, כעת יהיה ניתן לומר את ציווי הרב ללא חשש... והוא אמר לאחיו: "תשמע, הייתי אצל צדיק, אני יודע שאתה לא מאמין בדברים האלו, אבל תתן צדקה זה יעזור לך", האח בצר לו, מייד נתן צדקה, ויומיים אחר כך הוא התרפא ויצא מחוץ לבית חולים.

תם ולא נשלם, הבאנו מעט מזעיר מדרכיו הנהגותיו וממעשי גדולתו של רבינו הסבא קדישא זצוק"ל, ואשרי הזוכה לקבל על עצמו איזה הנהגה מהנהגותיו, הקפדה או זהירות מתוך עבודת ה' העצומה שלו, או מפרישותו מתענוגי עולם הזה, או מי שלומד ממנו להתחזק בדאגה ובתפילה על כלל עם ישראל, ועל הקמת השכינה מעפר, ועל בנין בית המקדש, ועל הגאולה שתבוא ותגיע במהרה בימינו אמן.

ביאור ההפטר

הקשר בין ההפטר לפרשה

בהפטר מסופר על שילוח המרגלים בימי יהושע, וזה מעין הפרשה שבה מסופר על המרגלים ששלח משה.

תוכן ההפטר

הנביא יהושע שלח את פנחס וכלב לרגל את הארץ, ולראות אם האנשים מפחדים מישראל, הם התארחו בבית רחב שהיתה מוכרת מזון, נודע הדבר למלך יריחו ושלח שליחים לתופסם בבית רחב, היא לקחה את שני האנשים, והצפינה כל אחד במקום מיוחד שלא ירגישו בהם,

לחייילים היא אמרה שאכן באו אליה שני אנשים, אבל לא ידעה מאין המה, אך הם עזבו את העיר, ולכן יעצה להם לרדוף אחריהם, כי ישיגו אותם. הרודפים שמעו בקולה ויצאו לרדוף אחריהם, אחרי שסגרו את השער, כדי שלא יצאו מהעיר, במידה והם עדיין בתוכה.

לפני ששכבו המרגלים, עלתה אליהם לגג למקום מחבואם, וסיפרה להם שכל יושבי הארץ רועדים ומפחדים מישראל, כי שמעו מנפלאות ה' בקריעת ים סוף ומלחמת סיחון ועוג, וכולם יודעים שהארץ תינתן ביד ישראל, ולכן היא מבקשת שיעשו אותה חסד כפי שעשתה אתם בבואם לעיר, שיצילו אותה ואת משפחתה שלא ימותו.

המרגלים נשבעו לה על כך, ואח"כ היא הורידה אותם מחלון ביתה שהיה בקיר החומה, היא יעצה להם להתחבא בהר שלשה ימים, עד שהרודפים יתיאשו מלחפשם. לאחר שירדו המרגלים אמרו לה שהם נקיים מהשבועה שנשבעו לה להציל אותה ואנשי ביתה, כיון ששבועה זו היתה באונס, [אבל בכ"ז אמרו שמוכנים להשבע ולהציל אותה ואת אנשי ביתה בתנאים שיאמרו לה], והם הראו לה חבל אדום לקושרו בחלון ביתה להיכר, שישראל ידעו שזה ביתה ולא יכנסו להורגם, אך התנו אותה שני תנאים והם:

א. שכל משפחתה תשאר בתוך הבית בשעת הכיבוש, כי מי שיצא וימות ע"י ישראל דמו בראשו, כי לא ידעו שהוא מבית רחב.

ב. שתשמור את הסימן הזה של חוט השני בסוד, כי אם תגלה את הדבר, כולם יתלו חוט שני, וישראל לא ידעו היכן ביתה.

רחב הסכימה לשני התנאים, המרגלים עשו כדבריה והתחבאו בהר, אחרי כן באו ליהושע וסיפרו לו שהצליחו במשימתם, כי כל יושבי הארץ מפחדים מהם ומובטח להם שהארץ תינתן ביד ישראל.

יהושע פרק ב'

א וַיִּשְׁלַח יְהוֹשֻׁעַ [א] - בֶּן-נֹון מִיד לְאַחַר פְּטִירַת מֹשֶׁה רַבְּנוּ מִן-הַשְּׁטִיִּים [ב]

ממקום ששמו "שטים" שהוא בגבול הארץ שְׁנַיִם-אַנְשֵׁים מְרַגְלִים [ג] חָרַשׁ בַּסֵּתֶר

עיונים והארות

אחרי שכלם ורצונם הם - לפיכך שמו עצמם ככלי חרס, שאין להם כל חשיבות מצד עצמם, וכל ערכם אינו אלא בזה שהם משמשים בית קבול למושהו, כך ביטלו את רצונם ושכלם הם מפני רצונו ושכלו של משלחם, ומילאו רק אחרי פקודותיו של יהושע, ולכן הצליחו בשליחותם, (מענינה של תורה).

ב. מהו חרש לאמר, ר' יהודה אומר כלי נגרות היו בידם כנגרין, ר' נחמיה אומר עשו עצמם קדרין והיו צועקים ואומרים הרי קדרות מי שירצה יבא ויקנה, למה שלא ירגיש בהם אדם, רש"א חרש כמשמעו, אמר להם עשו עצמכם חרשים אתם עומדים על אופיה שלהם (תנחומא)

ג. פירש מהר"ש מאסטרפולי זלה"ה הובא בליקוטים שבסוף ספר קנים, שיש קליפה אחת דמפתה בני אדם לזנות, ושם הקליפה לר"י, סוד ל'אה ר'חל י'עקב, שביטל זו הקליפה פ"ד שנים שלא ראה קרי. וזהו שנאמר (יחזקאל טז,

א. וישלח יהושע - זה שאמר הכתוב אשתוללו אבירי לב, אלו משה ואהרן, ששלחו מרגלים ואמרו לשון הרע על הארץ, ולא היו יודעים מה לעשות, אלא אף משה ואהרן נתרשלו ידיהם, עמד כלב ושתק כל אותן האוכלוסין. אבל אלו ששלח יהושע, שנו רבותינו פנחס וכלב היו, והלכו ונתנו נפשם והצליחו בשליחותן.

ב' בספר חידושי הרי"ם דהנה הלכה היא שאין כלי חרס מטמא אלא מתוכו ולא מבחוץ, שכן כל חומר אחר הוא בעל חשיבות מסוימת בפני עצמו, ועל כן יש לו חשיבות לקבל טומאה מכל הצדדים; אבל חרס כשלעצמו הרי אינו אלא עפר ואין לו כל חשיבות וערך, פרט לזה שהוא עשוי לשמש בית קבול לדבר מה, ועל כן כל חשיבותו מצמצמת רק בתוכו... אותם המרגלים שנשלחו על ידי יהושע ליריחו, ידעו היטב מה עלה בסופם של המרגלים אשר שלח משה לתור את הארץ, מאחר שלא בטלו עצמם מפני משה ובקשו ללכת

שלחם, כי לא רצה שידעו כל ישראל שלא יפחדו (רד"ק), ומרגלים אלו ידעו לחפש מחשבות הבריות ולידע אם יש

פחד בלבם (מ"ד) **לְאמֹר** וכה אמר להם **לְכוּ רְאוּ אֶת-הָאָרֶץ וְאֶת-יְרִיחוֹ** [ה]

וכך עשו **וַיֵּלְכוּ וַיָּבֵאוּ בֵּית-אִשָּׁה זֹנָה** מוכרת מזון (רש"י) **וּשְׁמָהּ רָחַב** [ה]

עיונים והארות

נחמן: אני אומר רחב ולא איכפת לי, אינו משפיע עלי כלל. אמר לו רבי יצחק: אמרתי דבר זה - באדם שידע אותה לפני זה, ומכירה ורואה אותה, אז המחשבה בה - מביאה אותו לידי קרי.

אולם עלינו לדעת, מדוע הכניסו המרגלים (כלב ופנחס) את עצמם בנסיון גדול כזה, כותב המלבי"ם ז"ל: והיה בזה תחבולה כפולה: א) כדי שלא יכירום כי מבני ישראל המה, לכן באו בית אשה זונה, ונודע לתושבי כנען, כי ישראל עם שונא זמה הוא ולא יעלה על לבם, כי שלוחי ישראל בית זונה יתגודדו (יתאספו). ב) היות ורחב היתה מפורסמת בשמה אצל גדולי הארץ, כמו שכתוב (מגילה טו): "רחב בשמה זנתה", אצלה היו תמיד סודות גדולי הארץ, לכן הלכו אצלה וישכבו שמה.

המרגלים (כלב ופנחס) לא חששו מפני יופיה של רחב, מאחר והיו שרויים בסכנה, לכן אין חשש קרי. רחב קבלה את פנחס וכלב (המרגלים) בסבר פנים יפות, כי כאשר שמעה על הנסים והנפלאות שעשה הקב"ה עם ישראל ביציאת מצרים ובקריעת ים סוף, גמרה בלבה להתגייר ולהידבק בישראל, כמו שעשה יתרו, וגם פנחס וכלב הסכימו לגייר אותה.

ופירש הרב מהרש"א ז"ל בחידושי אגדות (מגילה טו, א), במה שאמרו (שם) רחב בשמה, וזה רמז 'זונה ושמה רחב', כי בהזכרת שמה לבד זונה.

ואפשר לרמוז במה שכתוב בספר הגלגולים

(טו) 'ותזני על שמך', רצה לומר על אותיות שמך [היינו האותיות שלפני האותיות שמך], על שי"ן רי"ש, ועל מ"ם למ"ד, ועל כ"ף יו"ד, הרי שם הקליפה לר"י. והגיד להם הנביא, שהקליפה החליקה אמריה בפתויה שיחטאו בזנות. עכ"ל. ואפשר לרמוז 'שטים' גימטריא שטן, והוא גימטריא שמ"ך עם הכולל, שהוא אותיות הסמוכות אחר לר"י כנזכר.

והנה המרגלים [אותם ששלח יהושע] היו פנחס וכלב (במדבר רבה פרשה ט"ז אות א'), ובמכוון הלכו לרחב שהיתה מזנה בשמה (תענית ה, ב) מכח קליפת שמ"ך, והם מכח שהיו טהורים לא נתפתו, ולא עוד אלא שגיירוה (זבחים קטז, ב).

ד. **יריחו** היתה בכלל ולמה יצאת, מלמד ששקולה כנגד כולם. כיוצא בדבר אתה אומר, וישלח אותם משה ואת פנחס, פינחס היה בכלל ולמה יצא, מלמד ששקול כנגד כולם (ספרי).

ה. **מובא** בספר מעם לועז: אמרו חז"ל: כי רחב היתה בת עשר כאשר יצאו ישראל ממצרים, וכל אותן הארבעים שנה שהיו ישראל במדבר, היתה זונה, וכל המלכים והשרים זנו עמה, כי היתה יפה ביותר, ונמנית בין ארבע נשים היפיות שהיו בעולם, והן שרה אמנו; רחב; אביגיל ואסתר. ואומר רבי יצחק (תענית ה): כל האומר "רחב" "רחב" - מיד נקרי, הכוונה, החושב על רחב הזונה מיד בא לידי קרי. אמר לו רב

וַיִּשְׁכְּבוּ-שָׁמָּה לַיְלָה אַחַת (רד"ק): בַּיַּאמֹר לְמַלְךְ יְרִיחוֹ לֵאמֹר הִנֵּה
 אֲנִישִׁים בָּאוּ הֵנָּה לַעִיר הַזֹּאת (מ"ד) הַלַּיְלָה מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַחֲפֹר לַדְּגַל
 אֶת-הָאָרֶץ: בַּיַּשְׁלַח מַלְךְ יְרִיחוֹ אֶל-רָחֵב לֵאמֹר הִנֵּה אֲנִי
 הָאֲנִישִׁים הַבָּאִים אֵלֶיךָ אֲשֶׁר-בָּאוּ לְבֵיתְךָ כִּי לַחֲפֹר לַדְּגַל
 אֶת-כָּל-הָאָרֶץ בָּאוּ [ו]: דַּוְתַקַּח הָאִשָּׁה אֶת-שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים

עיונים והארות

דאשת פוטיפר שמה זליכא, והוא בגימטריא זונה,
 ודו"ק. (חומת אנך)

ו. מלך יריחו בשומעו כי באו אנשים לחפור את
 הארץ, שלח שליחים אל רחב, וצויה את
 השליחים שלא יקחו את האנשים בכח כדרך
 שעושים שליחי הרשות, אלא ידברו עם רחב
 בכבוד, כיון שהיתה אשה חשובה בעיני כל
 המלכים. ועוד, שהחביאה את המרגלים - הרי
 עוון פלילי הוא וחייבים עליו מיתה, הרי יש חשש
 שתכחיש הדבר, ולכן צויה המלך לשלוחים לדבר
 עמה בכבוד, ויאמרו לה, שלא תחשוש מזה
 שקיבלה מרגלים אליה, כיון שאין למלך שום
 חשש בזה שקיבלה המרגלים, ולכן אין שום
 תלונה עליה, ויאמרו לה, שהמלך מבקש ממנה,
 שתוציא מרצונה הטוב את שני האנשים הללו, כי
 לא באו לכאן לשם זנות, אלא כדי לחפור מכאן
 את כל הארץ, ואם לא תסגיר אותם בטענה,
 שאין זה יאה לכבודך להסגיר אנשים שבאו בצל
 קורתך, דעי כי לחפור את כל הארץ באו, ויש בזה
 נזק המלכים, ואין את יכולה להתחמק מזה (מעם
 לו"ע).

מהרמ"ע משם מהר"ח ויטאל, דרחב היתה גלגול
 אשת פוטיפר, ויהושע גלגול יוסף, ולקחה לאשה.
 עכ"ד. ובזה ניחא מה שאמרו ז"ל (בראשית רבה
 פרשה פ"ה אות ב) שאמרה לו ליוסף, שהיא
 רואה באיצטגנינות שהוא נזקק לה, ולא ידעה
 שהוא בגלגול רחב ויהושע. ובזה ניחא מה שאמר
 יעקב ליוסף 'משם רועה אבן ישראל' (בראשית
 מט, כד), שיבוא ביהושע ויהיה 'רועה ישראל'.

ואתי שפיר מה שאמר משה רבנו ע"ה 'בכור
 שורו וגו' בהם עמים ינגח יחדיו אפסי
 ארץ' (דברים לג, יז), ואמרו רז"ל (ספרי דברים
 פ"סקא ש"ג) ל"א מלכים ועל יהושע שיצא
 ממנו. ואתי שפיר דהוא על עצמו שיבא ביהושע,
 ורז"ל היו מסתירים הגלגול.

ולפי מה שכתב הנשי"א דמושה היה לו בחינת
 יוסף, אתי שפיר דזו נתן לו ה' למשה
 מתנה טובה, שיהושע שהוא בחינתו יקום תחתיו.
 וזה שכתוב (במדבר כז, יח) 'קח את יהושע איש
 אשר רוח בו', כלומר יוסף שאתה מבחינתו. וזה
 שכתוב בקראין 'אשה זונה', אשת פוטיפר
 לשעבר, ועתה 'שמה רחב'. וכתב ספר הישר

וְתִצְפְּנוּ [ז] החביאה כל אחד במקום מיוחד וי"מ שפנחס הוא מלאך ולא היה צריך להצפינו ורק החביאה

את כלב (הש"י) **וְתִאמַר** | **כִּן** אמת (מ"צ) **בָּאוּ אֵלַי הָאֲנָשִׁים וְלֹא יָדַעְתִּי**

מֵאִיִן הֵמָּה [ח]: הַיְהִי הַשְּׁעַר עומד **לְסִנּוֹר בַּחֶשֶׁךְ** כאשר חשך היום (רד"ק)

עיונים והארות

מרגלים. אתם תישארו במיטתכם ואני אציל אתכם. ואחר כך לקחה אחד מאנשי ביתה והצפינה אותו, ובעוד שהם יחפשו וימצאו אותו ויחקרו אותו, תגיד להם להתנהג בקור רוח, וכשנכנסו השוטרים אמרה: אומנם אמש באו שנים הדומים לאלה השוכבים שם, ובאומרה דברים הללו, לא חשדו השוטרים בשני המרגלים מאומה, אמרו, אם היא מצביעה עליהם - בודאי שאין בהם שום חשד.

ויש אומרים שלא החביאה אותם מיד, אלא לאחר שראתה שהם צדיקים גמורים, שהקדוש ברוך הוא עשה להם נס, שבשעה שבאו שלוחי המלך ואמרו לה: "באו אליך מרגלים", הצביעה על כלב ואמרה: "כן באו אלי האנשים", והקדוש ברוך הוא סימא (עוור) עיניהם וחשבו שהוא אחד מבני הבית. וכיון שראתה הנס, לאחר שיצאו השלוחים (השוטרים) הצפינה אותם, וזהו שנאמר אחר כך: "והיא העלתם הגגה", שלא הצפינה אותם אלא לאחר שנודע לה כוחו של הקדוש ברוך הוא (עיין באורך בספר "מעם לועז").

ח. ואפשר לומר דרך דרש ורמז, כי הנה כתבו גורי האר"י זצ"ל, דרחב היתה גלגול תמר, וכמו שתמר ילדה שנים פרץ וזרח, כן רחב הצילה לב' מרגלים, והוי כאילו ילדתם, והזכיר זה מורי זקני הרב בספר חסד לאברהם מעיין ה' נהר כ"ה, עיי"ש. ועוד כתוב בלקוטי תורה הנדפס ביהושע, כי רחב מסוד קין, ולכן שאלה 'אות אמת', סוד

ז. נאמר "ותצפנו" בלשון יחיד, שהחביאה אותם במקום צר שלא היה בו מקום אלא לאיש אחד. ויש אומרים, שהחביאה כל אחד מהם במקום נפרד, שאם יחפשו אחריהם וימצאו את האחד, ינצל חברו, ואם ימצאו את האחד, לא יאשימו בזה את רחב שהחביאה אותו, כי היות והוא אחד, יכולה היא לטעון שלא הרגישה בו כשהתחבא.

וחכמינו ז"ל אמרו במדרש תנחומא שלכך נאמר "ותצפנו" בלשון יחיד, שלא הצפינה אלא את כלב לבדו, כי פנחס אמר לה: שאין צורך להחביא אותו, כיוון שהוא כהן וכהן נמשל למלאך, כמו שנאמר (מלאכי פרק ב, ז): "כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו, כי מלאך ה' צבאות הוא". וי"א שפנחס לא אמר לרחב ישר שהוא מלאך, כדי שלא יבייש את כלב, וזאת כדי שלא תאמר רחב, כי פנחס גדול מכלב, ואף על פי שפנחס היה מלאך, צריך היה להחביא את עצמו, כי כך היא מדת הצדיקים, שאינם סומכים על נס, אלא אם כן אין עצה אחרת, אולם כאן, הרי היתה לו האפשרות להיחבא.

ויש אומרים שזה שנאמר ותצפנו אינו מתייחס על כלב ופנחס, אלא על איש אחר, כי רחב עשתה עורמה גדולה, שלפני שנכנסו השלוחים (השוטרים) לביתה, דברה עם המרגלים דברים נעימים, ואמרה להם: אל תחששו (תתייראו) מפני השוטרים, ואל תעשו שום שינוי בהתנהגותכם, כדי שלא יכירו בכם שאתם

וְהָאֲנָשִׁים יֵצְאוּ וְלֹא לָקְחוּ עִמָּהֶם אֲבוֹקָה כִּי נִסּוּ וּנְמַלְטוּ (מלבי"ם) לֹא יִדְעֵתִי אֲנִי לְאִיזָה
מקום (ט"ז) הֲלָכּוּ הָאֲנָשִׁים רִדְפוּ מֵהָר אַחֲרֵיהֶם כִּי זֶה עֵתָהּ מִקְרֹב יֵצְאוּ (ט"ד)
כִּי בּוֹדְאֵי תִשְׁיֹגוּם (מלבי"ם): וְהִיא הֶעֱלֵתֶם הַנֶּגֶה וְהַטְּמִינִם הוֹסִיפָה עוֹד
לְהַטְמִינֵם [ט] בַּמָּקוֹם יוֹתֵר נִסְתֵּר בְּפִשְׁתֵּי הָעֵינַן בְּפִשְׁתֵּים שֶׁהֵם עֵדִיין בְּתוֹךְ הַקְּנִיּוֹת הָעֵרְכּוֹת
הַמְסוּדְרוֹת לָהֶּ עַל-הַנֶּגֶג גַּג אַחֵר (ט"ד): וְהָאֲנָשִׁים רִדְפוּ אַחֲרֵיהֶם בְּרִדְף
הִירְדָן עַל עַד (ת"י) הַמְעַבְּרוֹת מִקְוֵם מַעְבֵּר מִי הִירְדָן שֶׁחֲשַׁבּוּ שֶׁחֲזָרוּ לְעֵרְבוֹת מוֹאָב
וְהַשְׁעָר סָגְרוּ הַשּׁוֹעֵרִים (רש"י) אַחֲרָי [י] אַחֲרֵיהֶם פֶּאֶשֶׁר יֵצְאוּ הָרִדְפָּים
אַחֲרֵיהֶם שֶׁאֵם עֵדִיין לֹא יֵצְאוּ מִן הָעִיר לֹא יוֹכְלוּ לְצִאת מִשָּׁם (ט"ד): וְהָפָה הַמְרַגְלִים (ט"ד)
טָרָם יִשְׁכְּבוּן לִפְנֵי שֵׁשֶׁנו (רד"ק) וְהִיא עָלְתָה עֲלֵיהֶם אֲצֵלֶם (רלב"ג) סְמוּךְ לָהֶם
עַל-הַנֶּגֶג [יא]: ט וְהִיא אֵל-הָאֲנָשִׁים יִדְעֵתִי כִּי-נָתַן יְהוָה

עיונים והארות

אות וי"ו, כי הוא האות שנמסר לקין, כדכתיב (בראשית ד, ט) 'וישם ה' לקין אות', עיי"ש

בדבריו. ובזוהר (ח"א רמא, ב) אמרו, סימנא דמשה בעאת מינייהו וכו' עיי"ש בלקוטי תורה. וכתב האר"י זצ"ל שם שחנה היתה גלגול רחב, ומהר"י סרוק ז"ל כתב, כי חוה גימטריא חנה במספר קטן. מכל זה תנוח דעתנו, שרחב בעת ההיא שרתה עליה רוח הקדש כמו שאמרו ז"ל (ספרי דברים פיסקא כ"ב), שאמרה 'ונחבתם שמה שלשת ימים' (פסוק ט"ז), ואם כן הכירה נפשה, ושפיר אמרה שחטאה בג' מצות דידה.

ובכ"י זה שרחב היתה גלגול תמר ומסוד קין, וגם כתב האר"י זצ"ל שם שחנה היתה גלגול רחב, ומהר"י סרוק ז"ל כתב, כי חוה גימטריא חנה במספר קטן. מכל זה תנוח דעתנו, שרחב בעת ההיא שרתה עליה רוח הקדש כמו שאמרו ז"ל (ספרי דברים פיסקא כ"ב), שאמרה 'ונחבתם שמה שלשת ימים' (פסוק ט"ז), ואם כן הכירה נפשה, ושפיר אמרה שחטאה בג' מצות דידה.

אות וי"ו, כי הוא האות שנמסר לקין, כדכתיב (בראשית ד, ט) 'וישם ה' לקין אות', עיי"ש בדבריו. ובזוהר (ח"א רמא, ב) אמרו, סימנא דמשה בעאת מינייהו וכו' עיי"ש בלקוטי תורה. וכתב האר"י זצ"ל שם שחנה היתה גלגול רחב, ומהר"י סרוק ז"ל כתב, כי חוה גימטריא חנה במספר קטן. מכל זה תנוח דעתנו, שרחב בעת ההיא שרתה עליה רוח הקדש כמו שאמרו ז"ל (ספרי דברים פיסקא כ"ב), שאמרה 'ונחבתם שמה שלשת ימים' (פסוק ט"ז), ואם כן הכירה נפשה, ושפיר אמרה שחטאה בג' מצות דידה.

לְכֶם אֶת-הָאָרֶץ וּמַאִין יַדְעָה זֹאת? מַכִּיּוֹן וְכִי-נִפְלְאָה אֵימַתְכֶם עָלֵינוּ מִפְּנֵי
גְדֻלּוֹתְכֶם וּרְוּמֹתְכֶם (מלבי"ם), וְעוֹד וְכִי נִמְנוּ נִמְס לָבֶם (מ"צ) שֶׁל כָּל-יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ
מִפְּנֵיכֶם: כִּי שָׁמַעְנוּ אֶת אֲשֶׁר-הוֹבִישׁ [יב] יְבִשׁ יְהוָה אֶת-מֵי
יַם-סוּף מִפְּנֵיכֶם בְּעֲאֲתָכֶם מִמַּצְרַיִם וְאֲשֶׁר עָשִׂיתֶם לְשָׂנִי
מַלְכֵי הָאֲמֹרִי אֲשֶׁר בְּעֶבֶר הִירְדֵן לְסִיחֹן וּלְעֹג אֲשֶׁר
הִחְרַמְתֶּם הַשְּׂמַדְתֶּם (ת"י) אוֹתָם: וַיִּשְׁמַע וַיִּפְּס לְבַבְנוּ וְלֹא-קָמָה
עוֹד רוּחַ גְּבוּרָה בְּאִישׁ מִפְּנֵיכֶם [יג] לְהִלָּחֵם כִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הוּא

עיונים והארות

הארץ מתחת, יתרו אמר כי גדול ה' מכל האלהים, אמרו שלא הניח ע"ז בעולם שלא עבדה, לכך אמר מכל האלהים, נתן ממש בע"ז. ונעמן הודה בדבר יותר, הנה נא ידעתי כי אין אלהים בכל הארץ כי אם בישראל, ורחב הודתה בדבר יותר מהם, כי ה' אלקיכם הוא אלקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת (מכילתא).

עוד איתא בחז"ל אמר הקב"ה לרחב את אמרת כי ה' אלקיכם הוא אלקים נחא בארץ, שמא בשמים ממעל, את אמרת מה שלא ראית בעיניך, חייך שבנך עומד ורואה מה שלא ראו הנביאים, כמו דאמרו נפתחו השמים ואראה מראות אלקים. רחב שיירה בחללו של עולם, בא משה ואמר אתה הראת לדעת וגו' עד אין עוד, אפילו בחללו של עולם. אמר לו הקב"ה אתה אמרת ואין עוד, תנו לו מפרי ידיו, ולא קם נביא עוד בישראל כמשה (אגדת שמואל).

יג. ועיין ברש"י שפירש בענין אחר.

רחב: אם אעלה על הגג שלהם, יחשבו שחזרו השלוחים ובאו לקחתם, או אולי עלתה להסגירם, לכן עלתה אל גג אחר. ומטרת עלייתה לגג היתה כדי להראות להם מהיכן לברוח, וגם כדי לבקש מהם, להציל נפשה ונפש בני משפחתה לאחר שתיכבש הארץ על ידי ישראל, וגם אמרה להם: אמרו ליהושע, כי נפלה אימת ישראל עליהם וכי נמוגו כל יושבי הארץ מפניהם, ככתוב בפסוק שאחרי זה.

יב. א"ר שמעון בן אלעזר כשישראל עושין רצונו של מקום שמו מתגדל בעולם, שנאמר כי שמענו את אשר הוביש וגו' כי ה' אלקיכם הוא אלקים וגו', ואומר ויהי כשמוע כל מלכי האמורי וגו'. וכשאין ישראל עושין רצונו של מקום שמו מתחלל בעולם, שנאמר ויבואו אל הגוים אשר באו שמה ויחללו את שם קדשי באמור להם עם ה' אלה ומאוצו יצאו (ילק"ש).

כי ה' אלקיכם הוא אלקים בשמים ממעל ועל

אֱלֹהִים בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל-הָאָרֶץ מִתַּחַת וּמִי יִלְחַם וַיִּנְצַח אֶת הָאֱלֹהִים
הַאֲדִירִים הָאֵלֹהִה (מלבי"ם): יב וְעַתָּה הִשָּׁבְעוּ-נָא לִי בַיהוָה כִּי-עָשִׂיתִי
עִמָּכֶם חֶסֶד אִף כִּי שָׁלַח עֲשִׂיתֶם לִי טוֹבָה מְאוֹמָה, לִכֵּן וְעָשִׂיתֶם גַּם-אֵתֶם
עִם-בֵּית אָבִי חֶסֶד בְּלִי שֶׁהֵם יַעֲשׂוּ עִמָּכֶם טוֹבָה (רד"ק) וַיִּנְתַּתֶּם לִי אֹת אֲמַת
סִימֹן אֲמִיתִי שִׁידְעוּ כָל יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא יִשְׁלְחוּ בְנוֹ יָד (מ"ד): יג וְהַחִיתֶם אֶת-אָבִי
וְאֶת-אֲמִי וְאֶת-אֲחִי וְאֶת-אֲחֵיֹתִי וְאֶת כָּל-אֲשֶׁר לָהֶם
וְהַעֲלִיתֶם אֶת-נַפְשֹׁתֵינוּ מִמָּוֶת וּרְמֹזָה בְזָה גֹ"כ שִׁיְצִילוּ אוֹתָם מִטּוֹת רוּחַנִי שִׁיְגִיירוּ
אוֹתָם (מלבי"ם) וְאֵילוֹ כָּל רְכוּשֵׁינוּ יִהְיֶה שִׁיִּיד לָכֶם: יד וַיֹּאמְרוּ לָהּ הָאֲנָשִׁים נַפְשֵׁנוּ
תַּחְתֵּיכֶם לָמוֹת נִמְסוֹר עֲצַמְנוּ לְמִיתָה כְּדִי לְהַצִּיל אֶתְכֶם (ת"י) אִם לֹא תִגְדְּרוּ
אֶת-דְּבַרְנוּ זֶה אֶת הָאוֹת שֶׁנִּתְּנָה לָךְ, שֶׁלֹּא יַעֲשׂוּהוּ אַחֲרָיִם שִׁישׁ לָהֶם בֵּית בַּחוּמָה לְהַנְצִיל (רד"ק)
וְהָיָה בְּתַת-יְהוָה לָנוּ אֶת-הָאָרֶץ וְעָשִׂינוּ עִמָּךְ חֶסֶד שְׁנִיתֵן לָכֶם
מִתְּנוֹת רַבּוֹת וְכַבּוֹד וְאַמַּת בְּמָה שְׁנַחֲיִיה אֶתְכֶם (מלבי"ם): טו וְתוֹרְדֶם בְּחֶבֶל [יד] בְּעַד

עיונים והארות

אשר יקראוהו באמת". ומה שכתב על כך? רבי אלעזר אומר: זכתה שיצאו ממנה שמונה נביאים וכהנים, ואלו הם: נריה, ברוך, שריה, מחסיה, ירמיה, חלקיה, חנמאל ושלם. רבי יהודה אומר: אף חולדה הנביאה מבני בניה של רחב הזונה היתה (עיין מסכת מגילה יד: - כידוע שרחב התגירה ונשאת ליהושע, ויהושע לא היו לו בנים כי אם בנות, ומהן יצאו כל הנביאים

יד. מובא בילקוט שמעוני (יהושע ב, אות ט): באותה שעה התפללה רחב ואמרה: רבוננו של עולם, בשלושה חטאתי לפניך (בחבל, בחלון ובחומה) כי באלה היתה מעלה את האנשים לביתה כדי לזנות אתה. בשלושה מחול לי: (נדה, חלה והדלקה) כאשר התגיררה שמרה עליהם, והקדוש ברוך הוא קיבל את תפילתה, כי כך כתוב (תהלים קמה, יח): "קרוב ה' לכליקוראיו לכל

הַחֲלוֹן כִּי שַׁעֲרֵי הַעֵיִר סָגְרוּ (מ"ד) וַיֵּאָר כַּדֵּי שֶׁלֹּא יִרְגִישׁוּ הַשִּׁכְנִים (רד"ק) **כִּי בֵיתָהּ בְּקִיר**
הַחֲוֹמָה [טו] וּפְנֵי הַחֲלוֹן אֶל מַחוּץ לַחֲוֹמָה (מ"ד) וּבַחֲוֹמָה הִיא יוֹשְׁבֵת [כי אפשר שהיה
עיקר ישיבתה בתוך העיר (רד"ק)]: טז **וַתֹּאמֶר לָהֶם הֲתִרְהָ לָּכֶם פֶּן-יִפְגְּעוּ יִפְגְּשׁוּ**
בְּכֶם הָרְדִפִּים כִּשְׁתַּלְּכוּ עִתָּה לְדַרְכֵיכֶם **וְנִהְיֶתֶם שָׁמָּה** תִּסְתַּתְּרוּ בַּמְּקוֹם מִחֻבּוֹא בְּהַר
(מצודות) **שְׁלֵשֶׁת יָמִים [טז]** וּמִכֹּאן שֶׁשֶׁרְתָּה עֲלֶיהָ רוּחַ הַקֹּדֶשׁ שֶׁרָאֲתָהּ שִׁישׁוּבוּ לְסוֹף שְׁלוֹשֶׁת יָמִים
(רש"י) **עַד שׁוֹב הָרְדִפִּים וְאַחַר תֵּלְכוּ לְדַרְפְּכֶם: וַיֹּאמְרוּ אֲלֵיהָ**

עיונים והארות

טז. **מובא** ב"ילקוט שמעוני" (יהושע סימן יב):
אין הקדוש ברוך הוא מניח את הצדיקים
בצרה יותר משלושה ימים, ככתוב (הושע ו, ב):
"יחינו מיומים, ביום השלישי יקימנו ונחיה
לפניו". ביום השלישי של השבטים שנאמר
(בראשית מב, יח): "ויאמר אליהם יוסף ביום
השלישי". ביום השלישי של יונה, ככתוב (יונה ב,
א): "ויהי יונה במעי הדג שלושה ימים ושלושה
לילות". ביום השלישי של עולי גולה שנאמר
(עזרא ה, ט): "ונחנה שם שלושה ימים". ביום
השלישי של תחיית המתים, שנאמר (הושע ו, ב):
"יחינו מיומים, ביום השלישי יקימנו ונחיה
לפניו". ביום השלישי של אסתר (מגילת אסתר,
ה, א): "ויהי ביום השלישי ותלבש אסתר
מלכות". וכל זה אומרים חכמים - בזכות יום
שלישי של מתן תורה (שמות יט, טז): "ויהי ביום
השלישי בהיות הבוקר". רבי לוי אמר: בזכות יום
שלישי של אברהם, שנאמר (בראשית כב, ד):
"ביום השלישי וישא אברהם את עיניו וירא את
המקום מרחוק".

הללו). ומסיים המדרש, והלא דברים קל וחומר,
ומה רחב שיצאה מהעם שנאמר עליו (דברים כ,
טז) "לא תחיה כל נשמה", על שקרבה את עצמה
ליהדות, וחזרה מלב ונפש, קרבה הקדוש ברוך
הוא, וזכתה ויצאו ממנה נביאים גדולים, ישראל
המקימים את התורה והמצוות, על אחת כמה
וכמה.

ואיתא ב"מדרש תדשא" יש נשים חסידות
שנתגיירו והם: הגר, אסנת, צפרה,
שפרה, פועה, בת פרעה, רחב רות ויעל אשת
חבר הקניני.

טז. **הכוונה** חוץ מהחומה, וקיר החומה הוא קיר
ביתה, ועל זה אמר, כי ביתה בקיר החומה,
וגם היה מכוונס בתוך החומה, עד שהיתה החומה
מקיפה משלוש רוחות, ובזה היה לה חלון פתוח
לרווחה אל החוץ. ועל זה אמר: "ובחומה היא
יושבת", ובזה יובן מדוע לא נפל ביתה עם נפילת
החומה (עיין יהושע ו, כ), כי אז גרו בבית אשר
בקיר החומה - חוץ לחומה (מלבי"ם).

הַאֲנָשִׁים נִקְיִם אֲנַחְנוּ [יז] אין אנחנו צריכים לקיים השבועה, ופטורים אנחנו
 מִשְׁבַּעְתְּךָ הַזֶּה אֲשֶׁר הִשְׁבַּעְתָּנוּ כשהיינו בביתך, כי שבועה זו היתה בהכרח כשהיינו
 בידך ושבועה מאונס אינה שבועה, ובכ"ז אנו נשבעים לך עתה בתנאי זה שנאמר לך (מלבי"ם): יח הַנְּהַ
 כש אֲנַחְנוּ בָּאִים בְּאֶרֶץ לַכּוּשׁ אותה (רד"ק) [תולים אנחנו הדבר בך לעשות האות הזה (רש"י
 פס' יז)] אֶת-תְּקֹוֹת [יח] חבל שזור (רד"ק) העשוי מִחוּט הצבוע בצבע הַשְּׁנִי אדום (מ"צ)
 הַזֶּה [יט] שראינו כשהגענו וטרם שירדנו (רד"ק) תִּקְשְׁרֵי בַחֲלוֹן אֲשֶׁר הוֹרְדִתָּנוּ
 בּוֹ להיות לאות ולסימן וְאֶת-אֲבִיךָ וְאֶת-אִמְךָ וְאֶת-אֲחִיךָ וְאֶת
 כָּל-בֵּית אֲבִיךָ תֹאסֹפֵי תכניסי (מ"צ) אֶלְיָךְ הַבַּיְתָה: יט וְהָיָה כָּל
 אֲשֶׁר-יֵצֵא מִדִּלְתֵי בֵיתְךָ הַחֹוצֵה דָמוֹ בְּרֹאשׁוֹ עוון מיתתו יחול עליו כי
 פשע בנפשו וְאֲנַחְנוּ נִקְיִם כי לא היה אפשר לשומרו מן המיתה וְכָל אֲשֶׁר יִהְיֶה
 אֶתְךָ בַּבַּיִת וַיִּהְרַג דָּמוֹ בְּרֹאשׁוֹ עוון מיתתו עלינו (רש"י) אִם-יֵרֵד
 תִּהְיֶה-בּוֹ: כ וְאִם-תִּגְיְדֵי אֶת-דְּבָרֵינוּ זֶה באופן שימלטו יושבי העיר בזה הבית
 וְהֵינּוּ נִקְיִם מִשְׁבַּעְתְּךָ אֲשֶׁר הִשְׁבַּעְתָּנוּ: כא וְתֹאמַר (רלב"ג)

עיונים והארות

- יז. והרלב"ג פירש אנחנו רוצים להיות נקיים מעוון ביטול שבועה ולכן צריכים לסדר הענין באופן שלא נכשל.
- יח. ותרנום שפה לפיו תורה היא מקף לפומיה אם כן לפי דעתו פ"י תקות חוט השני שפת
- בגד אדום (רד"ק).
 יט. יש שפירשו שחוט השני הזה הוא החבל שירדו בו, אבל לא מצאנו במפרשים מי שפירש כן.

בְּדַבְרֵיכֶם בֵּן-הוּא אני אקיים את התנאי שאמרתי **וְהַשְׁלַחְתֶּם** שאמרה להם לכו לשלוחם
 [אל ההר (ט"ד)] **וַיִּלְכוּ וַתִּקְשָׁר** בעת שבאו ישראל לכבוש את הארץ (רד"ק) **אֶת-תִּקְוַת**
 חוט הַשְּׁנִי האדום **בַּחֲלוֹן:** כב **וַיִּלְכוּ** המרגלים **וַיָּבֹאוּ הָהָרָה וַיֵּשְׁבוּ שָׁם**
שְׁלֹשֶׁת יָמִים עשו כדברי רחב ועל ידי זה בקשו הרודפים אחריהם ולא מצאו אותם, וז"ש
עַד-שָׁבוּ הָרֹדְפִים וַיִּבְקְשׂוּ הָרֹדְפִים בְּכָל-תְּהוֹרָךְ וְלֹא מָצְאוּ:
 כב **וַיֵּשְׁבוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים וַיִּרְדּוּ מִהָהָר וַיַּעֲבִרוּ** את הירדן (רש"י) **וַיָּבֹאוּ**
אֶל-יְהוֹשֻׁעַ בֶּן-נּוֹן וַיְסַפְּרוּ-לוֹ אֵת כָּל-הַמַּעֲשֵׂוֹת אֲשֶׁר עָשָׂה כל מה
 שקרה להם (ט"ד) ושלֹא הרגישו בהם שהם מרגלים אף שהיתה סיבה שיכירו בהם (מלבי"ם): **כַּד וַיֹּאמְרוּ**
אֶל-יְהוֹשֻׁעַ תכלית סיפורם היה (מלבי"ם) **כִּי-נָתַן יְהוָה בְּיַדְנוּ**
אֶת-כָּל-הָאָרֶץ וְגַם-נָמְנוּ נמס ליבם של **כָּל-יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵינוּ:**

שאלות ברש"י על הפרשה

א. למה נסמכה פרשת מרגלים לפרשת מרים?

תשובה

ב. שלח לך - מה מפרש רש"י ומאין ידע זאת?

תשובה

ג. הסבר: כולם אנשים.

תשובה

ד. הסבר: ויקרא משה להושע בן-נון יהושע.

תשובה

ה. עלו זה בנגב - למה במקום זה התחילו?

תשובה

ו. החזק הוא הרפה - איך ידעו?

תשובה

ז. הטובה היא - במה היא טובה?

תשובה

ח. הסבר: היש בה עץ.

תשובה

ט. למה כתוב: ויבא עד חברון במקום ויבואו?

תשובה

י. וחברון שבע שנים נבנתה לפני צוען מצרים - מה הקושיא ומה התירוץ?

תשובה

י"א. הסבר: וילכו ויבואו.

תשובה

י"ב. מאין לומדים שכל דבר שקר שאין אומרים בו קצת אמת בתחילתו אין מתקיים בסופו?

תשובה

י"ג. ויהס כלב את העם - איך הצליח להשתקם?

תשובה

י"ד. הסבר: כי חזק הוא ממנו.

תשובה

ט"ו. אוכלת יושביה - מה לא הבינו נכון המרגלים?

תשובה

ט"ז. מי הם הנפילים?

תשובה:
 י"ז. ונקה לא ינקה - למי נקה ולמי לא ינקה?

תשובה:
 י"ח. מאין לומדים שעדה היא עשרה?

תשובה:
 י"ט. וימותו האנשים במגפה - איך הייתה?

תשובה:
 כ. וראיתם אותו וזכרתם את כל מצוות ה' - מה הקשר בין הציצית למצוות?

שאלות מספר בן איש חי שנה א'

א. מה צריך לכוון במשך אכילתו את הלחם או לפחות בזמן אכילת אותה פרוסה של המוציא?

תשובה:
 ב. איך צריך לנהוג בשיירי המאכל (עצמות וקליפין של פירות)? ומדוע?

תשובה:
 ג. איך צריך לנהוג לגבי הפת בזמן ברכת המזון?

תשובה:
 ד. איך צריך לנהוג לגבי הכלים בזמן ברכת המזון?

תשובה:
 ה. איך צריך לנהוג בפירורים של הלחם?

תשובה:
 ט. לאן נוטלים מים אחרונים ומדוע? ואיך תהיה הנטילה של מים אחרונים? ומדוע צריכים לומר: מים אחרונים חובה?

תשובה:
 ומה דעת רבנו עובדיה יוסף ע"ה בעניין זה?

תשובה:
 י. כמה מים צריך לנטילת מים אחרונים? ומדוע? ומה יעשה אם ידיו ופיו מזוהמים הרבה וצריכים מים הרבה לרוחצם?

